భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

అధిపతి

కా. నాగేశ్వరరావు

సంపాదకుడు

గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య.

11 11

సంపుటము ౧౧, సంచిక ౧౧

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము, మద్రాసు

౧౯౩౪

విషయసూచిక

చిత్రములు

సంపు. ౧౧ భావసంవత్సరము, కార్తికమాసము (నవంబరు ౧౯౩౪) సంఖ్య ౧౧

ప్రేమ నిరాకరణము

'శేరాజు'

"హిమనగముపై నుంటి,
ఇలుత్రోవ గనకుంటి,
ఎదుట నొకవాల్గంటి
నిట్టె నే గనుగొంటి!—
ఆమెకనుపాపలో
అళులు నర్తింపగా,
ఆమెకనుబొమలపై
అహియుగం బాడగా,
చెక్కిళ్లు గుంటవడ,
చిఱునవ్వు కానబడ,
నను జేరి తనచేయి
నామీదవైచినది.—
ఒడలు పులకింపగా,
ఊహాపలికింపగా,
"ఎవ్వతెవు నీ"వనుచు
నే నామె నడిగితిని.—

* * *

"నీ కాపులోనుందు,
నీ చూపులోనుందు,
నీ తలపులోనుందు,
నీ వలపులోనుందు,
నేవరూథిని యనెడి

నెలతుకను! నీసఖిని!
నన్నె ఱుగకుందువా?
నాదుమానసచోర!"

* * *

"నిత్యాగ్నిహోత్రుడను,
నే బ్రవరుడనువాడ,
ఏకపత్నీవ్రతుడ
ఎట్లేలుంగుదు నిన్ను?
పరసతివి నీవిట్లు
భాషింపఁజెల్లునే?"

* * *

"నాథ! నాపలుకులను
నమ్ముమా యొక్కింత!
నీపాదమాన! నే
నిజమువల్కుచునుంటి.
అమరకన్యకగాని
అన్యకాంతను గాను,
నినుగాక యితరులను
నేనువలచి యెఱుంగ,
ఏలుకొనుమా యింక,
హృదయేశ్వరా, నన్ను!!"

* * *

"ఏకపత్నీవ్రతుడ
నే బ్రాహ్మణుడగదా!
నీమగలు పెక్కండ్రు
నీవు వేశ్యవుగదా!
ఇంతి! యిటుమాటాడు
టేటిన్యాయము నీకు!"

* * *

"సుందరా! నామన
స్సును హరించితివేల?
ననుదాసిగా జేసి
కొనకున్న మనజాల!
మనసిజుని బాధ కో
ర్వనిదాన! నీదాన!
పాలింపవా యింక,
ప్రాణేశ్వరా! నన్ను!!"

* * *

"పున్నెంపుత్రోవలో
పొరపాటు లిడబోకు!
పరభామలను మాతృ
భావంబుతో గాంతు
పాడియా నీ కిట్టి
పలు కాడు టోయింతి!
తెరువు జూపింపుమా
అరుణాస్పదము బోదు!"

* * *

"ఏగుటే మాన్యమో!
ఏలుటే పుణ్యమో!
కఠినమానస! నీకు
కనికారమే లేదు;
నిన్నె తలంతునే!
నిన్నె భజింతునే!
నే ప్రేమరాశినే!
నీపాదదాసినే!!"

* * *

అనలంపుటార్పులో
ఆచాన మూర్ఛిల్లె;
అదియె మార్గంబుగా
అరిగె నా బ్రాహ్మణుడు.

వేణీసంహారము-దుర్యోధనుఁడు

దువ్వూరి సూర్యనారాయణమూర్తి

వేణీసంహార మనునాటకమును రచించిన వాఁడు భట్టనారాయణుఁడు. ఈతఁడు తన . నాటకమున భారతగాథలోని యొక ఘట్టమును గ్రహించి కొన్ని మెఱుంగులు దిద్ది చక్కఁగా వ్రాసియున్నాఁడు. ఏదియో నవ్యత లేక పాడినదే పాడుచున్న సహృదయులు సంతోషింపరుగదా? ఈతఁడేకాదు, నాటకకర్త లందఱుగూడఁ దమ నాటకములఁ బ్రఖ్యాతోత్పాద్య మిశ్రత్వభేదములచే నితివృత్తములలోఁ గ్రొత్తదారులు తొక్కియే యున్నారు. అందులోఁ, బ్రదర్శనమునకు యోగ్యమగునట్లు కొన్నిమార్పులు, నాయకాపకర్షాధాయకములగు క్రియల యన్యథా పరివర్తనమువలనఁ గొన్నిమార్పులు, నైతిక బోధకముగాఁ గొన్నిమార్పులు, కవిదృష్టి ననుసరించి కొన్నిమార్పులు జరుగుచుండును. అందు మిగిలినమార్పులకన్నఁ గవిసృష్టివలనఁ గలిగిన మార్పులు కొన్నిచోట్ల విచిత్రముగా నుండును. మఱికొన్నిపట్టులఁ బక్షపాతముగాఁ గనఁబడుచునేయుండును. కాని సహృదయ కవిసృష్టికిఁ గొన్నిస్థానములఁ దిరుగులేకున్నను వారి నిరంకుశత్వ మెంతటిపాత్రకైనను హీనావస్థ చేకూర్చుచున్నది. 'అట్టి దురవస్థ వాస్తవముగాఁగాని, ప్రకృతిసిద్ధముగాఁగాని యీ పాత్ర యెన్నఁడును బొందియుండదేమో?' అనుసందేహము పాఠకులకుఁ గలిగించుచుండును. ఈ మార్పు కలిగించుటకు ముఖ్యవ్యక్తిలో నేవియో కొన్ని లోటులుండవచ్చును. అంతమాత్రమున నాపాత్ర నాటకకవులచేఁ దృణప్రాయముగాను, పరిచారక వినింద్యముగాను, మందబుద్ధిగాను, కొన్నిఘట్టములఁ జివరకుఁ బశువుగాను బోషింపఁబడుచున్నది. అందువలన నాటకమునకుఁగాని, కవిత్వమునకుఁగాని, పాత్రలకుఁగాని స్వాభావికత్వము (Naturality) తగ్గుచున్నది. అట్టిపాత్ర చివరకు నశింపఁదగిన దైనప్పటికి మొదట దానికి నెనలేని గౌరవస్థాన మిచ్చి యాస్థానమున కెంతమాత్రము తగనిదానినిగా మొదటినుండియే ప్రవర్తింపఁ జేయుటలో నీషణ్మాత్రమైనను స్వభావము గనుపట్టదు. అట్లయినఁ బ్రధాననాయకున కుత్కర్ష వచ్చుటయు, నుపనాయకుని కపకర్ష వచ్చుటయుఁ, దన్మూలమున లోకమున కేదైన నీతిని బోధించుటయు నెట్లని యనవచ్చును. ఈరీతిగాఁ బ్రధాననాయకునిచే నుపనాయకుఁడు మున్ముందు జయింపఁబడునను నూహ యున్నను మన లక్షణకర్తలు చెప్పినట్లు జయింపఁబడు నుపనాయకునే సమృద్ధిగా వర్ణించి యంతటివానిని జయించెనని ప్రధాననాయకునికి

నుత్కర్ష తేవచ్చును. దీనినే

"అథవాప్రతిపక్షస్య వర్ణయిత్వా గుణాన్ బహూన్,
తజ్జయా న్నాయకోత్కర్ష వర్ణనం న మతమ్...."

ఇట్లని చెప్పియున్నారు. ఈవిధి యాలోచింపఁగా నశింపఁదగిన యుపనాయకుఁడు మహారాజు గాఁగాని, చక్రవర్తిగాఁగాని యుండునపు డాతని Status నకు భంగము రాకుండ వర్ణించుచు నాపాత్రస్థానమున స్వభావము చెడనీయక, యసంభవములు కలుగనీయక, యఘటనఘటనల నంటఁగట్టక ప్రధాన నాయకునిచే నోడునట్లు చేసినచో నుభయపాత్రతారకముగా నుండి నాటకీయ సౌందర్యము చెడక నీతిబోధకు భంగమురాకయుండుననియే భావమని నాయూహ. అట్లని యుపనాయకుని దుర్గోషాదుల విడువవలెనని కాదు. మహారాజభూతోపనాయకస్థానముననే వాని నుంచి తత్సంభవములుగానే వర్ణింపవచ్చును.

ముద్రారాక్షసమున చాణక్యుని నాపులించినఁ బ్రేపులు లెక్కపెట్టువానినిగాను, రాక్షసుఁడంతవానిని స్వపరజనభేదమును గూడ గ్రహింపలేనివానినిగాను, పరాకు మనుష్యునివలెను, బుద్ధిహీనునివలెను కవి వర్ణించియున్నాఁడు. ఇందొక్కొక్కచోట రాక్షసునిగూర్చి వర్ణించిన వర్ణన కవినిగూడ తిట్టించును. ప్రకృతమున వేణీసంహారమున దుర్యోధనునిగూర్చి యీవిషయమై కొంత పరిశీలింపవలసియున్నది.

ఇందు ద్వితీయాంకమున కంచుకిపాత్రను బ్రవేశపెట్టి మహారాజు చెప్పిన పనియంతయు నేకరువుపెట్టించినాఁడు. భానుమతిని వెదకించుసందర్భమున సఖీముఖాలమున నామె వృత్తాంతమును దెలిపి దుర్యోధనోపాలంభనము నెత్తించినాఁడు. "భర్తకు జయము కలుగుటకును, సుఖము కలుగుటకును నామహాపతివ్రత వ్రతములు, దేవతారాధనలు సలుపుచుండ నీమహారాజదుర్యోధనున కీస్త్రీలోలత్వమేమోకదా! ఇట్టి సుగుణవతి కట్టివానిని భర్తగాఁ గల్పించిన దేవుఁడే నిందార్హుఁడు" అని కంచుకిచే ననిపించెను. అనఁగాఁ బ్రారంభమునుండియు దుర్యోధన పాత్రకు న్యూనత్వము చేకూర్చువిధ మిది. ఈప్రసంగము ప్రత్యక్షముగాకపోయినను కవి కాపాత్రయందున్న భావము తెల్లమేగదా!

అంత దుర్యోధనునిఁ బ్రవేశపెట్టి "యేనాద్య ద్రోణకర్ణజయద్రథాదిభిః హత మభిమన్యు ముపశ్రుత్య సముచ్ఛ్వసితమివ న శ్చేతసా" అభిమన్యుఁడు గతించుట పాండవబలము సగ మడఁగినట్లు సంతోషపెట్టి తోడనే కంచుకిచే "దేవ! నైవ మతి దుష్కర మాచార్యస్య శస్త్రప్రభావాత్ కర్ణజయద్రథయోర్వా. నానా మాత్రశ్లాఘా" "బాణము చేతలేని పసిపిల్లవాఁడు పదిమంది మీవీరులచేఁ జంపఁబడె ననుటలో నేమి గొప్ప కలదయ్యా! నీమొహం. ఇదో పెద్దగొప్ప నుకుంటున్నావ్" అని పలికించియున్నాఁడు. కంచుకియనఁగా నేముదు

సలియో, యే నపుంసకుఁడో యైయుండును గదా! దుర్యోధనమహారాజునీచపాత్రచేఁ బైరీతిఁ బలుకఁబడుట రాజమర్యాదగానున్నదా?

మరల దుర్యోధనుని నోటినుండి "స్వబలేన నిహంతి సంయుగే నచిరాత్పాండుసుతస్సుయోధనమ్" అని రాఁగానే కంచుకి కర్ణముల మూసికొని "శాంతం పాపం ప్రతిహత మమంగళమ్" అనఁగా రాజు మరల "కిం మయోక్తం" అని ప్రశ్నింపఁగా "నిహంతి సంయుగే నచిరాత్పాండుసుతం సుయోధనః, ఏతద్విపరీత మభిహితం దేవేన" అని లేనిపోని మహాప్రపత్తి రాజుదగ్గర చూపించియున్నాఁడు. ఇంత రాజభక్తి,యింత విధేయత కలవాఁడు వెనుక కుండబ్రద్దలు గొట్టినట్లు మాట్లాడుట దుర్యోధను నగౌరవించుటయే. మఱియు నచ్చటనే "భానుమతీ నిష్క్రాంతేతి వ్యాక్షిప్తం మే మనః. ఆదేశయ యత్ర సా భానుమతీ" అని యాతనిని మరల భార్యచేఁగూడఁ దిట్టించుటకు స్త్రీలోలత్వమును గట్టిపెట్టియున్నాఁడు. దానిని

"మయాపున ర్మందధియా"

"మాం ప్రత్యాయయితుం
విమూఢహృదయం"

"దోషం పశ్యసి కిం ప్రియే
పరిజనోపాలంభయోగ్యే మయి"

అనెడి మాటలచే తానే నిందించుకొనునట్లు సృష్టించియున్నాఁడు. ఈ సంవిధానమందు స్వదూషణ మంతదోషావహము గాకున్నను నాతని లోకువను తెలుపుచున్నదిగదా!

మఱియు "స్వయమే వార్ఘ్యపాత్రం గృహీత్వా దదాతి, స్పర్శసుఖ మభినీయ కుసుమాని భూమౌ పాతయతి" ఇత్యాదికార్యములచే నాతని స్త్రీలోలత్వము పెంపొందించి తుద కీదాస్యము చాలక "దేవి, అనిపుణః పరిజనోఽయ మేవంవిధే సేవావకాశే, తత్ప్రభవ త్యనుశాసనే దేవీ!" అని చేసినయపరాధము క్షమించుమనియు, నిట్టిపనులలో నన్ను బాగుగా తరిఫీదుచేయుమనియు పలికించినాఁడు. అంతకును నీస్త్రీలోలత్వము చాలక

"ప్రభవతి మమ పాణ్యో
రంజలి స్త్వం స్పృశాస్మాన్"

"వక్త్రేందుం తే నియమముషితా
లక్తకాగ్రాధరం వా
పాతుం వాంఛా పరమసులభం
కిన్ను దుర్యోధనస్య"

"అయి సుందరి! ఏతావంతపవ మనోరథాః, యదహం దయితయా సంగతః స్వేచ్ఛయా విహరామీతి."

ఇత్యాదిప్రసంగములచే నవ్వాల స్వవంశవిచ్ఛేదకమగు భయంకరయుద్ధములు జరుగుచుండఁ దనకు సంబంధమే లేనట్లుగా రాజును సంచరింపఁజేసినాఁడు. ఈపాత్ర కింతయపకర్ష తెచ్చుట కింతపశుప్రాయత్వము కల్పించుట యనవసరమేమో!

చతుర్థాంకమున

"నను భో! హతవిధే కృపావిరహిత!
[భరతకులవిముఖ!
అపినామ భవే న్మృత్యుః
నచ హంతా వృకోదరః"

(చావు ప్రతిమనుష్యునకును దప్పనేరప్పదు. కాని నాకు భీముని చేతిలో మాత్రము మరణ ముండకూడదు) అని దుర్యోధనుని యుద్ధోత్సాహమును జెడఁదీయుచు

"ఘాతితాశేషబంధోర్మే
కిం రాజ్యేన జయేనవా"

(ఐననావారి నందఱను జంపుకొన్న నాకు రాజ్య మెందులకు? జయ మెందులకు?) అనిపించినాఁడు. తరువాత కర్ణునిచే,

"తద్దుఃఖప్రతికార మేహి భుజయో
ర్వీర్యేణ బాష్పేణవా"

(ఆ సీతమ్మని కాపాడలేకపోయితిమి. కావున నట్టిదుఃఖమునకుఁ బ్రతీకారము నీభుజ బలముఁజూపి శత్రుల నిర్జించెదవో, కడి వెఁడునీళ్ల కేడ్చెదవో, ఏదియో యొనర్పుము) అని కఠినముగాఁ బలికించినాఁడు. ఇంతలో మరల లేనిపౌరుషము రప్పించి యుద్ధమునకు సన్నద్ధుని చేసి ధృతరాష్ట్రగాంధారీ సంజయ ప్రవేశమును జేయించి యాప్రయత్నమునకు విఘ్నము కల్పించుచు "అహమపి తాత సందర్శనం పరిహార న్నేకాంతే తిష్ఠామి" అని రాజమర్యాద కయోగ్యమగు మాట పలికించినాఁడు.

ఇఁక పంచమాంకమున

"విజయతాం మహారాజః"
"కిం నపశ్యసి మహారాజః"
"ప్రతిబోధయితుం మహారాజమ్"

ఇత్యాదివచనములచే కవి దుర్యోధనుని మహారాజస్థానముననే యుంచి తల్లిదండ్రులయొద్ద "అప్రక్రియమాణాభావే కి ముపకరణేన (ఇతి రోదితి)" అని బోరున నేడిపించినాఁడు. సంజయాదులు సంధివిషయమై యెంతచెప్పినను దా.ని పెడచెవిని బెట్టించి మొండిధైర్యము కల్పించి,

"భీమం చిత్తు నవిక్షిపామి కృపణ
స్సంధిం విదధ్యా మహమ్"
"సంజయ! అద్యా ప్యుపదేష్టవ్య మస్తి?"
"కర్ణో హత స్సపది తత్ర శరాః పతన్తు"

ఇత్యాదులచే మరల యుద్ధోత్సాహమును గల్పించినాఁడు. ఇంతలో వీరందఱును గలసి యున్నచోటికి భీమార్జునుల రప్పించి వారిచే కవిగా రెంతమృదువుగా నమస్కారము చేయించియున్నారో చూడుఁడు—

"అర్జునః—
సకలరిపుజయాశా
యత్ర బద్ధా సుతైస్తే
తృణమివ పరిభూతో
యస్య గర్వేణ లోకః,
రణశిరసి నిహంతా
తస్య రాధాసుతస్య

ప్రణమతి పితరౌ వాం
　　మధ్యమః పాండుపుత్రః.

భీమః :—
　చూర్ణితాశేషకౌరవ్యః
　　క్షీబో దుశ్శాసనాసృజా,
　భంక్తా సుయోధనస్యోర్వో
　　ర్భీమోఽయం శిర సాంచతి."

అని హృదయవిదారకముగాఁ బలికించినాఁడు. ఇది తల్లిదండ్రులకు నమస్కరింపవలసినవిధి కాఁబోలు? లేక భయపెట్టుటో? ఇట్లే కవిగారు పాండవులమెడ మాటలచేతను, నుద్దేశములచేతను, భాషచేతను, క్రియలచేతను గూడ వారినే పెద్దగా వర్ణించుట పక్షపాతమని యెవ రనరు?

ఆరవయంకమున పాంచాలకుఁ డనువానిచే ధర్మరాజునొద్ద యుద్ధవిశేషములఁ జెప్పించుచు దుర్యోధనుఁడు జలస్తంభన విద్యచే నొకమడుగులో దాఁగియున్నాఁడనియుఁ గల్పించి భీమాదులచేఁ దిట్టించి యంతకును నిరభిమానినిగా దుర్యోధనును నొనర్చి భీమునిచేఁ జెఱువు నవలోడింపించి "భీమబాహుమంథరముచేఁ దరవఁబడిన చెఱువనెడి సముద్రమునుండి దుర్యోధనకాలకూటమును" పైకి లేవనెత్తి వానిచేతనే, "అరరే! మారుతే! కిం భయేన ప్రలీనం దుర్యోధనం మన్యతే భవాన్" అనియనిపించి పాండవులను జంపకుండ ప్రచ్ఛన్నముగాఁ దిరుగుట న్యాయము కాదని పాతాళమున విశ్రమింపఁబోయితి ననియబద్ధమాడించినాఁడు. ఈ సంవిధానమంతయు దుర్యోధను నధోగతిపాలుచేయుటకేకాక మఱెందులకు? మొత్తముపైఁ బాండవుల నందఱనుగూడ నెంతయౌచిత్యముగా వర్ణించెనో దానిలోని శతాంశమైనను దుర్యోధనునిమెడ కవి చూపింపలేదు. మొదటినుండియు విచారములో సంతోషము, సంతోషములో బెంగ, బెంగలో నవివేకము, నవివేకములోఁ బౌరుషము, ఇంతలో నబద్ధములు భీతి, వెనుకకా ముందుకా యని తొట్రుపాటు, స్త్రీలోలత్వము నిన్ని దుర్గతులు దుర్యోధనునికే కల్పించి యాపాత్ర నధమాధమస్థితిలోనికిఁ దెచ్చినది కవిదృష్టియే. ఇదంత స్వాభావికముగా నుండదు. అట్లని ప్రధానకథాభాగమును మార్చుటయే కూడదని నాయభిప్రాయము కాదు. ఆమార్పునందే పాత్రయొక్క స్థానమును గాపాడుచు వర్ణించి యీ దకాపాత్రను కావలసిన స్థితికిఁ దీసికొనివచ్చిన శోభావహముగా నుండునని నాయూహ.

ఈవ్యాసమునందంతట నాయకుడు, ఉపనాయకుడని వాడబడినది. దుర్యోధను డుపనాయకుడా? ప్రతినాయకుడుకదా! లేక ప్రతినాయకు డనుదానికే ఉపనాయకుడని పొరపాటుపడిరా! —భా. సం.

కథ చెప్పడం

అనుభవశాలి

కథ వ్రాయడంలాగే కథ చెప్పడంకూడా ఒక మనోజ్ఞకళ. కథలు వ్రాయడం ఆచారం పూర్వంలేదు. అసలు "కథ"అంటే సంస్కృతభాషలోచెప్పబడ్డదానికే అర్థం. శ్రవ్యానికీ దృశ్యానికీ ఉన్న తారతమ్యం, చదూకున్న కథకీ విన్నకథకీ వుంది. చదివినంతనే రంజింపజేసే కథ, తగిన కథకుని "ముఖతా"వింటే వెయ్యిరెట్లింకా బాగుంటుంది. రాజాస్థానాల్లో ప్రభుసన్నిధిని కేవలం కథలు చెప్పడానికని ఉద్యోగు లుండేవారు పూర్వం.

బొబ్బిలికథ, గజ్జెకట్టుకుని పాడే "కోమటిపల్లి" ముసలిదాసరిని విన్నపిమ్మట వెంకటరాయశాస్త్రిగారి నాటకం తీసికట్టనిపిస్తుంది. సందర్భానుసారమైన ఆవేశం, ఉద్రేకం కథకుడు తన కథనంలోనే ప్రదర్శిస్తాడు. ఆ దాసరిని చూచి Mono-action నేర్చుకోవాలి మన నటకులు.

ఒక సుల్తానుగారెవరో పూర్వం, ఎడతెగని కథ చెప్పేవా డుంటే కావాలని కోరేరుట! అతణ్ణి పిచ్చివారిలో జమకట్టేరు ప్రజలు. నిజానికి, అత డత్యంతకళాపిపాసువని నానమ్మకం. చెప్పదలచి, చెప్పగల కళాభిజ్ఞుడున్నప్పుడు, కథకి అంత మేమిటి! అనంతమైన యీసృష్టియే ఒక పెద్దగాథ కాదూ? వాల్మీకికావ్యం శతకోటిప్రవిస్తర మనడంలో, దాని అనంతత్వమే సూచించారు.

పూర్వం—అనగా ఒకటిరెండు దశలక్రిందటివరకూ — విజయనగరప్రాంతంలో "మధురకవిసూరీడు"అని ఒకాయన ఉండేవాడు. విస్మృతకళాజీవులలో ఇత డొకడు. ఉత్త పామరుడు. బడిచదు వెరుగని బ్రహ్మచారి. అక్షరజ్ఞానమైనా సున్న. కాని కథలు చెప్పడంలో అద్భుతప్రతిభ. పిల్ల లతణ్ణి చూసేసరికి కథ చెప్పమని గంతులెయ్యడం, పెద్దవాళ్లుకూడా చెవులు రిక్కించుకుని వినడం పరిపాటి. నిజంగా, అతడికి భాషాపరిజ్ఞానం వుంటే "మధిర"వారిని మరుగుపరిచివుండును. పైగా ఆశుకథనం! ఆరంభించినతర్వాత కథ యెప్పుడు కావాలంటే అప్పుడు రక్తి చెడకుండా అతి Naturalగా ముగింపుచెయ్యడం అతనికొక్కడికే చెల్లింది. బంధువులిండ్లలో స్థావరంగా వుండి, రోజులవెంబడిని ఒకటే తరగని కథ చెపుతూవుంటే, ఆకథావాహినిముందు రైనాల్డ్సుసైతం దిగదుడుపు!

అలాగు కథలుచెప్పేవా రిప్పు డరుదు. ఇప్పుడు వ్యవహారంలో మిగిలినవి, హరిదాసు హరికథ చెప్పడం, పురోహితుడు వ్రతకథ చెప్పడం. ఈ రెండూ తటస్థపడినప్పుడు మనం వినకతీరనివి. వీటిలో హరికథను బహుళంగా ప్రదర్శించినది నారాయణదాసుగారు. భక్తికూడా ప్రదర్శనానుకూలమైన రసముల్లో చేర్చినా డీయన. ఇతని ననుకరించిన దాసు

లందరూ హరికథ అంటే హాస్యం చెప్పడం, అదీ చేతగాక హాస్యాస్పదం చెయ్యడంలోకి దించేరు. హరికథలో 'హరి' అంతముఖ్యంగా ఉండాలని వీరి అభిప్రాయం కాదు. కథ వల్లించివుంటే, మధ్యమధ్య యే కాఫీహోటేలు భోగట్టాలో, 'కపిలవాయి' ప్లేట్లో, సందర్భం లేకపోయినా బలవంతానైనా దూర్చి కాలక్షేపం చేదామని వీరి ఊహ.

ఇక రెండోవి వ్రతకథలు. వీట్లో వినడాని కేమీ ఉండదు. శివుడు పార్వతితోనో, కుమారస్వామితోనో చెప్పినట్లు, అడివిలో వున్న ధర్మరాజుకి (మరి యే రాచకార్యమూ లేదుకనుక) సూతమహర్షి చెప్పేడని యే స్కాందపురాణంలోనో చెప్పినట్టు, పాత సాతాన్ప్రతిలో వున్న తప్పులతడక ఉన్న దున్నట్టూ అర్థంపొందిక లేకుండా అవధాన్లు గారు చదివితే, విని ఆనందించి పుణ్యం వాళ్లో పడ్డట్టు నటించి మనం అక్షతలు వేసుకుంటే (నెత్తిమీద; నోట్లో కాదు!) అప్పటికి కథ సమాప్త మౌతుంది. సత్యనారాయణ వ్రతం మీరు ప్రతినెలా చేసుకున్నా, కథ మీకు 'కంఠతా' వచ్చినా, అదేకథ మళ్లీ మళ్లీ వినకతప్పదు. అయితే, ఇవన్నీ ఫలశ్రుతికోసం పుట్టినవి. ఆముదం పుచ్చుగుంటే విరేచన మౌతుందని మనల్ని నమ్మించటానికి—"పూర్వం వినాయకుడు కడుపు నొప్పితో బాధపడుతూండగా నారదమహర్షులవారొచ్చేసరికి, 'మహాత్మా! నీవు త్రికాలాబాధ్యుడవు. నీకు తెలియని దేమీ లేదు. ఈవిధంగా వున్న నాకు సాధన మేమిటో సెలవియ్యాలి' అనేసరికి నారదులవా రేమి షంటూవున్నా రంటే, "ఓ వక్రతుండము గల గణాధిపా, వేకువగట్లనే లేచి యథాశక్తిగా శుద్ధిచేసినదిగాని, పిల్లలకు పట్టేది గాని, లేదా అధమం బండికందెనకు పెట్టేది కాని, ఒక సోలడు అంగుటి కంటకుండా పుచ్చుకుంటివట్టాయనా, సమస్తకల్మషములను హరించి అంతమున సాయుజ్యము నిచ్చును. పూర్వం ఒకానొకప్పుడు హరిశ్చంద్రమహారాజు యిదేవిధంగా........" అంటూ యెందుకో అంత రణగొణధ్వని? ఆకథ వినకపోయినా, పుచ్చుకున్న ఆముదం దానిపని అది చేస్తుందే? వ్రతకథ లందుచేత కేవలం నామమాత్రానికే కథలు.

పండితపామరవిచక్షణ లేకుండా జనులందరూ ఆరాధించగల కళాస్వరూపం కథ. భూపతన మైనపిమ్మట తన పరిసరంచూచి అర్థంచేసుకునే వయస్సువచ్చేసరికి, బిడ్డకు కథ కావాలి. జోలపాటతో నిద్రపోవడం మానేస్తున్నా దనేసరికి బిడ్డకు తల్లి కథచెప్పడం ఆరంభిస్తుంది. ఇంగ్లీలో Fairy Tales అన్నీ అలాటివే. తెలుగులో మనకి పారంపర్యం (Tradition)వల్ల వొస్తూన్న యిలాటికథ లున్నాయి. వాటి కర్త లెవరో తెలియదు. తెలుసుకొని ప్రయోజనంలేదు.

తెలుగుబిడ్డకు "పేదరాసిపెద్దమ్మ"అనే వ్యక్తి Queen Mab. చిన్ననాడు, అవ్వాఅన్నం తినిపించుతూనో, నిద్రపుచ్చుతూనో చెప్పి

ప్రతికథలోనూ పేదరాసిపెద్దమ్మ తప్పదు. అనగనగా ఒకఊరనేసరికి ఆవూరికి రా జుం డడం ఎలాగు తప్పదో, ఆవూళ్లో "ఒక" పేద రాసిపెద్దమ్మ అలా గుండకతీరదు. ఆమె ప్రయోజకత్వం, ప్రతిభా యెలాంటివో కాని, రాజు కొడుకైనా ఆమెపంచకు రాకతప్పదు. ఒకొక్కప్పుడు ఆరాజుకే "ఏడుగురు" కొడుకులుంటారు. వాళ్లు వేటకు వెళ్లి యేడుచేపలు తెచ్చేరంటే "చేపలవేట" యేమిటని యేబిడ్డా ప్రశ్నించదు. ఆవయస్సలాంటిదో, లేక కథా కాల మలాంటిదో! గడ్డిగుప్పలూ, గొడ్డళ్లూ, చిలకలూ, చీమలూ, సమస్తమూ మనుష్యుల్తో మాట్లాడుతాయి. పెళ్లినాడు చీమకి పప్పూ అన్నం యెవరో కుర్రాడు పెట్టకపోతే, మధ్యని రాజుకొడుకు తెచ్చిన చేప (యేడింట్లోఒక్కటి!) యెండకపోవడమేమిటి? కార్యకారణసమ్బంధం మథించివిడిచే ముదరవయస్సుకి అవన్నీ అసందర్భం, ఊసుపోని మాటలు! విమర్శన సహించని శుద్ధతత్త్వస్వరూపమైన పసికూన కాకథ వేదాంతములో ప్రథమపాఠం!

"ఈగ యిల్లలుకుతూ పేరుమరిచిపోవడం" కథ అద్భుతమైన ఊహాపరిణామం. పని పాట్లలో మునిగి కాలంవెళ్లబుచ్చుతూ, ఉన్న పాటున మనపేరు మనం మరిచిపోగలిగితే యెంతగమ్మత్తుగా వుంటుందో చూడండి! వ్యవహారలోకంలో నిత్యజీవితం యెంతకరకుపోకాని, స్వప్నంలోనైనా మన వ్యక్తిత్వం మనకు మరుపురాదే! తనపేరు తనే మరిచినకన్న ఆనందానుభూతి ఉందా? అది సర్వసాక్షిత్వమే, విశ్వ సామ్రాజ్యపట్టాభిషేకమే! ఈగ అలాగు మరిచిపోయి "నే నెవరు? నాపే రేమిటి?" అని విశ్వమాతను, పేదరాసిపెద్దమ్మ నడిగితే, ఆమెకుమాత్రం యేం తెలుస్తుంది? ముసలిది. తన కొడుకు నడగమంది. తర్వాత "కొడుకుచేతి గొడ్డలీ, గొడ్డలికొట్టే మానూ, మానుమీది రామచిలుకలూ..." ఇలాగు ప్రపంచమంతనీ అడిగింది!

* * *

బిడ్డకు అప్పటికీ నిద్రపట్టకపోతే అనారోగ్యస్థితి అన్నమాట.

తెలుగురక్తం పంచుకున్న ప్రతిశిశువుకీ పేదరాసిపెద్దమ్మ అంటే అవ్యాజమైన ఆదరం వుంటుంది; ఒక్కవిషయానికితప్ప బంగాళ్లాగ చేతి కందుకువచ్చే 'చుక్కలపందిరి' ని ముసిలిపెద్దమ్మ చీపురుకట్టతో అంతదెబ్బ వెయ్యడమేమిటి? తన వీపుకి తగుల్తే, నెమ్మదిగా, ఒక్క రవంత మీదికి పోడవకూడదా? కోపిష్టిమనిషి! డాబామీది కెక్కినా మనకి నేడందివుండేదేమో? ఈ దుష్టతనానికి మాత్రం ఆమెని లోకం క్షమించ లేదు!

* * *

ఇలాంటి కథలన్నీ, మన హృదయఫలకాలమీద వ్రాసి విడిచిపెట్టినవారు మాతృదేవతలు. శిలాశాసనాలు కొన్నియుగాలకు చెదిరి రూపు మాసిపోవచ్చునుగాని, వీటికి మాత్రం విస్మృతిలేదు. మాతాశిశుసంబంధమే వీట్లో ఇంతమధువును నింపింది!

'సాహిత్యదర్పణము'*

తిరుమల వేంకటరంగాచార్యులు

"వాచామేవ ప్రసాదేన లోకయాత్రా ప్రవర్తతే."

'వాఙ్మయజ్యోతియే లేకుండినచో నీ ముల్లోకములును కారుచీకటి గ్రమ్మి యుండవలసినదే. అందువలననే శబ్దము బ్రహ్మమయినది; కనుకనే శబ్దమున కింతటి వ్యాపకత్వప్రయోజకత్వములు అబ్బినవి. ఈ శబ్దబ్రహ్మముయొక్క తురీయభేదమగు వైఖరియే మనుష్య వ్యవహారరూపమును దాల్చినది. ఈతీరున వాక్కులే లోకయాత్రా ప్రవృత్తికి నిబంధనము లయినవి.

ఆవాక్కులే, ఆవాక్కులయొక్క అర్థములే సముదితములై, సంప్రాప్తములయి గుణాలంకారసాహిత్యమునను, దోషహానమునను కావ్యమయినది. కావున కావ్యముగూడ లోకయాత్రాప్రవృత్తికి నిబంధనమన్న మాటయే. ఈకావ్యము ఛందోబద్ధముగానే యుండవలయునన్న నియమమేమియు లేదు. కవికర్మయంతయు కావ్యమే.

ఈకావ్యమునకు ప్రయోజనములు 'తొంబదితొమ్మిది' యనువారు పేర్కొనిరి. కావ్యము యశముగూర్చునట! ధనమును సంపాదించిపెట్టునట! వ్యవహారజ్ఞానమును గలుగజేయునట! అమంగళములను దొలగించునట! వెంటనే పరమానందమును గూర్చునట! ఎవరికీ ప్రయోజనములు? కావ్యమును గూర్చు కవికా, దానిని పఠించుసహృదయునకా? కావ్యప్రయోజనము లివ్వియని యొకపట్టికను తయారుచేసినారేకాని కావ్యమువలన లాభము పొందవలసినవా డెవడు, కావ్య మెవరికిగా నుద్దిష్టమయినది, ఈచెప్పిన ప్రయోజనము లెవరికి చెందుచున్నవి అను విచారణకు గడంగినవా రెవరును కనుపించలేదు. పెద్దలు చెప్పిన ప్రయోజనములలో ఒక్క వ్యవహారజ్ఞానము-వ్యుత్పత్తి-, పరమానందములుమాత్రమే సహృదయుడయిన పఠితకు చెందునవి. తక్కినవి కావ్యస్రష్టకు కవికి చెందునవి. వ్యుత్పత్తిపరమానందములు గూడ కవికి గలుగవచ్చునుకాని కవిగాగాక, సహృదయుడగు పఠితగానే కవివానిని పొందగలడు. లేక, ఒకవేళ, ఈప్రయోజనము లన్నియు కవిసొత్తేయన్నచో స్వార్థపరమయిన యీకావ్యమునుండి లోకము పొందగల మేలేమి? కాదుకాదు, ప్రజావ్యుత్పత్తిని, ప్రజాపరమానందమును ఉద్దేశించియే కావ్యములు మెలగవలెను.

'...ప్రజానాం వ్యుత్పత్తి
మభిసంధాయ సూరయః,

* అనువాదకులు: కీ. శే. శ్రీమహోపాధ్యాయ, కళాప్రపూర్ణ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు. ప్రకాశకులు: వేదం వేంకటరాయర్ గారు, 8 మల్లికేశ్వరగుడివీథి, జి. టి. మదరాసు.

వాచాం విచిత్రమార్గాణాం
నిబబంధుః క్రియావిధిమ్.'

ఈకావ్యము దేశతః, కాలతః మేరమీఱిన ప్రభేదములను పొందుచుండును. కాని యెన్ని ప్రభేదములను పొందినను, ఎన్ని మార్గముల నడచినను కావ్యప్రయోజనములలో నేడు గాదుగదా, మరియెన్నటికిని మార్పుగలుగ జాలదు. కాని యేతాదృశమహోత్కృష్ట ప్రయోజనోద్దిష్టమయిన కావ్యములను నిర్మించుటయందు ఎంతటి నిరంకుశులయినను కొన్ని మార్గములను, హద్దుపద్దులను గలిగి మెలగుట విధి. ఈవిధిని ప్రాచీనులు లెస్స అనుసరించిరి. ఆధునికులకును, తరువాతివారికిని గూడ ఈవిధి మీఱరానిది. ఈకొన్ని మార్గములే, ఈకొన్ని హద్దుపద్దులే కావ్యలక్షణములు; ఆలక్షణము లిట్టివని శృంగగ్రాహికగ జేర్కొను గ్రంథములు కావ్యానుశాసనములు; అట్టి గ్రంథములను నిర్మించువారు కావ్యానుశాసకులు. ఈ కావ్యానుశాసకుల యీలక్షణవాఙ్మయమునకే అలంకారశాస్త్రమని, సాహిత్యమని పేర్లు ప్రథితములయినవి.

కవియైనవాడు ఈలక్షణములకు కట్టుబడి, దేశమును, కాలమును పాటించి, కావ్యమునుగూర్చి, సహృదయానందమును సాధించి, తాను యశోర్థములను బడయగలడు. కానినాడు అట్టికావ్యములవలన నిర్దిష్ట విపరీతప్రయోజనములు గలుగుటయేకాక కవియు నపహాసముపాలవును.

కాని, యీనాడు విచిత్రమార్గముల వెలువడుచున్న కావ్యములకు మనప్రాచీన లక్షణములు సమన్వయపడవు. అవి సమన్వయపడవలయునన్న పట్టింపుగూడవారికిలేదు. ప్రాచీనమంతయు వారికి వెగటు. కాని ఆ కావ్యములు లబ్ధప్రతిష్ఠములయి, అవి కట్టుబడిన నీతినియమములకు అనుశాసకగ్రంథములు వ్రాయు తెగువగలిగినవారు కలుగునంతదనుక మన ప్రాచీనలక్షణములే చిరరాజ్యము నేలగలవు. ఒకవేళ అవి లబ్ధప్రతిష్ఠములయి, అనుశాసకగ్రంథములు వెలసినను పూర్వాచారపరాయణులు నయినను వర్తమానలక్షణవాఙ్మయము తన యేలుబడిలోనే యుంచుకొనగలదు. అంతటి సమయమే వచ్చునని మనము సంభావించినను నానవ్యలక్షణముగూడప్రాచీనలక్షణవృద్ధి,హ్రాస, రూపాంతరమే కాకతప్పదు. ఎట్లును కవియగువానికి, తద్రచనలను పఠించి యానందింపవలసిన సహృదయునకును వర్తమాన లక్షణపరిజ్ఞాన మావశ్యకము.

ఆంధ్రవాఙ్మయమున కావ్యవాఙ్మయము విస్తారముగ నున్నను లక్షణవాఙ్మయ మేకారణముననో కొఱవడియుండినది. ఉండినకొంతయును యీవల్లక్షణపరిజ్ఞానమునకు అనువయినదిగ నుండలేదు. మన కన్ని తెరగుల నాదరణీయమైన సంస్కృతమున నావాఙ్మయము విస్తారముగగలదు, వాస్తవమే. కాని సంస్కృతమునేర్వని తెలుగువారి కది యెట్లుపకరింపగలదు? కావున నావాఙ్మయమంతయు తెలు

గుకు పరివర్తింపబడినగాని ఫలముండదు. ఇప్పు డిప్పుడే యాలోపము తోచి పూర్వులు ఆవాఙ్మయమును పరివర్తించుచున్నారు. ఇదియెల్ల రీతులయందును భాషకును, దేశమునకును శ్రేయోదాయకము. భాషాభివృద్ధియేకదా, దేశాభివృద్ధికి సూచకము!

సాహిత్యదర్పణ మనునది యొకలక్షణ నిబంధనము. యావదుపయుక్తకావ్యలక్షణమీమాంసయు నిమిడియుండుటచేత నిది సమగ్ర సాహిత్యశాస్త్ర మనజెల్లును. సాహిత్యతత్త్వమంతయు దీనివలన నెరుగవచ్చును. ఉపపాదనశైలియం దిది విద్యానాథుని ప్రతాపరుద్రీయమును బోలియున్నను దానికిని దీనికిని కొంతంతమేరగలదు. విషయవిచారమునను, శైలిని ఇది దానికన్న నెంతో మెరుగు. శైలి సరళము. సులభముగ నర్థము చేసికొనగల యుపపాదనము. దీనిని రచించినవాడు విశ్వనాథుడు. ఇతడు ౧౪-వ శతాబ్దిని వెలసెను. ఇతనితండ్రి చంద్రశేఖరుడు. ఇతడు కవిరాజు; ఆలంకారికచక్రవర్తి; ధ్వనిప్రస్థానపరమాచార్యుడు; మహాకులప్రసూతుడు; బహువేత్త; సహృదయుడు. ఇతని యితర రచనములు—౧. రాఘవవిలాసము, (మహాకావ్యము), ౨. కువలయాశ్వచరితము (మహాకావ్యము), ౩. చంద్రకళ (నాటిక), ౩. ప్రభావతి (నాటిక), ౫. ప్రశస్తిరత్నావళి (షోడశభాషామయము), ౬. నరసింహ విజయము, ౭. కావ్యప్రకాశదర్పణము.

ఇట్టి యీ సాహిత్యదర్పణమున కింతదనుక తెలుగున పరివర్తనములేదు. శ్రీకళాప్రపూర్ణ, మహోపాధ్యాయ వేంకటరాయశాస్త్రిగారి యీపరివర్తనమే మొదటిది. శాస్త్రిగారు బహుశ్రుతులు; బహుభాషావేత్తలు; కవులు; విమర్శకులును. అట్టి వీరి చేతులబడిన యీయనువాదమును ప్రత్యేకించి పరిశీలింపవలసిన యవసరముండదు. వారి పాండితిని, వారి విమర్శకతను, వారి కవితను లోకము బాగుగ నెరుగును. కావున దీని నాంధ్రసారస్వతలోకమునకు పరిచయపరచుట మాత్రము చాలును. అనువాదము వారికి సహజమయిన ప్రౌఢమార్గమును బట్టినను అర్థముచెడక, దోషదూరమయి యున్నది. వీరి యనువాదమున మరొక్కవిశేషము. మూలములోని యుదాహరణ శ్లోకములకు పద్యములనే రచించక పాఠకుల సౌలభ్యమునే మనసున నిడుకొన్నవారగుటచేత వానిని వచనముగానే మార్చినారు. అన్నివిధములను ఇది మూలమున కనురూపమయి, తెలుగు లక్షణవాఙ్మయమున నున్నతపదము నందదగి యున్నది.

దశపరిచ్ఛేదాత్మకమయిన యీగ్రంథమును ప్రకాశకులు పరిమితి పెద్దదవునన్న భయముచే రెండుసంపుటములుగా విడదీసినారు. ఈతొలిసంపుటమున అయిదుపరిచ్ఛేదములు గలవు. రెండవసంపుటముగూడ

అచిరకాలముననే బయలువెడలగలదని యూ సించుచున్నాను.

ఇట్టి మహోపకారిరచనను మూలబడ ద్రోయక కొంత కాలయాపనమయినను ప్రక టించినందులకు ప్రకాశకులకు ఆంధ్రలోకము కృతజ్ఞమయియుండగలదు. భాషాపోషకుల, భాషాభిమానుల యాదరము న సీకృతి శాస్త్రి గారి నామధేయముతోపాటు చిరము వెల యుగాత.

ప్రథమశిక్ష —సూర్య.

స్థానిక కూటములు *

వంగోలు వేంకటరంగయ్య 18

ఈ గ్రంథకర్త టి. శివశంకరం పిళ్లగారు దాదాపు నలువదేండ్లుగ స్థానిక పరిపాలనలయందును, దేశీయమహాసభా ప్రచారములందును కృషి సలుపుచుండిరి. వీరికిగల చిరంతన లోకానుభవముల ఫలముగ సర్వజనోపయుక్తమగు నీగ్రంథమును వ్రాసిరి. వీరు బహుశ్రుతులు, విద్యాధికులు, ప్లీడరువృత్తి నుండువారు. దేశాంతర పర్యటనముల జేసి నానావిదేశపద్ధతుల గ్రహించినవారు. "స్థానిక కూటములు" అనగనే యెల్లవారికిని యిది లోకల్‌బోర్డులు లోనగువాని గూర్చిన దని తెలియకపోవచ్చును గాని గ్రంథమున నొక పుట చదువగనే గ్రంథోద్దేశము తేటపడగలదు. డిస్ట్రిక్టుబోర్డులు, తాలూకాబోర్డులు, యూనియన్‌పంచాయతీలు, గ్రామపంచాయతీలు లోనగువాని విషయమై తెలియదగినదంతయు ఈచిన్నపుస్తకమున తేటతెలుగు మాటలతో చదువగలవారికేమి, చదువరాకున్నను వినగలవారికేమి విషయము చక్కగ బోధపడునట్లు వ్రాయబడియున్నది. గ్రంథము పద్ధతులను విభాగమున రచింపబడినది. అధ్యాయములు, ఆశ్వాసములు, ప్రకరణములు అనుటకంటె ఈగ్రంథమునకు పద్ధతివిభాగము యుక్తముగ నున్నది. కడపటనొక చిన్నయనుబంధమునుసంక్రమణసూత్రములు అనుపేర ట్రాన్సిటరి రూల్సును జేర్పబడియున్నవి. కొన్నికొన్ని ఇంగిలీషుపదములకు మనభాషలలో సరియైన పదములు కుదురుట లేదు. "ట్రాన్సిటరి" అనునది యందొకటి. శివశంకరంగారు "సంక్రమణ" యని వాడిరి. బహుశః "ప్రాతక్రొత్తసందు" అనునర్థమున "శాసనసంధి" యని వ్రాయగూడునా? ఇటులనే "కార్పొరేషన్" అనుభావమునకును సరియైన పదములేక "చ్యుతి", లేక "స్థావరముగ జీవించుసంస్థ" యని సమర్థించిరి. బాగుగనే యున్నది గాని దీనికిని ఒక్కమాట కుదిరిన బాగుండును. "స్థిరమూర్తి", లేక "స్థిరవ్యక్తి" యనదగునా? "కేంద్ర" శబ్ద ముత్పత్తి ననుసరించి ఇంగిలీషు "సెంట్రల్" అనుదానికి సరిపోవచ్చునుగాని, మన "కేంద్ర"కును ఇంగిలీషు "సెంట్రల్"కును భావభేద మున్నది. ఇంగిలీషు "సెంట్రల్" అనునర్థమున మనకు "నాభి", లేక "మూల" అనునవి పరిచితములుగ నుండగలవు. ఇట్టి వింకను కొన్ని గలవు. ఎలెక్షన్‌పాకలకు "బూతులు"అను నింగిలీషు మాటయె వాడబడియున్నది. అచ్చతెనుగున "బూతు"నకు నీచమగుతిట్టు పర్యాయము గలదు.

* ఈపుస్తకము క్రౌను ఆకృతిన దాదాపు ఇన్నూరుపుటలు గలది. వెల ఒకరూపాయి.

ఈగ్రంథమున కొన్ని దేశవాళి మాటలున్నవి. సందర్భముల ననుసరించి అవియు సుగమములు కాగలవు. "దిద్దు"నకు "తిద్దు" అనియున్నది. "మెటికెలు" (మెట్లు), "తిక్క" (పిచ్చి), "సజా" (శిక్ష), "నటన" (మారు వేషము), "కాంతాళము" (ఈర్ష్య) ఇత్యాదులు. పంచమ్యర్థమున "తో" ప్రత్యయము గల తృతీయాంత మందం దగపడుచున్నది. ఇట్టివన్నియు స్వల్పవిషయములు; గ్రంథములోని సంగతుల దెలిసికొనుట కడ్డము తగులవు. మొత్తముమీద రచన బహుసులభముగ నున్నది. ఏయంతస్థులోనివారి నుద్దేశింపబడినదియో ఆయుద్దేశము పూర్ణముగ నెరవేర్పగలదు.

ఈగ్రంథము కీర్తిమూర్తు లగు దివాన్ భహాదూర్ పట్టు కేశవపిళ్ల సి. ఐ. ఇ. గారి కంకితమై యుండుటయె దీనియుద్దేశప్రయోజనము ప్రకటించుచున్నది. కేశవ పిళ్లగారికి స్థానికపరిపాలన మన ఉగ్గుతోబెట్టిన విద్య వంటిది. దాదాపు ఏబదేండ్లు వీరు దీనావన కంకణబద్ధులై గుత్తిప్రాంతముల వెలసి తమ జీవితప్రయోజనమును ధారవోసిరి. "యేన యేన వియుజ్యంతే ప్రజా స్స్నిగ్ధేన బంధునా నన పాపాదృతే తాసాం దుష్యంతఇతి ఘుష్యతాం" యను మహాధీరబిరుదము వీరికి చెల్లినది. వీరు మదరాసు శాసనసభలో ప్రవేశించిన ప్రథమదశయందు వీరి "నవధీరణము" జేసినవారే వీరి ప్రాభవ మాహాత్మ్యౌర్జవముల గ్రమక్రమముగ దెలిసికొని అత్యంతముగ గౌరవముజేసిరి. వీరి "దివాన్ బహాదర్", "సి. ఐ. ఇ."లె ఇందుకు చాలిన సాక్ష్యమియ్యగలవు.

ఈ గ్రంథమునం దేమూలల జూచినను ప్రజాహితమె యగుపడుచున్నది. మన జానపదులు ఇంకను రాష్ట్రమున తమకు గల స్వత్వమర్యాదల బూర్ణముగ తెలిసికొనజాలక మన ఇడుమల మనమే నివర్తిజేసికొన గలిగియుండియు "పరోదదాతి"యను దుర్భ్రమలో నుండుటను జూచి కడుంగను విషాదము జెందిరి. అనికారోద్యోగులు ప్రజాసేవకులుగాని ప్రజాధినాధులు గా రనుభావమును బూర్ణముగ నిష్పన్నము జేసిరి. ఈభావము నతిక్రమించినవారిలో మన పిళ్లగారు ప్రథములుగారు. శుక్రనీతిసార మను రాజనీతి మహానిధి యేనాడు బుట్టినదో నిర్ణయింప నలవిగాకున్నది. మహాభారత రచనకంటె ప్రాచీనమని కొందఱియూహ. ఆగ్రంథమున భగవంతుడు శుక్రుడు ప్రభు విభుత్వముల వ్యాఖ్యానించుచు "స్వభాగభృత్యా దాస్యత్వే ప్రజానాంతు నృపకృతః" యను రాజనీతి మూలసూత్రమును ప్రకటించి యున్నాడు. విజ్ఞులగు మనపిళ్లగారు దీని జూచియే యుందురు. ఇట్టిభావములు మనప్రజ కంకురించి విస్తరించి స్వరాజ్యలాభమునకు ముఖ్యసాధనములు కావలయుననియే వీరి యాశయము స్వరాజ్యసంపాదనకు వలయు సాధన సంపత్తి

మన చేతుల నుంచికొనియే మెడయందు వ్రేలుచుండు కంఠాభరణమును కనుగొనలేక లోకమంతయు వెదకు వెడగు వేదాంతివలె మనము పాతరలాడుచున్నార మను నభిప్రాయము బోధితమగుచున్నది. ఇందేమియు తప్పులేదు. మన మునిసిపాలిటీలును, లోకల్‌బోర్డులును స్థానికపరిపాలనారూపమున స్వరాజ్యసంవిధానములను మన కలవర్చుచున్నవని పిళ్లగారి గమకమై యున్నది. ఈసదుద్దేశ సాధనకై స్థానికపరిపాలనయన నెట్టిదో దానియందుగల గుణదోషము లెట్టివియో దాని నేయేవిధమున నూర్జితపరుపదగునో, యేయేమార్పులచే దాని కధికతరమగు ప్రయోజన ప్రాకాశ్యములు గల్గింపనగునో ఇత్యాదివిషయముల పిళ్లగారు సాంగోపాంగముగ వివరించి తేటతెల్లముగ దెలిపియున్నారు.

ఈగ్రంథమునందలి మొదటిమూడుపద్ధతులందును సామాన్యముగ ప్రభుత్వలక్షణములును, ప్రభుప్రజాసంబంధములును వివరింపబడియున్నవి. నాల్గుమొదలు దశకపర్యంతము స్థానికకూటములు (Local Boards) వాని నిర్మాణ, సాధన, నిర్వహణ, పర్యవేక్షణాది పద్ధతులతో నొప్పియున్నది. పిదప ఫలస్తుతి యను నొక ప్రకరణ మున్నది. దీనిఫలశ్రుతియును బాగుగ నుండును. పిళ్లగారు పౌరాణికధ్వని కోడిరి కాబోలు.

మొత్తముమీద ఈగ్రంథము మహోపకారక మనదగును. దీనిని పాఠ్యగ్రంథముగ, నంగీకరించినందున పాఠ్యగ్రంథనిర్ణాయకసమితి వారును వంద్యులగుచున్నారు. రత్నగర్భయగు నురవకొండవాస్తవ్యులు శ్రీమంతులును, ధీమంతులును నగు రాజమాన్య రాజపూజిత మిడతల చెన్న బసవప్పగారివంటి ఆఢ్యుల యాదరాభిమానమువలనను ఈగ్రంథమునకు వ్యాప్తి యెక్కువ కాగలదు. ఇది యెంతయు సంతసింపదగిన విషయము. బసవప్పగారొక్కరె నన్నూరుప్రతుల దెప్పించుకొనిరి. వీనినెల్ల వారు సద్వినియోగమున వ్యాపింపజేయదగుదురు. ఇట్టి గ్రంథములు ఇంకను బయలువెడలి ప్రజకు స్వస్వరూపస్థితిని దెలుపవలయుననియు, ఇదియె మంచి యదననియు గ్రంథకర్తగారె సంక్రమణసూత్రములను కడపటియధ్యాయమున నుడివియున్నారు. ఈరూపమున గాకున్నను కొంచె మందుకు సాజాత్యము లగు విషయములతో కొన్ని ప్రకటింపబడియున్నవి.

"గ్రామపునర్నిర్మాణము" అనుపేర నెల్లూరివారు అన్నమరాజు శ్రీరాములుగారొకగ్రంథమును తేటతెలుగు మాటలతో వ్రాసి ప్రకటించియున్నారు. వ్యాసరూపమున కొందఱు "భారతి"యందు వ్రాసియున్నారు. ఆద్యంతములను సమన్వయముజేసి యవతారాది ఫలప్రవచనముతోటి విలసిల్లు గ్రంథమిదియె మొదటిదిగ నున్నది. ఆంధ్రమహాజనులు దీని నాదరించి ప్రోత్సహించినయెడల ఇతోధికము లగు విషయములగూర్చి పిళ్ల

గారు వ్రాయ నిచ్చగింతురు. అందుకు వీరు దక్షులును అగుచున్నారు.

ఈ విమర్శలేశమును కేవల మంగళ మూర్తియేగాక మంగళకరుడును నగు (శివ శంకరం) పిల్ల మాటలచేతనే సమాప్తిజేయుటకు కుతూహలమగుచున్నది.

* "యజ్ఞమనగా, యజ్ఞశాల, అగ్నిహోత్రము, ఋత్విక్కులు, వేదఘోష బ్రాహ్మణభోజనములతోమాత్రము కాదు. జనహితమే గురిగాగల స్థానిక కూట మొక్కొక్కటియు దేశమెల్లెడల పర్వియుండు యజ్ఞశాలలు. ప్రెసిడెంటు యజమాని; వోటర్లు, మెంబర్లుగా నుండువారు ఋత్విక్కులు. స్వార్థమే యజ్ఞపశువు. పరహితమే యజ్ఞదీక్ష. ఇట్టి యజ్ఞమే ఇహపరములకు మార్గము."

బజారు —సూర్య.

* ఫలస్తుతి - పుట - ౧౫౫.

పెద్దనతరువాతి ప్రబంధకవులు

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు

పెద్దన ప్రథమప్రబంధనిర్మాత. ఇతని తరువాతి ప్రబంధకవులలో రామరాజభూషణుని మొదలు కొని పెద్దన ననుకరింపనివా రెవరును లేరు. మనుచరిత్ర పిల్లలు కొన్ని, పిల్లలపిల్లలు కొన్ని, మేనల్లుడు కొన్ని, మేనమామబిడ్డలు కొన్ని, ప్రతిబింబములు కొన్ని బయలుదేరినవి. పెద్దనకు కొడు కుండెనట. ఆతడు జీవితకాలమున నేమిచేయునని రామరాజభూషణునిభార్య పెద్దనభార్య నడిగెనట. శ్లేషకవిత్వము చెప్పుకొనియైన బ్రదుకునని పెద్దనభార్య ప్రత్యుత్తర మిచ్చెనట. రామరాజభూషణునిభార్య సిగ్గుపడెనట. ఇట్లుండగా వసుచరిత్రములోని శ్లేషలు అనేకు లనుకరించిరి. అది కవిత్వమనియే యిప్పటికి అనేకుల యభిప్రాయము. రసగ్రహణముకలిగి కవితాస్వభావ మెఱిగిన కొందరి యభిప్రాయము మఱియొకలాగున నున్నట్లు విను చున్నాము. ఎటులైననేమి, పిల్లవసుచరిత్రలు, పిల్లపిల్ల వసుచరిత్రలు తుపాకిరవ్వలవలె, అచ్చుగుద్దినప్రతులవలె బైలుదేరుటవలన నెంతగందరగోళమైన నైనది.

ప్రబంధములలో దప్పకుండ యిరువదిరెండు వర్ణన లుండవలెనని కొందర మతము. పందొమ్మిది తోనే సరిపుచ్చవచ్చునని మరికొందరు. ఎటులైననేమి యీవర్ణనలన్ని యుండితీరవలసినవి. బ్రహ్మవిష్ణుశివ మూర్తులయు, వారిభార్యలయు వర్ణన, వినాయకునివర్ణన, కృతికర్తవర్ణన, తన వర్ణన, పురవర్ణన, బ్రహ్మక్షత్రియ శూద్రుల వర్ణన, పుష్పలావికుల వర్ణన, కుకవినింద, షష్ఠ్యంతములు, సతివిరహవర్ణన, చంద్ర, మన్మథ, వాయుమధుపాదుల వర్ణన, వేటవర్ణన, నాయికానాయక సమావేశము, విదూషకునిచే సమావేశపరుపబడుట, వారిద్దరు చేసిన సంభోగవర్ణన, ఒక్కసంభోగము సరి పోవు ననుకొంటిరా, చాలదయ్యా, పునారతివర్ణన, అక్కడనుండి నిత్యవిధిసంభోగవర్ణన, సుతులు గలిగిన యెడల సుతవర్ణన, తరువాత మంగళము, తరువాత గద్య. ఇది ముందు, అది వెనుక; అది వెనుక, యిది ముందు-ఇటులు ఈవర్ణనలన్నియు నుండవలెను.

వసుచరిత్రకారుని కవితనుగూర్చి:—ఇతని పద్యములు కొన్ని చిత్రమైన శ్లేషలుగల్గియున్నవి. ఇతడు మంచి గాయకుడు. ఇతని పద్యముల నిప్పటికి తాళములువైచుచు, కీర్తనలవలె పాడువారుకొందరున్నారు.

> "ఆజాబిల్లి వెలుంగువెల్లికల డా
>   యక్షిలేక రాకానిశా
> రాజశ్రీసఖమైన మోమున బటా
>   గ్రం బొత్తి యెగ్గెత్తి యా
> రాజీవానన యేడ్చె కిన్నరవధూ
>   రాజత్కరాంభోజ కాం
> భోజీమేళవిపంచికారవసుధా
>   పూరంబు తోరంబుగన్."

సురభిమాధవరావుగారు వసుచరిత్రకు దాసులు. ఈయన వసుచరిత్రకారుని పద్యములకు పద్యములు వ్రాసినాడు. 'ఆజాబిల్లి' యనుపద్యమునకు పాఠాంతరపద్యమును జెప్పినాడు. "నాయిక యేడ్చె భూపాలైకరాగంబునన్" అని చెప్పినాడు. అనగా తెల్లవారగట్ల పాడు భూపాలరాగమని యర్థము. భూపాలునియందలి నిర్వ్యాజమైన ప్రేమ యని భావము. అందుచేత వెనుకటి పద్యముకంటె మాధవరావుగారు బాగుగా మెరిగించినాడని కొందరి యభిప్రాయము. కవిహృదయ నట్లే సంతోషించియుండెను. అట్లు మెరిగించుట లేదుగాని తరిగించుటమాత్రము జరిగినది. ఏలయందురా, కాంభోజీరాగము ఏడ్పున కర్హమైన రాగము. పద్యము రోదనవర్ణనముగలది. కావున సంగీతశాస్త్రానుసారముగ రోదనార్హమైన రాగము వాత డుంచినాడు; కాని మాధవరావుగారీయంశమును

తెలియలేక భూపాలరాగమని ఫిరాయించినారు. అది ఏడ్పురాగము కాదు. భూపాలరాగము తెల్లవారగట్ల పాడదగినది. ప్రభువులను నిద్రనుండి లేపుటకు ఉపయోగింపబడును. నిద్రలేచి నరముల యుద్రేకముతో ఉత్సాహముగ నుండుటకు భూపాలరాగ మక్కరకు వచ్చును; కాని ఏడ్పునకు బనికిరాదు. అందుచేత సురభి మాధవరావుగారి యేడ్పు దొంగయేడ్పు. ఈ సందర్భమున రామరాజభూషణుని మరియొకపద్యమును వినుడు:

"వాలాగుం గొనగోళ్ల నీవలసతక్
వాయించుచో నాటకుల్
మేలంబైన విపంచి నిన్న మొదలుఖ్
నీవంటమింజేసియా
యాలాపంబెయవేళ బల్కెడు ప్రభా
తాయాతవాతాహతా
లోలత్తంత్రుల మేళవింపగదవే
లోలాక్షి దేశాక్షికిక్."

నాటరాగస్వరము స,గ,మ,ప,ని,స, స,నిపమగస, దేశాక్షిమీద గీతమే చెప్పెదను. మగరిమగరిస, సనిధ సారి, మగరిసనిధప, ధధపమగరిగ, గపధపధపధసనిధ సారి. దేశాక్షి భూపాలవంటిదే. దేశాక్షిపల్కెడు దానికి బదులుగా నాట పల్కుచున్నది. ఇందు వలన తెలియదగిన దేదనగ, ఆనాటి వీణలకు మెట్లు ఏరాగమున కారాగము సర్దుకొనదగినవే. ఇప్పటి వీణలకు కదలని మెట్లు యెట్లోయొకట్లు. కాని యాచిత్రమేమి. గాలిచే తీగలు కదలినంతమాత్రమున నాటరాగము పల్కులే. చేతబట్టుకొని శ్రుతితీగలను, తంబురతీగలను వాయించుచు ఆయామెట్ల నుంకించి నొక్కినగాని పల్కునా. విరుద్ధముగ లేదా? అదేమి మాట? మహతియను వీణ 'ఓం' అని పల్కెడిదికాదా యని యాక్షేపింతురా? గాలిచేత తీగ గదలినయెడల రాగము పల్కుదుగాని ధ్వనియగుట కేమి? రామరాజ భూషణుడు ఇట్లు వ్రాసియుండెనేమి? అతడు గాత్ర జ్ఞుడేకాని జంత్రజ్ఞుడు కాడేమో యని యనుకొనవలసి వచ్చినది. శ్లేషార్థములలో నితని వర్ణనాశక్తినిగూర్చి చెప్పుదును. స్త్రీతొడలను వర్ణించుచు పద్యము చెప్పినాడు:

"సతియూరుద్యుతి జెందబూని నిజదు
శ్చర్మాపనోదక్రియా
రతిబాధో లవపూరితోదరములై
రంభేభహస్తంబులు
న్నతతిక్ వీడె మరుద్విభూతిగదలిక్
ద్వాదోపమాచంచలో
ద్ధతకుండాతతి బాయదయ్యో నదెవో
తద్వైరమూలం బిలన్."

ఇందులోని గాథయేమనగా, కదళీవృక్షము, కరి తుండము గిరికయొక్క తొడలతో పోలుటకై తపము చేసెను. ఎందుకు? కదళికి, తుండమునకుగల దుశ్చర్మము పోవుటకై. కానిగాలితాకుటవలన,అనగా మరుద్విభూతి వలన కదళికి ఊరుసామ్యము సిద్ధించినది. అదిగాక మరుద్విభూతియనగా దేవతావైభవముచేతనని భావము. అట్టి గాలితాకుడువలనగాని, దేవతా ప్రాభవము వలనగాని తుండమునకు దుశ్చర్మమువదలలేదు.కదళివిషయమై దుశ్చర్మమనగాపైదొప్పలు, తుండమువిషయమై బొల్లి, కణుదనము,ముడుతలు. కదళి తపస్సున కృతార్థత నొందినది; కాని తుండ మట్లుకాలేదు. అందుచేతనే తుండము కదళితో వైరపడెను. అదియే నారి వైరమునకు మూలమని కవి సెలవిచ్చినాడు. ఇదియేమయ్యా, సతితొడలెట్లున్నవో చెప్పక తుండము అరటిచెట్లను పీకివేయు చున్నందులకు కారణము జెప్పినావు. తొడలు అరటి బొందల వలెను, తుండమువలెను నున్నవను మాటయే కాని అందుకు భేదమేమైన నున్నదా? ఈమాత్రము దాని కీపద్య మెందులకు?

"స్వైరవిహారధీరలను
సారసలోచన లున్నచోటికిక్
భోరున లాతివారు చన
బూనినచో రసభంగమంచునే
జేరక పూవు దీవియల
చెంతనె నిల్చి లతాంగిరూపుక

న్నారగ జూచివచ్చితి న
వాంబురుహాంబక నీకు దెల్పగన్."

(స్వతంత్రలైన స్త్రీలు (సారసలోచనలు)ఉన్న చోటికిన్ భోరున లాతివారు చనబూనినచో రస భంగమంచు నేజేరక పూవుదీవియలచెంతనెనిల్చి లతాంగి రూపు కన్నారగ గాంచి వచ్చితి నవాంబురుహాంబక నీకు దెల్పగన్.) భోరున లాతివారు. చప్పున అనగా సెలవడుగకుండ పైవారు—ఇచ్చట 'భోరున' యన్నది ప్రాసముకొఱకు—వచ్చినయెడల రసభంగ మగునట. అనగా వారి కింతవరకున్న సంతోషము, సుఖముభంగ మగుననియర్థము. అదిగాక 'రస' అనునక్షరములు భంగ మగునట: అనగా సారసలోచనలు అన్నదానిలో 'రస' పోయినయెడల సాలోచన లగుదురని భావము. ఆఁ! ఎవ్వరు వీరు చెప్పుమా యని యాలోచనభావమున స్త్రీ లుందురని కవియభిప్రాయము. అట్లు వారి కిబ్బందిగా నుండునని చేయక నేను పూలచెట్లమాటున డాగి లతాంగిరూపు గంటిని. పూవుదీవియలలో ఆమె యొకపూదీగగనుక లతాంగియన్న విశేషణము బాగుగా నున్నది. రూపు అనగా మంగళసూత్రము గాదు. రూపు కన్నెలు ధరించునది. అందుచేత నీసతిపై నీ పెండ్లియాస అడియాసకాదని విదూషకుడు వసురాజా బహుమారుతో బల్కెను. ఆపురాపురని వేచియున్న యాయబ్బేరాసితో గ్రంథాళిగానివలె పెండ్లియైతేనా, పెండ్లియైతేనా అని యెగిరెగిరిపడి స్త్రీరోగబాధాకరునితో కొంచెము హెచ్చుతగ్గు సముడగు వసురాజుతో జెప్పెను.

ఇతని కవిత్వమార్దవము చూపుటకై రెండు మూడు పద్యములు:

చెలికత్తెలు ఇంకను వసురాజు రాలే దని యాతురతతో గిరికకు నివేదించిన పద్యము-

"ఇన్నగరాజు జూడ వసు
ధేశ్వరు డెన్నడు వచ్చు వచ్చి యీ
క్రొన్ననతీవజొంపముల
కోనకు నెన్నడు డిగ్గు డిగ్గి యీ
కన్నియ గన్నులార కుతు
కంబున నెన్నడు గాంచు కాంచి తా
నెన్నడు గారవించు చెలు
లెన్నడు గాంతు రభీష్టసంపదల్."

మంటికి కత్తి, కత్తికి కంప, కంపకు రొట్టె, రొట్టెకు ముండ, ముండకు డోల్, డోల్ బజా అని అనకాపల్లి బులుసుపాపయ్యశాస్త్రిగారి ముక్తపద గ్రస్తాలంకారోదాహృతగద్య శ్రాద్ధమువలె నుండక యీ పద్యము మిగుల సొంపుగ నున్నది. ఇట్టిదో, ఇంతకన్న మిన్నయో అను నొక్కపద్యము చెప్పెదను:—

"ఏమేమీ జగతిన్ గళోరములు శై
లేంద్రంబులో గా దదీ
యామేయస్వయభేద యంతకు గళో
రాకారుఁడౌనే కదా
యామేటిన్ ధృతివాపి చూపులనె యీ
టాడించువా రెంతవా
రో మీనేక్షణ దా నెరుంగ దెతదా
రూఢప్రభావోన్నతుల్."

ఓహో! రామరాజభూషణా! శేషుడి శిరస్సు వంపింపవలసిన పద్యము జెప్పితివయ్యా. ఇంత మృదు లత, ద్రాక్షపాకము నీసొమ్మేనయ్యా! మహాకవీ!

"నాళీకాకరతీరసారకదళీ నారంగపూగావళీ
పాళీవాసితమైన కోన గని యాబల్లోనలో గానలో
లాళిం బేరకరత్నకోరక మయూఖాళీసమాలీఢమా
కేళీధామముగంటిభూరమణయాకేళీనివాసంబునన్."

ఇతడు బహుప్రశస్తకవి. అయిననేమి? పనికి మాలిన శ్లేషములకై బోయి యేమో యైనా డని చెప్ప వలసివచ్చినది.

ఇకగాను ముందు శిష్టు కృష్ణమూర్తిగారు, ఆయన తరువాతి ప్రబంధకవులగూర్చి చెప్పెదను.

అర్ధరాత్రము

జి. జాషువ

ప్రళయకాలాంబుదంబు లంబరమునేలి
యుఱుముచున్నవి, భువన ముట్టూఁతలూఁగ
గుసగుసలువోవుచున్నది కువలయంబు
కలదు గాఁబోలు నెత్తుటి గాలివాన.

మంచిరోజు లెందు మాయమైపోవునో
కలహభేరి మ్రోసెఁ గంఠమెత్తి
కలవరించు రాజ్యముల హడావుడిఁ జూచి
మృత్యుదేవి వీణె మీటుకొనియె.

నేఁడో! రేపో! రక్తపుఁ
గూడుగుడిచి, యేమి పాడుకొనునో భాషా
ప్రీడావతి, యేదేశము
పాడువడునో, యెంతకీడు వాటిల్లెడినో.

పోటమరించిన పోరాటముల నెపమునఁ
బ్రసవవేదనవడు ధరావలయమునకు
జననమందునో! లేదో ప్రశాంతిశిశువు
మలయునో లేదో యానందమారుతంబు.

ఈ కలహోసహోన్మదమహీవలయంబు, పిశాచయోగ్యమై
చీఁకటికోనయై, యశుభ చిహ్నితమైన నిశీథమందు న
య్యో! కనుమూసి, తూలిపడి యున్నది, ముక్తకరాళఖడ్గమై
యేకడ డాఁగెనో! తెలియ దిద్ధపరాక్రమగర్వబీజముల్.

కలకలలాడుసంపదల కౌఁగిట నూయెలలూఁగు ధారుణీ
శులు శయనించినారు, రణ శూరుల కత్తుల కాపలాలలో
బలిసిన గుడ్లగూబల రవంబున నీ నడురేయి, యే యమం
గళములు వల్కెనో! పగిడి కంటులు నవ్వెఁ గికాకికధ్వనిన్.

సారంగధర నాటకం

చింతా దీక్షితులు

౧

[ఏకాంతగృహములో రాజరాజు కూర్చున్నాడు. ఏభై సంవత్సరముల వయ స్సుండవచ్చును. తల నెరు స్తోంది. ముఖము ముడతలుపడబోతున్నది. ఉప్పాడజరీ సెల్లా కట్టుకొన్నాడు. కుడితినీ తొడుక్కొన్నాడు. గోడలమీద అనేక రకాల చిత్రాలు వ్రాసిఉన్నవి. దిండును జేర్లాబడి కూర్చుని ఆచిత్రాలకేసి చూస్తూ ఏదో ఆలోచిస్తున్నాడు.]

రాజరాజు

శివుడు గంగను వివాహం చేసుకోలేదూ? శ్రీకృష్ణుడు ఎనమండుగురిని పెళ్లిచేసుకోలేదూ? నేను మళ్లీ పెళ్లాడితే వచ్చే ఉపద్రవం ఏమిటి? త్రికాలజ్ఞులైన పురోహితులు; అందువల్ల నాకు శాశ్వతమైన అపకీర్తి వచ్చి లోకములో స్థిరస్థాయిగాఉంటుందని చెప్పుతున్నారు. శివుణ్ణీ, శ్రీకృష్ణుణ్ణీ చిత్రాలుగా వ్రాసినట్లే నన్ను గోడలమీద చిత్రాలుగా వ్రాసి ఆక్షేపిస్తారో ఏమిటో? ఈవయస్సులో నాకు ఈకోరిక ఎందుకు కలగాలో? ఇదంతా పురాకృతకర్మఫల మేమో? ఎంత దులుపుకొందామన్నా వదలిపోకుండా ఉంది ఈకోరిక. కీర్తి వచ్చినా, అపకీర్తి వచ్చినా, తలపెట్టిన ఈ కార్యము చెయ్యకుండా ఉండలే ననిపిస్తోంది. నిన్న గోదావరి మీద విహారముచేస్తూంటే తటాలున ఈ కోరిక మనస్సులో ప్రవేశించింది. త్రికరణశుద్ధిగా గోదావరిని ప్రార్థించాను. మార్కండేయస్వామివైపు తిరిగి వేడుకొన్నాను, నాకు కర్తవ్య ముపదేశించమని. నా కోరిక ఉచితమైనదే అని నా మనస్సు కప్పుడు తట్టింది. అయినా అబ్బాయిగారి అభిప్రాయం ఏమిటో తెలుసుకోవాలి.

[ఏకాంతగృహమునుంచి బయటకు వచ్చును. వసారాలో తివాసీలూ, దిండ్లూ, వాటిమీద పరిచిన మొహముల్ దుప్పట్లూ ఉన్నవి. పశ్చిమంగా గోదావరి కనిపిస్తూ ఉంటుంది. సేవకుడు చల్లాడము తొడుక్కొని, అంగీ వేసుకొని, తలపాగా చుట్టుకొని ఒక ప్రక్క నిలిచి ఉంటాడు. రాజరాజు పెదవులకేసి చూస్తూ ఉంటాడు సేవకుడు. రాజరాజు ఒకదిండుదగ్గిర కూర్చుని గోదావరి కేసి చూస్తూ దిండుమీద జేర్లాబడి]

రాజరాజు

అబ్బాయిగారిని నాయనగారు రమ్మంటున్నారనిచెప్పు

సేవకుడు

బుద్ధి, బుద్ధి, మహారాజా.

రాజరాజు

సారంగుని రమ్మను.

సేవకుడు

చిత్తం, మహారాజా. (సేవకుడు వెళ్లును)

రాజరాజు

అబ్బాయిగారిని ఏమని అడిగేది? అబ్బాయిగారు ఆ పిల్లనే చేసుకొంటానంటే ఒకవేళ! నా అభిప్రాయం తెలిస్తే ఎప్పుడూ అలాగ అనడు. అయినా చారులవల్ల అతని అభిప్రాయం గ్రహిస్తే బాగుంటుంది. అబ్బాయిగారి మనస్సుకు వ్యాకులిగించి నే నెందుకు ఇట్టి సౌఖ్యము లాశించడం?

సేవకుడు

(ప్రవేశించి) యువరాజావారు వేంచేస్తున్నారు మహారాజా.

[సేవకుడు తొలగి దూరముగా పోవును. సారంగధరుడు ప్రవేశము. నిగనిగలాడే శరీరము. మొలకమీసము. ఉప్పాడసెల్లా కట్టుకున్నాడు. పట్టుకండువా వల్లెవాటుగా వేసుకొన్నాడు. చెవులకు వజ్రాల తెమ్మట్లు. చేతులకు కెంపుల కడియాలు. గిరజాల జుట్టు. నడినెత్తి మీద ముడి.]

రాజరాజు

రండి, అబ్బాయిగారు కూర్చోండి.

సారంగధరుడు

(తల్లిదండ్రి సమీపాన కూర్చొని) నాయనగారి ఆజ్ఞ అయిన దని సేవకుడు విన్నవించగా వచ్చాను.

రాజరాజు

ఏమి వింతలు చూస్తున్నారు ఇంతదాకా.

సారంగధరుడు

గోదావరిలో మన నావికులు బలాబలములు చూచుకొంటున్నారు. రాళ్లు నింపిన పడవకు తాడుకట్టి ఆతాడు పళ్లతో పట్టుకొని గోదావరి ఈదుతున్నాడు ఒకడు. ఆపడవను గోదావరిమధ్యకు తీసుకుపోయి వదులుతాడట. వాడితో పందెంవేసినవాడు మళ్లీ అవిఘంగానే ఒడ్డుకు తీసుకువస్తాడట ఆపడవను.

రాజరాజు

యువరాజుగారు ఆపందెము చూస్తున్నారా ?

సారంగధరుడు

ఆయిద్దరికీ చెరినూరువరహాలూ బహుమానం చేస్తానన్నాను—పరిగా వారు కార్యం నెరవేరిస్తే. నాయనగారు అలాగ ఉత్తరంగా చూస్తే అదిగో అక్కడ కనిపిస్తుంది.

రాజరాజు

(అటు చూడకుండా) అబ్బాయిగారితో ఒకమాట చెప్ప దలచాము.

సారంగధరుడు

ఆలకిస్తున్నాను నాయనగారూ.

రాజరాజు

అబ్బాయిగారికి ఇదివరలో చేసిన వివాహప్రయత్నము రద్దుచేసి మళ్లీ పునఃప్రయత్నము చేయదలచాము. అబ్బాయిగారి అభిప్రాయ మెలా ఉంటుందో తెలుసుకో కోరుతున్నాము.

సారంగధరుడు

తల్లినీ, తండ్రినీ దేవతలుగా భావించి వారిఆజ్ఞలు శిరసావహించడమే నా ధర్మముగా భావించుకొంటున్నాను నాయనగారూ.

రాజరాజు

మహారాణీగారి అభిప్రాయ మేమిటో ?

సారంగధరుడు

మాతాజీవారు నాయిష్టమునకు వ్యతిరేకముగా నడవరు. అయినా మాతాజీవారితో మనవిచేస్తాను.

రాజరాజు

మనవిచేసి పర్యవసానం తెలియజేయ్యండి.

సారంగధరుడు

(లేచి వెడుతూ) చిత్తం.

[సారంగధరుడు వెళ్లిపోవును. సేవకుడు సమీపించి రాజరాజు పెదవులను కనిపెట్టుచుండును.]

రాజరాజు

(సేవకునివేపు చూస్తూ) దక్షిణభవనము ప్రవేశించబోతున్నాము.

[సేవకుడు వడివడిగా పోవును. రాజరాజు బద్ధకముగా లేచును. ఇంకో సేవకుడు చడావులు తొడుగును. ఒక దాసీ మెళ్లో ముత్యాలహారాలు వేసి పట్టుసెల్లా భుజంమీద వేయును. రాజు దక్షిణభవనమునకు నడుచును.]

* * * * *

చేటిక

మహారాజావారి ఇట్లా దయచేయవలెను. ఇటు ఇటు.

రాజరాజు

కుంకుమవతి చిత్రాంగి మాతో ప్రసంగించడమునకు యిష్టపడ్డదా ?

చేటిక

పుష్పములు చేతపట్టుకొని వేచియున్నా రమ్మగారు. అదే చిత్రాంగిఅమ్మవారి శాల.

రాజరాజు

మంచిది.

[చేటిక వెళ్లిపోవును. చిత్రాంగి పదిహేనేళ్ల పిల్ల. బయలులో చెంగుచెంగున దాటే జింకపిల్లలా ఉంది. రాజరాజురాక చూచి పువ్వులపళ్లెం చేత్తో పట్టుకొని గోడవేపు ముఖం పెట్టి నిలబడింది.]

రాజరాజు

కాబోవు చిన్నరాణీగారికి క్షేమమా?

చిత్రాంగి

(పువ్వులపళ్లెం కిందకు జారవిడిచి మాట్లాడకుండా నిలుచుండును.)

రాజరాజు

మాకుమారరత్నము మాఅభిప్రాయంతో ఏకీభవించాడు. దేవేరిగారి అభిప్రాయమున్నా మాకు వ్యతిరేకముగా ఉండదు. మీసమ్మతికూడా ఉంటే నేను ధన్యుణ్ణే.

చిత్రాంగి

వలలో చిక్కిన పిట్టతో 'వండుటకు సెలవా' అన్నాడట బోయవాడు.

రాజరాజు

దేశములు జయించిన రాజుకు ఒక ముగ్ధహృదయమున్నూ జయించడము కష్టసాధ్యము కాదనుకొంటాను.

చిత్రాంగి

జయాపజయముల తీరు ముగ్ధలకెట్లా తెలియును?

రాజరాజు

నాసామ్రాజ్యము నీవశము; భోగములు నీవశము; నవరత్నరాసులు నీవశము; నాసమస్తమూ నీవశము; నాహృదయము నీవశము — నీసమ్మతి నావశము చెయ్యవే?

చిత్రాంగి

చిన్నతనపు మోటుమాటలను క్షమించవలెను ఈఅబలను మహారాజావారు. సిరిరా మోకాలొడ్డే ముగ్ధను మాత్రం కాను నేను.

[క్రిందపడ్డపళ్లెంలోకి చెదిరిన పువ్వులుఎత్తి రాజరాజుకు సమర్పించును. రాజరాజు సంతోషముతో స్వీకరించును.]

రాజరాజు

మంగళసూత్రధారణమునకు గళము సవరించుకో. వెళ్లివస్తా చిన్నిరాణీగారూ!

చిత్రాంగి

చిత్తం.

[రాజు వెళ్లిపోవును. చిత్రాంగి తన శాలతలుపు మూసుకొని ఆలోచనలో మునిగిఉండును.]

చిత్రాంగి

రాజుకు మంగళసూత్రము కట్టుటకు గళము ఇస్తా. యువరాజుకు దేహమూ, హృదయమూ.

* * * * *

సారంగధరుడు

మాతాజీవారు నాయనగారితో స్వయముగా మాట్లాడదలచినట్లు విన్నవించమన్నారు.

రాజరాజు

ఎక్కడ ఉన్నారు?

సారంగధరుడు

ఉత్తరభవనములో తూర్పువైపున ఉన్న ఉద్యానములో లతాకుంజమున ఒంటరిగా కూర్చున్నారు.

రాజరాజు

దారిచూపండి.

సారంగధరుడు

తామొక్కరూ రావలసినదనే మాతాజీవారి అభిప్రాయము.

రాజరాజు

మంచిది.

* * * * *

[బాణము గుచ్చుకొన్న ఆడపులిలాగ రత్నాంగి పొదరింట కూర్చున్నది. నలభైఏళ్ల వయస్సు. ఒంటిమీది ఆభరణాలు తక్కువగా ఉన్నవి. పట్టుచీర కట్టుకొన్నది. పట్టుఉత్తరీయముతో దేహమును కప్పుకొన్నది. దూరమున రాజరాజును చూచి నిలుచున్నది. రాజరాజు సమీపించగానే అతని పాదాలకు నమస్కరించి నిలబడ్డది. రాజరాజు ఒకచలవరాతి అరుగుమీద కూర్చున్నాడు. రత్నాంగిని కూర్చోమంటే కూర్చోలేదు.]

రాజరాజు

దేవేరిగారికి కుశలమా ?

రత్నాంగి

స్థిరచిత్తుని వివాహమాడిన యువతికి చిత్తశాంతి ఉంటుంది. చంచలచిత్తుని భార్యకు ఎక్కడిది కుశలము ?

రాజరాజు

కోప మెరుగని దేవిగారి నావేశించిన ఈ కోపమునకు జన్మస్థాన మేదో?

రత్నాంగి

పతికి హితము బోధించని సతికి నరకమని పెద్దలు చెప్తారు కాబట్టి మనవిచేస్తున్నాను.

రాజరాజు

నీతివాక్యములు వినివిని చెవులు చిల్లులుపడ్డవి. రాజ్యభారమున్నా, కుటుంబభారమున్నా మాతో సరిసమానముగా పంచుకొన్న దేవిగారితో ఒక్కమాట మాత్రమే చెప్పదలచాము.

రత్నాంగి

షట్చక్రవర్తులవంటి మహామహులు అని నేనెంచుకొంటూన్న మహారాజుగారికి నేటికి నేను హితోపదేశము చెయ్యవలసివచ్చెగదా అని వగస్తున్నాను. అబ్బాయిగారి వివాహము రద్దుచెయ్యడమా! మహారాజుకూడా మనుష్యుడే. అతడుకూడా హద్దుమీరరాదు.

రాజరాజు

నాసంకల్పమునకు యువరాజుగారి—మన కుమారరత్నము సమ్మతి ఉన్నది. చిత్రాంగి ఇష్ట మున్నది. మాకు అపేక్ష ఉన్నది. దేవిగారిసమ్మతికూడా ఆశిస్తున్నాము కాబట్టి దేవిగారు ఎట్టిఅభ్యంతరమూ చెప్పకూడదు

రత్నాంగి

బుద్ధిని పెడదారిని పెట్టే వయస్సు కాదు మీది. ధర్మము హత్యచేసే చదువుకాదు మీరు నేర్చినది. నీతిని విస్మరింపచేసే బోధలు కావు మీమంత్రులవి. మీకష్టసుఖములు పంచుకొన్న నాసతీత్వమునకు నే నెట్టి కళంకమూ తీసుకురాలేదు. మహారాజా, ఎక్కడినుండి వచ్చినది ఈ అధర్మసంకల్పము మీకు ?

రాజరాజు

న్యాయకార్యములు చేయడములోనే అలవాటుపడ్డ నా బుద్ధికి నేడు అధర్మసంకల్పము ఎట్లా పుట్టగలదు దేవీ !

రత్నాంగి

ఎప్పుడూ వర్షములుకురిసే మేఘములనుండి పిడుగులు పడడం లేదా—వినండి, మహారాజా వినండి—ఈ సంకల్పమే మన రాజ్యమునకు ముప్పుతెస్తుంది. మన సౌఖ్యమునకు అంతరాయము కలిగిస్తుంది. మన వంశమును మంటకలుపుతుంది. నాకడుపులో చిచ్చుపెడుతుంది—విడవండి మహారాజా, విడవండి ఈసంకల్పం........

................"

౨

రాత్రివేళ నే నొక్కడనే కూర్చుని వ్రాస్తున్నాను సారంగధర నాటకం. ఇంత వరకూ వ్రాసేసరికి అర్ధరాత్రి అయినది. ఇంట్లో అందరూ నిద్రపోతున్నారు. గోడమీద గడియారముమాత్రము టక్కుటక్కుమని కొట్టుకొంటోంది. అప్పుడప్పుడుకుక్కలు మొరుగుతున్నాయి. అప్పుడప్పుడు మోటారుబండ్లు దూరమునుంచి మొరుగుతూ పోతున్నవి. రత్నాంగివాక్యములు ముగించి రాజరాజువాక్యములు వ్రాయబోతున్నాను. బుర్ర వంచుకొని కాగితముమీద దృష్టినిలిపి ఆలోచిస్తూన్న నేను ఉలిక్కిపడ్డాను. నా కలమెవరో గట్టిగా పట్టుకొన్నారు. తలయెత్తి చూచాను. ఒక ముసలిమనిషి నా యెదుట నవ్వుతూ నిలబడ్డాడు. ఇతడు ఎక్కడనుంచి వచ్చిఉంటాడని నాలుగువేపులా చూచాను. వేసినతలుపులు వేసినట్లే ఉన్నవి. దీపము యథాప్రకారం వెలుగుతోంది. గడియారము

యథాప్రకారము టక్కుటక్కుమని కొట్టుకొంటోంది. ఆశ్చర్యముతోనూ, భయముతోనూ అతనికేసి చూచి "ఎవరు మీ" రని ప్రశ్నించాను. ముసలివాడు నవ్వి "నన్ను గుర్తించలేవా" అన్నాడు. నే నెట్లా గుర్తించగలను? నే నెన్నడూ చూచినమనిషిలాగ లేడాతడు. ఈకాలపు మనిషిలాగే లేడు. శతాబ్దులను చీల్చుకొని బయటపడ్డ మనిషి లాగ ఉన్నాడు. "చెమ్కీకోటూ, చెమ్కీ షరాయీ, అట్టకిరీటమూ పెట్టుకుంటే గాని గుర్తించలేవుకాబోలు" అన్నాడు.

"ఎవరుమీరు"అని మళ్లా ప్రశ్నించాను.

"పోనీ ఉప్పాడసెల్లా, కుడితినీ, చెడావులూ ఉంటే గుర్తించిఉందువేమో" అన్నాడు.

"ఎవరు మీరు? ఇక్కడికి ఎట్లా వచ్చారు? కావ్యరచనకి విఘ్నము తెచ్చిన మీకు పాపము చుట్టుకోదా" అన్నాను.అని అనుమానపడ్డాను. ఇతడే రాజరాజుకాబోలు ననుకొన్నాను.

"అవును నేను రాజరాజునే" అన్నాడాయన.

"అయితే మీరు నాకలంలోనుంచి దిగారా, ఈకాగింతలోనుంచి లేచారా? ఎట్లా వచ్చా రిక్కడికి? నేను సృష్టించిన నాటకపాత్రలకి దేహమూ, ప్రాణమూ వచ్చినవా?"

రాజరాజు—వస్తే రాకూడదా? అందులో ఆశ్చర్యం ఏమిటి?

నేను—మీకు ఆశ్చర్యం లేకపోవచ్చు. నాబోటివానికి ఆశ్చర్యమే.

రాజు—వెయ్యిసంవత్సరాలక్రితం ఉన్న రాజులను లాక్కువచ్చి నీయిష్టం వచ్చినట్లు ఆడించడంలో ఆశ్చర్యం లేదూ? వారి అంతఃపురాల్లో చొరబడి వారి స్త్రీలచేత, అవాకులూ చెవాకులూ పలికించడంలో ఆశ్చర్యం లేదూ? దేశకాలాలని జయించినట్లు ఊహించుకొంటున్నారుకాబోలు మీకాలపువాళ్లు?

నేను—ఔచితి తప్పకుండా చరిత్రలోని పురుషులచేతా, స్త్రీలచేతా సంభాషణ చేయించడములో తప్పేమిటి? తమ తమ సామర్థ్యాలనుబట్టి కవులు భిన్నభిన్న రీతులుగా వారిచేత మాట్లాడించవచ్చు నిజమే కాని..............

రాజు—వాచాలత్వముకూడా ఈ కాలపువాళ్ల లక్షణములాగ ఉంది. అయితే నీవు నాటకంవ్రాస్తున్నావు కాదూ వచ్చిన రాజులూ, రాణీలూ లోకువగా దొరికేరు గదా అని! నేను పాలించేకాలములోనే మమ్ముగురించి యీలాటి నాటకాలు వ్రాస్తే నీకు ఎటువంటి శిక్ష.........

నేను—ద్వీపాంతరవాసం కాబోలు—. అందుకనే వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యముగల ఈరోజులలో వ్రాస్తున్నాను.

రాజు—ఏవో కొత్తమాటలు కూడా నేర్చుకొన్నట్లున్నారు నారాజమహేంద్రవరం ప్రజలు — అయితే కవి — నిన్ను ఎవరు వ్రాయమన్నారు ఈనాటకం?

నేను—ఎవరు వ్రాయమనడం ఏమిటి? ఒకరు వ్రాయమంటే వ్రాయాలా, లేకుంటే మానాలా?

రాజు— ఓహో వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము కాబోలు ఇదన్నీ!

నేను —అయితే ఎవరు వ్రాయమనాలి?

రాజు—నిన్ను పాలించే రాజు వ్రాయమన్నాడా?

నేను—లేదు, నన్ను పాలించే రాజుకు తెలుగురాదు.

రాజు—నీఇష్టదేవుడు వ్రాయమన్నాడా?

నేను—దేవుడెలా వ్రాయమంటాడు?

రాజు—స్వప్నములో దర్శనమిచ్చి.

నేను—ఓహో అదా! లేదు.

రాజు—సరే, ఎవరూ వ్రాయమనలేదు—పోనీ ఎందుకోసం వ్రాస్తూన్నట్లు?

నేను—ఎందుకోసమేమిటి?

రాజు—ఏమిటా? లోకములో ధర్మము పెంపుచేయవలెననా? నీతి బోధించవలెననా? ఆనందము యివ్వవలెననా?

నేను—ముందుగా ఇవన్నీ అనుకొంటే గాని వ్రాయకూడదా? నానాటకానికి ఈ ప్రయోజనములన్నీ ఉండవచ్చు, కొన్ని ఉండవచ్చు, అసలే లేకపోవచ్చు.

రాజు—మరి ఎందుకు ఈ వ్రాతలు—

నేను—కోకిల ఎందుకు కూయడం, సెలయేరు ఎందుకు పరిగెత్తడం.........

రాజు — నువ్వు కూడా కూస్తూనూ ఉన్నావు, పరిగెడుతూనూ ఉన్నావు, తింటూనూ ఉన్నావు, కంటూనూ ఉన్నావు. పైపెచ్చు ఈనాటకం వ్రాయడ మెందుకంట?

నేను—ఎందుకో వ్రాస్తున్నాను. ఎందుకు మీకు కీగోడవంతా?

రాజు— ఏదో కారణం ఉండకుండా ఉండదు. ధనము నాశించా? కీర్తి నాశించా? ఏందుకు వ్రాస్తూంట?

నేను— ఈ కాలంలో ధన మిచ్చేదాతేడీ?

రాజు—మరి కీర్తికా?

నేను—చదివేవా డుంటేగదా కీర్తో, అపకీర్తో!

రాజు— వ్రాసింది చదివేవాడు లేకపోవడానికి వ్రాతలోపమైనా కావాలి, ప్రజలలో అజ్ఞానము ప్రబలిఉండనైనాఉండాలి— అసలు చదివేవాళ్లు లేనేలేరంటావా?

నేను—చదివేవాడు ప్రతీవాడూ విమర్శకుడు—విమర్శకుడంటే బోయవాడు — అతడు విమర్శించే కావ్యం కాచుపాము. అతని పాండిత్యం దుడ్డుకర్ర.

రాజు—సరే బాగానేఉంది — కాని నువ్వు వ్రాయడమెందుకో బోధపడిందికాదు. నీకే బోధపడ్డట్టులేదు. అయితే వ్రాసి దీని ఏమిచేస్తావు? పండితసభలో చదువుతావా? కాశీకి పంపుతావా పండితాభిప్రాయంకోసం? ఏమి చేస్తావు?

నేను—పత్రికకు పంపుతాను.

రాజు—పత్రికేమిటి?

నేను—మాసపత్రిక.

రాజు—ఓహో, అదా! తెలిసింది. ఈ మాటు తెలిసింది— నువ్వు వ్రాయడానికి ప్రయోజనం పత్రికకు పంపడము—బాగానే వుంది. అయితే అట్లా పంపడంవల్ల ముక్తా మోక్షమా, పుణ్యమా పురుషార్థమా... ...

నేను—మహారాజా, మీ ప్రశ్నలకు నేను సమాధానం చెప్పలేను. నన్ను వదలి పెట్టండి. ఈకాలపు నాగరికముకూ, ఆచారములకూ నే నొక్కడనే జవాబుదారీ అనుకొన్నారా? నాకూ మీకూ కాలములో వెయ్యిసంవత్సరములంతర మున్నది. కాలము తెచ్చిపెట్టిన మార్పులకు నేను ఉత్తరవాది నెట్లా అవతాను? అయినా నే నొక్కడనే వ్రాశానా మీ చరిత్ర నాటకంగా? ఎందరెందరుకవులు వ్రాశారుకారు? యక్షగానాలు వ్రాయలేదా? పాటలు వ్రాయలేదా? కావ్యాలు వ్రాయలేదా? పదములు కట్టలేదా? నేటికి మీకు నేను దొరికానా దండించి అడగడానికి?

రాజు—అయితేనీవువ్రాసేకథ చరిత్రే— నిజముగా జరిగిన చరిత్రే అంటావా? రాజమహేంద్రవరంలోనే జరిగిందంటావా? ఆంధ్రసామ్రాజ్యమేలిన రాజు వట్టి దౌర్భాగ్యుడని నమ్ముతావా? ఆతనికి ఒకరాణీనంటకట్టి ఆరాణికి వ్యభిచార మంటకట్టుతావా? నీ పూర్వీకులను, నీ వంశస్థులను పాలించి వారికృతజ్ఞత నందిన ఈరాజు నీకు తృణముకన్న తేలికఅయినాడా? తెలుగురాజు అనేనా అభిమానంలేదా?... ... ...

నేను— వృద్ధసంప్రదాయములోని కథ ఇది—అయినా నన్నెందుకు దండిస్తావయ్యా బాబూ?

రాజు—నువ్వు పెద్దమనిషివీ, చెప్పిన మాట వినే స్వభావము కలవాడవూ అని...

నేను—అయితే నిజమైన కథ ఏమిటో చెప్పండి-నిజముగా జరిగిన చరిత్ర.

రాజు—మళ్లీ నాటకం వ్రాస్తానంటావా? ఈవ్రాతపిచ్చి ఎక్కడినుంచి వచ్చి పడ్డది ఈకాలపువాళ్లకి? చచ్చినా మాకు శాంతి లేకపోయిందిగదా! కవీ, చేసుకోడానికి ఇంకోపనేమీ లేదూ నీకూ?

నేను—ఇదిమాత్రం పనికాదూ? సప్తసంతానాల్లో ఒకటి కృతి..........

రాజు—శాస్త్రవాసన కూడా తగిలిందే నీకు? అగ్నిహోత్రుడికి వాయువు సహాయం ఉన్నట్లే!

నేను — పూవుకు తావి అబ్బినట్లు కాదో ?

రాజు—అయితే, కవీ! ఒక మాట అడుగుతాను—పళ్లతో తాడు పట్టుకొని రాళ్ల పడవ గోదావరిలో లాక్కుపోవడం ఏమిటి ?

నేను—మీకాలంలో ప్రజలు బలాఢ్యులని నిర్ధూపించడానికి అట్లా వ్రాశాను.

రాజు—బలాఢ్యులని చెప్పడానికి వేరేమీ తోచలేదూ నీకు? సాముగరిడీలు లేవూ? మల్లయుద్ధాలు లేవూ? గుర్రాలూ, ఏనుగులూ లేవూ స్వారిచేయడానికి ?......

నేను—ఇదొకరకం.........

రాజు—దీనివల్ల ప్రయోజనం? యుద్ధాలలో పళ్లతో ఒకరినొకరు పీక్కుతినేవారనుకొన్నావా? ఎందుకీపళ్లబలం—సెనగలు నమలడానికా, శత్రురాజుకోటతలుపులు ఎలకల్లాగ కొరికివెయ్యడానికా? ఎందుకిది? ఈ పళ్లతో పడవ లాగడం తెలివితక్కువ ఏమిటి ?

నేను—మాకాలంలో ఇప్పుడు గాజు పెంకులు నమలేవాళ్లున్నారు. ద్రావకాలూ, విషాలూ తాగేవాళ్లున్నారు. రోజులతరబడి నీటిలో ఈదేవాళ్లున్నారు. గాడిదల్లాగా, కుక్కల్లాగా కూసేవాళ్లున్నారు. ఒంటికాలిమీద ఎన్నిరోజులో నిలబడేవాళ్లున్నారు. జుట్టుకు బండికట్టుకు లాగేవాళ్లున్నారు. ఏనుగును ఛాతీమీద నిలబెట్టేవాళ్లున్నారు.

రాజు—ప్రయోజనం? ఇహానికైనా, పరానికైనా పనికివచ్చే పనులేనా ఇవి?

నేను—చెప్పినా మీకు బోధపడదు మహారాజా.

రాజు—సరి; మిగిలిన నీనాటకపాత్రలు కూడా నీతో మాట్లాడాలని తొందరపడుతున్నారు.

నేను—బాబోయి!

3

రాజరాజు అదృశ్యం కాలేదు. ఒక ప్రక్కకు వెళ్లి కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. తల యెత్తి చూతునుగదా నాయెదుట సారంగధరుడూ, చిత్రాంగీ, రత్నాంగీ, సేవకులూ, చేటికలూ అందరూ నవ్వుకొంటూ నిలబడ్డారు. చిత్రాంగీ, రత్నాంగీ మాత్రం మేలిముసుగులు వేసుకొన్నారు. వారి నవ్వులు కనబడలేదుకాని వినబడ్డాయి. సగం చచ్చిన నన్ను ఈజనం అంతా—నా నాటకపాత్రలందరూ ఇంకా ఏమిబాధ పెడతారో అని భయము పట్టుకొన్నది. సారంగధరుడు ముందుకు వచ్చి చేతులు జోడించి—

సారంగధరుడు—కాషాయ దండములు ధరించినంతమాత్రముచేతనే యతిపూజ్యుడు. కవినామమును ధరించినవాడవు కాబట్టి నీకు నమస్కారము చేస్తున్నాను.

నేను—కాళ్లూ, చేతులూ మళ్లీ మొలిచినట్లున్నవే నీకు—నా నాటకం విషాదాంతం చెయ్యాలనుకొన్నాను.

సారంగ—విషాదాంతం అంటే అదో విధమైన నాటకమా?

నేను—అవును.

సారంగ—ధనంజయుడు దానికిలక్షణం చెప్పాడా?

నేను—ఏమో!

సారంగ — నాటకం నాటకం అంటున్నావు, దశరూపకాలలోనూ ఒకటైన నాటకమేనా? కాకుంటే ఆపేరు ఎందుకుపెట్టావు?

నేను—నాటకంఅంటే రూపకమే.

సారంగ—దశవిధాల్లో ఏది ఇది ?

నేను—ఏమో, ఆగోడ వంతా నాకు తెలియదు. ఇది డ్రామా.

సారంగ—ఆహా, అలాగా! కవీ, నీవు ధనంజయుడి దశరూపకం చదువుకొన్నావా?

నేను—నాటకాలు వ్రాసేవాళ్లందరూ దాన్ని చదవాలని నిర్బంధమా ఏమిటి?

సారంగ—నిర్బంధములేదు. కాని చదివితే రూపకలక్షణాలు తెలుస్తవిగదా!

నేను—ధనంజయుడికి ముందు నాటకాలు ఎవళ్లూవ్రాయలేదా, వాళ్లేపుస్తకాలు చదివారు?

సారంగ— నీ కీసదుపాయం ఉన్నది కాదూ?

నేను —సదుపాయంకాదు సంకెళ్లు.

సారంగ— చదవకుండా నాటకమని పేరుపెట్టి నీవువ్రాసిన ఈ రూపకము ఏతరగతిలో చేరవలసిఉంటుంది.

నేను—ఆగోడవ నాకెందుకు? నా తరవాత ఇంకోధనంజయుడు పుట్టి రూపకాలని మళ్లీ విభజిస్తాడు. అప్పుడు దశరూపకాలే అంటాడో, చతుర్దశరూపకాలే అంటాడో, వింశతిరూపకాలే అంటాడో!

సారంగ—అయితే దశరూపకం చదవలేదన్నమాట.

నేను— చదవకేమి, చూచాను.

సారంగ—ఎవరు పాఠం చెప్పారు?

నేను—ఒకరు పాఠంచెప్పడం ఎందుకు? నేనే చూచాను తెలుగుటీక ఉన్న గ్రంథం.

సారంగ— భేష్! పోనీ ప్రతాపరుద్రీయం చదివేవా?

నేను—ఏదో కొంచెం.

సారంగ— అప్పకవీయమైనా, పోనీ, చదివేవా ?

నేను—అప్పకవీయ మంటే నీ కభిమానంకాబోలు, నీపే రెత్తుకొన్నాడు కాబట్టి అప్పకవి.

సారంగ— అయితే దానివాసన కొంచెం కొట్టినట్లు ఉన్నది.

నేను— ఊరికే చూచానన్నమాటే కాని ఆపుస్తకాలన్నీ నేను చదవవలసిన అగత్యం కనపడ్డంలేదు.

సారంగ—నాటకం వ్రాయవలసిన అగత్యం కనిపిస్తోందా నీకు? నీకు సమకాలికులై ఉన్నట్లయితే ఎవళ్లదర్శనమైనా నీకు దొరకదో అట్టివాళ్లను, దివంగతులైన అట్టివాళ్లను నీచేతి కీలుబొమ్మలుగా త్రిప్పవలసిన అగత్యం కనిపిస్తోందా నీకు? దేశమర్యాదలూ, కాలమర్యాదలూ, భాషామర్యాదలూ, కావ్యమర్యాదలూ—ఏమీపాటించకుండా కాళిదాసుపదవికి ఆశించవలసిన అగత్యం కనిపిస్తోందా నీకు?

నేను—మీపూర్వాచారాలు, ముక్కిపోయిన మీచాదస్తపుఅభిప్రాయాలూ మాకిప్పు డవసరంలేదు.

సారంగ—రాజులూ రాణీలూ లోకువయ్యారా నీకు? దేవుళ్లకైనా దిక్కులేకుండా ఉందా మీ కాలంలో? నీ మనోదౌర్బల్యము నీ నాటకపాత్రలైన రాజులకీ, దేవుళ్లకీ ఎందు కారోపిస్తావు? పనిలేకుంటే భగవన్నామము పారాయణచేసుకోరాదూ?

నేను—ఇంతకీ ఈనాటకానికి నువ్వే కారణం.

సారంగ—నేనా?

నేను—ఆ, నువ్వే! నీమూలాన్నే ఈ కథ యింతగా పెరిగింది. చిత్రాంగికోరికకిక్కురుమనకుండా నువ్వు చెల్లించే ఉన్నట్లయితే, ఈనాటకమూ లేకపోను; అర్ధరాత్రివేళ నాతో ఈఘర్షణా లేకపోను.

సారంగ—హారిహారీ! దేశం ఎంతగా తగులడింది?

నేను—కథంటూ ఒకటుంటేగదా కవి నాటకం వ్రాస్తాడు. కవిదా ఆతప్పు?

సారంగ—ఉచితానుచితములు తెలియనివాడితో ఇక నే వాదించను. కాలం ఎంతమారిందీ!

* * * *

రత్నాంగి—నాయనా, కవీ, ఒక్కమాటమాత్రమే చెప్పదలచాను.

నేను—చెప్పమ్మా! వీళ్లందరూ ఇన్ని మాటలు చెప్పగాలేంది నువ్వు ఒక్కమాట చెప్పితే ఏమి?

రత్నాంగి—అసూర్యంపశ్యలమైన రాణివాసాన్ని సభలకు ఎక్కించకు నాయనా! సారంగధరుడికోసం ఎప్పుడో ఒక్కమారు విచారించాను, దుఃఖించాను — వాస్తవమే. మీకవుల ధర్మమా అంటూ నాకు ఈదుఃఖానికి అంతంలేకుండా ఉంది. ప్రతీఊళ్లోనూ ప్రతీరోజునా అడ్డమైనవాళ్ల ఎదుటా మీ ఇష్టంవచ్చినట్లు నన్ను ఏడ్పించడం న్యాయమేనా మీకు—

నేను—నిజంఏడ్పుకాదమ్మా—ఇదంతా నాటకం.

రత్నాంగి—నీకు అలాగే ఉంటుందది నాయనా! ఆదుఃఖాలన్నీ నాకుతీరిపోయాయి నాయనా! ఇప్పుడు మే మంతా సుఖంగా

ఉన్నాము. మమ్మల్ని వదిలిపెట్టి ఇంకేమైనా వ్రాసుకోండి నాయనా,.........

నేను—ఆడవాళ్లకి ఏమని సమాధానం చెప్పగలను?

రత్నాంగి— సమాధానం అక్కర్లేదు నాయనా; వెడతాముమేము—ఈ చిత్రాంగి కూడా రెండుమాటలు అడుగుతుంది.

నేను—అడగమనండి. అన్నిటికీ సిద్ధంగా ఉన్నాను.

చిత్రాంగి—నాయనా,నీకుపెళ్లయిందా?

నేను—లేదు, అయింది. ఎందుకాగోల్లంతా నీకు?

చిత్రాంగి—నాగోల నీకు కావాలా నాయనా? 'సిరిరా మోకాలొడ్డే ముగ్ధను మాత్రంకా'నని కాదూ వ్రాశావూ?

నేను—ఏదో వ్రాశాను — నాటకం కాబట్టి.

చిత్రాంగి — నీకు పిల్లలున్నారా?

నేను—ఎందుకంట ఆ ప్రశ్నలు?

చిత్రాంగి—నీకు తల్లి ఉందా?

నేను—ఈ పెంకెప్రశ్నలకు నేనుజవాబు చెప్పను.

చిత్రాంగి—నీతల్లీ, నీభార్యా, నేనూ ఒక్కటే మనుష్యతెగకు చెందినవాళ్లము సుమా.

నేను—అయితే?

చిత్రాంగి—అయితే ఏమీలేదు. ఆసంగతి నువ్వు మరిచావేమోనని చెప్పాను.

నేను—నాటకంలో పాత్రలందరూ ఏ తెగవాళ్లో, నాబంధువులూ మిత్రులూ ఏయే తెగలవాళ్లోచూచుకోవడమేకాబోలునాపని?

చిత్రాంగి—అయితే నీఅభిప్రాయంలో నేను వారస్త్రీనా, రాణీనా?

నేను—కావ్యములో వారస్త్రీవి, నాటకాల్లో రాణీవిని.

చిత్రాంగి—నాటకాల్లో రాణీ వెట్లాగయ్యానో?

నేను—అది కవియిష్టం!

చిత్రాంగి—అయితే కవియిష్టాన్ని బట్టి పురుషులు స్త్రీలుగాను, స్త్రీలు పురుషులుగాను, కులస్త్రీలు కులటలుగాను, కులటలు కులస్త్రీలుగాను ఎలాగబడితే అలాగ మారవచ్చునన్నమాట!

నేను—అవును.

చిత్రాంగి—అయితే చారిత్రకనాటకం అంటా రెందుకు?

నేను—కవిఉపజ్ఞనుబట్టి, దానివెన్నంటి రావలసిన ప్రతిభనుబట్టీ కథ మారుతుంది.

చిత్రాంగి—అర్థంలేని మాటలు అట్టే ఉపయోగించకు నాయనా: నీతినీ ధర్మాన్నీ బట్టి మారుతూంటే బాగుండదూ?

నేను—లలితకళకూ నీతికీ సంబంధం లేదు.

చిత్రాంగి—తొండముదిరి ఊసరవెల్లి అయింది. అంతకంటె నాటకం చూచేవాళ్ల అభిరుచులనుబట్టి మారుతూ ఉంటవంటే బాగుంటుందేమో?

నేను—ఏమన్నా నాకేమీ అభ్యంత రం లేదు.

చిత్రాంగి— నాటకం వ్రాయవద్దంటే మాత్రం అభ్యంతరం అనుకొంటాను.

నేను— బాబోయి, నేను నాటకం వ్రాయను. మీనాటకం అసలే వ్రాయను. రాసిందానికి యిదిగో లెంపలు వాయించు కొంటున్నాను. వెళ్ళండి, మీరంతా వెళ్ళండి, నాకు మతిపోతోంది, వెళ్ళండి, వెళ్ళండి. మీ దేవుళ్ళకి పదివేలదండాలు!

* * * * *

చిత్రాంగి నవ్వి వెనక్కి తప్పకొంది. రాజరాజూ, రత్నాంగీ, చిత్రాంగీ, సారంగ ధరుడూ చూస్తూండగానే గాలిలో కరిగిపో యారు. నవ్వుతూ దణ్ణాలు పెడుతూ ఒకచేటి కా, ఒక సేవకుడూ మాత్రం నిలిచిఉన్నారు.

"వెళ్ళండి, మీరూ వెళ్ళండి, ఎందు కింకా నిలబడతారు" అన్నాను విసుగుతో.

సేవకుడు—బాబయ్యా, ఒక్కమనవి. తమరు నాటకంరాస్తే ఆరేదో అన్నారని కోపం సెయ్యకండి—బాబయ్యా, మా మీ దోనాటకం రాయండి—మేమేమీ అనము.

చేటిక—నాపేరు లీలండి; మామయ్య పేరు సుందరయ్యండి—

సేవకుడు—లీలాసుందరీయం అని పే రెట్టండి బాబయ్యా, కలకాలం మీ పేరు సెప్పకుంటాం.

నేను—మీకథ?

సేవకుడు — కథెందుకు బాబయ్యా? ఆరికథ మాతెలిసేరాశారా మారాజా? మా కథకూడా మీకు తోసినట్లు రాయండి!

చేటిక—మరవకండి బాబయ్యా, నాట కం రాయండి- ముల్లగూరమ్మ సల్లగా రచ్చి స్తాది మిమ్మల్ని.

సేవకుడు— తోలుబొమ్మల నాటకం రాసినా సరే బాబయ్యా.

చేటిక — ఈదినాటకం రాసినా సరే, మారాజా!

సేవకుడు, చేటిక — బాబయ్యా, దణ్ణాలు. లీలాసుందరీయం. మరిసి పోకండి.

వాళ్లూ గాలిలో కరిగిపోయారు. నేనూ, నాగదీ మిగిలాము. దీపం వెలుగుతూనే ఉంది. గడియారం టక్కుటక్కుమంటూనే ఉన్నది.

* * * *

"ఇదిగో, ఏమండోయి, ఏమి టాకలవ రింతలు? కుర్చీలో నిద్దరోతూ ఒక్కటేకలవ రింతలు? దీపం మండిపోతోంది లేవండి."

ఉలిక్కిపడి లేచాను.

"సారంగధర నాటకం రాస్తానన్నారు. ఇదేనాఏమిటి రాయడం?"

"చచ్చినాసరే సారంగధరనాటకం ఇంక రాయను. రాయను. ముమ్మాటికీ రాయను."

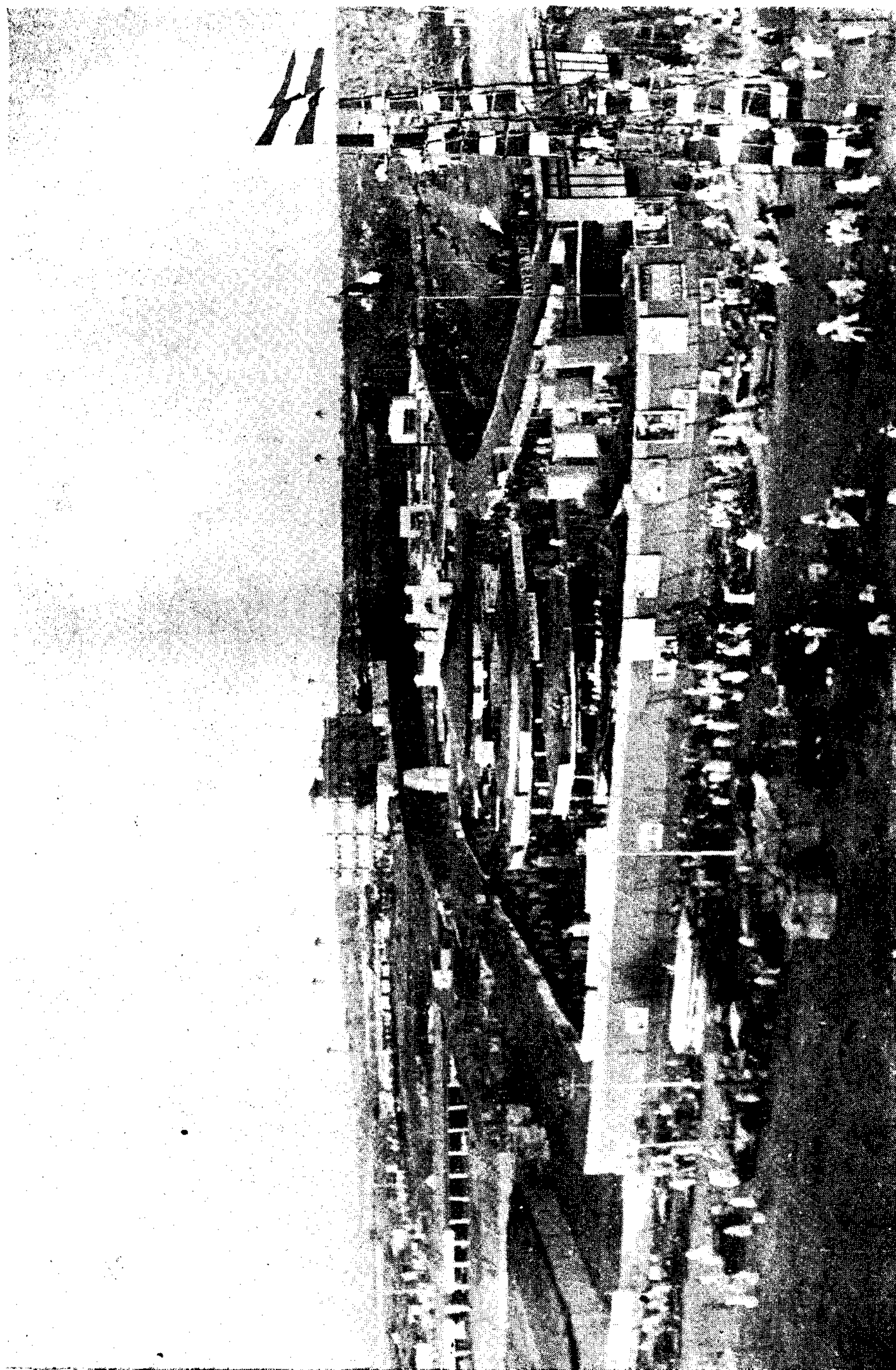
"ఎందుకొచ్చిం దీతిక్క? మరేనాటకం రాస్తారు?"

"ఏనాటకం రాయను .... రాస్తే, రాస్తే లీలాసుందరీయం రాస్తానేమో? వాళ్ల కంతే శాస్తి."

"అదేమిటి?"

"నీకు తెలియదు ఊరుకో."

"ఒళ్లు బాగులేనట్లుంది. ఉమాపతీ మాత్రలేనా వేసుకోండి."

3. అబ్దుల్ గఫ్ఫార్ నగరము
(మహాద్వారా ప్రదేశము)

౮. కార్యనిర్ణయసభకు పోవుచున్న మహాత్ముడు

౯. మహాత్మ రాజగోపాలాచార్యుల సంభాషణము

హంసవిజయము

విద్వాన్, కవితిలక కంచనపల్లి కనకాంబ

నాంది

శా. ఆనందంబున రాజశేఖరుకృపన్
హంసశ్శివస్సోహమన్
ధ్యానంబున్న నిరంజనుండెయగు స
త్యంబిద్దిమీకేల వా
చానై పుణ్యము జీవయాత్రనడుపన్
సద్ధర్మమున్ బూనుఁడీ
నానాజన్మజ వాసనల్ విడువుఁడీ
నారాయణుం గొల్వుఁడీ
లోనోంకారము శారదాకృతియమీ
లోలత్వముం బాసినన్
మేనేదేవళమంచుఁ దెల్పుగురుఁడే
మిమ్మెల్లగన్ బ్రోచుతన్.

* * * *

(నాంద్యంతమున సూత్రధారుఁడు.)

సూ—నటీ! యలంకరించుకొనుట యైనచో నొకసారి యిటురమ్మ.

నటి—(ప్రవేశించి) ఆర్యపుత్రా, ఇదిగో వచ్చితిని. ఏమిసెలవు?

సూ—దేవీ, శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామి బ్రహ్మోత్సవసందర్శన కుతూహలులై భక్తాగ్రేసరులు నానాదేశంబులనుండి వచ్చి యీ సభ నలంకరించి యున్నారు. మనవలన నేటిరేయి భగవద్భాగవతప్రతిపాదకంబగు నొక్క రూపకంబుఁ జూడఁగోరియున్నారు సుమా!

నటి—ఇట్టిపరిషత్తు నేటికాలంబున లభించుట మనయదృష్టవిశేషము.

సూ—(సభ నవలోకించి) ఇపుడే నాటకమును బ్రదర్శించి యీసాధుబృందము నానందవార్ధి నోలలాడింపఁగల్గుదుమో నాకుఁ దోఁపకున్నది.

నటి—ఏమి యీభ్రాంతి! ఈ భాగవతోత్తముల బ్రహ్మానందభరితులఁజేయుటకై హంసవిజయ నాటకమును బ్రదర్శింపఁ దొల్లి సంకల్పించియు మఱల నిట్లు కింకర్తవ్యతామూఢులగుదురేల?

సూ—భ్రాంతియు, మఱపును బ్రహ్మాదులకేని నొక్కొకతఱిఁ దప్పవుసుమా! సర్వము సిద్ధపఱచితివి కదా! కాని నీవేమియో యాలోచించుచున్నట్లగపడుచున్నావు. నిజమేనా!

నటి—చక్కఁగ గ్రహించితిరి. హంసవిజయ నాటకమును రచించిన దెవ్వరు?

సూ—

గీ. వ్రాసె గ్రంథమన్న వా రెవ్వరందురు
పేరు విన్నఁ బేర్లు పెట్టుచుంద్రు
కృతులు పల్కనన్నఁ జూచెదమని వాని
యుక్తియుక్తమైన నొప్పుకొంద్రు.

అయినను నీవడిగితివి గానఁ జెప్పెదను వినుము:

క. కాంచనపల్లికులంబునఁ
గాంచనగర్భుండు నిలిపెఁ గాంచనచేలున్
గాంచనమై లోనిల్పెడు
నంచితకవయిత్రి జీవయాత్రాకర్త్రిన్.

క. ఆకవికులతిలకంబు న
నేకుల్ ప్రార్థింప భక్తినేర్చిన యట్లా
లోకారాధ్యుని చరితం
బీకల్పనమందుఁ దెలిపె హితముగ నార్యా.

నటి—ఆర్యపుత్రా! ధన్యురాలను. కొంతకాలముక్రిందట నీమహానాటకమునకుఁ బాత్రలందఱను సిద్ధపఱచియు ననురూపమైన పరిషత్తు లభింపమింజేసి ప్రదర్శింపకయుంటిమి. తగుసమయ మేతెంచినది. జాగేల? ఇప్పుడేఋతువును గూర్చి గానము చేయుదును?

సూ.—శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామి ప్రీతిగా బ్రహ్మాది సురలెల్లఁగావించు నీబ్రహ్మోత్సవమున కాధారభూతమైన శరదృతువే కీర్తింపఁదగినది. వేఱడుగనేల?

నటి—

క. ఆకాశము సహృదయహృద
యాకాశము మబ్బుపోక హరిపదతీర్థం
బేకడఁ జూడ నగస్త్యుని
రాక శివార్చనమునకు శరన్నిశలందున్.

గీ. పరమహంసవేద్య పదహంసకోజ్వల
హంసయాన రాజహంసయాన
నలినభవునికొమ్మ నారాయణుని కోడ
లమ్మ లోకములకు నాత్మ మాకు.

సూ.—బాగు! బాగు! శరదృతువును గానము సేయుమనఁగా, నిది శారదోపాసనాసమయం బనుటఁ జేసి శారదాస్తవముకూడ నొనర్చితివి.

గీ. ధీరజనమానసంబున దేవునట్లు
బాలరూపున వేంకటేశ్వరుని లీల
వాణి చూడామణినిఁ బద్మభవునిఁబోలె
బళిర! నీగీతమున లయబ్రహ్మఁ గాంతు.

ప్ర థ మాం క ము

ప్రథమ రంగము

(ప్రవేశము—వీణమీటుచు సరస్వతి)

[శహనరాగము - జంపెతాళము]

సరస్వతి—

ద్వి. శృంగారరసపూర, శ్రీవేదసార
మంగళంతేబాల, మదనగోపాల.

శ్రీశేషగిరిరాజశేఖర శ్రీశా,
కాశీప్రయాగాది ఘనతీర్థవాసా.

దివ్యాయ, భవ్యాయ, దీనావనాయ,
నవ్యనీరదకాయ నారాయణాయ,
కాంతాయ, శాంతాయ, కళ్యాణదాయ,
మంతవ్యరూపాయ, మామకాప్తాయ.

(ప్రవేశము బ్రహ్మ, పాటబాడుచుండఁగనే, ప్రక్కనుండి యాలకించి పారవశ్యము నటించి, ప్రకాశముగా)

బ్రహ్మ—నేఁటి గానమాధుర్య మపూర్వముగ నున్నది.

క. పంచమమునఁబాడుచు ప్రమో
యించుచుఁ దంత్రికలను బరమేశ్వరునిన్ ధ్యా
నించుచుఁ బ్రపంచముల్ క
ల్పించు సరస్వతినిఁజేరి లీలసుఖింతున్.

(అని పరిక్రమించి యెదుటఁజూచి, నివ్వెరపడి) ఏమి! ఈసాహసము. నేనిచట వెఱ్ఱివానివోలె గానమాధుర్యమునఁ జొక్కుచుంటిని. ఈనాతి పరబ్రహ్మానందమునఁ దేలుచున్నది.

క. పరపురుషుని శిరమున నిడి
తరుణీమణి శాంతిమీటుఁ దంత్రికలహహా
తరమా భరియింపఁగ నీ
కరణిన్ నిజభార్య చేయఁగాఁ బురుషునకున్.

(ప్రకాశముగ) సుందరీ, పరబ్రహ్మప్రీతికిఁ బోలెఁ బాడఁబడు నీగీతము పరబ్రహ్మప్రీతికి నయ్యెఁగా.

సరస్వతి—నాథా! ఏమిట్లాడుచున్నారు? పరబ్రహ్మ భజనం బొనర్చు మిమ్ము సదాసేవించు నాకు వాక్యమందలి శ్లేషార్థము గోచరింపకున్నది.

బ్రహ్మ—పరబ్రహ్మను శిరసావహించి, యెడ లెఱుఁగక గానముసేయుచు నాప్రోల నిట్లపినయముగఁ జమత్కారముగఁ బల్కెదవుగా! మేలు.

సర—(నవ్వుచు) ఇదియా! తెలిసినది. దేవా! మన్నించి నన్నుఁజిన్నపుచ్చక కన్నారఁగాంచుఁడు. మున్ను నాకు శిరోభూషణంబుగఁ దా మనుగ్రహించిన జీవమణిం బ్రతిబింబించిన దేవర్థరూపంబును గాంచి కాదుగదా యిట్లనుట.

బ్ర—(చక్కఁగ నవలోకించి) దేవీ క్షమింపుము. (అని లజ్జనటించుచు) ఎట్టి మోసమాయెను. నీమనసెంత నొచ్చెనోకదా! నాకు భ్రాంతియు, నీకు దోషశంకయుఁగల్గించు నీజీవమణి కించుక జడత్వంబొక్కముహూర్తంబు ఘటించుఁగాక.

హంస—(ప్రక్కనుమెలఁగుచు నవ్వుచుండును.)

బ్ర—ఈహంస మమ్ముల్లసమాడుచున్నదిగా! అనవ్వునకుఁ గారణమేమి?

హంస—స్వామీ! మావంటి యల్పులకుఁ గలుగ వలసిన భ్రాంతి దేవరకుఁ గల్గి యింతలేసి మాటలు పుట్టెఁ గదా యని నవ్వువచ్చినది. మన్నింపవలయు.

బ్ర—నాసన్నిధానబలమునఁ గలిగిన యీవంత తెలివియుఁ బట్టఁజాలక నన్నే నవ్వునంతటి స్థితి వచ్చి నదిగా! బాగుబాగు! "ప్రమాదో ధీమతామేవ" ప్రమాదమనుట ధీమంతులకేకాని యడుగడుగునకుఁ బొర పడువారి విషయముకాదు. భ్రాంతిలోఁగల బాధల నరయఁజాలక యిదియె గురుదోషముగ నెంచితివి. నీవు నీజీవమణితోఁ బాటు కొంతకాలము భ్రాంతింబడుదువు గాక. ఈవదరుఁబోతుతనమున కొకమా రింతపని యైనఁ గాని తెలియదులెమ్ము.

హం—(సరస్వతితో) అజ్ఞత బాలుఁడుసేయు నపచారంబులు మీరు సైఁపకున్న గతికలదే.

సర—నాథా, పరిహాసమునకైనను మీనోట మాటజారిన నిక్కంబై చెల్లుఁగదా!

గీ. ఎప్పుడాశ్రయించు నీజీవమణి నన్ను
నిన్ను మోయుచుండు నిజము హంస
జనత, భ్రాంతి దలఁపఁ జనునెట్లు వీరికి
భక్తవరులఁ బ్రోవఁ బ్రభుఁడ వీవ.

బ్రహ్మ—ఏమీ నీయాశ్రితపక్షపాతము.

క. ఏకాంతభక్తరక్షణ
మోకంజదళాక్షి యింత యొప్పునె నీకున్
సాకంబనుటకు మనచే
బోకడ లెవ్వైన వారిఁబొందునె యఘముల్.

మన యాశ్రితులకు సర్వత్ర శుభంబె కాని యన్యంబె ట్లగును. ఈ నీ శిరోమణి మహాయోగినియై, యీహంస యు రాజర్షియై, లోకమునకు జ్ఞానప్రదాతలై మహో పకారంబు సేయంగలరుసుమా. కళ్యాణీ! ఏదీ నీగానము నేఁడు కేవల మానందపారవశ్యము కలుగఁజేయుచున్నది. మఱియొక్కపాట పాడుము.

సర—

మోహన - అటతాళము

గీతము-జయజయశ్రీరామ-జయసార్వభౌమ
జయజయ గుణధామ-జయపుణ్యనామ
జయజానకీరామ- జయరంగధామ
జయదితిజవిరామ-జయరఘురామ
జయసర్వలోకేశ-జయహృషీకేశ
జయభక్తపరిపోష-జయ నృపభూష
జయరామ,జయకృష్ణ-జయజగద్రక్ష
జయరాధికాలోల-జయగోపబాల.

(తెరపడును.)

ద్వితీయరంగము

[తిరుపతికొండదారి]

యాత్రికులు—గోవిందా! గోవిందా! అడు గడుగుదండములవాఁడా! ఆపద మ్రొక్కులవాఁడా! గోవిందా! ఏడుకొండలవాఁడా! గోవిందా! గోవింద!

(అనుచుఁ జేగంటలు వాయించుచుఁ బోవుచు, తెరలోఁ బాట వినఁబడఁగా ధ్యానముచేయుచు, కనులు మూసికొని నిలువఁబడియుందురు.)

(తెరలో దూరమునుండి)

కాంభోజి - అటతాళము

చూచి! మోసపోవుచుండెదవు! శ్రీని! (చూచి.)
శ్రీనివాసులసేవింపవే. మనసా.

శ్రీవేంకటేశుని సేవంక లేకుండ -
సేవింపఁగలవారు, సిద్ధులేయైనారు చూ.

పరిపరివిధములఁ బరుగిడఁగానేల
పరమునిహమునొక్క పట్టునఁజేకూర. చూ.

కొండ లేడింటిపైనుండి దాసులకనుల
పండువౌనర్చెడు దండిగురుమూర్తిని. చూ

చదువులన్ని యోఁజదివి తుదినెవనిపదములు
దుదిపదమునకు నైమదిభజియింత్రతని చూ.
మనసు కనిపెట్టని మందులకై చూపు
నభయమొసంగెడియభయహస్తంబును.చూ.

హరిదాసులు—శ్రీ మద్రమారమణగోవిందా! హరి! గోవిందా! శ్రీమదాంజనేయ వరదగోవిందా! హరి! గోవిందా! శ్రీ ప్రహ్లాదవరదగోవిందా! హరి! గోవిందా! శ్రీమదక్రూరవరదగోవిందా! హరి! గోవిందా!

(తెరలో)

చం. స్థిరపరిపూర్ణశాంతితమ
చిత్తమునన్ గను దేశికోక్తినిన్
బరగక వాసనాత్రయము
పాలయి భ్రాంతినిఁబోవు జీవులన్
బరమ నికృష్టులౌ జనుల
పంచఁ గృశింపఁగఁజేసి, యవ్వలన్
గరుణ నహంపదార్థమును
గాదిలిచుట్టమవౌచుఁ దెల్పె దో
తిరుపతి వేంకటాచలపతీ
సుమనస్సుగతీ రమాపతీ.

హరి—మేఘగంభీర నిస్వనంబుతో వినంబడు నిమ్మహావాక్యము లేమహాభాగునివో కదా!

(ప్రవేశము రాజపురుషుఁడు)

రాజపురుషుఁడు—(స్వగతము) ఓహో! మహారాజు భక్త్యుద్రేకమున నంబరీషుని మఱపించువాఁడనుటకు సందేహము లేదు. ఎంతపారవశ్యమునఁ బాడుచున్నాఁడు. (ప్రకాశముగా) అడుగో! మహారాజ రాజాధీశ్వర శ్రీకళ్యాణపురాధీశ్వర ధర్మవీర ధర్మప్రతాప శ్రీరాజశేఖరమహారాజుగా రదే స్వామిదర్శనార్థమై సామాన్యమానవునివలె వినీతవేషమున వచ్చుచున్నాఁడు. ఓరాజపురుషులారా! హెచ్చరిక గలిగి యుండుఁడు. "మీయధికారవ్యసనముచే మాయాత్రికు సౌకర్యములు చేయువారలు పోలె యాత్రికులకు, దీక్షాపరులకు, వ్రతస్థులకు, సాధువులకు, స్వామికైంకర్య పరాయత్తచిత్తులగు సజ్జనులకు నించుకయేని శ్రమ కలిగించకుండునది. పక్షపాతము లేక భిక్షుకులకు భోజ్యపదార్థములను, వస్త్రములను వలయురీతి నొసంగుఁడు. మార్గమున పానీయశాలలలో సర్వజనులకు నుదకప్రదానము సేయింపుఁడు. సంస్థానసంచారవైద్యులచే యాత్రికులకు, సన్యాసులకు, గోసాయిలకుఁ దాత్కాలికౌషధప్రదానముచే నుపచారము సేయింపుఁడు. స్నానఘట్టములయందు, స్వామి గరుడోత్సవకల్యాణోత్సవాదులయందు జాగరూకులై స్త్రీబాలవృద్ధులకు నొత్తిడికలుగకుండ మూఁక నాఁచియాఁచి నడిపించుచుండవలయును." అనునీరాజసందేశమును నెలుగెత్తి రాజపురుషులందఱకుఁ బ్రకటింపుమని నాకు సెలవయినది. కాన దీనినెల్లయెడలఁ బ్రకటింపఁబోవుదును.

(ఎదుటఁజూచి) శ్రీమహారాజుగారు, శ్రీరాణిగారు, మంత్రిగారు, పరివారము నీమార్గముననే వచ్చుచున్నారు. (అనుచు తనదారిని పోవును.)

(రాజశేఖరుఁడు ప్రవేశించును)

రాజ—("స్థిరపరిపూర్ణశాంతి" అనుపద్యమును జదువును. శిఖరదర్శన సుఖము ననుభవించుచు) ఆర్త త్రాణపరాయణా! వెంకటరమణా!

శా. సంకల్పంబులుఁ గర్మముల్ ఫలములున్
సర్వంబు నీవాటనే
నింకన్ జేయఁగనున్నదేది యిలలో
నేకాంతభక్తిన్, భవ
త్కైంకర్యంబొగిఁ జేయఁగల్గునటు సం
కల్పించి మేలెంచి నా
వంకన్ జూడుము వేంకటేశ, వరదా
వాత్సల్యవారాన్నిధీ.

(ధ్యానపారవశ్యమున నుండును.)

సుదర్శనుఁడు—వెంకటరమణా! సాధుశరణా! సజ్జనతరణా!

మ. భగవద్భాగవతుల్ హితుల్, నిలయ మీ
బ్రహ్మాండమ్మానంద మిం

పసు పాదంబు ప్రశాంతి యింతి తనయుం

డామ్నాయ సారంబునై

తను సంసారసుధాబ్ధిఁ బండునుగదా,

తాత్పర్యసంపత్తిఁ బ

న్నగభూషుంబలె నీవుభక్తుఁడొకఁడే

నారాయణా త్వత్కృపన్.

భక్తులు—గోవిందా! గోవిందా! (అని ముందు నకు సాగుదురు. దంపతులు పసపుబట్టలతో భిక్ష మెత్తుచుఁ బాడుచుఁ బ్రవేశింతురు.)

హిందూస్థానీతోడి-అట

భవతిభిక్షాందేహి నై దేహి! నఃపాహి! ఏహి.

హరిచరణామృతసారాం

తవకరుణాకలితాసారాం. ఏహి.

కర్తుకామానందభుజో

నఃకిలకల్యాణి త్వంహరిదాసానుదాసాన్.

ఆశాపాశవిముక్తయే

ముక్తయెసురుపుత్రాణాంఆశు. ఏహి.

(పాటపాడుచు నిష్క్రమింతురు.)

సుద— మహాప్రభూ! భక్త్యావేశ పరవశుల నీ జనులం జూడుఁడు. ఏడుకొండల నేడు మెట్లెక్కిన ట్లవలీలగా నెక్కిపోవుచున్నారు. (భక్తులు నిష్క్రమింతురు.)

(భక్తుఁడు మేన విభూతి దాల్చి చిరుతలు చేతఁబూని పాడుచుఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు).

నాదనామక్రియ-ఆదితాళము

వాదమేలరా! జీవా! గురుపాదంబని గనలేవా?

వాదమేల మర్యాదవిడిచి

బ్రహ్మాదులనైనను నాదరింపకిటు. వా.

భేదము, ఖేదము, మోదము లేనిది

రాదది శాస్త్రవివాదముచే నన. వా.

హరియేజగమని గురువులు దెలుపఁగఁ

బరమపదంబిది, మరణమిఁ కెక్కడ. వా.

తెలిసినధీరులు తెలివిలయింపఁగ

నిలుతురు భువిఁబెన్నిధులను బోలుచు. వా.

అంగజజనకుఁ ద్రిలింగపీఠమున దు

స్సంగము బాసినసాధుల గనుఁగొన. వా.

(చివరపాదము చదువుచుండఁగా రాజశేఖ రాదులు కలిసికొందురు.)

రాజ—సాధుపుంగవా! మీగీతంబునకు మిక్కిలి ప్రీతుండనైతి. శ్రీ గురుచరణారవిందామృతపానమత్త తచే వెడలునది గాని, యిది సామాన్యమగు పాటకాదు. "త్రిలింగపీఠ"మంటిరి అది యెక్కడనుండును. జిజ్ఞాసువులఁ దరియింపఁజేయు సజీవపీఠంబులు నేఁడును గలవే? ఆగురుపీఠంబు నలంకరించు నమ్మహానుభావుం డెవ్వఁడు? ఈవిషయ మెఱుఁగ నామనంబు మిక్కిలి వాంఛించు చున్నది.

భక్తుఁడు—జిజ్ఞాసగలవారల కెల్లకాలంబులను జ్ఞానప్రదులు సిద్ధముగనే యుందురు. వాంఛ నొసంగిన దేవుండు వస్తువు నీయఁడా.

ఆ.వె. ఒక్కచిత్తమందు నొక్కసంకల్పించి

సర్వమయుఁడు దానిఁ జక్కఁజేయ

నితరలోకమందు హితబుద్ధికల్పించు

గట్టికొఱ్ఱ సిద్ధికలుగు శుభము.

ఆ.వె. తనకొకఁడు సహాయమును జేయనేరఁడు

పట్టిప్రాకులాడు వట్టిభ్రాంతి

గట్టిభక్తిలోనఁ బుట్టఁజేసినవాఁడు

హరియొసంగును సకలార్థసిద్ధి.

వ్యవహారలంపటుండవగు నీబోటికిఁ బారమార్థికులజాడ యెట్లు తెలియఁగలదు.

రాజపురు—జాగ్రతగ మాట్లాడుము. నీ యెదుట నున్నవారు కళ్యాణపురాధీశులు, శ్రీ రాజశేఖర మహారాజుగారని తెలియుము.

భక్తుఁడు—ఔఁగాక, నేనేమి తప్పంటిని. మహారాజులయ్యు నింతసమీపముననున్న గురుపీఠమును గుర్తింపకయుంటయు, దానిం బోషింపకుంటయుఁ జూడఁ

బారమార్థికులవిషయమై వారియక్కఱ తెలియుట లేదా? నేనన్నానో "కలౌ వేంకటనాయకః" అన్న ప్రమాణమునుబట్టి తచ్చరణారవిందముల నాశ్రయిం చుటంజేసి యీకలిరాజుల నంతగాఁ బాటింపను.

క. కరిరాజును, సురరాజును
గిరిరాజుని యల్లుఁ బ్రోచు కేవలు నెపుడా
గురురాజు కరుణఁ గొలిచితి
నరరాజుల గొల్వుమన్న నా వశమగునా.

ఆవేంకటప్రభువు నెంతటిమహారాజులయ్యును దీనులై వేఁడవలయువారలే కదా!

శ్లో. శ్రీవేంకటేశాంఘ్రియుగాశ్రితానా,
మస్మాక మానందభుజాం గురూణామ్,
సత్సేవకానాం, భవతారకాణాం,
కిం దీయతే దీనజనేన కామ్యమ్.

(రాజువైపునకుఁజూచి) సద్గురుసందర్శనమే ఫలముగా, శ్రీవేంకటరమణమూర్తిని సేవింపుఁడు. నేను గురుకార్యధురంధరుఁడనై పోవుచుంటిని. ఇక్కడఁ దడయరాదు. (అని తొందరగా నడచిపోవును.)

ధర్మాంబ—నాథా! కంటిరే ఆబ్రాహ్మణుని నిస్పృహత! మహారాజుమాటలాడుచున్నను సరకుచేయక గురుకార్య పరతంత్రుఁడై వెడలిపోయెను.

రాజ—దేవీ! బాహ్యశత్రువుల గెల్చు రాజులకన్న నంతశ్శత్రువులగెలుచు నిట్టివారే ధీరులుసుమా! బ్రహ్మవిద్యకుఁ గావలసిన ధీరత్వములో సగ ముండిన క్షాత్రము నకుఁ జాలునని పెద్దలందురు. ఈవిషయమున నమాత్యుని యభిప్రాయ మేమో!

సుదర్శనుఁడు—నిక్కము మహాప్రభూ!
"తస్యధీరాః పరిజానంతి యోనిం" అనియు
"కశ్చిద్ధీరః ప్రత్యగాత్మాన మైక్షత" అనియు
"ధీరులు నిరపేక్షులు" అనియు,
"వెలిపగఱ గెలుపుగెలుపే" అనియుఁ బెద్దలందురు.

రాజ—అమాత్యవర్యా! ఎంతచక్కఁగ నుడివితివి. మనకు సద్గురుదర్శనభాగ్యముకన్న మిన్నయున్నదే!

ఉ. రాజులమైననేమి? కవి
రాజుల సన్నుతిఁగన్న నేమి? ఘో
రాజులగెల్వనేమి? సుమ
హావ్యశమొందిన నేమి? బ్రాహ్మ్యహా
తేజముదాల్చు యోగివరు
ధీరతఁ గొల్చుటకుక్ సమంబె? వే
యోజనలేల! మంత్రి! ఘన
యోగము సద్గురుమూర్తియోగమే.

స్వామివారి సుప్రభాతసేవాసమయము మించకుండఁ బోవుదమురండు. (అని మువ్వురు నిష్క్రమింతురు.)

[రాజదంపతులతో మాటాడకయే వారివెంటఁ జనుచున్న యువకులు, జిల్లాజడ్జి నీలకంఠశాస్త్రి, మునసబు సీతాపతిపంతులు ప్రవేశింతురు.]

జడ్జీ—పంతులుగారూ, వింటిరికదా రాజమంత్రుల సంవాదము. జిజ్ఞాసువులు ధీరులు కావలయునట, ధీరశబ్దము బ్రహ్మవేత్తలకే చెల్లునట. బ్రహ్మవిద్యాసంపాదనమునకై వలయు ధైర్యస్థైర్యములలో సగముండిన క్షాత్రమునకుఁ జాలునట. అదియునుంగాక మనమందఱము రాజయోగము ఘనయోగ మనుకొనుచుండఁగా రాజైనవాఁడు ఘనయోగము శ్రీ గురుమూర్తియోగమే యనెను. ఉద్యోగధర్మములో శ్వవృత్తికి వినియోగించుకాలము పోఁగా బురమందిరములో కుమక్క్రియములకును, దామసవార్తాశ్రవణమునకును, వినోదములకును జెల్లిన సమయము పోఁగాఁ బదింటఁ బదునొకండవదిగా మన మపుడపుడు విచారించు వేదాంతమున కిట్టిస్థాన మొసఁగినారు.

సీతాపతి—శాస్త్రిగారూ! శ్రద్ధాభక్తుల యావశ్యకత యేమో నాకు గోచరింపలేదు. ఎట్టివిషయమైనను దెలిపిచే గ్రహింపలేమా! గురుశుశ్రూషకు విషయ

గ్రహణమునకు నెట్టి సంబంధమో నాకు బోధపడదు. అన్నింటికంటె మిన్న యని వీర నుకొను సద్గురుకటాక్ష మనునదియేమో నేనూహింపలేకున్నాను. నాయను భవము చెప్పుచున్నాను. సాయంకాలముపూటం బుర మందిరములో గీతోపన్యాసములు విన్నాను. నేను గొందఱువకీల్లను జేరి చందాలుపోగుచేసి యొక్కపండి తుని బిలిపించి భాష్యశాంతిచేసితిమి. కాని నాకు భ్రాంతి పోలేదు. శాంతియు రాలేదు. మఱియు నొక్కొకరిచుట్టుం దిరిగి నీచముగా నాశ్రయించి విసుగు పుట్టించి స్వప్రయోజనమునకునై, స్తోత్రపాఠములు చేయు కుక్షింభరు లగు నీ దీనగురువు లాశ్రితుల నెట్లుధీ రులుగాం జేయంగల్గుదురోకదా! చనవుచే లోనున్న మాట చెప్పినందుకు క్షమింపుఁడు.

జిల్లాజడ్జి— పంతులుగారూ! మీతోం జర్చం జేయ నిచ్చలేదు కాని నాకుం దోంచినమాట చెప్పు చున్నాను. అభిమానము వదలంజాలని శిష్యులకు నను గ్రహింప సమర్థత చాలని గురువులు దొరకుచున్న ట్లున్నది. మనవంటి లౌకికుల శ్రద్ధకును, మనకు దొరకు నట్టి బోధకుల శక్తికిని సరి. మొన్నం బురమందిరమున మనము విన్నవిషయము జ్ఞప్తియందున్నదా! వేంకటే శ్వరస్వామిసన్నిధి కనతిదూరంబున జాబాలితీర్థంబున జయంతాశ్రమ మొండు కలదంట. అందుం బరమహంస యను మహానుభావుండు గూఢుండై యుండునంట. ఆతం డసాధారణ ధీశక్తిసంపన్నుం డనియుం, బరంపరా గత సద్గురుసంప్రదాయవిదుండనియుం జెప్పిరి. ఆతం డసాధ్యుం డయ్యు నొక్కసభకును రాండనియు, నొక పత్రికకు వ్రాయండనియు, నొక్కసంస్థానంబునకేని జని సమ్మానమును బొందండనియు, నతిధీరుం డనియు నాతనిశిష్యులు గొనియాడుచుందురు. మఱికొంద ఱాతండు తత్త్వయోగ నిపుణుం డనియు, నొచితినిం బట్టి పోవుచుండుననియు, సర్వులయెడల నతిదయార్ద్ర హృదయుండనియు నందురు.

గీ. వజ్రములకన్న నెవ్వి యెుక్కువకఠినములు
కుసుమములకన్న నెవ్వఁడు కోమలములు
నెవఁడు తెలియంగనర్హుండీ యవనియందు
నార లోకోత్తరుల హృదయముల నెందు.

అని భవభూతివచనము కలదుకదా! లోకా తీతపదవియందున్నట్లు నటింపుచు లోకసామాన్యముగ నైన నుండనేరక, లోకవిరుద్ధము లగు కృత్యములం జేయు మన కాఘునిని వర్తన మెట్లు బోధపడంగలదు! అదియునుం గాక,

గీ. అటుచరింపంగఁదగు యోగియైనవాఁడు
సాధుధర్మంబునకు నవిరోధముగను
మదినిఁబొంగుచును జనావమానమునకుం
జెలిమికై మూఁకచుట్టును జేరనట్టు.

సీతా— శాస్త్రిగారూ! పూర్వాచరణమందలి యభిమానముచేత మీమనముననున్న యాదర్శము లాతని కడ నుండు ననుకొనుచున్నారు. రాజుగారి మాటలధోర ణినింబట్టి వా రాతని దర్శింతురని తోంచుచున్నది. కావున మనము సుప్రభాతదర్శనమగుటయె తడవుగ నాయోగినిం జూడంబోవుదము. నాకెంతకాలమునుండియో యాతనినిం బట్టిచూడవలయునని యున్నది.

శాస్త్రి— నాకును నాతనిని దర్శింపం గుతూహ లము చిరకాలమునుండి కలదు. పోవుదము రండు, సుప్రభాతదర్శనమునకు వేళమించును.

తృతీయ రంగము

[వేంకటేశ్వరసామిసన్నిధి. సుప్రభాతసమయము. గుడితలుపులు వేసియుండును. ద్వారమునకు ముందు భక్తులు, సర్చకులు పాడుచుందురు.]

మేలుకొలుపు - భూపాలరాగము - అట

ద్విపద: రామపరంధామ! రవివంశసోమ!
స్వామి సీతారామ! శరణు శ్రీరామ!!
కువలయపతిరామ, కోదండరామ
కవిజననుతరామ కల్యాణరామ
శ్రీరామ శివరామ శేషాద్రిధామ
సూరిజనస్తోమ సుజనాభిరామ

వేదాంతవేద్య సద్వినత శ్రీరామ
మేదినీపతిరామ మేలుకోరామ.

(ధర్మాంబ, రాజశేఖరుఁడు, సుదర్శనుఁడు ప్రవేశింతురు)

భర్తుఁడు——

క. కౌసల్యాయె సుప్రజను
మోమ్మ సామీ లెమ్మువేగ నుదయించు నినుం
డీ సంధ్యాసమయంబునఁ
జేసెదు దైవాహ్నికంబు శ్రీనరసింహా.

గీ. మేలుకొమ్మ లెమ్మ మేలుకో గోవింద
గరుఁడకేతనుండ త్వరగ లెమ్మ
వేగలెమ్మ లేవవే కమలాపతి
ముజ్జగమ్ములకుఁ బ్రమోదమెసఁగ.

గీ. సకలలోకజనని సౌందర్యఖని మధు
కైటభారిహృదయ కమలనిలయ
శ్రీనివాసురాణి శ్రితజనప్రియదాన
శీల సుప్రభాత మాలకింపు.

(గుడితలుపులు తెఱవఁబడును. అర్చకుఁ డారతి నిచ్చును. అందరు పాడుదురు.)

మంగళహారతి, కేదారగౌళ-అట

ద్విపద——

ఆనందరూపాయ హంస వేద్యాయ
జ్ఞానాధికరణాయ కైవల్యదాయ
దశరథతనయాయ ధర్మరూపాయ
కుశలవజనకాయ కోమలాంగాయ
మంగళం మంగళం
మావల్లభాయ మంగళం.

భూరికల్యాణాయ బుధసేవితాయ
సారసనేత్రాయ సద్భూషణాయ
శ్రీగిరినిలయాయ శ్రీనివాసాయ
భోగీంద్రతల్పాయ పురుషోత్తమాయ
మంగళం మంగళం
మావల్లభాయ మంగళం.

రాజశేఖరుఁడు——

క. కరుణాకరుఁడవుకావా!
పరహృదయం బరయలేవ! వాంఛిత మిాలే
వ?రమావల్లభ! నిన్నే
కరణిఁ బ్రార్థింతు నూరక భజింతు సదా!

ఉ. చేసినలోకజాల మఱి
చేతను నిల్పి రమింపలేమినో
వేసమునందుఁ బ్రీతినో ప్ర
వీణతలేమినో వేఱులేమినో
దోసమటంచు నీమదిని
దోఁపమినో యిటు చిత్రమూర్తివై
దాసునిభంగి నొక్కయెడ,
దైవతమట్లు మఱొక్కచోట నా
యాసము నొందుచుండుట ద
యాపర నీ కిది క్రీడయేసుమీ.

(సేవముగియును. తెరవ్రాలును. రాజశేఖరాదులు దేవాలయద్వారముముందు బరిక్రమించి మంటపమున నుపవిష్టులై యుందురు. క్షేత్రపురోహితులు, పారుపత్తెముదారును ప్రసాదము, చందనము పుచ్చుకొని రాజుగారి నాశీర్వదించుటకై ప్రవేశించుచున్నారు.)

రామనారాయణుఁడు——(జనాంతికము) శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామివారి యనుగ్రహమున నేటికి శ్రీ మహారాజుగారు నాయింటవిడిసిరి. అష్టకష్టములఁబడి పరసనంపాదించి, పూర్వక్షేత్రవాసులతోఁ బోరాడి పేరుగాంచినందులకు నేఁడు నాపంటపండినది. కిట్టని వారికడుపులలో మంటమండినది. ఈ బ్రాహ్మణులతో రాజసన్నిధికేఁగి యాశీర్వాదము చేయుదును. (రాజును సమీపించును.)

పారుపత్తెముదారు——ఏలినవారు చిత్తగింపుఁడు. ఈపళ్లెరంబున స్వామివారిచందనము, శ్రీపాదరేణువు కలవు. ఇవియే వివిధ పణ్యారములు.

రాజు-(పళ్లెరమునందుకొనికన్నుల కద్దుకొనును. బ్రాహ్మణులవంకతిరిగి యభివాదనమొనర్చి) విప్రోత్తములారా! మీదర్శనమునఁ గృతార్థుఁడనైతి.

బ్రాహ్మ—మహారాజ! విజయీభవ!

రామనా—మహాప్రభూ! దేవర యాత్రాక్రమ మంతయుఁ బూర్తియైనది. ఇవియే స్వామివారి యభయ హస్తములు. ఏలినవారి కటాక్ష మాశ్రితులపైఁ జూపింప వలసిన సమయమిదియే. అక్షతలు స్వీకరింతురుగాక. (విప్రులవంకఁ జూచి) ఉపక్రమింపుఁడు.

బ్రాహ్మణు—"శతంజీవే శరదోవర్ధమానః, శత మనంతంభవతి. శతమైశ్వర్యంభవతి ...."

రాజ—(అక్షతలుగ్రహించి) రామనారాయణ గారూ! ఈతీర్థరాజమున దర్శింపవలసిన విశేషము లింకను గలవా?

రామనా—లేకేమి! పెద్దలు పెరుమాళ్లని యన్నారు. అనతిదూరముననున్న జాబాలితీర్థమున జయంతాశ్రమ మొండుకలదు. అందుఁ బరమహంసాభి ధానంబున నొక్కమహానుభావుండు నివసించు. ఆల యములోని మూర్తియు, నాశ్రమములోని మూర్తియు నొక్కండె. ఇచట నెల్లరకు దర్శనము. అచట ధన్యు లగు భక్తాగ్రేసరులకు, నిరహంకారశిరోమణులకు మాత్రమే దర్శనము. ఈదేవుండు మాటలాడఁడు. ఆ దేవునిమాట లమృతంపుతేటలు, బూటకపు బండితులకు బల్లెంపుపోటులు.

రాజ—విప్రపుంగవులారా! అనుజ్ఞనొసంగుఁడు. అమాత్యపుంగవా? ఈరామనారాయణులు చేసిన సౌక ర్యములకు మేమెంతయుఁ దృప్తినొందితిమి. కావున నీతనికి గృహదానముఁ జేయఁదలంచితిమి. ఈతనిని మన కీక్షేత్రమునఁ బురోహితునిగ నియమింపుము.

సుద—చిత్తము!

బ్రాహ్మణు—సమస్తసన్మంగళానిభవంతు. శ్రీ వేంకటాచలయాత్రా పరిపూర్తిరస్తు. పునర్దర్శనప్రాప్తి రస్తు. (అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

చతుర్థ రంగము

[జయంతాశ్రమము

ఆశ్రమోపవనము. సాయంకాలము]

పరమహ—

క. ఓపరమపురుష నీకృప
నీప్రాపేగోరి మనము నిజధర్మంబుల్
గాపాడఁగ బ్రణవంబను
దేపన్ భవవార్ధిదాటితిన్ భక్తులతోన్.

ఆనందః ఆనందః ఆనందో బ్రహ్మ! బ్రహ్మానంద

(అని యానందస్మరణముచేయుచుండును. ప్రవేశ ము రామస్వామి, బిళ్లజవాను, వంగి పరమహంసకు నమ స్కారముచేయును.)

పరమ—ఏమిరా! రామస్వామీ బాగున్నావా! ఏమిటువచ్చితివి.

రామ—నాపుణ్యము బాగుండి తమదర్శన మీ నిమిత్తముగా లభించినది. మునసబుగారును, జిల్లాజడ్జిగా రును దమసన్నిధికి వచ్చుచున్నారు.

పరమ—అభ్యంతరమేమి? రమ్మను.

రామ—చిత్తము. (అని చేతులునలుపుకొనుచు నిలఁబడును).

పరమ—ఏదియోచెప్పఁదలఁచుకొని బాధపడు చున్నావు? ఏమది?

రామ—తమ సన్నిధిలో నాకేటికి సందేహము! వా రధికారుల మనుకొనుటయే కాని తమసంగతిఁ దెలిసి కొను నధికారము వారికిలేదు. తమతోఁ దుల్యముగ నేలపైఁ గూర్చుండుటకు సంకోచింతురు. ఒక చాపకు సెలవీయఁగోరెదను. మీఁద దేవరవారి చిత్తము (అని లజ్జించి నిలువఁబడును).

పరమ—(నవ్వుచు) పో! పర్ణశాలకుఁ బోయి బాలకుల నడిగి యొకటి తెచ్చుకొమ్ము. (స్వగతము) పాప మీతఁడు పెద్దలకు సేవచేసినవాఁడగుట నిట్లు నలుగుచున్నాఁడు. ఆనందః ఆనందః ఆనందో బ్రహ్మ బ్రహ్మానంద (అని స్మరణ చేసికొనుచుండును).

(ప్రవేశము: శాస్త్రిగారు, పంతులుగారు)

రామస్వామి—(జడ్జిగారిని, మునసబుగారిని జూచి) దయచేయుఁడు. పరమశివుని మఱపించు నా

గురుదేవుల నరయుఁడు. (ఉభయులు చాపపైఁగూర్చుంగురు.)

పంతులు—తమరేనా పరమహంసగారు.

పరమ—(ఊరకుండును.)

పంతులు—తమ కేశాస్త్రముపై నభిమానము?

పరమ—అభిమానము వదలుమని శాస్త్రములు ఘోషింపుచుండఁగా నాకెందులకు నొకదానిపై నభిమానము?

పం—తమకు జీవనోపాయ మేమి? ఏఁడాదికే మాత్రము మీ కాదాయము వచ్చును?

పర—మీరు న్యాయాధికారులు కదా! తమ యొద్దఁ బరిష్కారమగు వ్యాజ్యముల విలువలో నొక సామాన్య బ్రాహ్మణుని యాదాయము మీరు వినఁదగినంత గొప్పదిగా నుండునా? ఈవిచారణవలన నాకుఁ బ్రయోజనకారి కాదు. తమకును యోగ్యముగాదు. అదియునుగాక బ్రాహ్మణునియోగ్యత యాతని యాదాయముపై నాధారపడియుండదు. "అసంచయవాన్" అనియు, "నశ్వస్తనికవృత్తి" యనియు పెద్ద లందురు. నేనును వైదిక మార్గమునం దున్నవాఁడను. మఱియు నధర్మమార్గము నవలంబించి జీవించుచున్నాఁడ నని నాపై నెవ్వరు నభియోగముఁ దెచ్చియుండలేదు. రక్షకుండైన చక్రి యందఱను బోషించుచుండఁగాఁ దమ కీశ్రమయేల? ఆయువే యన్న మొసంగును. ప్రారబ్ధమే శరీరమును బోషించుననుమాటలు క్రొత్తలుకావు.

పంతులు—(రోసముతో) మీరు న్యాయసభలో నధికారులముందఱ నిట్లుచెప్పఁగలరా?

పరమ—మీచేతనైనయెడల నొక్కసారి ప్రయత్నించిచూడుఁడు. అపుడెట్లు సమాధానముచెప్పుదునో చిత్తగింతురుగాక.

శాస్త్రి—పంతులుగారూ! తమరూరకుండుఁడు. స్వామీ! అపచారమును మన్నింపుఁడు. మీరు పెద్దలిక్కడ నున్నారని పురమందిరములోఁ గొందఱివలన విని మిమ్ము దర్శింప బయలుదేఱి వచ్చిన సంకల్పమునకును మా మిత్రుని యసంబద్ధసంభాషణమునకును సంబంధ మేమియు లేదు. మన్నింపుఁడు.

పరమ—పెద్దలసన్నిధికిఁ దెరుమాళ్ల సన్నిధికిఁ బృథివీపతిసన్నిధికి రిక్తహస్తములతోఁ బోరాదను శాస్త్రము మీ రెఱుఁగరా! ఇది పరమార్థమో వ్యవహారమో తెలియరాదు. వ్యవహారమునమాత్ర మీ పరిపాటి లేదా?

[శాస్త్రి, పంతులు ఉభయులు నొకరిమొగము నొకరు చూచుకొనుచు జనాంతికముగా,]

పంతులు—శాస్త్రిగారూ, ఆమాటలకు సమాధానము చెప్పఁదొడఁగుటలేదు. నోరెత్తకుండ యుక్తియు, శాస్త్రమును జూపు నీహనుమంతుని ముందఱ నా కుప్పిగంతులు సాగలేదు.

శాస్త్రి—చాలింతటితో! వారిని క్షమాపణవేఁడుటకన్న సాధనాంతరము మనకులేదు.

(పరమహంసనై పునకుఁ దిరిగి) క్షమింపుఁడు, క్షమింపుఁడు.

పరమ—పత్రఫలపుష్పాదులమాటనటుండనిండు. పెద్దలనుకొను బ్రాహ్మణుని జూచినపుడు రెండుచేతులు జోడించుటకేమి యాటంకము. మిమ్ముల నననేల? ప్రస్తుతవిద్యావిధాన మిట్లున్నది.

క. శైష్యోపాధ్యాయికచే
బుష్యాదులుమున్నఁ గాంచి రిహపర సుఖముల్
పోష్యము గావని కలిని మ
నుష్యాషము లదివిడిచి వినోదింత్రు గదా.

పంతు, శాస్త్రి—(పరమహంసకుఁ బ్రణమిల్లి)

క. నాస్తికతఁ బాపుటకు నీ
శాస్త్రిం జేసితివి యోగిచంద్ర నరేంద్రా
స్వస్తికిఁ భవచ్ఛేలి న
పాస్తిం జేసెదము పరమభక్తిన్ శాంతిన్.

స్వామీ! కించిజ్ఞులము. మాయవజ్ఞ మన్నింపుఁడు. పెద్దలదర్శన మూరకపోవదు. తమ బోధామృతమును

గ్రోలఁ దత్తరపడుచున్నవారము. మంచిమాటలు సెల విచ్చి మమ్ముఁ గృతార్థులఁ జేయుఁడు.

పరమ—ముందు నేనడుగు మాటలకు సమాధాన మిలిండు. మీమనస్సున నున్నదున్నట్లు చెప్పిన విని భరించువాఁడుగాని, మీతో సర్వథా సత్యమును జెప్పు వాఁడుగాని, మీస్నేహితులలో నెవరైనఁగలరా! స్నేహి తుఁడు లేని జన్మమ్మును, దిక్కులేనిచావును సమమ్మ గదా! కొన్నిపనులకొఱకుఁ గొందఱు గూడినంతమాత్ర మున నది యథార్థమైన స్నేహమా! సత్యమునకు, సౌజ న్యమునకు నంతర మెంతయో కలదు. మీరు నిర్ణయించు కొన్న గమ్యస్థాన మెద్ది?

మేము సద్భావుల మగుటచే నున్నదున్నట్లు సమ యోచితముగఁ బల్కుదుమే కాని లోన రాగద్వేషము లుండవు. మామిడిపండు మధురమనిపల్కుట ప్రియము చేతనుగాదు. వేప చేదనుట దానియందలి ద్వేషము చేతనుగాదు. జ్వరితునకు మామిడిపండును నిషేధించుట, సంవత్సరాదియందు వేపచేఁదును స్వీకరించుట యనుభవ ములోనివియే కదా? తత్తత్ప్రయోగము సాధువులకు ధర్మము.

ఇన్నిమాటలేల? అనుబంధచతుష్టయ మనుసం ధింపక మెలఁగరాదు. మీ యధికార మేమి? మనకు సంబంధ మేమి? విచార్యమాణ మగు విషయ మేమి? దానివలనఁ గలుగుప్రయోజన మెద్ది? యోజింపుఁడు. బుద్ధిమంతులు మీరుభయులును జీవితముయొక్క పరమ ప్రయోజనమును గుఱించియు, సన్మిత్ర లక్షణమును గుఱించియుఁ జక్కఁగ విచారించుకొని సావకాశముగఁ బైయాదివారమునాఁ డిచటకు రండు. ఈవిచారణతో మీమానసంబును బ్రసన్నమగును. ప్రశాంతమగు హృద యము బోధమును గ్రహించుయోగ్యత కలిగియుండును.

ఉభయులు—మహాప్రసాదము, మహాప్రసాదము.

(ప్రవేశము: బాలకుఁడు)

బాల—స్వామీ! ద్వారమందు వేచియున్నారు, తమదర్శనార్థమై కల్యాణ పురాధీశ్వరులు, రాజశేఖర మహారాజుగారు.

పరమ—గోష్ఠీ మందిరములో వారిని బ్రవేశ పెట్టుము. నేనును వచ్చుచున్నాను.

ఉభ—తమకుఁ గార్యాంతరములు కలవు. మా యపరాధముల మన్నించి మా కనుజ్ఞ నొసంగుఁడు. పోయివచ్చెదము. మీకటాక్ష ప్రసారము మాపైఁ బడు టచే ధన్యులమైతిమి. (అని మరల నమస్కరించి వెడలి పోవుదురు).

పరమ—(ఆనందస్మరణముఁ జేయుచుఁ బరిక్ర మించును.) (స్వగతము) కల్యాణపురాధీశ్వరుఁడు రాజ శేఖరుఁడా? ఈతఁడు కడుధన్యుఁడు. యోగ్యుఁడు. తత్త్వార్థి. ఇక్కలికాలంబున రాజైనవాఁడు పరమార్థ దృష్టి కలిగియుండుట లోకమునకును గల్యాణమే. (అనుచు గోష్ఠీమందిరమునకుఁ బోవును.)

(తెర తెలువఁబడఁగా గోష్ఠీమందిరమున రాజ శేఖరాదు లుపహారములతోఁ బరమహంసను నిరీక్షించు చుందురు. పరమహంస ఆనందస్మరణముతోఁ బ్రవే శించును.)

[గోష్ఠీమందిరము]

రాజశే—(ఉపహారముల సమర్పించి)

క. మదిఁగల శంకలు గ్రుంకఁగ
నుదయించితి మమ్ముఁ బ్రోవ నుత్సాహమునన్
గద మిత్రవరుఁడ వీవే
సదమల కరుణాంతరంగ సద్గురులింగా.

(సాష్టాంగనమస్కారము చేయును. ధర్మాంబయు నను సరించును)

పరమ—("ఓమ్ ఆనందః ఆనందః ఆనందో బ్రహ్మ బ్రహ్మానందః" అనుచు నమస్కరించిన వారి మస్తకములపై హస్తమునుంచి యాశీర్వదించును.)

సుదర్శ—స్వామీ! ఈ దీనునిఁ గరుణింపుఁడు. (నమస్కరించును.)

క. అందఱకుఁ జెడ్డనైతిని
ముందఱగతిఁ జూచుకొనక మోహమునన్ వీ

రందఱ మెప్పించుటలోఁ
బొందఁ బడనేల చాలుఁ బో పైపూఁతల్.

క. సద్యోగమె నా కిఁకఁ దగు
నుద్యోగం బంచు నెంచి యుత్తమగోష్ఠిన్
సద్యః ఫలితంబు సదా
హృద్యంబగు సాధుసేవ నే జీవింతున్.

పరమ— (ఆనందస్మరణము చేయుచు నతని నాశీర్వదించును. అందఱను గలయంగనుంగొని)

మహారాజా! నీవు ధన్యుఁడవు. నిశ్శంకముగ నుండుము. నన్నెఱిఁగివచ్చుటయె నీపరిపూర్ణత తెలియ పఱచెడిని. "నారుద్రో రుద్రమర్చయేత్" "బ్రహ్మైవసన్ బ్రహ్మాప్యేతి."

వత్సా! నాసన్నిధికి నీవువచ్చుట నిమిత్తమాత్రము. లోకమునందుఁగోరఁదగిన వనేకము లుండఁగ నందును నీవు రాజవయ్యుఁ బరమపురుషార్థమునకై గురువుల నన్వేషించుటచే నీ యధికారము ప్రకటితమయ్యె. శివునకు శక్తివోలె నీయర్ధాంగి నీకుఁ బురుషార్థ ప్రదాయిని యగు. సత్కులీనుఁడు బ్రాహ్మణుఁడు నను రక్తుఁడు నగు నీమంత్రియు నీకు సర్వప్రయోజనముల యందును శివునకుఁ గేశవునిమాడ్కిఁదోడ్పడఁగలవాఁడు. రాజవగుటచే నర్థసంపత్తికి లోపములేదు కదా! అంగసంపత్తియు నీకుఁ బరిపూర్ణముగఁ గలదు. నీకు నిస్సందేహముగఁ గార్యసిద్ధి కలుగును.

రాజశేఖరుఁడు — దేవర కటాక్షమున నా కన్నియుఁ గలవు. కాని

క. విసిగితి దుర్విషయంబులఁ
బసచెడి ప్రాణంబులుండు భవ దావాగ్నిన్,
వ్యసనము నశియింపదు నీ
శౌస బుద్ధిన్ ద్రిప్పకున్న ధీసంపన్నా.

స్వామీ! రాజునౌటచే బహుముఖంబుల భోగంబులకై యితరులవలె నుద్యమింప నక్కరలేకయే, యన్నియు నాకు సిద్ధముగానుండియున్నవి. కాని నా కవియేవియు రుచించుటలేదు. ఆచారక్రమమున సేవకు లొనరించున వన్నియు నసహ్యముగ ననుభవించుచున్నాను. ఇంచుకేనియు మనశ్శాంతిలేక తహతహపడుచున్నాను.

పరమ—కుమారా! సమస్తదుఃఖములకు నహంకార మమకారంబులు హేతువులు. తాను లేననియుఁ, గలది బ్రహ్మమే యనియు నారూఢజ్ఞానము కలుగుటతో నహంకార మణఁగిపోవును. ఈశ్వరేచ్ఛానుసారంబుగ నటించుపాత్రలు గాని, మదీయులనుకొనువారితో నాకెట్టి సంబంధమును లేదు. నాకు స్వాతంత్ర్యమును లేదు. ఈసత్యము తెలిసికొనుటయే మమకారరాహిత్యమునకు మార్గము. గాయత్రీమంత్రార్థము ననుసంధించి జంకుమాని పురుషుండు తానీశ్వరేచ్ఛానుసారముగ నిర్విచారముగ సంచరింపఁగలఁడు. అట్టిస్థితి వచ్చువఱకు నెట్టివారలకైనను గుర్వంగీకరణ మత్యావశ్యకము.

తాము సర్వజ్ఞులయ్యును శ్రీరామచంద్రమూర్తి వశిష్ఠుని, శ్రీ కృష్ణభగవానులు సాందీపుని, జనక మహారాజు పంచశిఖుని నాశ్రయించి పరతత్త్వమును గాంచుట జనులకు గురువుయొక్క యావశ్యకత తెల్పుటకేకదా.

'విదుష ఆత్మత్వాత్' పండితుఁడే, యనఁగా సద్గురుఁడే యాత్మస్వరూపుఁడు. కావున "నెవ్వఁడు సంకల్పములను బ్రేరేపించునో" యను గాయత్ర్యర్థము "ధియః యః నః ప్రచోదయాత్" 'యః' = ఎవ్వఁడు అనుష్ఠానమున సద్గురువును నునిచికొని కింకరుఁడై దేశిక వచనము కర్తవ్యముగఁ జేసికొనిన ధన్యుఁడే కృతకృత్యుఁడు. అప్పు డహంకార మమకారములకుఁగాని, పాపపుణ్యములకుఁగాని తావులేదు.

రాజశేఖరుఁడు, సుదర్శనుఁడు— చిత్తము, చిత్తము.

పరమహంస—నాయనా! తత్త్వ మెఱుఁగుట కష్టము. ఆఁకలి తీక్ష్ణముగాఁ గలవానికి నన్నమును, గాలి క్రిందనొక్కి గట్టిగఁ దోమిన యిత్తడిపాత్ర కగ్నియోగమునఁ దగరమును, దహతహపుట్టి, తత్త్వవిదునకై వెదకి, వెదకి సాక్షాత్కరించిన సద్గురువు నర్థించిన శిష్యునకు.

బోధమును యుక్తమై యొప్పియుండును. జిజ్ఞాసలేని వానికి నెంతనొక్కి చెప్పినను వినఁడు. దీనికి శాస్త్రజ్ఞానముతోఁ గాని సాధనములతోఁ గాని పనిలేదు.

ఉ. నీవు నిమిత్తమాత్రముగ
నిల్వుము సర్వము సిద్ధమంచు నా
నావిధవాసనల్ తొలఁగ
నవ్యతరోక్తులఁ గృష్ణుఁడర్జునున్
గావఁగ సర్వమున్ దెలిపెఁగాదె,
వివేక మొకింతఁ గల్గెనా
జీవులకిద్ది చాలదొకొ
శ్రేయముగూర్పఁగ శ్రీశుఁజేర్పఁగన్.

"జాతస్యమరణం ధ్రువ"మ్మని తెలియదా? మనకంటెఁ బెద్దలును జిన్నలును సమవయస్కులును మన కనులయెదుట నెందఱు చనలేదు. చావు తప్పనిదనియు, జీవుఁడస్వతంత్రుఁడనియుఁ బ్రతివానికి దెలియును. ఎంత విసుగుపుట్టినవాఁడైనను జావలేక బ్రదుకుచున్నాఁడు. కాలమువచ్చినప్పుడు బ్రదుకుపై నెంత యాసకలవాఁడైనను బ్రతుకలేక చచ్చుచున్నాఁడు.

మఱునాఁడు పదునొకండుగంటల కొకనికి నురిశిక్షవిధింతురన్నపు డాతని కానాఁడు రాత్రి నిద్ర పట్టునా? కన్నబిడ్డల ముద్దుముచ్చట లరయునా? భక్ష్యముల భుజింపనిచ్చగించునా? కాంతతోనైనఁ గలసి మాటలాడునా? బోనులోని పులివలె తహతహపడుచు విశ్రాంతిలేమి సర్వము నేవగించుకొనును. తన వకీలునుండి సందేశ మేదైనవచ్చినఁ దన్నది రక్షించునని దానికిమాత్రము స్వాగతమొసంగును. ఇంతయారాటము మఱునాఁ డురిశిక్షయనియే కదా? తా నాయభియోగమునందు వకీలు తెలివిచే గెలువవచ్చును. క్రిందిసభ తీర్పును పైసభవారు త్రోసివేయ వచ్చును. పైసభయందును నేరము స్థిరపడినను చక్రవర్తిగారవ్యాజకరుణచేఁ దన్ను రక్షింపవచ్చును.

తప్పిపోవుట కెన్నియో యవకాశములున్న, వ్యావహారికమైన రాజదండనము విషయ మింతభయము కలదే, మృతివిషయమై చేసికొన్న యేర్పాటులేమి రామకృష్ణాద్యవతారములకే తప్పినదికాదు. ఇఁక మన మెంత? ఏఖట్వాంగపరీక్షితులకో తప్ప మరణమెప్పుడు సంభవించునో యేరికినిఁ దెలియదు. అది తప్పనదికాదు. ఇంతయారూఢముగఁ దెలిసినట్టి యనివార్యమైన విపత్తున కేమి ప్రతీకారముచేసితిమని యీజీవులు హద్దుమీఱి ప్రవర్తించుట?

రాజ—స్వామీ! అనుగ్రహింపుఁడు. కొన్నిదినములనుండి సంసారదవానలజ్వాలల బాధ మిక్కుటమై రాజనీతి ననుసరించి చేసినసహస్రపాపంబులు భూతంబులవలె నునంబును బాధింప విశ్రాంతిదొరుకక వచ్చి మీచరణంబుల శరణుచొచ్చితిని. "రాజ్యాంతే నరకం ధ్రువ" మ్మని కలదుకదా? నాగతియేమి? తరణోపాయం బనుగ్రహింపుఁడు.

పరమహంస—వత్సా! వెఱువకుము. నూఱేండ్లు బ్రదికినను మృత్యుతత్త్వమును దెలిసికొనక, మరణించినట్లయినవాఁ డకాలమరణము నొందినవాఁడే. భయవిరహితమార్గమును దెల్పు గురిని నాశ్రయించి, యద్దాని నవలంబించి, నిశ్చింతతో నానందముతో నీదేహమును వదలగలఁవాఁడే మృత్యుంజయుఁడు. "అంతే మతిస్సా గతిః" అని పెద్దలందురు.

గీ. ఆగమములు దెల్పునంతేమతి స్సాగ
తియనియంత మెపుడొ తెలియదుగద,
రామభక్తిపరత రంజిల్లుసన్మతి,
కేల దానిచింత యీశుచెంత.

ఇంక కర్మక్షయ మెట్లగుననఁగా, చెప్పెదను వినుము. నేరములెన్ని మోపఁబడినను, సాక్ష్యమెంత యుండినను, ధర్మశాస్త్రములు కఠినశిక్షకుఁ దాను పాత్రుఁడైనట్లు తెలుపుచుండినను నేరముచేసినవాఁడు మృతినొందినట్లయిన శిక్ష ననుభవించువాఁ డుండఁడు. అటులే, సద్గురుకటాక్షముచే "తత్త్వమసి", "అహం బ్రహ్మాస్మి" అనువాక్యముల ననుభవమునకుఁ దెచ్చుకొని జీవన్ముక్తుఁడుకాఁగా, కర్మఫలము నశించి తాను శ్రీబ్రహ్మానందము నొందును.

స్రగ్ధర—
నేనుం జీవుండనంచున్, నిజముగఁ దనకున్
నిత్య మీదుఃఖమంచున్
దీనుండై సంచరించున్ దినమొకగతితో
దీవ్రవైరాగ్య మబ్బన్
జ్ఞానం బొక్కండుకల్గన్ గలవలెదలఁచున్,
గాదె తజ్జన్మ గాథల్
జ్ఞానం బిట్లీయఁగా నొక్కఁడు గురువరుఁడై
కానవచ్చున్ హరీచ్ఛన్.

ఈబోధము నేమరక యాత్మారాముఁడవై యానందమూర్తివై యుండుము. (అనఁగా నందఱు సాష్టాంగనమస్కార మొనర్పఁగా, నందఱి నాశీర్వ దించును).

సుదర్శనుఁడు—
క. శ్రీసీతారామపదా
బ్జాసాదితమాననేంద్రియారామాంతః
ప్రాసాదయోగనిద్రా
భాసురతరపరమహంసభక్తవతంసా.

రాజశేఖర—స్వామీ!

ఉ. ఊచినచొప్పునన్ గదలి,
యూరక నిల్పినయప్పు డాత్మలో
డాచి సమస్తవృత్తులఁ ద
టాలున జీవుఁడ నేనటం చధ
ర్మాచరణ ప్రవృత్తిగల
యప్పుడు నిన్నుస్మరించుచుండ వే
మోచనమబ్బఁజేయవె న
మోస్తు గురో భవతే కృపానిధే.

పరమ—రాజశేఖరా! నీవు కృతార్థుఁడవైతివి. నిన్ననుసరించియుంట నీభార్యయుఁ గృతార్థురాలు. నీ మంత్రియు నీకుఁ బరమమిత్రుఁడై యిహపరములకుఁ దోడ్పడఁగలఁడు. ఇచ్చట మీరందఱును బాంచరాత్ర దీక్షను గడుపుకొని తరువాత రాజధాని కరుగుఁడు.

తల్లీ! ధర్మాంబా! నీవు మహాపతివ్రతవు నీగర్భం బున లోకమునకంతకును, భక్తాగ్రేసరుండును జ్ఞాన ప్రదుండు నగు ధీరుం డుద్భవింపనున్నాఁడు. భర్తృ సేవను భగవద్భాగవత కైంకర్యము నేమరకుండుము.

ధర్మాంబ—ధన్యురాలను.

పాట, శ్రీరాగము-ఆదితాళము

ఆనందమానందమాయెను, బ్రహ్మానంద మానంద మాయెను.

రాజశేఖ — దురభిమానమంతయు తొలఁగి పోయెను-బ్రహ్మజ్ఞానమె సంసార మాయెను - మహా మౌనమె నిత్యజపమాయెను-స్వాధిష్ఠాన చిజ్జలధియందు స్నానము జేసితి—

అందఱు—ఆనందమానందమాయెను బ్రహ్మానంద మానందమాయెను.

సుద—సాధనసంపత్తిలభించెను-గురు
నాథుఁడు ననుగరుణించెను-బహు
మేధావిగాననుభావించెను-బ్రకృతి
బాధలెల్లను దొలఁగించెను-కామ
క్రోధాది శత్రువుల ఖండించినిలచితి. ఆ.

అందఱు—ఆనంద మానందమాయెను........

[తెర వ్రాలును.]

చీకటితప్పు

వేలూరి శివరామశాస్త్రి

(ఆశ్వయుజ భారతినుండి అనువృత్తము)

౪

(౫)

"సుబ్బారావు ఆటపాటలలో ఎంత దిప్పకాయో చదువుసంధ్యలలో అంత మొదటిపిల్లకాయి. అతఁడు విద్యార్థులకే కాదు సనాతనే కాదు అనునాతనే కాదు, ఒకటేమిటి అన్నిసంస్థలకునూ లీడర్. చదు వతనికి ఖేల. అతఁడే ఈచచ్చుపుచ్చు పరీక్షలలో తప్పితే ఇఁక ప్యాసుకాఁగలవాళ్లెవళ్లు?" అని మైత్రమ్మ వ్రాసిన ప్రత్యుత్తరము చూచుకొని చూడమ్మ తనమనసు పదిల పఱచుకొనెను.

మైత్రమ్మ వ్రాసిన ఈయుత్తరములోని అక్షరము లన్నియు నెంత సత్యములో అవి అంత అసత్యము లనియు చెప్పవచ్చును. ఏలనఁగా ఆసంగతుల కీడగువ సంగతులనుగూడఁ జేర్పనిచో అతని సంపూర్ణస్వరూప ములో సాఁబాలయినను పూర్తి కాదు.

తలిదండ్రులు లేకపోవుటచే అదుపాజ్ఞలులేని ధనికుల.కు యువకులను వలచు స్వాతంత్ర్యలక్ష్మి అతని మెడలో వరమాల్యము వైచెను. పత్తనివాసమువలనను, సంస్కారమునకు తోడుగా ప్రకృతవిద్య ప్రసాదించిన విజ్ఞానమువలనను, పరిసరములవలనను అతఁడు విధినిషేధ ముల బాధలను చవిచూడలేదు. అతనికి దేనికిని లోపము లేదు. అతఁడు తన యిష్టమును కొనసాగించుకొనఁ గలఁడు. తా నెవరికిని దేనికిని బద్ధుఁడు కాఁబనిలేదు. అతనికి సంసారబాధ లేదు. ఎవరిభయమును లేదు. అతఁడు కొన్నిటిలోనయినను అన్నిటి నెఱుఁగఁడు. కాని అన్నిటిలోని కొంత యెఱుఁగును. అతనికి వలసి నంత గుండెనిబ్బరము కలదు. అతఁడు చక్కఁగా నవ్వఁ గలఁడు. తీవ్రముగా వాదింపఁగలఁడు. తనపక్షము సమర్థించుకొనఁగలఁడు. లెస్సగా చదువఁడు. కాని పరీ క్షలు ప్యాసు కాఁగలఁడు. ఇంద్రియములు కొంపోవు దారిలో వెనుకడుగువేయక పోఁగలఁడు. వీని అన్నింటి వలనను సుబ్బారావు ఆర్ట్సుకాలేజీలకన్న మిలిటరీకాలే జికి ఎక్కువపనికివచ్చునని చెప్పవచ్చును కాని యీ మాటగూడ సిద్ధాంతముచేయుటకు వలనుపడదు. ఏల నఁగా అందము ఎచట విలువకలదో అట్టి దినుసు కంటఁ బడఁగనే అతఁడు సులభముగా ఓడిపోవును.

కాని ఈ ఓటమియే అతనిమతములో విజయము. ఎటు లనఁగా చచ్చి మృత్యువును జయింపవలయుననుట యుపనిషన్మతము—'వినాశేన మృత్యుం తీర్త్వా'. ఈ యోటమికూడ విజయమగునని పుట్టఁబోవు హైందవసో ల్జరులు అనుమతించుచో అపు డితఁడు యోధకళాశాలకు సమర్థుఁడని అంగీకరింతముగాక!

సుబ్బారావుకు వయసు వచ్చెను. దానితో పాటు వాసన లన్నియు పల్లవించెను. అతనికన్ను కడు వాడియైనది. అతఁడు దానితో జనారణ్యములోని కుఱుకును. అం దతని చూపుతుమ్మెద వాలని కొమ్మలే యుండవు.

అందగత్తెలు పలువురు తనకొఱకు వెచ్చనూర్తు రని యతనినమ్మిక. తానే వారిని మిగుల వలచె నని తనకు తెలియదు. కొందఱు తనకు లేఖలు వ్రాయుదు రని అతని ధీరత. తన హృదయమునందలి యొకమూలలో తాను వ్రాసిన మోహాక్షరము లున్న వని యతఁ డెఱుఁ గఁడు. ఇటు లతని కౌతుకవృక్షము కడుదవ్వుగా వేరులు పాఱి కొమ్మలచే సాగెను. చూడమ్మసౌందర్యసర్వ స్వమును నిక్షేప మొనరించుటకు కొండంతాశలతో అతఁడు రైలు దిగెను. దిగి ఎక్కాయెక్కి రామస్వామి యింటికే వెళ్లెను.

సుబ్బారావు కానిపింపఁగనే మాణిక్యమును, రామస్వామియు ఏకకంఠ్యముగా 'పేపరు సరిగా వ్రాసి

తివా?' అని యడిగిరి. 'చేతనయినటులు వ్రాసితి' నని యతఁ డనెను. పిదప చూడమ్మ ప్రయత్నముకన్న నెక్కువ అయిన మాణిక్యముప్రయత్నముచే రామస్వామియింట విందులును విశేషములును, అచ్చటలును ముచ్చటలును చక్కఁగా జరిగెను. రామస్వామి వాత్సల్యమును, మాణిక్యము గౌరవమును, చూడమ్మ బెదరుచనవును అతనికీమాటు ఆనందము కలిగించెను. వారు ఏకకుటుంబీకుల వలె మమేకముగా నుండిరి.

సంఘదేవతయొక్క కుటిలకటాక్షమువలన చూడమ్మకు సాహసము మెండాయెను. సుబ్బారావుమోటారుమీఁద, ఆమెదే అగ్రపీఠము. అతని భోజనభాజనముల కామెదే అంకురారోపణము. సుబ్బారావులోభలత కిదియంతయు ఎరువాయెను.

వారు సౌందర్యమును గుఱించియు, ప్రేమను గుఱించియు, సృష్టినిగుఱించియు ప్రసంగించుకొనిరి. క్రొత్తగా కనుగొనఁబడిన హైడ్రొజన్, ఆకాశవక్రత, క్లోరిన్, బ్రహ్మాండవ్యాసము ఈమొదలగునవిగూడ వారి ప్రసంగమునుండి తప్పించుకొనిపోలేదు.

సుబ్బారావుమోటారపు డొక నిర్జనప్రదేశమున ఆఁగెను. ఆలోచనలలో మునిఁగి తేలుచున్నటులు గాలి మెల్లగా వీచుచుండెను. ప్రత్యుత్తరములేని ప్రశ్నప్రవాహమువలె అచటి నది ప్రవహించుచుండెను. మోహినిచేతిలోని సుధాభాండము పగిలి నలుదెసల వ్యాపించినటులు వెన్నెల యలముకొనెను.

చూడమ్మకు సప్తఋషులును, అరుంధతియు దర్శనమిచ్చి యానందమొసఁగి యామెదృష్టి నాకర్షించిరి.

'ఏమిటి చూచుచుంటివి?'

'ఆరంజోతి, మంచపుఁగోళ్లు.'

సుబ్బారావులేచి 'ఇదే మనమంచము, ఇదుగో వసిష్ఠుఁడు' అని చూడమ్మను తనకరపంజరమున బంధించెను. ఆమె తన యునికినే మఱచెను. ఆవెన్నెలలో వారికి పడకటిల్లయన ఆయామిరిబంటి వేకుజామున గృహప్రవేశ మొనరించెను.

(ఘ)

ఆపట్టణమునందలి క్లబ్బులో నాలుగు వ్యూహములు కలవు—౧. ఉద్యోగివ్యూహము. ౨. సంస్కారవ్యూహము. 3. సనాతనవ్యూహము. ౪. స్వతంత్రవ్యూహము.

ఉద్యోగివ్యూహమున వయసుడిగిన ఉద్యోగస్థులును, పించనుదారులును, గౌరవమెజిస్ట్రేటులును, బోర్డుల ప్రెసిడెంట్లును, ధనికులును కలరు. అందలివారికి ఇంచుమించు ఇతరవ్యూహమువారితో పని లేదు. వీరిలో వీరికి సౌభ్రాత్రము కలదు. వీరికి వీరి చీట్లపేక యేమో, వీరిచదరంగమేమో! ఇటులయినను ఇచట ఇచ్ఛాశక్తి పుట్టినచో పట్టణమున క్రియాశక్తి కలుగును.

సంస్కారవ్యూహమువారందఱును ఇంచుమించు నడిప్రాయమువారు. కొంద ఱింటర్మీడియటు బి. యే. వఱకు ఉఁడేకి కాలదోషము పట్టినవారు. కొందఱు యెస్సెస్సెల్సీలు, యెల్లెంపీలు. కొంచెము సంస్కృతము, కొంచెమింగ్లీషువచ్చిన కొంచెగాంధ్రమును కొందఱు. చాలమంది బడితెబాజావారును కలరు. వీరు భాషను మతమును సంఘమును క్లబ్బును సర్వమును సంస్కరింపఁజూతురు. వీరికి ప్రయోజనము, తర్కము, సయెన్స్ ఈమూడును ప్రమాణము.

సనాతనవ్యూహము ద్వివిధము—౧. ఉదారసనాతనవ్యూహము. ౨. సనాతనవ్యూహము.

ఉదారసనాతనవ్యూహములోనివారు పలువురేఁబదికిపైఁబడిన పింఛన్ దారులు థియాసఫిస్టులు సత్సంగులు చైతన్యులు. కొంచెగాంధ్రమును ఈవ్యూహమున లేకపోలేదు. ఉద్యోగములు దొరకకపోవుటచే విరక్తి కలిగిన పెద్దచదువులవారు ఇందుఁగలరు.

స్వయంపాకము రుచిగా నుండకపోవుటచే క్లబ్బుకుసంబంధించిన కాఫీశాలలో శుచియగు చోటు వలసినంత లేకపోవుటచే 'రూమ్ డి ఆర్థడాక్స్' వద్ద, అనఁగా ప్రాయిముందు గజముచోటులో స్వతంత్ర్యవ్యూహమువారు సర్వసమత్వముచూపిపోయినపిదప వీరు భుజిం

౬. ఖాదీప్రదర్శన ప్రారంభోత్సవసమయమున నుపన్యసించుచున్న శ్రీమతి సరోజినీదేవి

౭. కార్యనిర్ణయసభయం దుపన్యసించుచున్న మహాత్ముఁడు

౮. అధ్యక్షపీఠమునుండి ఉపన్యసించుచున్న
శ్రీ రాజేంద్రప్రసాద మహాశయులు

౯. జాతీయపతాకోత్సవము

తురు. క్లబ్బుకు సంబంధించిన నాటకశాలలో స్త్రీలు ధరించిన స్త్రీపాత్రములు చూచి ఔచితిని గ్రహింతురు. కాని స్త్రీలకది నిషిద్ధమని యందురు. ప్రతిదానికిని ప్రమాణము దొరకకున్నను 'సతాం హి సందేహపదేషు వస్తుషు ప్రమాణ మంతఃకరణప్రవృత్తయః' అను మాట నంగీకరింతురు. మానవునిలో దేవత్వ మంతర్ముఖముగను, మానవత్వము బహిర్ముఖముగను, పశుత్వ మీ రెంటినడుమను ఉన్నదని వీరి నమ్మకము.

సనాతనవ్యూహము కలగూరగంప, ఇందు సంస్కృతయెమ్మేలు, స్కూల్ ఫైనల్ శిరోమణులు, విద్యాప్రవీణులు, తెలుగు, సంస్కృత, ఉభయటీచర్లు, అనక్షరులు వగైరాలు కలరు. వీరు శతాబ్దులనుండి వచ్చుచున్న సంప్రదాయములకు రక్షకభటులు. ధర్మాచారములకు వీరు తేడా పాటింపరు. నో రాచరు. మనుష్యుఁ డొకమర. ఈమరను నడిపించునది భూతకాలము. వీరికి 'యూమ్ డి ఆర్థడాక్స్'తో ఐహికముగాఁగాని, ఆముష్మికముగాఁగాని సంబంధము లేదు. వీరికి పరధర్మము, పరభాష, పరకీయము సర్వమును మ్లేచ్ఛము.

స్వతంత్రవ్యూహములో పనిపాటలు లేనివారు హెచ్చు, స్త్రీలు లొచ్చు. పెద్దపెద్ద చదువులు చదివినవారు వీరితరువాత. చదువులు తప్పినవారు పిదప. సెలవులలో ఇంటికివచ్చినవారు పిమ్మట.

ఆబ్రహ్మస్తంబపర్యంతమును వీరివిమర్శమునకు లక్ష్యము. వీరికి ఇచ్ఛాశక్తిక్రియాశక్తు లొకతూరియే కలుగును; ఒకతూరియే మసడును. సంస్కారవ్యూహమువారికి వీరు అప్పీలు (Appeal). మానవుఁడు ఒప్పు చేయుట కెటు లధికారియో తప్పుచేయుటకును అటులనే యధికారియని వీరియభిప్రాయము. తప్పు తెలిసినపిదప దిద్దికొనకుండుట వీరిలో లేదు. వీరు భూతకాలమునందలి మేలునుగ్రహించి కీడును ఉచ్ఛేదింతురు. వీరి యెడమచేతిలో 'సైకో ఎనాలిసిస్', కుడిచేతిలో 'సయెన్స్'. మానసక్షేత్రమున యడుగుపొరలోఁబడి మొలవని విత్తులను వీరు సాగుచేయుదురు. నిన్నటివఱకును మనఃపద్మమునఁ గాఁపురమున్న దేవతలకును, దయ్యములకును వీరు చేటదెబ్బ కొట్టిరి. సూర్యనారాయణమూర్తివారి యేడుగుర్రములకును కళ్లెములుకోసి తన్ని తగిలి శ్రీవారిని నగడిగాఁ జేసిరి. శ్రీమహావిష్ణువుమూవురుభార్యలలో నొకతెయయిన భూదేవిని ఆదిశేషువుపడగలమీఁదినుండి దింపి మట్టిముద్ద యొనరించిరి. ఈమట్టిముద్దను సెకండుకు పందొమ్మిది మైళ్లవంతున పైనెగడిచుట్టును పరుగు లెత్తించిరి. ఇంద్రునిచేతి వజ్రాయుధమును లాగి ఎలెక్ట్రిసిటీని ఇచ్చిరి. సృష్టిపనినుండి బ్రహ్మగారికి సెల వొసఁగి పరిణామమున కాపని పెట్టిరి. సృష్టియొక్క వ్యాసము ఇంచుమించుగా ౬౨౬౪౫౬౩౩౭౨౦౦౦, ౦౦౦,౦౦౦,౦౦౦౦ మైళ్లు ఉండునని అనుమానించిరి. వర్తమాన భవిష్యత్తులమీఁద వీరు భావనారాజ్యము (Utopia) కట్టిరి.

ఈవ్యూహములలో ఏరెండు వ్యూహములకును మతైక్యము లేదుగాని సనాతనవ్యూహమువినా మిగిలిన వ్యూహములకు భిన్నభాండాశనము లేదు.

లోకకల్యాణమునకుఁగాను శ్రీ మహావిష్ణువు వ్యూహచతుష్టయముతో విరాజిల్లుచున్నటులు పట్టణకల్యాణమునకు ఆక్లబ్బు ఈవ్యూహచతుష్టయముతో విరాజిల్లెను.

బస్తీలలో పనిపాటలు లేని ధనికులు ఘనానామనుష్యులు లేక జంట్లిమన్లు అయిపోవుదురు. సుబ్బారావిటు లయిపోవుటయేగాక క్లబ్బులో మెంబరుగిరీ సంపాదించి దేవత్వమునుగూడఁ బడయఁగలిగెను. అంతటితో సతఁ డాఁగఁదలఁచుకొనలేదు. తనయొఱుకలో చదువు వచ్చినట్టియు రానట్టియు ఆఁడంగులను క్లబ్బుదేవులనుగాఁ జేయఁబూనుకొనెను. స్వాతంత్ర్య సంపాదనముకొఱకు గాలికన్న వడిగాఁ బరుగిడు క్లబ్బుదేవులు కొందఱు తమ యజరత్వామరత్వములను నిలుపుకొనుటకు రెండు పూఁటల నమృత మారగింప క్లబ్బును కాఫీక్లబ్బుగా మార్చివేసిరి.

ఈక్లబ్బుకు వెనుక నున్న యావరణములో వ్యూహము లన్నియు విడిసెను. వేదికలచుట్టును కుర్చీలు గుండ్రముగా వేయఁబడెను. దివియలు వెలుఁగుచుండెను.

సోడాబుడ్ల మ్రోత వినఁబడఁదొడఁగెను. స్వతంత్ర వ్యూహమునందలి పురుషసింహముల గర్జనములలో కోమలుల కలకంఠములు ప్రేక్షకుల కర్ణముల నాకర్షించుచుండెను. ఉదారసనాతనవ్యూహమునందు పాశ్చాత్య సిద్ధాంతము లన్నియు సిద్ధాంతలేశసంగ్రహమున ఇతికింపఁబడుచుండెను. "నెలకు ముప్పదిమంది విధవలు ఇస్లామువతమునఁ జేర్పఁబడుచుండి" రని సంస్కారవ్యూహమువారు దుఃఖించుచుండిరి. పెద్దవ్యూహములో బ్రిడ్జితయారగుచుండెను. చదరంగములో రాజ్యములు తలక్రిందు లగుచుండెను. క్లబ్బు ఇటులు కలకలలాడి పోవుచుండెను.

జడ్జిగారును, కంచాల అంకమయ్య యెమ్మెల్సీ గారును చదరంగ మాడుచుండిరి. అంకమయ్యగారిది చాల గొప్పయెత్తు. కాని ఆనాఁ డతఁడు పరధ్యానముగా నుండెను. జడ్జిగారు గుర్రముతో 'రాజు' అని అనీ అనకముందే అంకమయ్యగారు "అహహహ, ఒకపక్క శారదాబిల్లు, ఒకపక్క ఇంటివాళ్లు, ఈనడుమ నన్ను నలిపేశారు" అని పిమ్మట "నాఆట కట్టింది" అని కుర్చీకి జేరగిలఁబడిపోయిరి. జడ్జిగారు పకాలున నవ్వి "ఇవ్వాళ మీ కీలోకంలో ఉన్నట్టు లేదు. ఈ యాటంతా మీకు పెళ్లివలె కనఁబడుతూంది" అని యనిరి. "ఔనండీ! జరిమానా సర్కారుకట్నంకింద లెక్క చూచుకున్నా యెమ్మెల్సీ పని పటతా రనే సందేహం" అని అంకమయ్యగారు మఱియొకయాటకు బలగమును సర్దఁదొడఁగిరి. 'మునిసిపాలిటీవారి జాతకాలు మాఱుత' వని జడ్జిగా రనిరి.

మఱునిముసమునే ఈమాట నూతిలో రాతివలె సంస్కారవ్యూహములో పడెను. 'పెద్దవాళ్లకు మతీ మతో తూంది. పిల్లకు పదేళ్లు లేవు పెళ్లిఁట. సుబ్బారావు విడోమ్యారేజిచేసుకోని కళ్లు తెరిపిస్తాఁడు' అని వారంద ఱైకకంఠ్యముగా తమ అసమ్మతిని వెల్లడించిరి.

తరువాత ఈవార్త ఉదారవ్యూహమునకు ప్రాఁకెను. వారెల్లరు తాముగూడ తాంబూలములు పుచ్చికొనినటులు సంతసించిరి. పిదప సనాతనులకు తెలిసెను. "రామస్వామి విధవోద్ధారకసభవారి కిచ్చిన వేయిన్నూటపదార్లలో ప్రతిపమ్మిడీకిన్నీ, మాణిక్యము చూడమ్మచేత చయనమ్మగారి మేనమామకూఁతురి కని మొట్టచెప్పించిన చీరరవికెలలో ప్రతినూలుపోగుకున్నూ విలపించేట్టు చేశాఁడు సుబ్బారావు" అని వారు సుబ్బారావుయోగ్యత నభినందించిరి.

స్వతంత్రవ్యూహమువా రీమాట విని అంకమయ్య అనభిజ్ఞతకు ఆశ్చర్యపడి "అతఁ డినివఱకే చూడమ్మను వరించాఁడు. పెండ్లి అనేది మామతంలో 'చేసుకోవాలి' అనిలేదు. అయినా దీనిసత్యాసత్యాలు సుబ్బారావునే కనుక్కుందాం" అని అతనికొఱకు కన్నెత్తి చూచిరి. ఇంతవఱకును వారినడుమనే యున్న సుబ్బారావు డేఁడీ?

(౭)

లతలను జూచి చెట్లును, చెట్లను జూచి లతలును విఱుగఁ బూచెను. అదేమి చోద్యమో కొండతంగేళ్లంతయు పూవు లయిపోయెను. ఎక్కడినుండియో గాలికి పరిమళము పుట్టుకొని వచ్చెను. ఋషులక్ష్మికి తఱుగు లేదనిపించెను.

ఒకానొకపుడు తనకు స్వాభావికాహారమయిన పండును మానవుఁ డపుడు రుచిచూచెను. శరీరములందు తేజము కానిపించెను. ప్రాణములు చంచలము లాయెను. మనోమయకోశము చిగిర్చెను.

జ్యోతిష్కులయు, పంచాంగములయు ప్రాబల్యము హెచ్చెను. గ్రహములకు లేని బలమును లంచములు సంపాదించిపెట్టెను. దానివల్ల లగ్నమాత్రమునకు వినియోగము కలిగెను. గృహప్రవేశములతోడను, వడుగులతోడను, వివాహములతోడను పక్కణములును, పల్లియలును, పత్తనములును కలకలలాడెను.

రామస్వామియింటిముందు సనాయిపాటయు, పిల్లఁగ్రోవిపాటయుపర్యాయముగా వినఁబడఁదొడఁగెను. ఆమేడలో ఒక పెండ్లినారు విడిసిరి. ఇల్లు వాకిలి మేడ దొడ్డి సమస్తము జనముచే కిటకిటలాడుచుండెను.

చావడిలో అరగజ మెత్తును, ఇరువదిగజముల చదరము నగు బల్లయొకటి వేయఁబడెను. దానిమీఁద మూరెఁడెత్తు పఱుపును, పెద్దదిండ్లును పఱపఁబడెను. దానిమీఁద పెండ్లికొడుకు అధిష్ఠించెను. అతనికదలికకును నిమేషమునకును నిశ్వాసమునకును అర్థమెఱిఁగిన బంట్లును బంధుసులును మిత్రులును ఆయాయాపనులు సాధించుచుండిరి. చూచుచున్న చూడమ్మ కా పెండ్లికొడు కేడుదీవుల యావలినుండి దండెత్తివచ్చిన రాచకొడుకువలె కానిపించెను.

మేడమీఁదిచావడి అలంకారమందిరముగా మాఱెను. దానికిరుప్రక్కలనున్న గదులు స్నానశాల లాయెను. అలంకారాగారమునందలి పెద్దబల్ల చీరలచే రైకలచే జాకెట్లచే బ్లౌజులచే బాడీలచే అంగడియయిపోయెను. అపుడే జలకమాడి వచ్చిన జలజాక్షుల అవయవములనుండి పాఱుదెంచు పలురకముల సబ్బుల యుగ్రగంధము మానవులకేకాక దానవులకును దగ్గు రప్పించుచుండెను. నిలువుటద్దములకడ నిలిచిన మేజాలన్నియు రకరకముల పౌడర్లయు, స్నోలయు, సెంట్లయు పెట్టియలచే నిండెను. ఇటులు ఆ యాంగ్లాంగనామణులందఱును విదేశవస్త్రములు తాల్చి విదేశాంగరాగము లలఁదుకొని (వారిశరీరస్వత్వముగూడ వారిభర్తలదేయగునెడల స్వకీయమని చెప్పఁదగిన దేదియు లేదు.) వివాహపూర్వరంగమును సిద్ధపఱచిరి.

పురుషుల స్నానశాల క్రింద. వారియలంకారగ్రంథ మంతయు వసారాలో. సబ్బుగూడ వారికిని నాగరికతలో ఒకయంగము. విశేషించి పెండ్లికి వచ్చిన యేగంధర్వుఁడు కుంకుడుకాయల పులుసుతో తనమోటుదనము నితరులకు చూపెట్టును?

పిన్నవారందఱును తమతమ చిన్న మంగలిపెట్టెలను ముందిడుకొని చేయద్దముల నెదుట నిలువఁబెట్టి సొంత మంగళకర్మతో అంగరాగములతో తమకును ఆఁడువారికిని అంతగా భేదములేకుండ అలంకరించుకొనిరి. వా రందఱును కాంగ్రెసుకు చందాదారులే కాని మాంచెష్టరుకు వారి యంగడులే పునాదులు. గ్లాస్గోమిల్లులు వారి నగ్నతకు నగిషీచేయును. ఆయమువలనఁ గలిగిన పరలోకభాగము వారు కన్యకాపరమేశ్వరిమీఁద పాఱవేయుదురు.

ఇటులు లక్ష్మి తాండవమాడుచున్న యీ వివాహవైభవము చూడఁగనే చూడమ్మహృదయములో నొకానొక యావేశతరంగము చెలరేఁగెను. అంతట నామె యెరికిని గానరాలేదు.

మాణిక్యము ప్రొద్దుటినుండి సాయంకాలమువఱకును పెండ్లివారిలో ఎచటఁజూచినను తానయై తిరుగుచుండెను. పెండ్లివా రామెకు కూర్చుచుట్టములు. ఈ తిరునాళ్లలో ఆతల్లి తనకూఁతురిమాట మఱచెను.

సంధ్యాసమయ మతిక్రమించెను. విద్యుద్దీపములు వెలుఁగుచుండెను. పెండ్లిపెద్దలు వలువలను వెండిబంగారములను నగకట్టును వెలికిఁ దీసి సర్దుచుండిరి. అపుడు వియ్యపురా లొక నగలపెట్టె తెచ్చి నాణెము చేయుటకు మాణిక్యముముందు పెట్టెను. అవియన్నియు కన్యకాపరమేశ్వరిరూపమును వ్యక్తీకరించుచుండెను. మాణిక్యము వానిని మెచ్చుకొనెను. వానిని తన కూఁతురికి చూపఁదలఁచెను. ఇంటిలో నెచటను కానరాకుండుటచే దాసిని సుబ్బారావుగారియింటికిఁ బంపెను. దాసి వెనుదిరిగి వచ్చి 'పొద్దుట్నుంచీ యిక్కడికి రాలేదన్నారండీ' అని చెప్పెను.

మాణిక్యముగుండె గుభేలుమనెను. వెనుక తాము చూడమ్మనువెతికినవిషయము గుఱుతువచ్చెను. వెంటనే అంతటను వెదకెను. కూఁతురు కానరాకుండుట భర్తకుఁ జెప్పెను. అతఁడును వెదకివెదకి విఫలుఁ డాయెను.

ఇంతలో దాసివచ్చి 'అమ్మాయిగారు ఆమూల సామానుకొట్లో ఉన్నారండీ! ఆయమ్మను చూస్తే భయమేసి పరుగెత్తుకొచ్చాను' అని విన్నవించెను.

'ఉరి పెట్టుకోలేదు గద' అని రామస్వామి దంపతులు దీపము తీసికొని గబగబ పరుగెత్తిరి. ఆదీపపరిమండలము సమీపించునంతలో తాను వ్రాసి వినోదించుచున్న తమ పెండ్లిచిత్తరువును దాఁచి లేచి నిలువఁ

బడి—'అమ్మా చోటులేక యిచట కూరుచుంటి'నని గద్గదస్వరముతో పలికెను.

మాణిక్యము దీప మెత్తెను. ఆమె ముంగురులు తడిసియుండెను. అసలే పెద్దవయిన కనులు మఱికొంచెము పెద్దవయి ప్రత్తికాయ లాయెను. చెక్కులు జేగురుపులుమఁబడినటు లుండెను. ఈయాకారమునకుఁ గల యర్థమును గ్రహించి మాణిక్యము కూఁతురిని కౌఁగలించుకొనెను. ఆమెకంఠమునుండి అస్పష్టముగా బయలు దేఱిన రోదనధ్వని ఉహుహుహు అని శరీరకంపముగా పర్యవసించెను.

రామస్వామి యీశోకమును పట్టఁజాలక యిటు లనెను—'అమ్మా! ఇంటిలో నొకగదియేని కాళీగా లేదు. నీగదిగూడ నిండిపోయినది. ఈరాత్రి బావగారి యింట మనవిడిది. ముందు నీ వచటికి వెళ్లుము.'

ఈమాటకు చూడమ్మగుండె లదరెను. ఆమెను కౌఁగిలించుకొనియున్న మాణిక్య మాయదరుయొక్క బలవేగముల పరిమాణమును లెస్సగా గ్రహించి యిటు లనెను—'అమ్మా! మనకు ఈపూఁట పాచకుఁడక్కడ వంట చేస్తున్నాఁడు. మాకుఁగూడా ఇక్కడ పిసరంత చోటు లేదు. మేమూ అక్కడికే వస్తున్నాము. నీవు ముందు మంచాలవారి యింటికి పద.'

ని

(క)

దేశపురాజులు దక్షిణమున కోనయూపిరితో నున్నంతవఱకును ప్రజలు తమబంగారమును తీసికొని పోయి టంకసాలలో నాణెములు కొట్టించుకొని ఉపయోగించుకొనుచుండెడివారు. ఈవిషయమున రాజుల కెట్టి హక్కు కలదో ప్రజలకును అట్టి హక్కు కలదు. ఏదేశములోఁగాని, యేకాలములోఁగాని ఆనాణెము తనలో నుండు ప్రాణమును, అనఁగా బంగారపు వెలను కోలుపోయెడిది కాదు. ౧

తురకరాజులు వెండినిగూడ నాణెము చేసిరి. వీరిసమయముననే నాణెములందు ద్వైతమత మారంభమాయెను. అపుడు వెండినాణెముయొక్క వెలయు, బంగారునాణెముయొక్క వెలయు వానిలోని లోహములవెలయంతయే యుండెడిది. వాని మాఱకముగూడ లోహములవెలనే యనుసరించెడిది.

కుంఫిణీవారుగూడ లాభమును కనిపట్టి ౧౮౩౫ సాలున ఒకతులమెత్తు తూకము గల వెండిరూపాయను ముద్దరకొట్టిరి. అంతటితో హిందూదేశమున బంగారు నాణెము అనఁగా బంగారువిత్తనము నాశనము కాఁదొడఁగెను. ౨ పిదప వెండినాణెములే పైరు చేయఁబడెను. ఈరీతిగా ద్వైతవిధ్వంసము (Bimetalism) కలిగి నాణెములకు అద్వైతసిద్ధి (Monometalism) కలిగెను.

సీమలో బంగారునాణెములకే ప్రచారము కలదు. భరతఖండమునందు వెండినాణెముకే అనుజ్ఞ కలదు. భరతఖండము సీమకు పలురకముల పన్నులు కట్టవలెను. ఎగుమతి చేయవలెను. దాని కెక్కుడు దిగుమతి చేసికొనవలెను. తా నిక్కడనేయుండి తనకు సీమలోఁ గల సొంతయింటిని భరింపవలెను. ౩ తాను సీమలో డబ్బు నిలువచేసికొనవలెను. ౪ తనను పరిపాలించిపోయిన

౧. ఈవ్యవహార మమలులో నున్నయెడల మాఱకపుచిక్కులు కలిగించుకొనుట కవకాశ ముండదు. భరతఖండము దివాలాతీయదు.

౨. ౧౮౪౧ సాలున జనులాందోళనముచేయఁగా మొహరు తలచూపెను. కాని ౧౮౫౨ లో రద్దుచేయఁబడెను. ౧౮౬౪ సాలుమొదలుకొని ౧౮౯౮ వఱకు మరల బంగారునాణె మేర్పాటు చేయవలెనని ప్రజలు ప్రార్థించుటయు, తెల్లవారిలో పెద్దమనుష్యులు (రాయల్ కమిషన్) బంగారునాణె మేర్పాటుచేయుట మంచిదని పరిష్కరించుటయు, ముఖ్యమంత్రిగూడ పనిచేయుటయు జరిగెనుగాని సర్కారువారికిమాత్రము దయరాలేదు.

౩. Home Charges.

౪. **Gold Standard Reserve. Paper Currency Reserve** ఈ. మొ. అనంతము.

వారికి పింఛను లీయవలెను. ఇటు లెన్నియో రీతులుగా సీమకును భరతఖండమునకును లావాదేవీలు కలవు.

భరతఖండము సీమకు ఈయఁగలిగినది వెండి నాణెము. సీమకు కోటిపౌను లీయవలసియున్నయెడల సీమయొక్క బంగారునాణెములకు సరిపోవు నన్ని రూపాయల నీయవలసియుండును. అపుడు వెండిబంగారముల లెక్క కట్టవలసియుండును. వానివెలలు రేపటికి మాపటికి మాఱుచుండును. తడవతడవకు వెలకట్టుటచే ఆలస్యము, విసుకు మొదలగు చిక్కులు కలుగుచుండును. ఈ అపాయము లేకుండుటకు దొరతనమువారు ౧౮౭౨-3 సంవత్సరముల నడుమ కాఁబోలు 'రూపాయ ఇంత' అని ఒక యేర్పాటు కావించిరి. ఆ 'యింత' అంతటితో ఆఁగ లేదు.[1] ఆఁగదు. ఆఁగుటకు వీలును లేదు. రూపాయ విలువ ఒకషిలింగు ఒకటిన్నర పెన్నులనుండి రెండు షిల్లింగులవఱకును అపుడపుడు మాఱుచు వచ్చెను. ఇంతియ కాదు. నాఁటిరూపాయయు మాఱుచువచ్చెను. నాఁటిరూపాయి బండబ్బాయి. నేఁటిరూపాయ అల్లరి పిల్ల కాయ.

సీమకు యుద్ధమువలనఁగాని, వాణిజ్యమువలనఁగాని, మఱిదేనివలనఁగాని చిక్కులు కలిగినపుడు దాని యోగక్షేమములకొఱకు హిందూదేశమున నున్న రూపాయ ఉలికిపడుచుండును.[2] ౧౯౧౯ సాలున రూపాయ రెండుషిలింగు లాయెను. దానితో హిందూదేశమునకు ఎగరొప్పు పుట్టెను. ౧౯౨౭ సాలున రూపాయ షిలింగు ఆఱుపెన్నులాయెను. అది నాఁటనుండి నేఁటివఱకును మాఱలేదు.

౧౯౨౭ సాలున భారతలక్ష్మియొక్క ఫాలఫలకమున భాగ్యాక్షరములు వ్రాయు బ్రహ్మమహిమవలనను, టంకసాల యను మాయాగృహమువలనను, రేషియో లేక మాఱక మను ఇంద్రజాలమువలనను హిందూదేశమునం దెక్కడి సరకక్కడ గుట్టలు పడిపోయెను. దేశపుసరకుకు వెల హెచ్చెను. అది దేశములోనే అమ్మకము కానపుడు లాఁతిదేశములలో కాదుగదా! సీమసరకుకు వెల తగ్గెను. డబ్బు కనఁబడినంతవఱకును అది యిచట విడుదల యాయెను. ఈరీతిగా ఎగుమతి ఆఁగెను. దిగుమతి సాగెను. దానివలన ఉన్నంతవఱకు డబ్బు ఊడ్చుకొనిపోయెను.

క్రమముగా పంటల వెల పడెను. సేద్యమునకు విత్తనములవెల మళ్లుట కష్ట మనిపించుచుండెను. దేశాంతరములనుండి చౌకగా బియ్యము మొదలగునవి దిగుమతి కాఁదొడఁగెను. ఇటులు సేద్యగానికి ఎడా పెడా దెబ్బలు తగిలెను.

పంటలు గల కాటక మిటులు భయంకరముగా వ్యాపించెను. భూదేవి వెల కోలుపడెను. వడ్డీవ్యాపా

	రు.	షి.	పె.
౧. ౧౮౭౨-3 నడుమ	౧-౦-౦ =	౧-	3
౧౮౭3 లో (కొంతకాలము)	౧-౦-౦	౧-	౧౪
పిమ్మట ౧౯౧౭ వఱకు (సుమారు పాతికేండ్లు)	౧-౦-౦	౧-	౪
౧౯౧౯	౧-౦-౦	౨-	౦
౧౯౨౭	౧-౦-౦	౧-	౬

౨. ౭౫౦౦ పౌనుల వెలగలబట్టలను హిందూదేశపు సాహుకారొకఁడు కొనుగోలు చేసె ననుకొందము. అపుడు రూపాయ ఒకషిలింగు ఆఱుపెన్ను లుండుచో లక్షరూపాయ లీవలసియుండును. వెంటనే రూపాయ షిలింగు నాలుగుపెన్నులయి కూర్చున్నచో లక్షమీఁద పంద్రెడువేల అయిదువంద లీయవలసివచ్చును. రెండు పెన్నులమాఱకపు తేడాతో పంద్రెండువేల పైచిలుకెక్కువాయెను.

హిందూదేశ మేఁటేఁట హోమ్‌ఛార్జెస్ క్రింద సుమారు మూడున్నరకోట్ల పౌనులు సీమ కీయవలెను. రూపాయ రెండు షిలింగులసింహాసనము దిగినుండి గబాలున షిలింగు నాలుగుపెన్నులకు దిగినచో సుమారు పదియేనుకోట్ల యేఁబదియయిదులక్షల రూపాయ లెక్కువ యీయవలసియుండును. ఈరీతిగనే రిజర్వు బాంకుకని, పింఛన్లకని, దిగుమతి కని భరతఖండ మిచ్చునది గుమ్మడికాయ. పుచ్చుకొనునది ఆవగింజయు లేక పోఁగా చేతిది వదలును. ఇదీ మాఱకపు రహస్యము.

రము చేయువారు వాపోయిరి. ఋణగ్రస్తులు ఋణదాతలకు దొంగలయిరి. కర్షకులకు కాలుసేతు లాడక పోయెను. మరలు ఆగెను. సాహుకారులు దివాలా తీసిరి. ఈక్షామబాధ ధనములేని మనుష్యమాత్రుని బాధింపఁగా ధనికుఁడగు రామస్వామిని బాధింపకుండునా?

అతఁడు రెండుమూడు నెలలలో చిల్లరదుకాణమునకును మరలకును గలిగెన నష్టమును సవరించుకొనఁగలిగెను. మరలను మూసివయిచెను. కోస్తా వ్యాపారమును ఎత్తివేయుటకు చెన్నపట్టణమున తనకున్న అంగడిని సరకును చూచి సిబ్బందితో ఆలోచింపఁ దలఁచెను.

అతనికి ఈక్షామబాధకన్న మఱియొక పెద్దబాధ కలదు. అల్లుఁడున్నాఁడు, కూఁతురున్నది. కాని పెండ్లిమాట తలపెట్టుటకు వీలులేదు. కావున నతఁడు దీర్ఘముగా నాలోచించి కొన్నాళ్లపాటు కాఁపుర ముండుటకు చెన్నపురికి ప్రయాణము కట్టెను.

చెన్నపట్టణము చేరిన మఱునటి రోజుననే చూడమ్మ మైత్రమ్మను కలిసికొనఁగోరెను. కాని అది యొనఁగూడకపోయెను. మగనికి విడాకు లిచ్చి ఆమె బొంబాయిలో మఱియొక వరుని అన్వేషించుచున్నదని సుబ్బారావువలన చూడమ్మ విని పరితపించెను.

(ఖ)

సుబ్బారావుతండ్రి వీరేసు. రామస్వామితండ్రి వెంకటేసు. ఈ యిరువురది ఉమ్మడి వ్యాపారము.

మహాయుద్ధము జరుగుచున్న సమయమున ఇనుపవర్తకము విరివిగా చేసి వీరు లక్షలార్జించిరి. ఎవఁడో గోసాయి యిచ్చిన పసరు పూసి యినుపరేకులను వీరు బంగారపు రేకులుగా మార్చి రని లోకు లనుకొనిరి.

వెంకటేసు కుబేరుని జయింపఁగోరినటులు పరలోకమున కరిగెను. పిదప రామస్వామి తండ్రి సాగించిన వాణిజ్యమున కందుకొనెను. రామస్వామి సత్యసంధతకును, సూక్ష్మబుద్ధికిని అబ్బురపడి వీరేసు విడిపోలేదు.

కొలఁదికాలములోపలనే వీరేసుకు జబ్బు చేసెను. అతఁ డొకనాఁడు రామస్వామిని బిలిచి 'అబ్బాయీ! దిక్కులేని నాకుర్రవాణ్ణి, వాఁడివాటాను నీచేతిలో పెట్టి ఎన్నికష్టాలువచ్చినా మావాఁడికి,మావాఁడివాటాకూ నష్టం కలిగించవని నమ్మి నేను మీనాయనగారిలో వాటా పుచ్చుకోడానికి పోతున్నాను. నీవు ఇందుకు ఒప్పుకోకపోతే నా కక్కడ వాటా సులభంగా దొరకదు' అని చెప్పెను.

ఇది అంత సులభముగా ఒప్పుకొనఁదగినదియు కాదు, ఒప్పుకొనకుండఁదగినదియు కాదు. కావున రామస్వామి మిన్నకుండెను.

వీరేసు ప్రాణములు పోలేదు. అవి అతనినేకాక చూడవచ్చిన చుట్టాలనుగూడ బాధింపఁదొడఁగెను. 'ఉమ్మడివర్తకాలలో లాభనష్టాలు సమంగా పంచుకుంటారుగాని ఎవ్వరూ లాభాలే పంచిపెట్టరు. ముసలివాళ్లు డబ్బుమీఁది తీపిచేత ప్రాణాలు వదలలేక అలా కొట్టారు. కాస్త అల్లాగే నని రామస్వామి తలఆడిస్తే ముసలాఁడు సుఖంగా ప్రాణాలు వదులుతా'ఁడని అందఱును అనిరి. రెండుమూడురోజులు చూడలేక చూడలేక రామస్వామి ఒప్పుకొనెను. రామస్వామి ఒప్పుకొనఁగనే వీరేసు వెంకటేసులో వాటా పుచ్చుకొనెను. నాఁటినుండి నేఁటివఱకును వారివాణిజ్యము ఉమ్మడిగనే వచ్చుచుండెను.

౧౯౨౯—౩౦ సాలులనడుమ లోఁగడ నిలువ చేసియుంచుకొనిన వడ్లు బియ్యము ప్రత్తిబట్టలు మొదలగు సరకంతయు వారి ఉమ్మడిలక్ష్మికి హానులు పుట్టించెను. పెట్టుబడులకు చేటలంత చేలు కట్టుకొనవలసి వచ్చెను. ఈయవలసిన అప్పులను పైసలతో చెల్లింపవలసివచ్చెను. మహాయుద్ధమువలనను, వెండినాణెములవలనను, మాఱకపుమాయవలనను లక్ష్మికి క్షయ అంకురించుటచే కొనువారు లేక కోస్తాసరకంతయు గోదాములలో క్రుళ్లిపోఁదొడఁగెను.

రామస్వామి చెన్నపట్టణమున కాలుపెట్టినది మొదలు గుమాస్తాలచే చుఱుకుగా పనిచేయించి లెక్క

లన్నియు తయారు చేయించెను. చదువుకు భంగము కలుగు నని యింతవఱకును సుబ్బారావుకు ఈ విషయ మిసుమంతయు తెలుప లేదు.

మాణిక్యము పట్టుపట్టి సుబ్బారావును పూఁట కూళ్లయింటికి పోకుండఁజేసెను. అతఁ డెక్కడతప్పి పోవునో యని చూడమ్మ అతనిచదువులలో కొంత పాలుపుచ్చుకొనెను.

ఈవ్యాపార మంతయు పెండ్లియాడితీఱవలయు నను నిర్బంధమే యని సుబ్బారావనుకొని నవ్వుకొనెను. 'రామస్వామిగాని మాణిక్యముగాని తుదకు చూడయుఁగాని యీ ప్రస్తావన చేయనిదే నే నేలకల్పించుకొన వలయును? కందకు లేని దురద చేమ కేల?' అని యతఁడు తలపోసెను.

అంతలో సెలవులు వచ్చెను. సుబ్బారావుకు ఇంటికి పోవలయు నని లేకున్నను నాలుకమాత్రము ఆ కాసంతమాటను వెడలఁగ్రక్కెను.

మాణిక్య మిటు లనెను—'ఇల్లంతా ఇక్కడే వుంటే అక్కడికి వెళ్లడ మేమిటి? అదీగాక ఇవి కొద్ది రోజుల సెలవ లాయె. వెళ్లడమూ రావడమూ సడావుడే కాని అక్కడ మ రేఖూ విశ్రాంతి ఉండదు. అదిన్నీ కాక అక్కడ పూఁటకూళ్లమ్మ మెతుకులు తినిపించడం నాపనిగాదు. ముఖ్యంగా ఈకారణంచేత నే నక్కడికి వెళ్లనియ్యను.'

చూడమ్మ రహస్యములో నిటు లనెను—'వెళ్లఁ దలఁచుకుంటే తొందరగా వెళ్లండి. మే మిక్కడ ఉన్నామని మాత్రం జ్ఞాపకం ఉంచుకోండి.'

సుబ్బారా విటు లనెను—'జ్ఞాపకం ఉంచుకోక పోయినా ఎల్లాగో కాలేజికి రావాలసివొస్తుంది. ఏం?'

చూడమ్మ యిటు లనెను—'జ్ఞాపకం ఉంచుకోక పోవడ మనేదే కలిగితే ఇక్కడ ఉండీకూడా జ్ఞాపకం ఉంచుకోకుండా ఉండచ్చు.'

నవుకరు వచ్చి—'అయ్యా, తమర్ని రామస్వామి గారు ఒకసారి దయచెయ్య మన్నారు' అని మనవి చేసెను. ఆమనవితో సుబ్బారావుమొగము సుద్దవలె తెల్లఁబడెను. వెంటనే యతఁడు చూడమ్మకేసిచూచి 'ఇదిగో వస్తున్నాను పద' అని అనెను.

సుబ్బారావు వెళ్లువఱకు బండెఁడు లెక్కల పుస్తకముల నడుమ రామస్వామి కూరుచుండియుండెను.

అతఁడు సుబ్బారావును జూచి 'కూర్చో' అనెను. సుబ్బారావుగుండెలు దడదడ కొట్టుకొనెను. అతఁడు దీర్ఘాలోచనతో కూరుచుండెను.

రామస్వామియిటులనెను—'మీ నాయనగారూ మా నాయనగారూ చాలా గడించి మనకు ఇచ్చి కాలం చేశారు. మీ నాయనగారు పరంపదిస్తూ 'నీ విషయం లోనూ నీకాతావ్యాపారాల విషయాలలోనూ నన్ను నమ్మారు. వారు నామీఁద ఉంచిన నమ్మకానికి నీవు ఇపుడు పరీక్షకుఁడవు కావాలి. ఎంచేతనంటే ధరలు పడిపోయినవి. ఆర్థికరాజ్య మరాచక మయిపోయింది. వ్యాపారము దివాలాలోకి వచ్చింది.'

'మిమ్మల్ని నేను పరీక్ష చేసేపాటివాఁడనా? అది అల్లా ఉంచి ముందర చేయవలసిన పని యేమిటో చెప్పండి.'

'ఈ లెక్కలన్నీ చూచి చక్కగా మనసుకు పట్టించుకో. తరువాత నా అభిప్రాయం చెపుతాను. నీఅభిప్రాయమూ చెబుదుగాని. లెక్కలుచూచు కొన్నతరువాత అసలు ఎవరి అభిప్రాయాలతోటీ పని ఉండదు.' అని రామస్వామి సుబ్బారావుచేతికి కాతా పుస్తక మిచ్చెను.

చివరయంకెలు చూడఁగనే సుబ్బారావుగుండె దడ ఆఁగెను. వీరేసు చనిపోయిన తేదీమొదలు నేఁటి వఱకు వచ్చిన లక్షలకొలఁది నష్ట మంతయు వెంకటేసు వాటాకుమాత్రము కట్టఁబడెను. వీరేసు చనిపోవు తేదీ నాఁడు ఉన్న మూలధనము వడ్డీతో నిలువయుండెను.

సుబ్బారావుకు గుండెదడ అడఁగుటయేకాక ఆశ్చర్యము కలిగెను. పిమ్మట లోఁతుగా ఆలోచించి లోపల ఇటు లనుకొనెను; "ఇది రామస్వామి ఇషా

కాన్ని ఆముష్మికాన్ని కూడా సంపాదించడానికి ఎత్తిన ఎత్తు. నష్టమంతా తాను పంచుకొని లాభమంతా నా కిచ్చినా రే పిదంతా తనకూతురే అనుభవిస్తుంది. రామస్వామికి సర్వస్వమూ వాకట్లోంచి పోతూందికాని వెంటనే దొడ్డిదారిని తిరిగివస్తూంది.'

ఇటు లతఁడు రామస్వామిఎత్తును గ్రహించి పైకి ఇటు లనెను: 'నష్టమంతా మీరేకట్టుకుంటే ఇఁక ఉమ్మడివ్యాపార మనేది నేతిబీఁకాయ. కాఁబట్టి నష్టములో నాకు ఎట్లా పాలు లేకుండా పోతుంది?'

'నాయనా! వివేకవంతులు మాటాడవలసిన మాట చెప్పినందుకు నిన్ను ఆశీర్వదిస్తున్నాను కాని మీ నాయనగారు పోతూపోతూ—మావాఁడికీ మావాఁడి వాటాకూ ఎంతకష్టం కలిగినా నష్టం కలిగించ వని నమ్ముతున్నాను—అని నిన్ను నీవాటాను నా కప్ప గించారు. నే నందుకు అచ్చుకున్నాను. అదుగో చూడు మీనాయనగారు పోయినతేదీని కాతాలో తలమీఁద ఆవాక్యములే కనఁబడుతుంది' అని రామస్వామి కాకితము తెఱచి యిచ్చెను.

సుబ్బారావు విప్పారిన నేత్రములతో ఆయక్షరములు చదువుకొనెను. అతనికనులు చెమర్చెను.

(౫)

రామస్వామిచేత ధర్మము ను నాలుగుపాదములతో నడిపింపఁగలందులకు సుబ్బారావు పూనుకొనుటచే నతనికి ఇంటిదెస మొగముపెట్టుటకు వీలుకలుగలేదు. అతఁడు రామస్వామిసత్యసంధతను మాణిక్యము ముందును, చూడమ్మముందును బహిరంగముగా చాటెను. తుదకు ఇసుమంతయు బలవంతము లక్కఱలేకయే తనతండ్రి పోవునాఁటికి నిలువ యున్న ధనమును వడ్డితో కలిపి పుచ్చుకొనెను.

సుబ్బారా విందులకు చాల ఉకలుకలు పడవలసివచ్చు నని లోలోపల బాధపడుచుండెనుగాని అప్రయత్నముగా ఆపని నెఱవేఱెను. ఈలాభమంతయు అల్లునికి అరణ మని అతఁడు లోలోపల నవ్వుకొనెను.

"సుబ్బారావుకు నష్టము పంచుకొనుట తెలివి తక్కువ. విశేషించి కూఁతురిపెండ్లిమాట కనుఁగొన కుండ ముందుగానే ఈపని చేసి కూరుచుండుట శుద్ధ తెలివితక్కువ. వ్యాపారస్థుఁడును, అందులో పెండ్లి చేయవలసినవాఁడును ఈపని చేయుఁబయా?" అని మాణిక్యము కాదారము తెచ్చుకొని మగనితో చెప్పఁదలఁచుకొనెనుగాని యాలోచించి యాలోచించి "చూడమ్మ పెండ్లి యంతయు ఇందులో ఇమిడి యున్న" దని తెలిసికొని కాదారమును తిప్పుకొనెను.

'ఒక పెద్ద మొత్తమునకు దావాపడుటకు సిద్ధముగానున్న' దని వచ్చినతంతిని చూచి రామస్వామి వెంటనే యింటికి బయలుదేఱిపోయెను. కుటుంబముతో వెళ్లుట కతని కింకను వీలు చిక్కలేదు. చెన్నపట్టణములోని ఆఫీసును సిబ్బందిని ఎత్తివేయవలయును. సుబ్బారావు ఋణశేషమునకు ఇల్లు, వాకిలి, అంతయును అమ్మవలయును. మింజమలె సుబ్బారావే కట్టుకొనఁగలఁడని అతని అభిప్రాయము.

సుబ్బారావు కాలేజికి పోఁదొడఁగెను. సంతోషబలమున నతఁడు రెండుమూడురోజులలో ఊరిపోయెను. పరీక్షలు సమీపించుచుండుటచే నతఁడు నిర్విచారముగా విద్యావ్యాసంగము చేయఁదొడఁగెను.

చూడమ్మ చిక్కెను. ఆమెకపోలములు పాలతో తుడువఁబడినటు లాయెను. శరద్రాత్రియందలి వేసజామున పంపఁబాతిన వెన్నెలడా లొకటి యామెశరీరమునం డి వెలువడెను. విషయములలో రసమును, భూతములలో భూమియు నామె నెక్కువగా నాకర్షించెను. క్రమక్రమముగా గమనమునందు మాంద్యము హెచ్చెను. సుబ్బారావును చూడఁగనే యామె కన్నుఁడును లేని సిగ్గు పుట్టుకొనివచ్చెను. మఱునిమిషముననే తగ్గి యామె యతని నదేపనిగా చూడదొరకొనెను. ఇటువంటి కూఁతురిని జూచి మాణిక్యము మిగుల భయపడెను.

సుబ్బారా వొకనాఁడు చూడమ్మను జూచి యిటు లనెను — 'పరీక్షలు పరుగు లెత్తుకొని వచ్చుచున్నవి. నా కిచట చదువు సాగదు. దీనికి నీవే సాక్షివి,

వే ఒకచోట గదియొకటి అద్దెకుఁ దీసికొనవలయు నని యున్నది.'

చదువు సాగనిమాట నిక్కమే. వేఱొకచోటికి వెళ్ళినచో తనకు తన తలిదండ్రులముందు చులకఁదన మెక్కుడగుటయు నిక్కమే. ఇపుడీచులకఁదనమును భరించుటకంటె పరీక్షలో అతని అపజయమును భరించుట చాలఁ గష్టము. కావున చూడమ్మ నట్టునట్టుగా ఈక్రింది నియమములతో అంగీకరించెను: '౧. గది దాపుగా ఉండవలయును—ఇంచుమించుకనఁబడుచుండునటులు. ౨. ఆహారమును ఉపాహారమును తన చేతినుండియే గ్రహింపవలయును. ౩. నిద్రకు ప్రొద్దుపోనట్టు కొనకుండ కంజాయింపుగా చదువుకొనవలయును.'

సుబ్బారా వీ నియమములకు కడు సులువుగా లోఁబడిపోయెను. అంతదవ్వును అంతదాపును కాని మేడ యొకటి తీసికొనెను.

మాణిక్య మిందుల కంగీకరింపఁజాలకపోయెను గాని చూడమ్మ నచ్చఁజెప్పుటచే ఒకటిరెన్నాళ్లలో సమ్మతించెను. మంచిరోజు చూచి సుబ్బారావు నూతన గృహప్రవేశ మొనరించెను.

అతఁడు పది పదియేనురోజులలోనే చూడమ్మ నియమావళి నుల్లంఘించెను. అతఁడు రాత్రి రెండుగంటలవఱకును కంటిలో పుస్తకము పెట్టుకొని కూరుచుండెను. పూఁటకూళ్లయింటినుండి అన్నపానముల రావించుకొనఁ దొడఁగెను.

చూడమ్మ మిగుల ప్రయత్నించి వంటలక్కచేత తానే అన్నపానము లంపఁగలిగెనుగాని నిదురకు ప్రొద్దుపోకుండ చేయఁజాలకపోయెను. ఈనియమమునుమాత్ర మతఁ డుల్లంఘించు టామె కుల్లాసజనకమే యాయెను.

మాణిక్య మిందులకు లోలోపలనే కుంకుకొనెను గాని యిసుమంతయు పొక్కలేదు. ఋణములు, నష్టములు, కష్టములు, వంశగౌరవము లోనగువాని బాధలన్నిఁటిని ఆమె లోలోపలనే యనుభవించుట చక్కగా నేర్చుకొనెను.

(ఘ)

'సత్యసంధుఁడు సత్యసంధుఁ'డని లోకులేకాక ఋణదాతలుగూడ రామస్వామిని కొనియాడిరి. 'ధర్మరాజు' అని కొందఱు అతనికి బిరుదిచ్చిరి. 'కలియుగ జాజలి' యని కొందఱు కీర్తించిరి.

చెన్నపురినుండి వచ్చిన సుబ్బారావు రామస్వామి ప్రస్తావించినంతమాత్రముననే చెన్నపట్టణములోని మేడలు మిద్దెలేకాక యిచటిమేడలను మిద్దెలను తన ఋణముక్రింద కట్టుకొని ఊరివెలుపట తన కన్న యొక్క చిన్న పూరింటిని రామస్వామికి దానము చేసెను.

ఈరీతిగా అప్పులలో మునిఁగిన రామస్వామికి జుట్టుమాత్రము కనఁబడెను.

లోకమునందెపుడును రెండుపక్షము లుండక పోవు కావున "మేడలను మిద్దెలను మరలను మాయచేసి లోకులకు కట్టి, ఒకటి కాదు, రెండు కాదు, పదిలక్షల డబ్బు కూఁతురిపేర దాఁచుకున్నాఁడు. నష్టమంతా తానే పంచుకున్నాఁడని ఘోషేకాని రేపు కూఁతురిద్వారా లాభమంతా సంజుకుంటాఁడు" అని కొందఱు అనకమానలేదు.

రామస్వామి రెండుపక్షములకును తలయొగ్గి సుబ్బారావు తన కొసఁగిన ఇంటియందు కాఁపురము పెట్టెను. కొలఁదికాలములో కూఁతురిని భార్యను తీసికొనిరాఁదలఁచెను.

సుబ్బారావు పరీక్షలో గెలుపొందుట ముందు చూచినది చూడమ్మ. ఆమె తానే ప్యాసయినటులు సంతసించెను. మాణిక్య మంతకంటె.

చూడమ్మ వెంటనే సుబ్బారావునకును, రామస్వామికిని తంతియిచ్చెను. దానికి ప్రతిఫలముగా వారి సంతోషమును ఆమె తంతివలననే యందుకొనెను.

కన్యలుకలవారు పలువు రతనిపరీక్షలో విజయముకొఱకు కాచుకొనికూరుచుండిరి. అతనికి తల్లి లేదు తండ్రిలేఁడు. పైవా రెవరును లేరు. అతఁడు బంగారు పిచ్చుక. పైఁగా పట్టభద్రుఁడు. ఎవ రతనికి పిల్లనిచ్చుట

కుఱుకరు? ఎవతె యతనిని చేసికొనవలయు నని యుబలాటపడదు?

అతనియింటిలో కన్యకలసంత యేర్పాటుచేయఁ బడినటు లయిపోయెను. పల్లెలనుండి బస్తీల నుండి తండ్రులతో అన్నలతో తమ్ములతో కన్యలు వచ్చుచుండిరి. 'సుబ్బారావుకు పెండ్లికూఁతురు ఇదివఱకే స్థిరపడిపోయింది. కట్నంకూడా ముట్టింది' అను ప్రవాదమును కన్యాదాత లందఱును వినుచుండిరిగాని వారి ప్రయత్నములసుమాత్రము వారు మానలేదు.

పలనాటినుండి చెంచయ్యా యను లక్షాధికారి పెండ్లికావలసిన తన కూఁతురిని, పెద్దకూఁతురిని, పెద్దకొడుకును తీసికొని సుబ్బారావు సంతకువచ్చెను. కన్య చెంచయ్యవెనుకను, పెద్దకూఁతురు పెద్దకొడుకులు ముందును నిలువఁబడియుండిరి. కన్యకు పండ్రెండేండ్లు ఉండవచ్చును. పెద్దకూఁతురికి ఇరువది. ఆమె భర్త చిన్ననాఁడే పోయెను. దానివలన ఆమెశరీరమున బంగారువెనుసు రెట్టిగా నుండెను. శరీరముగూడ హృష్టపుష్టముగా నుండెను. పెద్దకొడుకు పదునెనిమిదేండ్లవాఁడు. అతనికి మెదడు తిన్నగా పెరుఁగలేదు. దాని లోటును శరీరము భర్తీచేసికొనెను.

చెంచయ్యా ఇటు లనెను—'వీఁడు మాపెద్దోఁడు. చదువుసంధ్యలు తక్కువ. కావచ్చా మాపల్లెటూళ్లల్లో మీచదువులు దిసమతి కావుగదాండి! ఇది నా పెద్దపిల్ల; తల చెడింది. ఇదండి నాసంసారపు ముచ్చట.

'నా కాతా అంతా కట్నం పెటతాను. నడవళ్లన్నీ నడుపుతాను. ఇంకా తమ కోరికలు తెలపండి' అని నాణెమును చూచుకొనఁగలందులకు తన వెనుక దాఁగియున్నను పట్టపగటిని నట్టనడిరేయినిగాఁ జేసి వయిచుచున్న తన కూఁతురిని మెల్లగా చేపను లాగి నటులు ముందరికి లాగెను.

విధవపిల్ల తనయింట వంటలక్క యగుననియు, పెద్దపిల్లఁడు పాలేరుపని చేయఁగలఁడనియు సుబ్బారావు గ్రహించెను. ఇది యంతయు ఆర్థికముగా వాటముగనే యున్నదని యతఁ డనుకొనెనుగాని కన్య కాని పింపఁగనే అతని సౌందర్యబోధ కవమానము కలిగెను. ఏలయనఁగా చెంచయ్యా దేశవాళీమనిషి. స్వస్థాన వేషభాషలలో అతనికి లోభము మెండు.

పెండ్లికూఁతురి శిరస్సుమీఁద సూర్యుఁడును చంద్రుఁడును కలరు (బంగారపునగలు). బ్రహ్మరంధ్రము దిగువ అర్ధచంద్రుఁడు. జడక్రింద భూగోళములవలె జడకుప్పెలు. చెవులకు జూకాలు. ముక్కున అడ్డబాస. ఏఁబది సేర్ల బంగారపుకమ్ములు ఒడలంతయు ఓతప్రోతము లయియుండెను. ఆబంగారములోనుండి ఒకానొక నలుపు నిప్పులోనుండి పొగవలె కానిపించుచుండెను.

'చూడమ్మ సౌందర్యాగారమున కీపిల్ల దిష్టిపిడత' అని సుబ్బారా వనుకొనెను. ఇటు లనుకొనినను అతని యాకారముగాని, యింగితముగాని యిసుమంతయు తోఁచకలేదు. 'ఆలోచించి ఉత్తరము వ్రాయింతును' అను మామూలుమాట అతఁ డనఁగనే చెంచయ్యా పిల్లికూనవలె నెడలిపోయెను. ఇటు లొకరొకరే తమతమ కన్యకలతో తిరిగిపోవుచుండిరి.

ఒకనాఁడు కుంచాల అంకమయ్యా కూఁతురి సౌందర్యమును ప్రదర్శించుటకు సాహసించి సుబ్బారావింటికి వెళ్లెను. సుబ్బారా వెదురువచ్చి యెమ్మెల్సీని లోనికిఁ గొంపోయెను. 'అంకమయ్యగారి కూఁతురు అన్నివిధాలా చూడకు చెల్లెలు' అని అతఁ డనుకొనెను.

రెండుమూడు గంటలసేపు వారు మాటలాడుకొనిన మాటల సారాంశము ఇది: 'నాణెము చెలామణి యాయెను. కాని బేరము తెగలేదు. అదియును తొందరగనే తెగఁగలదు. ఏలయనఁగా పెండ్లికొమార్తమాతామహి చాల ధనవతి. ఆమె కెవరును లేరు.

పెండ్లి పరాసురాజ్యమునందుఁగాని, మొగలాయి రాజ్యమునందుఁగాని ఒకరోజు జరుగును. అయిదురోజులింటికడ జరుపు పెండ్లికగు నెచ్చములో ఈయొకరోజు పెండ్లినెచ్చమును తీసివేయఁగా మిగిలిన ధనము పెండ్లికొడుకుకు చేతికట్నము. మగపెండ్లివారినెచ్చ మంతయు ఆఁడుపెండ్లివారే భరింపఁగలరని వేఱుగా తెల్పనక్కఱయుండదు.'

(౫)

తంతి అందినవెంటనే సుబ్బారావు స్వయముగా వచ్చి పాణిగ్రహణము చేయఁగలఁడని చూడమ్మ ఆసించెనుగాని దానికిబదులుగా రామస్వామివచ్చెను. సుబ్బారావు రాకున్నను అతఁడు పరీక్షలో గెలుపొందినందులకు వారు విందు కావించుకొనిరి.

తనకూఁతురు ఇంటికిపోవుదమని నోరు పాఱవయిచుకొనకముందే రామస్వామి పయనము తూఁగించెను. నిదురలేకయే వారంపటును మూడవతరగతిబండినుండి దిగిరి. రైలుదిగఁగనే చూడమ్మకును మాణిక్యమునకును ఆశ్చర్యవిషాదము లుదయించెను. ఏలయనఁగా వారి సొంతమోటారు స్టేషనుకురాలేదు. అది రాకపోయినను సుబ్బారావయినను తనకారు తీసికొని రాలేదు. మఱియొక విశేష మేమనఁగా రామస్వామి గుఱ్ఱపుబండినయినను కాదు, ఎద్దుబండిని బాడుగకు కట్టించెను. ఇంకొకవిచిత్ర మేమనఁగా బండి తమయింటిదారిని బోక మఱియొకదారిని బడిపోవుచుండెను.

'బండీ పాతపేటలోకిపోతూంది, జనములవారి వీథిలోకి పోనీ' అని మాణిక్యమనెను.

బండివాఁడు నొచ్చుకొని యిటులనెను—'అయ్యగోరు పాతపేటకు తోలమన్నారండీ.'

'పాతపేటలో ఏముంది?'

బండివెనుక తలవంచుకొని నడచి వచ్చుచున్న రామస్వామి యాతూరి యిటులు సమాధానముచెప్పెను: 'మనయిల్లు సుబ్బారావుకు కట్టి అప్పు తీర్చాను. పాతపేటలో ఒకయిల్లు అతఁడు మనకు ఉచితంగా ఇచ్చాఁడు.'

మాణిక్యముగుండెలలో రాయిపడెను. ఆమె కన్నులనుండి జలధార లారంభించెను.

బండివాఁడిటు లనెను—'అయ్యోరు దర్మరాజులు కామట్టి దమ్మిడీలతో ఋణాలు తీర్చేశారు. బాపనయ్యగారు దివాలాతీసి రెండులచ్చల ఆస్తిపరులయ్యారు. రత్తంగోరుమటుక్కు రత్తంగోరు ఉన్నవీ లేనివీ కలబోసి పదిలచ్చలికి లెక్కచెప్పిఅయిదులచ్చలు అంకాలుగారి యెనకేసుక్కూకుండారు. రాంసాంయిగోరు సత్తెఅరిచ్చందుడి కాలంవోరు కామట్టి సుబ్బారావుగారు వొద్దన్నా లాబాలు ఆయన కిచ్చేసి యీరేసుగోరికి తామిచ్చినమాట నిలఁబెట్టుకున్నారు. దర్మరాజుల్లే అరణ్యావాసం మొదలెట్టి మాబస్తీకల్లా సత్తావతారంగా మాపేటలో వెలిశారు. మాకు మీరే దేవతలు. దుక్కపడకుండమ్మా దుక్కఁపడకండి. కట్టకాలం.'

ఈమాటలు విని మాణిక్యము కన్నీటిన్ని కొనగోటితో చిమ్మివేసెను. 'చెడ్డకాఁపురమునకు ముప్పేమిటి?' అని యామె లోలో ననుకొనెను.

కొంతసేపటికి వారిబండి యొకగొందిలో ప్రవేశించెను. దారి కిరువైపులను మేఁకలును, గొఱియలును పరుండియుండెను. చెడిపోయినబండ్లు అటునిటు పడియుండెను. కమ్మరకొలిమిలోని బూడిద ఎగిరి వచ్చి కన్నులను, ముక్కులను కమ్ముకొనుచుండెను. ఆప్రదేశ మేనాఁడును మునిసిపాలిటీవారి మొగ మెఱుఁగదు.

బండి యాఁగఁగనే రామస్వామి యింటితాళము తెఱచెను. చూడమ్మయును మాణిక్యమును ఆయింటిలోనికి పోవెఱచినటులు వాకిటనే కొంతసేపు నిలిచిరి. బండివాఁడు సామాను లోపలఁ బెట్టినపిదప తలవంచుకొని తల్లిబిడ్డ లిరువురును గృహప్రవేశ మయిరి.

బండివాఁడు బాడుగ అడుగకుండఁగనే వెళ్లిపోవుచుండెను. రామస్వామి వెలుపలికి వచ్చి వానిని పిలిచెను. పిలుపు వినఁబడఁగనే యతఁడు మఱింతవడిగా బండితోలుకొని అదృశ్యుఁడయిపోయెను. అనంత మగు ఆశూన్యమునందు నిలువఁబడిన రామస్వామికనులనుండి బాష్పములును, కంఠమునుండి యొకానొక ధ్వనియును వెలువడి వెంటనే నిరుద్ధమాయెను.

సూర్యచంద్రు లిరువురును కట్టివేయఁబడిన ఆ యింటిలో వెన్నెఁడును ఎండకన్నెఱుఁగని ఆతల్లిబిడ్డలెటులు ప్రొద్దు గ్రుంకించిరో వారికే తెలియవలయును.

పగలంతయు సూర్యునిచే పరిశోధింపఁబడిన ఆయిల్లంతయు నిపుడు చంద్రునిపర మాయెను.

ఈ పరిణామ మంతయు చూడమ్మను కదలించఁ జాలియుండలేదు. సుబ్బారావును చూడఁబోవ తలిదండ్రుల యనుమతి నడుగుట ఆమెకు కొంచెము లేఁతగాఁ దోఁచినను అది విధి యాయెను. ఆమె కోరుటయే తడవుగా వారి యంగీకారమును బడయఁగలిగెను.

క్రొత్తగా వెల్లవేయఁబడిన రెండుమేడ లావెన్నెలలో తళతళలాడుచు ఆమెమీఁద గాంభీర్యమును ప్రకటించెను. మాటాడకుండ మేడ యెక్కుచు చూడమ్మ నిండుగంగవలె కలకలలాడెను.

చంద్రుఁ డుదయించెను. నిండుఁబున్నము. పండువెన్నెల. తలిదండ్రుల యాశీర్వాదము. కోరుకొనిన కొమరుఁబ్రాయమువాఁడు. గంధర్వకన్యవలె చూడమ్మ మేడయెక్కెను.

సుబ్బారావు వెలవెలపోయి గాంభీర్యము తెచ్చుకొని చేతులు జాఁపుచు ఎదురువచ్చెను.

'అక్కడనే అక్కడనే' అని చూడమ్మ తర్జనితో చూపెను. జంకి సుబ్బారావచటనే నిలువఁబడెను.

'మన పెండ్లికి సుముహూర్త మెపుడు?' అని చూడమ్మ అనెను.

'ఇంకా నీకుపెళ్లేమిటి, బారసాల చేయాలి గాని.' అని సుబ్బారావనెను.

'తమరు ఏమిచేయింపఁదలఁచికొనినను చేయింపఁగలరు. కాని లోఁగడ మీరు ఇచ్చిన మాటను చెల్లింపఁ గోరెదను.' అని చూడమ్మ యనెను.

సుబ్బారావు శుభలేఖ యొకటి తీసి చూడమ్మ చేతిలోఁ బెట్టి యిటు లనెను—'నేనే వచ్చి మిమ్మల్ని పిలవాలని అనుకుంటుండంగా నీవే వచ్చావు. అదల్లా ఉండనీ,

అంతలూ మీనాయన లవుతారా? దానికేం గాని పెండ్లిమాటలే రాకమునుపు నీవు నాతో ఒకటి తప్పు చేశావు. ఇకముందు ఇంకోళ్లతోఁ గూడా చేస్తావంటానికి ఇదే పరమప్రమాణం. ఇటువంటి నీకు పెళ్లేమిటి?

న్యాయము

మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రి

'కలడందురు దీనులయెడ ......
కలడు, కలండనెడువాడు కలడో లేడో!'

నేను మొట్టమొదట కుప్పడిని చూచింది ఒకవేసంగి నాటి మధ్యాహ్నము. అధిక వైశాఖమాసము. రోహిణి కార్తె. మధ్యాహ్నము ఒంటిగంటప్పుడు, ఎక్కడెక్కడో తిరిగి తిరిగి, కాళ్లు మంటలెత్తి నిమ్మళంగా రాయపేట ఆసుపత్రిదగ్గరకు చేరుకున్నాను. ఇంకా ఒక మైలు నడవవలసిఉన్నది. చెన్నపట్నంలో తిండికి లేకపోతే ఒక పూట ఉపవాసమున్నా ఉండవచ్చు కాని, తిరగడానికి డబ్బులేకపోతే మహాఅవస్థ. నాకు ఎప్పుడూ దరిద్రమే కాని, ఆనాడు మరీ ఒక్కకానీకూడా దగ్గరలేక, తిరగకతప్పక మైలాపూరు వెళ్లవలెనని పట్నంనుంచి బయలుదేరి నడక అందుకుని, రాయపేట చేరేసరికి పెద్దలవర్శనం కావడం ప్రారంభించింది. రక్షాహీనమైన పాదం రోడ్డుమీద పెట్టేసరికి నసాళంఅంటేది. అదీకాకుండా ఎండకు కరిగిఉన్న తారు పాపకర్మలా పాదాన్ని పట్టుకుని వదలకపోవడం. ధనాభావముచేత అప్పుడప్పుడు కలిగే అవస్థకే ఇంత బాధపడుతుంటే, ఎప్పుడూ ఇన్నిబాధలూ అనుభవించవలసిన దరిద్రు లెలా బ్రతకగలుగుతున్నా రనే ఆలోచన పోయింది. దారిద్ర్యం అనుభవిస్తేనేకాని దరిద్రుల అవస్థ పూర్తిగా ఎలా తెలుస్తుంది!

ఒక్కక్షణం అక్కడ చెట్టునీడను నిలబడి మరి ముందుకు సాగుదామని నిశ్చయించుకున్నాను. అది ఆదివారం. ఆపైన మట్టమధ్యాహ్నము. నీడనుకూడా ౧౧౦ డిగ్రీలకు తక్కువకాని వేడి. అందుచేత రోడ్డు నిర్జనంగా ఉంది. ఎక్కడా ఏవిధమైనవ్యాపారమూ లేకపోవడముచేత కొంత నిశ్శబ్దంగాకూడా ఉన్నది. ఒక్క ట్రాముకారు మట్టుకు, చాలా అయిష్టంగా ఉన్నట్లు గణగణలాడుతూ నెమ్మదిగా పాకిపోతోంది. సృష్టి అంతాకూడా స్తంభించిపోయినట్లుగా ఉంది. బళ్లస్టేండుదగ్గర గుర్రాలు కునికిపాట్లు పడుతున్నాయి. బళ్లవాళ్లు కొందరు అక్కడనే పడుకున్నారు. చెట్టుకిందమట్టుకు ఒకపదిమంది కూర్చున్నారు. వాళ్ల మధ్యను ఒకడు కూర్చుని ఖులాసాగా కబుర్లు చెపుతున్నాడు. నేను దగ్గరకు చేరాను. ఈ ఎండా, ఈ చెమటా, ఈ తాపమూ అన్నీ మరిచిపోయి ఇతర నిర్విచారంగా కబుర్లు చెపుతున్నవాడిని చూస్తే నాకొక విధమైన ఈర్ష్య బయలు దేరింది. ఇంతబాధలోనూ అంతసుఖంగా ఎలా ఉండగలుగుతున్నాడా ఆ మనిషి అనుకున్నాను. నేను దగ్గరకు వెళ్లేసరికి వాడు **Police Seargent** ను అనుకరిస్తూ, అతనికిమల్లే మాట్లాడుతూ, ఏవేవో అరవంలో చెపుతున్నాడు. నాకు బాగా అర్థం కాలేదు. వింటున్నవాళ్ళంతా చాలా సంతోషిస్తున్నారు. భాష అర్థంకాకపోయినా వాడి అనుకరణంలో నేర్పుచూస్తే నాకూ సంతోషంగానే ఉంది. కొంచెంసేపు అలాగే నిలబడ్డాను. సార్జంటు ఫార్సు అయినతరువాత దొరసాని, తరువాత సోల్జరు, ఇంకా ఎవరెవరినో **Imitate** చేస్తూ మధ్యమధ్య తమాషాగా కబుర్లుచెపుతూ కాలక్షేపం చేస్తున్నాడు కుప్పడు. వాడు రిక్షాలాగేవాడనీ, వాడిపేరు కుప్పడనీ దరిమిలాను తెలుసుకున్నాను. కబుర్ల మధ్యను ఒక్కసారి కన్నెత్తి నాకేసి చూచి, తెలుగువాడి నని గ్రహించి, "ఏమి సామీ బండికావలెనా" అన్నాడు. అక్కరలేదన్నాను. మళ్లీ వాడి ధోరణిలో పడ్డాడు. కొంతసేపైనతరువాత నేనింకా అలాగే నిలబడడము చూచి, 'ఏమి సామీ చూస్తావు. ఏమో పేదవాడు. పనిఏమీ లేదు. ఏదో కతలు చెప్తాను' అన్నాడు నవ్వుతూ. 'బాగుంది కానియ్యి. నేనూ విందామనే నిలబడ్డాను. మంచి నటకుడవు కావలసినవాడవులా ఉన్నావుచూస్తేను. నెమ్మదిగా ఏసినిమాకంపెనీలోనేనా చేరరాదా' అన్నాను.

నేను వేళాకోళం చేస్తున్నా ననుకున్నాడు. 'ఆహా. అదంతా మనకెందుకు సామి. ఏదో ఆండవన్ ఈ మాదిరి ఉండమా అని రాసినాడు. అట్లా ఉండవలసిందె దానె సామి. అదంతా మనఇష్టమా' అన్నాడు. 'అవును నిజమే నీవు చెప్పింది' అని నాదారిని నేను పోయాను.

మామూలురిక్షావాలాముఖంకంటె విలక్షణమైన ముఖము, తెలివిగల మందహాసముతో మిలమిల లాడే కళ్లు, పాతికసంవత్సరములు పడ్డపాటుతో కడ్డీబారిన కాయశరీరము, ఉంగరాలు చుట్టుకుపోయి వొత్తుగా పెరిగిన నీగ్రోవెంట్రుకలు, శుభ్రమైన కాకీ నిక్కరు, కాకీ చొక్కా, హేటుతోను కుప్పడు రిక్షావాలా లందరికీ గురువు.

ఒక్కసారిచూస్తే మరపురాని ముఖం; అయిదారుభాషలలో అడ్డంకులేని వ్యవహారభాషాజ్ఞానానికి తోడు లండనుపోలీసులనుకూడా అవమానపరుపజాలిన స్థానికచరిత్రజ్ఞానము కుప్పడిది. ఎంతచిన్నవస్తువైనా సరే వూళ్లో ఎక్కడ దొరకుతుందో అడగడము తడవుగా చెపుతాడు. ఖుషీకావలిస్తే పట్నంలో ఏయేజాతి ఆడవాళ్లు (Professionals కానివ్వండి, Amateurs కానివ్వండి) ఎక్కడెక్కడున్నారో నిమిషంలో యాకరు పెట్టకలడు. ఇన్నివిశేషాలు వాడిలో ఉన్నా వాడి దగ్గర ఒక్క మరీగొప్పవిశేష మేమిటంటే, డబ్బుదగ్గర తగాదాలేదు. మీరు ఎంతఇస్తే అంతా సంతోషించి పుచ్చుకుంటాడు. రహస్యంలోమాట ఇంకొకటిఏమిటంటే, పట్నంలోఉండే గొప్పఇళ్ల Scandals అన్నీ వాడికి జిహ్వాగ్రాన్ని ఉంటాయి. నెమ్మదిగా కదుపుతే, రహస్యంగా అన్నీ చెప్పుతాడు.

ఇన్నిసుగుణాలు వాడిలో ఉండడముచేత పెద్దలంతా వాడిని Patronise చేసేవాళ్లు. అందుచేత మామూలు బళ్లవాళ్లకుమల్లే, మనిషి కనబడగానే, 'రిక్షాసామి' అని వెంటపడేవాడు కాడు. నాకుమట్టుకు మొదట వాడిని చూచినప్పటినుంచీ ఒకవిధమైన అభిమానం ఏర్పడింది. నేనెప్పుడూ వాడిబండి ఎక్కకపోయినా, వాడికీ నేనంటే ఒకవిధమైన గౌరవంగా ఉండేది. నాసంచారాల్లో తరుచు కనపడుతూ ఉండేవాడు. వాడు నా కోసలాంకొట్టడం, నేను వాడి యోగక్షేమం విచారించడమూ మామూలైపోయింది.

ఒకరోజు ఉదయం సుమారు పదకొండుగంటల వేళ Mount Road లో కనపడ్డాడు. నేను Tram కోసం నిలబడ్డాను. కుప్పడు నెమ్మదిగా ఖాళీబండి లాక్కువస్తున్నాడు. నన్ను దూరాన్నించే చూచి గబగబ నాదగ్గరకువచ్చి, సలాంచేసి, 'ఎక్కడసామీ పోతావు' అన్నాడు. 'రాయపేట' అన్నాను. 'రా సామీ. పోతాం. ఎప్పుడూ నాబండి ఎక్కనేలేదే' అన్నాడు. దగ్గర డబ్బులేదన్నాను. ప్రొద్దుటినుంచీ బోణీ కాలేదు. ట్రాంకు ఇచ్చే అర్ధణా తనకిచ్చి బోణీ చెయ్యమని బలవంతపెట్టాడు. మొగమాటపడి రిక్షాలో ఎక్కాను. నెమ్మదిగా బాతాఖానీ చేస్తూ రాయపేట చేర్చాడు. అనేకమందినిగురించి అనేకసంగతులు చెప్పాడు. రాజకీయవేత్తలు, పెద్దఉద్యోగస్థులు, వ్యాపారస్థులు, సనాతనులు, సంస్కారులు, ఒకరకం ఏమిటి అన్నిరకాలవారూ ఆరిక్షాలో కూర్చుని, చీకటిపడ్డ తరువాత ముఖం చాటుచేసుకుని, ఏయేఇళ్లకు వెళ్లినదీ, తన కెంత ఇచ్చినదీ, ఆ ఇళ్లల్లోవాళ్ల కెంత ఇచ్చినదీ, ఇంకా ఎన్నెన్నో సంగతులు చెప్పాడు. నేను నిర్ఘాంతపోయాను. వాడు న్యాయస్థుడుగనుక సరిపోయిందికాని రెండుముక్కలు వ్రాయడమేవచ్చి వీళ్లగుట్టంతా బయటపెడతానని తలొకఉత్తరం వ్రాసిపారేస్తే, వాడు లక్షాధికారి అయేవాడుకదా అనుకున్నాను.

'నీఇల్లు ఎక్కడ' అన్నాను. 'నేను పేదవాడు సామీ. నాకు ఇల్లెక్కడసామీ' అని రాయపేటఆసుపత్రి సమీపంలో ఉన్న బళ్లస్టాండు పక్కన చింతచెట్టుకింద రెండుకుండలు, రెండుపొయ్యిలూ, ఇంకా అట్టువంటి చిల్లరసామాన్లూ చూపించి అదే తనఇల్లన్నాడు. రిక్షాలో పరుపులు వేసుకొని. అక్కడనే పడుకుంటానన్నాడు. వర్షమువస్తే పక్కనున్న బళ్ల Stand లో పడుకుంటానన్నాడు. భార్యా, ఒకపిల్లవాడూకూడా ఉన్నారని చెప్పాడు. భార్యకూడా ఓపికఉన్నప్పుడు ఏదో కాస్త

కూలిపని చెయ్యడమో, సాయంకాలం బీచిని, వేరుశనగ పప్పులు అమ్మడమో, లేదా ఏవోపళ్లుచవకరకం అమ్మడమో చేస్తూ రోజూ ఒకపావలో అర్ధో సంపాదిస్తుందని చెప్పాడు.

'మరి మీరిద్దరూ చెరోదారినీ పోతే, మీసామాను ఎలా' అన్నాను. 'సామీ, మాకు సామాను ఏమి ఉంటుంది? ఉన్నదేమో అక్కడనే పడవేస్తాము. ఎవరికావాలి మాకుండలూ, పొయ్యిలూ, డబ్బాలూను. ఏ పూట వస్తువు ఆ పూట తెచ్చుకునేవాళ్లమే కాని ఏదీ ఒక్కసారి కొనుక్కుని నిలవచేసుకోలేము కదా! బీదవాని సామానుజోలికి ఏదొంగారాడు. దొంగన్న మాటేమిటి, దారేపోయే కుక్కకూడా దరికిరాదు. మాకేమి భయం సామీ' అన్నాడు. 'అవును నిజమే. పేదవాడు పేదరికాన్ని గౌరవిస్తాడు. నోరూ బుద్ధీ లేని జంతువులుకూడా పేదరికాన్ని గౌరవించి మిమ్మల్ని బాధించవు. అహంకారపూరితులూ, ధనమదాంధులూ తోడి మానవులుమట్టుకు పేదరికమంటే సహించరు. లక్ష్యము చేయరు' అన్నాను. 'ఏమో సామి, వారిని అనేది దేనికి? ఆండవరు దయఉండవలెకాని. అది లేకపోతే ఎవరు ఏమిచేస్తారు.' అన్నాడు.

౨

ఈసంభాషణ జరిగి వారంరోజు లవుతుంది. ఒకరోజుసాయంకాలము నేను తిరువళిక్కేణినుంచి పట్నానికి బీచిరోడ్డున నడుస్తూ వస్తూన్నాను. సుమారు ఏడు గంటలవుతుంది. ఇనుపవంతెన దాటి పదిగజాలు వచ్చేసరికి అక్కడ ఒకసుమారు ఇరవై సంవత్సరాల ఆడపడుచు ఒకచంకను చిన్నఖాళీగంప పట్టుకుని, ఒకచేత్తో మూడేళ్లచిన్నపిల్లవాడిని పట్టుకుని, ఎదుటనున్న జంఖానాక్లబ్బు దీపాలవైపూ, వచ్చేపొయ్యే మోటార్లవైపూ పరధ్యానంగా చూస్తూ వొయ్యారంగా నిలబడిఉంది.

ఏవర్ణమో తెలుసుకోడానికి శక్యంకాని చెన్నపురి వీధులలో సామాన్యంగా కనపడే జాతిపడుచు, నల్లని నిగనిగమెరిసే తనుకాంతి, పిటపిటలాడుతున్న లేత యౌవనశరీరం, ఒకమోస్తరు కళాకాంతులతో కలకలలాడే ముఖం, కొంచెము చిరిగిపోయినా, చక్కగా కట్టబడిన జపానుఅద్దకపు చీరా జాకట్టూను. ఆధునికపద్ధతిని అమర్చబడి పూలతో అలంకరింపబడ్డ తలకట్టు, వెనుకవైపున, వెన్నెలలో మిలమిలలాడుతున్న సముద్రము, నీలాకాశానికి మౌక్తికప్రభలు కల్పించిన పూర్ణచంద్రబింబము, ఎదుట, నింగినుంచి నేలకుజారిన నక్షత్రాలలాగ లెక్కలేని విద్యుద్దీపాలు. మధ్యను ఆనందంతాండవిస్తున్న ముఖంతో నల్లముత్యంలా మెరుస్తూ ఈపేదపడుచు, అవంతా ఒక్కక్షణం ఒకపెద్దచిత్తరువులా తోచింది. ఏజాతి అయితేనేమి, ఏవర్ణమైతేనేమి, వీటివలన సహజంగా వచ్చే శరీరచ్ఛాయకాని, రూపలావణ్యాదులు గాని ఆపిల్లలో ఏమాత్రమైనా కొరతగా ఉంటే, ఆమె యౌవనమూ, ఆనందమూ, సంతృప్తి ఆలోపాలను కప్పిపుచ్చినాయి. ఒకయూరేషియను యువకుడు నెమ్మదిగా ఆమెముందునుంచి నడుస్తూ ఆమెముఖంకేసి చూచాడు. ముందుకు నడుస్తున్నవాడు మళ్లీ వెనక్కు మళ్లి ఆపిల్లముఖంకేసి తేరిపారచూస్తూ నెమ్మదిగా నడిచాడు. ఆపిల్ల ఏమి ఆలోచిస్తోందో, ఎందుకో చిరునవ్వునవ్వింది. ఆయువకుడు, తన్నిచూచి నవ్వుతోంది అనుకుని ఆమెయెదుటనే నిలబడి తనూ నవ్వుతూ ఆమెను పలకరించాడు. ఆమెముఖంలో నవ్వుపోయి కోపం కనపడ్డది.

"Oh! Common you are not angry dear" అన్నాడు ఆమెదగ్గరగా వెళ్లి. ఆమెకు కోపమెక్కువయింది. కొంచెం భయంకూడా కలిగింది. అతన్ని తిట్టడమారంభించింది. ఆయువకుడు, కొంచెం తాగికూడా ఉన్నాడేమో, ఇదంతా వేళాకోళ మనుకున్నాడు. ఆకోపావేశంలో ఉన్న అమ్మాయి, అతనికళ్లకు మరీ అందంగా కనపడ్డది. **My dear Helen or Joan of Arc, you are not afraid of me. Co.nmon darling. Don't worry. It will be alright'** అని జేబు గలగలలాడిస్తూ ఆమెచెయ్యి పట్టుకోబోయాడు. అనేకవేల శతాబ్దాలనుంచి వస్తూన్న హిందూస్త్రీల శీలమంతా ఆపిల్లలో ఆ క్షణమందు మూర్తీభవించింది.

కళ్లతో నిప్పులు కక్కుతూ, నోటితో శపిస్తూ, చంకనున్న గంప నేలకు జారవిడిచి, చెయ్యి చాచి రెప్పపాటులో ఛళ్లున ఒక్క లెంపకాయ తన బలంకొద్దీ ఆ యువకుడి దవడమీద తగులనిచ్చింది. ఆదెబ్బకు గూబ గుయిమని ఉంటుంది. ఒకటిరెండు దంతములుకూడా కదిలిఉంటా యనుకున్నాను. ఈ వేడుక చూస్తూన్న నాకు చాలాసంతోషం కలిగింది. అతను ఒకమాటు

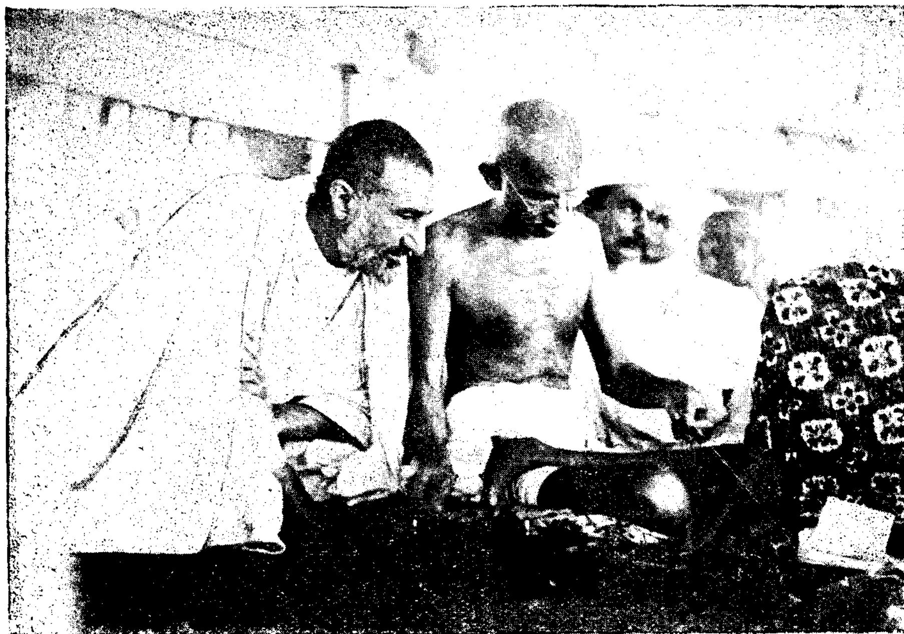
" వెనుకనుంచి యువకుడి కంఠం పట్టుకున్నాడు "

దవడతడుముకొని, పాకం ముదిరిందనుకొని **'You devil, I will teach you'** అని అమాంతం ఆపిల్లను గట్టిగా పట్టుకుని ముద్దెట్టుకోబోయాడు. పక్కనున్న చంటిపిల్లవాడు ఏడవడ మారంభించాడు. దారేపోయే వాళ్లు నవ్వుకుంటూ చక్కాపోయారు. నేనేమి చెయ్యడానికీ తోచలేదు. లోపల రక్తం ఉడికిపోయింది. పోయి కలియబడి ఆయూరోపియన్ను నాలుగుతన్నుదామా అంటే, ఏమి గందరగోళ మవుతుందో. అది అటుండగా నలుగురూ నాలుగురకాల వ్యాఖ్యానాలు చేస్తారు. ప్రతికార్యానికీ నిందారోపణచేసే స్వభావము మనవాళ్లది. ఎలాగా అని ఒక్కక్షణం తటపటాయించాను.

ఇంతట్లోకే, కుప్పడు ఎవరినో రిక్షాలో ఎక్కించుకొని గబగబా లాక్కొస్తూ, దెబ్బలాట దూరాన్నించి చూచి, కొంచెము వేగం తగ్గించాడు. దగ్గరకు వచ్చి వాళ్లకేసి చూచాడు. మరుక్షణం రిక్షా విడిచి, 'ఇదో వస్తిని సార్' అని బండిలో మనిషికి క్షమాపణ చెప్పుకుని ఒక్క అంగలో, దెబ్బలాడుతున్న వాళ్ల దగ్గరకు ఉరికి, వెనుకనుంచి ఆ యువకుడి కంఠం పట్టుకున్నాడు. దానితో వాడు ఖంగారుపడి ఆడ మనిషిని విడిచి పెట్టాడు. రిక్షావాడు, కుప్పడు, ఆ ఆడమనిషిని పారిపొమ్మని సంజ్ఞలో చెప్పారు. ఆఅమ్మాయి మళ్లీ తిరిగన్నా చూడకుండా పరుగుచ్చుకుంది, పిల్లాడితో సహా.

ఇక్కడ వీళ్లిద్దరూ కలియబడ్డారు. మాకుప్పడి ధైర్యసాహసాలికి మెచ్చుకొని వాళ్లంతా కళ్లుచేసుకుని ఆదెబ్బలాట చూస్తూ అలాగే నిలబడిపోయాను. ఇంతలోకే, చూస్తూఉండగానే, పెద్దగుంపు చుట్టూ మూగారు. ఈసందట్లో రిక్షాలో పెద్దమనిషి చల్లగా జారాడు. కుస్తీ ఘోరంగా జరుగుతోంది. ముత్తంమీద రిక్షావాడిదే పైచెయ్యిగా ఉంది. ఒక్కక్షణంలో దొరగారు చిత్తైపోదురు. ఇంతలోకే ఎక్కడినుంచి వచ్చాడో, యముడిలాగ, ఒక పోలీసుజవాను చక్కావచ్చాడు. కుప్పడిని ముందు రెండు చేతబెత్తంతో తగలనిచ్చి

౪౮-వ జాతీయమహాసభ-బొంబాయి

౧౦. మహాత్ముడు నూలువడుకుటను పరిశీలించుచున్న శ్రీ అబ్దుల్ గఫుర్ ఖానుగారు

౧౧. విషయనిర్ణయసభయం దుపన్యసించుచున్న శ్రీ టంగుటూరు ప్రకాశంపంతులుగారు

౧౨. కార్యనిర్ణయసభయందలి స్త్రీ మండలి

౧౩. ట్రయినింగు పొందుచున్న స్వచ్ఛంద సేవికలు

దొరని విడిచిపెట్టమన్నాడు. గత్యంతరంలేక, ఎంతో అయిష్టంతో దొరని విడిచిపెట్టాడు. దొర నిమ్మళంగా వొళ్లుదులుపుకుని, కాలరూ, టై సవరించుకుని రిక్షా వాడు అనవసరంగా తన్ని Assault చేశాడని నేరం చెప్పాడు. ఈయన్ను Station కు వచ్చి Report ఇమ్మన్నాడు జవాను. తను రిక్షాలో కూర్చుని, దొరను పక్కను కూర్చోపెట్టుకుని, కుప్పడిని రిక్షాలాక్కుని Police Station కు నడవమన్నాడు.

3

మరునాడు కుప్పడు రిమాండులో ఉండగా ఒక సారి వెళ్లి చూచివచ్చాను. నేను చేసేది ఏమన్నా ఉంటే చేస్తానన్నాను. ఏమీ అక్కరలేదన్నాడు. ఆమరునాడు మేజస్ట్రీటు కోర్టులో విచారణ ప్రారంభ మయింది. కోర్టువారే కుప్పడికి వకీలుని ఏర్పాటు చేశారు.

ఒక ఆడమనిషిదగ్గర కానీకి వేరుశనగపప్పు కొన్నాననీ, చీకటిచాటున కానీకి అర్ధరూపాయి ఇచ్చాననీ, వెంటనే నాలుగడుగులు వెళ్లి ఆతప్పు తెలుసుకుని వెనక్కువచ్చి, ఆమనిషిని అడుగుతే, ఇవ్వకుండా తిట్టడం ప్రారంభించిందనీ, అందుకని తను ఆమనిషి చెయ్యిపట్టుకుని డబ్బుకోసం నిర్బంధం చేస్తూండగా వెనుకనుంచి కుప్పడువచ్చి నిర్హేతుకంగా తన్ని కొట్టి అవమానపరచాడనీ దొరగారు వాఙ్మూలం ఇచ్చారు. ఆ ఆడమనిషికోసం ఎంతవెతికినా ఎక్కడా దొరక లేదు. అందుకని కుప్పడిమీదమాత్రం Hurt Case బనాయించారు. విచారణలో కుప్పడిని అడిగారు 'కొట్టిన మాట నిజమేనా' అని.

'చిత్తం' అన్నాడు.

'ఎందుకు కొట్టావు?'

'నేను రాకముందు ఏమిజరిగిందో నాకు తెలియ దండి. నేను ఆదారిని వెడుతుండగా ఈ దొరగారు ఆపిల్లను గట్టిగా పట్టుకుని బలవంతాన ముద్దుపెట్టుకో బోతున్నారండి. అదిచూచి నాకు కోపమువచ్చి, వొళ్లు తెలియలేదండి, దగ్గరకు వెడితే ఈయన తాగి ఉన్నట్టుకూడా తెలుసుకుని ఆమనిషిని విడిపించడానికి ఈయన్ను కొట్టవలసివచ్చిందండి.'

'ఆడదానికి అవమానం జరుగుతోందని పౌరుషం వచ్చిందా?'

'చిత్తం.'

కోర్టువారు నవ్వి, 'ఓహో! ఏమి మహానుభావు డండి' అన్నారు. అంతా నవ్వారు.

'నీవు రిక్షాలాగుతుంటావు కాదూ?'

'చిత్తం.'

'పగలేనా రాత్రులుకూడానా?'

'రాత్రులుకూడానండి.'

'రాత్రులు ఎక్కడికేనా భోగంవాళ్ల యిళ్లకు ఎవరినేనా తీసుకువెడుతూ ఉంటావా?'

'చిత్తం.'

'ఆడవాళ్ల మానరక్షణకోసం దెబ్బలాటకు దిగిన వాడవు, అది నీకు తప్పుగా తోచలేదేమి?'

'అయ్యా, అది వాళ్లవృత్తి. బండిలాగడం నా వృత్తి. అక్కడికి వెళ్లేవారు చాలా చదువుకున్నవారు, ధనవంతులు, తమబోటి ప్లీడర్లు, జడ్జీలు, ఉద్యోగులు అన్నిరకాలవారూ ఉన్నారండి. ఆతప్పొప్పులు వారి కంటె నాకెక్కువ ఎలా తెలుస్తాయండి. అది పాప మయితే ఆ పుణ్యపాపములు అనుభవించేవారు వారు కాని నేను కాదండి. నాకు ఆపూట పొట్ట, న్యాయం గా ఎలా గడుపుకోనా అనేకాని తక్కినది నా కెందు కండి. బండిలో కూర్చున్నవారు ఎక్కడకు తీసుకు వెళ్లమంటే అక్కడకు వెళ్లడమే నాపనండి.'

ప్లీడరుగారు కొంచెము తెల్లబోయి అటువంటి ప్రశ్న లింక అడగకూడ దనుకున్నారు.

'కేవలం ఆడమనిషిమీద దయేనా......లేక పోతే...ఆమనిషిని...నువ్వు... ఎరుగుదువా అంతకు ముందు'

'ఎరుగుదు నండి.'

ప్లీడరుగారు ఒక్కసారి ఛాతీ పెద్దదిచేసి,

'ఓ, అదాసంగతి. అలా దార్లోకి రా.'

'చిత్తం నేనెప్పుడూ దారితప్పలేదండి.'

'నోరుముయ్యి. పెంకెసమాధానం చెప్పావంటే ఖబడ్దార్' అని కోర్టువారు మందలించారు.

'అయితే నీకేమైనా చుట్టమా ఆమనిషి?'

'చిత్తం, నాభార్య అండి'

అంతా ఒక్కమాటు నిర్ఘాంతపోయారు. ప్లీడరుగారు పెద్దనవ్వు నవ్వి,

'నీభార్యా! అలాగేమి. ఎంతకాలమయింది వివాహమయి?'

'నాలు గేళ్లయిందండి'

'నీ ఇల్లెక్కడ?'

'మాకు ఇల్లేమిటండి. రాయపేట ఆసుపత్రిదగ్గర చెట్టుకింద ఉంటామండి.'

'నీవు ఆమనిషిని పెండ్లిచేసుకున్నట్లు ఋజువు చెయ్యగలవా?'

కుప్పడు తెల్లపోయాడు. నాలుగేళ్లక్రితం ఎక్కడనో ఏచెట్టుక్రిందనో జరిగినవివాహానికి, పురోహితుడా, బాజాలా, భజంత్రీలా, సాక్ష్యాలా, సంపన్నాలా, ఊరేగింపులా, ఎలా ఋజువు చేసుకోగలడు. ఆమాటకొస్తే ఎంతమంది బీదవాళ్లు తమ వివాహాలను ఋజువుచేసుకోగలరు. చేసుకోలేరు గనుక పెళ్లి కాలేదనడం ధర్మమా ?

వీధులలో చెట్లక్రింద బ్రతికే రిక్షావాడికి పెళ్లేమిటనుకున్నారుకుప్పడిని హేళనచేశారు; దూషించారు. ఆఖరుకు దొరనుకొట్టినమాట రూఢిగనుక కోర్టువారు గట్టిగా మందలించి రెండుసంవత్సరములు కఠినశిక్ష విధించారు. నేను మళ్లీ కుప్పడిని ఒకసారిచూచి అప్పీలు చేసేటట్లయితే నాకు చేతనైనసహాయం చేస్తానన్నాను.

'అప్పీలుచేసినా ఇంతే నండి. పేదవాడి మాట ఎవరు వింటారండి.'

'మరి నీ బండిలో మామూలుగా ఎక్కి తిరిగే వారు పెద్దలు అనేకమంది ఉన్నారుకదా. వారివల్ల నేమీ ఉపకారం కాదా' అన్నాను.

'నాబండి ఎక్కానని పబ్లికుగా చెప్పుకోడమే వారికి సిగ్గండి. అందుచేత యెవ్వరూ మాట్లాడరండి' అన్నాడు.

నేను విచారంతోటే, సిగ్గుతోటే తలవంచుకుని ఇంటికి వచ్చాను.

౪

ఈఅన్యాయపు న్యాయానికి కారణభూతుడైన యువకుడు తక్కువజాతి యూరేషియను. తలిదండ్రుల నెరుగని నిర్భాగ్యుడు. చిన్నప్పటినుండి ఎవరి అదుపు ఆజ్ఞలూ లేక, తన ఇష్టము వచ్చినట్లు, విచ్చలవిడిగా తిరిగి, కొంచెం మించుమించుగా యాచనవల్ల కాలక్షేపం చేసుకునేవాడు. కాని చిన్నప్పటినుంచీకూడా, చేతిపనులేవన్నా నిమిషంలో చేసేనేర్పు ఉండేది. వడ్రంగం, పేమునేత, కమ్మరం, ఏదైనాసరే. అన్నిటికంటే ఎక్కువ మరలతోకూడుకున్న వస్తువేదైనాసరే, అవసరమైతే క్షణంలో బాగుచేసేవాడు. వీధులో దొరికిన సీనారేకుముక్కలూ, మేకులూ ఏరుకొచ్చి, ఏదో ఒక చిన్నవస్తువు చూస్తుండగా తయారుచేసేవాడు. ఈ తెలివితేటలు ఆధారంచేసుకుని క్రమేణా ఒకటోరకమైన Mctor Mechanic గా తయారయ్యాడు. అయితేనేమి, మంచి పనివాడిననే అహంభావమూ, పొగరుబోతుతనమూ జాస్తిగా ఉండడముచేత ఎక్కడా ఒక్కచోటా స్థిరంగా ఉండలేకపోయేవాడు. దీనికి తోడు త్రాగుడొకటి చిన్నప్పటినుంచి అలవాటయింది. నాలుగుడబ్బులు కనపడేసరికి అది అయిపోయేదాకా తప్పతాగిఉండేవాడు.

ఈకథ జరిగేనాటికి ఈవూళ్లోనే ఒక ఇంగ్లీషు మోటారుకంపెనీలో, నెలకు నూరు రూపాయలు

సంపాదిస్తూ ఉండేవాడు. ఆరోజున బీచిన జరిగిన గందరగోళమంతా తెల్లవారేసరికి ఆఫీసులో ఇట్టే పొక్కిపోయింది. సరే ఇంక కోర్టూ కేసూ గందరగోళం తోటి సంగతంతా అందరికీ విశదమయింది. కాని కంపెనీలో బంట్రోతుమొదలు యజమానివరకూ ఎవ్వరూ ఇతను చెప్పినమాట నమ్మలేదు. యజమాని ఇతన్ని పిల్చి 'కంపెనీ దాటి బయటకు వెళ్లినతరువాత మీ రేమిచేసేదీ మాకు అవసరము లేదు కాని ఇకముందు క్రిమినల్ కేసులలోనూ, మేజస్ట్రేటు కోర్టులోను, **Police station** లోనూ హాజరుకావలసిన అగత్యం కలుగచేసుకుంటే వెంటనే ఉద్యోగం తీసివేస్తాను. ఈమాటు కోర్టువారి అభిప్రాయం ఎలా ఉన్నా, నీ కథయందు నాకెంత మాత్రం విశ్వాసంలేదు. కాని ఇది ప్రథమ తప్పిదం గనుక మన్నించాను. ఇకముందు జాగ్రత' అనితీవ్రంగా మందలించాడు.

ఆఫీసులో అందరికీ తనమీదను అనుమానంగానూ, కోపంగానూ ఉన్నదని తెలుసుకొని ఈఉద్యోగం కాకపోతే మరొకటనుకొని, పనికి వెంటనే రాజీనామా ఇచ్చాడు. పనికోసం ఖాళీగా తిరిగే రోజుల్లో మళ్లీ ఈపిల్ల ఏమయిందా, ఎప్పుడేనా తిరిగి కనుపిస్తుందా అని చాలాసార్లు అనుకుని పదిపదిహేనురోజులు బీచిదగ్గరా అక్కడా వెతికాడు కూడాను. ఎక్కడా కనపడలేదు. ఉద్యోగం అంతకంటే దొరకలేదు. దగ్గర డబ్బంతా అయిపోవచ్చింది. ఏమైనా కొన్నాళ్లు పారుగూరుపోతే బాగుంటుంది అనుకున్నాడు.

అక్కడనుంచి దేశాటన ప్రారంభించాడు. కొన్నికొన్ని దుష్కార్యాలకు ఫలము వెంటనే కనుపిస్తుందనుకుంటాను. రెండుమూడు సంవత్సరములపాటు ఎన్ని ఊళ్లుతిరిగాడో, ఎన్నెన్ని బాధ లనుభవించాడో లెక్కలేదు. చేతులో పని ఉంది కనుక రోజూ ఏ రూపాయో కళ్ల చూచేవాడు అందుకని తిండిలేక మాడక పోయినా ఈరూపాయ తాగుడికే చాలేదికాదు. ఎక్కడా నిలకడైన ఉద్యోగం దొరకక ప్రాణం విసిగి మళ్లీ చెన్నపట్టణం చేరుకున్నాడు. తేనాంపేటలో మకాంపెట్టి, మౌంటురోడ్డుషాపులో కూలిపని చేయడం ప్రారంభించాడు. ఒకరోజు పనికోసం తిరిగి తిరిగి ఎక్కడా ఏమీ దొరకక మధ్యాహ్నం కాళ్లీడ్చుకుంటూ బసకు పోవడానికి బయలుదేరాడు. **Spencer company** దగ్గరకు వచ్చేసరికి తన ముందుగా రోడ్డు దాటి **Spencer** కు ఎదురుగా ఉన్న సందులోకి వెడుతున్న ఆడమనిషి ఒకతె కనుపించింది. ఎందుకో అప్రయత్నంగా ఆమనిషిని పరకాయించి చూచాడు. నాలుగుసంవత్సరముల క్రితం ఒకనాటి సాయంకాలము బీచిన జరిగిన సంగతంతా హఠాత్తుగా మానసాకాశంలో తళుక్కున మెరిసింది. ఆకాంతిలో ఈఆడమనిషిరూపు స్పష్టంగా కనుపించింది. తనదారి మానుకొని ఆమనిషిని వెంబడించాడు. ఆ సందులోనుంచి **Madras club** పక్కనుంచి **Tram line** వరకూ వచ్చి రాయపేటఆసుపత్రిదగ్గర బళ్లస్టాండువరకూ ఆమనిషివెనకనే వెళ్లాడు. ఆమనిషి వెనక్కి తిరిగి చూడలేదు. ఈ మనిషి తన్ను వెంటాడుతున్నట్లు తెలుసుకోలేదు.

ఈపిల్ల నివాస మిక్కడకదా అనుకుని అవసరము వచ్చినప్పుడు అక్కరకు రాకపోతుందా అనుకుని తనదారిని తను చక్కాపోయాడు.

పరమేశ్వరుడు మానవుడికి ప్రసాదించిన అల్పాయుర్దాయంలో, న్యాయముపేరు పెట్టి, తోటిమానవుడు ఒక రెండుసంవత్సరాలు తగ్గించాడు. వాడి అపరాధ మేమిటంటే, తనభార్యమానమును కాపాడడానికి ప్రయత్నించాడు. దరిద్రుడి కాఅధికారంకూడా లేదు కాబోలు. ఆరెండుసంవత్సరాలూ కుప్పడు జైలులో పడినపాట్లు అన్నీ ఇక్కడ వర్ణించడ మెందుకు? అక్కడ అధికార్లు వాళ్లచేత చేయించే చాకిరీ, తిట్టే తిట్లూ, కొట్టేదెబ్బలూ ఎవ రెరుగరు. అందులో కుప్పడిలాంటి దరిద్రుడూ, స్వతంత్రుడూ పడవలసిన పాట్లు మామూలుకంటె పదిరెట్లు ఎక్కువంటే నమ్మండి.

ఇక్కడ వాడిభార్య పొద్దున్న రిక్షావాళ్లకూ ఇంకా అలాటివాళ్లకూ ఫలహారము చేసి అమ్ముకుంటూ సాయంకాలం బీచిని మామూలుగా వేరుశనగపప్పూ,

బఠాణీలూ అమ్ముకుంటూ పిల్లవాడికీ, తనకీ తిండి లోపం లేకుండా గౌరవంగా కాలక్షేపం చేసుకుంటూ కుప్పడు ఎప్పుడు విడుదలై వస్తాడా అని రోజు ఒక యుగంగా గడుపుతుంది. కుప్పడికి రెండుసంవత్సరాలూ రెండుయుగాల్లా ఉన్నా మొత్తంమీద గడిని బయట పడ్డాడు.

మళ్లీ యథాప్రకారంగా జీవితం ప్రారంభించాడు. ఇంక రోజూ కనపడ్డ పోలీసుజవానల్లా 'ఏమిరా ఈమాటు ఎవరినికొడతావు!' అనీ, 'ఇన్నాళ్లు ఎవరినీ కొట్టకుండాఎలాఉన్నా'వనీ అనుక్షణం వేపుకు తినడము మొదలుపెట్టారు. అన్నిటికీ నోరుమూసుకుని సమాధానం చెప్పకుండా తిరుగుతుండేవాడు. మాట్లాడకపోయే సరికి 'పాపం, ఈరెండేళ్లల్లోనూ పొగరంతా అణిగినట్లుంది' అనేవాళ్లు.

రెండుమూడు సంవత్సరాలు ఇలాటి అవమానాలన్నీ ఓర్చుకుని, అహర్నిశాదులు కష్టపడి, కొంతడబ్బు దాచుకొని తను స్వంతంగా ఒకరిక్షా కలకత్తాలో మేస్త్రరుది కొనుక్కున్నాడు. దాన్ని అస్తమానం తుడుస్తూ, కడుగుతూ, Polish చేస్తూ చూసుకుని మురిసిపోతూఉండేవాడు.

కొత్తబండి కొని నెలరోజు లవుతుంది. కనడా నుంచి దేశసంచారం చెయ్యడానికి ఒక ధనాఢ్యుడు బయలుదేరి ఇండియా వచ్చాడు. మద్రాసుచేరి రెండు రోజు లయింది. ఆరాత్రి హొటేల్లో భోజనంచేసి, కొంచెంతాగి బయటకువచ్చాడు. కుప్పడు కనపడ్డాడు. దొరగారు రిక్షాలో కూర్చుని ఊళ్లోఉండే అన్నిజాతుల భోగంవాళ్లిళ్లకు తీసుకువెళ్లమన్నాడు. కుప్పడు నవ్వుకుని సరేనన్ని బయలుదేరాడు. డబ్బు ఇంతని బేరమాడుకోలేదు. దొరలతోటి బేరమెందుకు? వారెంత ఇస్తే అంతా పుచ్చుకోడమే. సాధారణంగా ఓపావలాఅర్ధో రూపాయిస్తారు గాని మామూలు కెప్పుడూ తక్కువుండదుగదా! ఎక్కేగుమ్మమూ దిగేగుమ్మమూగా రాత్రి పండ్రెండుగంటలవరకూ తిరిగారు. రాయపేట తంగసాల ప్రాంతం పరశువాకం తిరిగి మౌంటురోడ్డుకు దారితీశారు. హొటేలుదగ్గరకు చేరారు. బండి ఆపబోయాడు కుప్పడు. 'అప్పుడే ఆపడమేమిటి, ఇంకా ఒంటిగంటేనా కాలేదు. ఇంకా నేటివుల ఇళ్లకెక్కడికేనా తీసుకువెళ్లమన్నారు దొరగారు. సరేనని కుప్పడు తేనాంపేటకు దారితీశాడు.

౬

నవలల్లోనూ, నాటకాల్లోనూ కూడా అసంభవమనుకునే సంఘటనలు కొన్ని మామూలుజీవితంలో సంభవిస్తూ ఉంటాయి. అఘటనఘటనాసమర్థుడైన పరమేశ్వరుని కేది శక్యము కాదు! నుంగంబాకంలో ధర్మరాజుజాతర అని పదిరోజులు పెద్దఉత్సవాలు జరుగుతాయి. కడజాతివాళ్లందరకూ తిరునాళ్లు ఆపది రోజులూను. ఆఖరునాడు రాత్రి గణాచార్యులంతా నిప్పులు తొక్కుతారు. ఆసంబరం చూడడానికి ఎక్కడెక్కడినుంచో వేలకొద్దీజనం విరగపడతారు. ఆరాత్రి ఈవేడుక చూడడానికి కుప్పడిభార్య కూడా వెళ్లింది. ఉత్సవం చూచి ఇంటికి మళ్లేసరికి సుమారు ఒంటిగంట కావచ్చింది. గబగబ **Botanical gardens** దగ్గర మౌంటురోడ్డుకువచ్చి ఉత్తరంగా మళ్లింది. పది అడుగులు ముందుకువేసేసరికి తనదారికడ్డుగా ఒక యూరేషియను నిలబడ్డాడు. ఇతనూ సినిమాకు వెళ్లి అక్కడా అక్కడా తిరిగి తేనాంపేటలో తనబసకు వెళ్లుదామని వస్తూ ఎవరఈఆడమనిషినిచూచి ఫలానావాఅని గుర్తించి తలవంచుకుని వస్తున్న మనిషిదారి కడ్డుగా నిలబడ్డాడు.

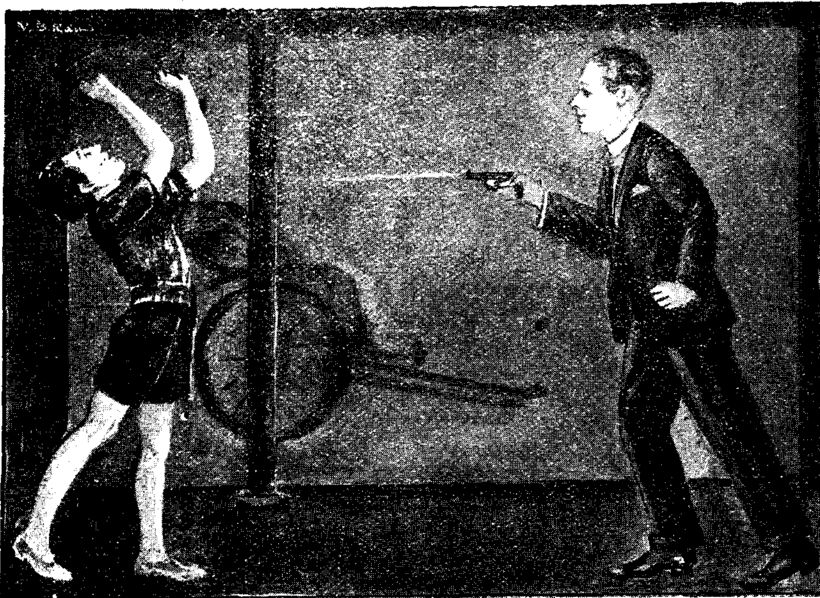
ఆడమనిషి తలఎత్తిచూచి వీడిని ఆనవాలు తెలిసికుని పారిపోబోయింది. ఇతగాడు చెయ్యిపట్టుకున్నాడు. విదిలించుకుని బూతులుతిడుతూ పరుగెత్తింది. వీడు తరుముకొని వెళ్లాడు. అర్ధరాత్రివేళ నిర్జనంగా ఉన్న రోడ్డుమీద ఈ ఆడదానికి దిక్కెవ్వరు? కేకలువేస్తే మట్టుకు ఎవరికేనా నిద్దట్లో వినపడతాయా? వినపడితే మాత్రం ఇవతలికి వస్తారా? ఏమీ తోచక పక్కను **Rest shed** ఉంటే అందులో ఎవరేనా ఉండకపోతారా అని అందులోకి పరుగెత్తింది. దాని దురదృష్టవశాత్తూ అందులో ఎవరూలేరు. ఇంతలోకే వెనకనుంచి ఆమనిషివచ్చి గట్టిగా సందిట్లో పట్టుకుని 'ఈ

మాటలు ఎక్కడికిపోతావు' అన్నాడు. పెద్దపెట్టున కేకవేస్తూ విడిపించుకోడానికి అనేకవిధాల ప్రయత్నించింది.

ఈకేకలు దూరాన్నించే వినపడి కుప్పడు గబగబ రిక్షా లాక్కొచ్చాడు. దగ్గరకు రాగానే కంఠం తన భార్యదేనని పోల్చుకున్నాడు. వెంటనే బండి అక్కడ ఆపేసి, Shed లోకి పరుగెత్తాడు. నాలుగైదు సంవత్సరముల క్రితం దీనిని జరిగినకథే ఇక్కడా జరగడం చూశాడు. ఆనాటిమనుష్యులే ఈనాడూను. అమాంతంగా వెనుకనుంచి యూరేషియనుపీక పట్టుకొన్నాడు. వాడికి ప్రాణం పోతోంది. ఆమనిషిని విడిచిపెట్టాడు. ఇంకొక్కక్షణంలో ఆకాస్తా పోయిపోను.

'You damned scoundrally son of a nigger, what the hell do you mean' అని బండిలో దొరగారు కోపావేశంతో ఇక్కడికి పరుగెత్తుకొచ్చారు. పరిస్థితులుచూచి సంగతిగ్రహించి వాళ్లిద్దరినీ విడిపించారు. యూరేషియను నాలుక తిట్టి పొమ్మన్నాడు. వాడు కుక్కలా తోకముడుచుకుని చక్కాపోయాడు.

దొరగారు ఆమనిషిని ఎగాదిగా చూసి, 'ఎవరీమనిషి' అన్నారు. 'నాభార్య' అన్నాడు కుప్పడు 'అలాగా, ఫరవాలేదు. బాగానే ఉందే. మానిగ్రోపిల్లల కంటె బాగుంది' అన్నాడు. కుప్పడికి విపరీతమైన కోప మొచ్చింది. దొరగారు ఒక్కక్షణం ఆలోచించి జేబులోనుంచి పెంకునోట్లు తీసి కుప్పడి కిచ్చి, 'నువ్వు అవతలఉండు. ఆమనిషిని ఇక్కడఉండనియ్యి' అన్నాడు. కుప్పడు తనకోపాన్నంతనూ దిగమింగుకుని, 'ఇది నాభార్యసార్. అటువంటి మనిషికాదు' అన్నాడు గట్టిగా. భార్యన్ని ఫుటికి వెళ్ళమని సంజ్ఞచేశాడు. దొరగారు 'Don't be a fool man' అని ఇంకోనోటుతీసి, కుప్పడిమీద పారేసి వాడిభార్యను పట్టుకోపోయాడు. కుప్పడు వొళ్లుమండి ఆలోచన లేకుండా సాగదీసి దొరగారిని లెంపకాయకొట్టాడు. 'You dirty nigger dog, you dare' అని జేబులోనుంచి తుపాకి తీశాడు.

"కుప్పడు ఒక్కడుగు......వెంటనే కాల్చారు"

అది లాక్కుందామని కుప్పడు ఒక్కడుగు ముందుకువేసేసరికి దొరగారు వెంటనే కాల్చారు. మారుమాట లేకుండా కుప్పడు చెట్టు కూలినట్లు నేల మీద పడి ప్రాణాలు విడిచాడు.

ఈ చప్పుడికి దగ్గర ఇళ్ళలో వాళ్లు కొంతమంది, గోడుపక్కన పడుకున్న వాళ్లు కొంతమంది, దూరాన్ని వస్తూ

వున్న ఉత్సవ జనం కొంతమంది పాతికముప్పై మంది చుట్టూ మూగారు. దొరగారికి వీళ్ళంతా తన్ని చంపుతారేమో నని ఒక్కమాటు భయంవేసింది. కాని వాళ్ళంతా పట్టి పిరికిపందలని వెంటనే తెలుసుకుని ధైర్యంగానూ 'దగ్గర పోలీసుస్టేషను ఎక్కడఉంది? నేను రిపోర్టుచేస్తా'నన్నారు. చేతిలో పిస్తోలు అందరిపైపూ తిప్పి, దానితో అంతా వెనక్కు తగ్గారు. ఒకధైర్యశాలి పోలీసుస్టేషనుకు తనతో రమ్మన్నాడు దొరగారిని. సరేనని ఆయన ఈమనిషి ననుసరించాడు. స్టేషనులో తన్ను రిక్షావాడిని తుపాకితో కాల్చినట్లు దొరగారు రిపోర్టు చేశారు. మనిషి ఫలానాచోట ఉన్నాడన్నారు. తనబస ఫలానాచోటన్నారు. మర్నాడు కోర్టుకు వస్తానని దర్జాగా అవతలకు నడిచారు. హంతకుడిని పోనివ్వకూడదు. రిమాండులో ఉంచాలనని ఎవ్వరికీ తోచలేదు.

మరునాడు దొరవారు కోర్టుకు హాజరయ్యారు. **Native Judge** తన్ను విచారించడానికి అర్హతలే దని ముందు అడ్డుపిటిషను పడేయించాడు తన ప్లీడరుచేత. తనదారిని తనింటికి చక్కాపోయాడు. సరే కేసు సెషన్సుకోర్టులో యూరోపియనుజడ్జిదగ్గర వేశారు.

తను కెనడాదేశస్థుడననీ, గ్రంథకర్తననీ, ఈ దేశంలో పరిస్థితులు స్వయంగా తెలుసుకోడానికి వచ్చాననీ, మద్రాసువచ్చి మూడురోజు లయిందనీ, ఆరాత్రి ఈవూరులో **Night life study** చెయ్యడానికి బయలుదేరాననీ, రిక్షావాడు తాగిఉండి దారిపొడుగునా పేచీపెడుతూ ఆఖరుకు అక్కడ తన్ను దిగి పొమ్మని తన జేబులో పర్సు కాజెయ్యడానికి ప్రయత్నం చేశాడనీ, దూరదేశంలో అర్ధరాత్రివేళ నిస్సహాయుడనై ఉండడముచేత వాడిని బెదిరించడానికి పిస్తోలు తీశాననీ, అది వాడు లాక్కోవడములో పొరపాటున పేలిందనీ, దానివల్ల వాడు చనిపోయాడనీ, ఇటువంటి అవాంతరము వచ్చినందుకు చాల విచారిస్తున్నాననీ దొరగారు స్టేటుమెంటు ఇచ్చారు.

కుప్పడిభార్య వచ్చి యథార్థము చెప్పింది. కాని దానికి సాక్ష్యమేది? ఆయూరేషియ నెక్కడా ఐపు లేకుండా పోయాడు. ఈమనిషిమాట నమ్మేది ఎవరు?

ఇంకొకమనిషి ఎవరోవచ్చి తను ఆసమయాన్ని ఉత్సవం చూచి ఆదారిని వెడుతున్నాననీ దొరగారికీ కుప్పడికీ జరిగిన సంభాషణా, ఆయన వీడిని చంపడమూ చూచాననీ చెప్పాడు. కోర్టువారూ, దొరగారూ, వారి వకీలూ నవ్వారు. అర్ధరాత్రివేళ దారే పోతూ వాళ్ళ మాటలు అక్కడ పొంచిఉండి వినడము ఎంత అసంభవము? అక్కడుంటే, పోనీ చంపుతోంటే చూస్తూ మొద్దులా నిలబడ్డావా అని వకీలు హేళన చేశాడు. పాపం ఏమిచెప్పగలడు సమాధానం. బహుశా ఈ మనిషికీ ఆడమనిషికీ ఏమైన సంబంధ మేమో నన్నారు. పుణ్యానికి వెడితే పాపం ఎదురయిందట. తన చేతులో చచ్చిపోయినట్లు స్వయంగా పోలీసువారికి రిపోర్టుచేసిన న్యాయస్థుడూ, విద్యావంతుడూ అయిన దొరగారి మాట కాదని, రోడ్డేపోతున్న అనామకుడిమాట కోర్టువారు ఏలా విశ్వసిస్తారు. అటువంటివాడు న్యాయం పలుకుతాడని అనుకోడ మెలాగు. వేరే సాక్ష్యా లేమీ అక్కర్లేదని శెలవిస్తూ దొరగారికి వందరూపాయలు జరిమానా వేసి ఆసొమ్ము కుప్పడికి భార్యా అనేమాట నిజమయితే ఆమనిషి కివ్వవలసిన దనీ, లేకపోతే కోర్టులోనే జమకట్టవలసిందనీ తీర్పు చెప్పారు. దొరగారు కోర్టువారికి అనేకవందనము లర్పించి, నూరు రూపాయిలనోటు విసిరిపుచ్చుకుని అవతల పారవేసి ఆయన దారిని ఆయనపోయాడు.

వెధవరిక్షావాడు ఒకడుంటేనేమి పోతేనేమి! ఒకడు లోటొచ్చినంతమాత్రాన కాలచక్రం ఆగిపోదు కదా! వాడినిగురించి శ్రద్ధతీసుకొని పేచీపెట్టేవాళ్లు ఏపార్టీవారూ **Congress, Justice, Socialists, Communists** ఎవ్వరూ లేరు కదా. ఇంతకూ వాడు బ్రతికిఉండి ఈ వెధవరిక్షా ఎన్నాళ్ళు లాగితే వంద రూపాయలు సంపాదింప గలుగుతాడు. బ్రతికిఉన్నకంటె చచ్చే ఎక్కువ సంపాదించాడన్నారు కొందరు పెద్దలు. వీడి చావువల్ల వారికీ కొంత పక్క

చెదురు వదిలించేమో! దొరగారు చాలా ధైర్యశాలనీ, పెద్దమనిషి అనీ చాలామంది అభిప్రాయపడ్డారు. ఊర కుక్కలూ, ముష్టివాళ్లూ, రిక్షావాళ్లూ మొదలైన **Dirty fellows** వల్ల **City** అంతా **Ruin** అయిపోతోందన్నారు కొందరు క్లబ్బులో.........

కుప్పడుపోయి ఆరుమాసాలు కావచ్చింది. నా ఆప్తులలో ఒకరు పోయినట్లు కొన్నాళ్లు చాలా బాధ పడ్డాను.

ఒక రోజున **Paper** చూస్తుండగా **Indian India** అని కొత్తపుస్తకం వచ్చిందని దానిపై విమర్శ చూచాను. **Mother India** కంటె పదిరెట్లు ఘండాలంగా ఉందని వ్రాయబడి ఉంది. ఈగ్రంథం రచించిన వారు **Canada** దేశస్థులు. సుప్రసిద్ధ గ్రంథకర్తలు. నాడు కుప్పడిని చంపినవారు. మూడువారాలు హిందూదేశంలో ఉండి ఇక్కడ అన్నిరకాల జనంతోనూ కలిసిమెలిసి తిరిగి వారి కష్టసుఖాలన్నీ స్వయంగా (మూడువారాలలో) విచారించి ఈగ్రంథం వ్రాశామని గ్రంథకర్తగారు పీఠికలో వ్రాశారు. గ్రంథ సారాంశమేమిటంటే, హిందూదేశస్థులు పరమ దౌర్భాగ్యులనీ, దరిద్రులనీ, పిరికివాళ్లనీ, విద్యావిహీనులనీ, నీతిదూరులనీ, వ్యభిచారులనీ, మతము పేరిట ఎన్నోనా ఘోరాతిఘోరాలు చేస్తారనీ, దుర్బలులనీ, రోగపీడితులనీ ఇలాటి నెన్నెన్నో వారి స్వానుభవమువల్ల (మూడువారాలలో) తెలుసుకున్నవన్నీ వ్రాసి, పైకారణాలచేత హిందువులు స్వరాజ్యానికి ఇంకా వందసంవత్సరాలకైనా పనికిరారనీ, ఢంకామీద దెబ్బకొట్టిచెప్పారు.

... ...

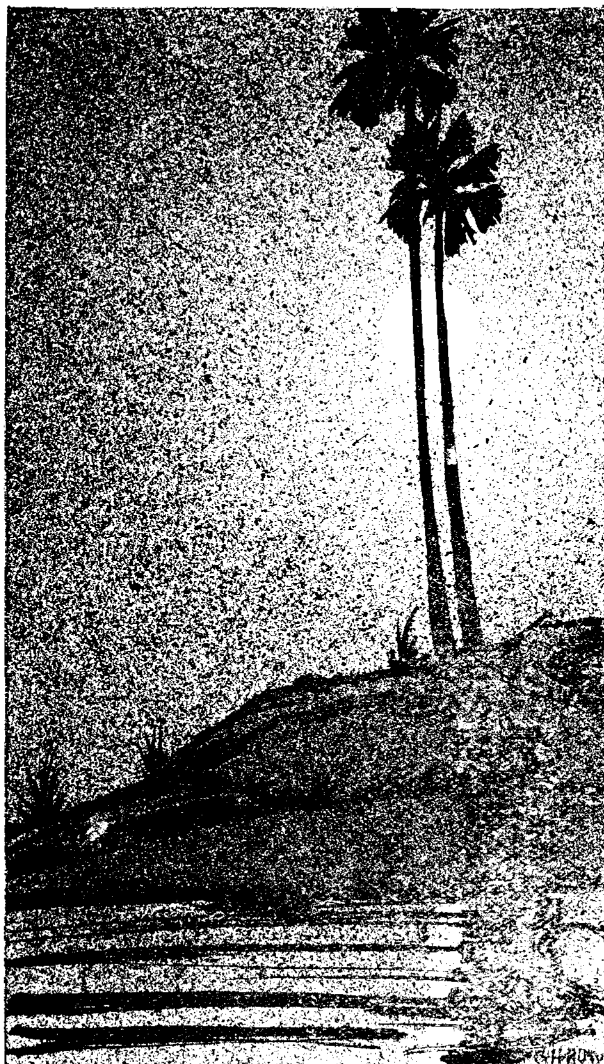
పాపము శమించును గాక !

ఆమరునాడు పేపరు చూస్తూంటే ఒక సుప్రసిద్ధరచయిత, దేశసంచారి, ధనికుడు, కెనడాదేశస్థుడు **Motor** బండిలోనుంచి పడి చనిపోయాడని ఉంది. ఏ కార్యానికి, ఏవేళ, ఏ ఫలం అనుభవించవలసిఉంటుందో!

చాటుధార

కైలాసవాసి జనమంచి వేంకటరామయ్య

కవిమాత్రుండను రెండుతెక్కల గవాక్షంబట్లు వీక్షింపఁగన్ ;
గవి, శిల్పిం గుడితెక్క తోడుపడఁగన్ దాక్షిణ్యభావంబుతో ;
నవుడున్ ద్రష్టను గూడఁ జిత్రముగ నేఁ డా తల్పు చిల్లిం గనన్
సవిశేష ప్రతిపత్తి గల్గుఁ గవి ప్రజ్ఞాచక్షుఁ డైనప్పుడే !

వెన్నెల

(జాపానీయపద్ధతి)

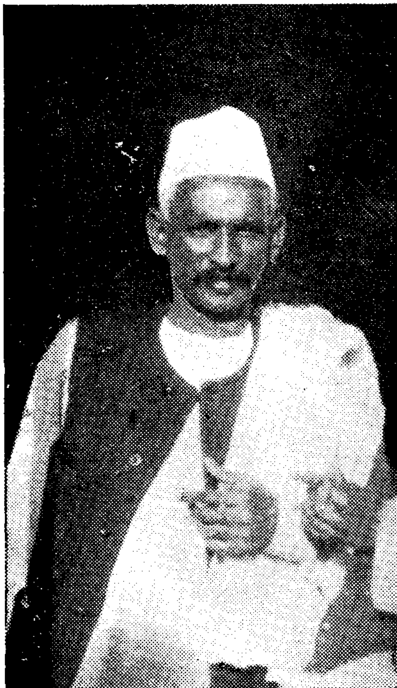
—జి. హనుమంతరావు.

ఆంధ్రమహాపురుషులు:

పట్టాభి సీతారామయ్య

జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి

ఆంధ్రసీమ ఎడారికాదు. కనులుకోరగించు ప్రజ్ఞ నిచ్చినది తెలుగునేల. మహాపురుషులని ఎన్న బడు అన్యరాష్ట్రీయులకు నీడువచ్చు వీరులు ఆంధ్రావనిలో బుట్టిరి. ఈ ప్రజ్ఞావంతులలో కొందఱు

పట్టాభి సీతారామయ్యగారు

తమ్ముదా మెఱుగరు. మఱికొందఱు తమశక్తి నెఱింగియు, తమమానికములను తమ మానసమంజూషము లందే ఉండదగినవని సంతృప్తిపడుదురు. మితిమీఱిన అడకువవలనక వీరు నిలిచియుండ, ఎదర చించి, పృథ్వీ సమ్ముఖమున వీరిని నిలిపి తమప్రజ్ఞ ఇట్టిదని గర్వపడ వలె ననునాశ ఆంధ్రులకు లేదు. ఆంధ్రులు వీరపూజా ధురంధరులే. కాని, వీరిపూజాంధీకమందు ఆంధ్రమహా పురుషులకు తావు లేదు. నిందుపందులుగాక వట్టి బెరడుకాయలే తమ పెరడులందు తోచునని తెలుగుల అపోహ. వ్యక్తిత్వహీనత్వమును, రాష్ట్రీహీనత్వమును ఈ అపోహ కిరుతట్టులందు గల లోతుకందకములు. తెలుగుతోటలో కుసుమించు ప్రత్యేకనక్షత్రములపై కన్నువేయక కాలుమబ్బులకవ్వల, నెందో మిణుకు మిణుకుమను చుక్కలకు వీరు మూడుక్క లప్పగింతురు. ఇంతియేకాదు. తమకొలనులో వెలయు రాయంచలను చూడక మారపుచెర్వులందలి కొక్కెరలకు మ్రొక్కు టకు వారు మక్కువపడుదురు.

పట్టాభి ఆంధ్రుడు. ప్రజ్ఞగల ఆంధ్రుడు. తన్నుదా నెఱిగిన మనీషిగాని, తనసత్తువను గుర్తింపని నాగతి కాదు. మఱుగునబడియుండవలెనని ఈ మహాశయుని ఆశయము. తమకోహినూరులను దిగ్దిగంతరలందు దాచ బెట్టి, నడివీథియందు నిలువగల ఆంధ్రులలో పట్టాభి వెలుగు ఎట్లు కనులబడును?

పట్టాభి ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వము

శక్తిగలవ్యక్తు లెందరో ఉన్నారు. ఆవ్యక్తు లందఱు ఒకఎత్తు; పట్టాభి ఒకఎత్తు. ఈతనివ్యక్తిత్వము విస్తారమైనది.

మనుష్యశక్తి శాఖోపశాఖలుకలది. ఒకశాఖను బట్టి, తుదిగొమ్మను చేరినవారు కొంద ఱున్నారు. వీరి శక్తికితోడు వీరిని గుర్తింపగలబుద్ధి పొడచూపి, విశాల విశ్వమున వీరికి మాయనికీర్తి దెచ్చినది. శక్తులన్నింటి నొక్కడు పిడికిట బట్టలేడు. ఈపనికి సాధారణముగ

నీతని ప్రకృతి అడ్డుగట్టయి నిలుచును. శక్తులకు తావులు మేధస్సును, హృదయమును. సాధారణముగ హృదయ మేధస్సు లెవ్వనియందును సరితూగవు. మేధస్సు శాస్త్రములకు పట్టుగొమ్మ; హృదయము కళలకు ఆటపట్టు. మేధస్సునకు దూరదృష్టి యున్నది; హృదయమున సాహస మధికము. మేధావులందు ఆనందవ్రతు లెందరుందురు? కళోపాసకులలో సైంటిస్టులు సున్న కాదా? కళోపాసకులకును, పండితప్రకాండులకును నెయ్యమును వియ్యమును సున్నవని ఎన్ని దృష్టాంతములు చూపగలరు? మేధస్సు కైలాసమున కెనయైనది. హృదయము దివ్యబృందావనమే. కైలాసము గగనచుంబితధరశిఖరముపై నున్నది. బృందావనము? కనులెదుట పరిఢవిల్లు సౌందర్యము. బృందావనవిహారులెందరో పిల్లంగ్రోవి మోవిని దాల్చి, మధురమంజుల గీతికలచే శతాబ్దులను, సహస్రాబ్దులను తనిపిరి. కైలాస వీథిపై మనసుచే కుప్పిగంతులు వేయింపగలమానవులెన్నెన్నో నిగూఢాంశములను సృష్టిపేటికనుండి దెచ్చి, బట్టబయలుచేసిరి. వీరి దోవ తెగ, వారి దోవ తెగ. ఈరెంటు తెగలతోను చుట్టరికము కలదని చెప్పుకొనగలవాడు పట్టాభి. కావుననే ఈతనిశక్తి ప్రత్యేకమైనదంటిని.

పట్టాభిజీవనమును ఎదుటబెట్టి పుంఖానుపుంఖముగ పరిశీలించితిమేని ఇతడు మేధస్సును, హృదయమును గల వ్యక్తియని యెఱుగకమానము. కాని దొడ్డదైన ఈతనిహృదయము ఈతని మేధస్సునకు సరిరాదని తోడ్తోడనే గ్రహింపగలుగుదుము. పట్టాభియందలి ఈరహస్యమును బయలుపెట్టగలిగితినేని, ఈ వ్యక్తి ఎవరో ఆంధ్రపృథ్వికి దెలుపజాలితి నని ఆనందింతును.

భౌతికశాస్త్రపరిజ్ఞానమున పట్టాభి గట్టివాడు. ఈతనివృత్తి కెమిస్ట్రీయందు బుట్టినది. వాడిమెదడుగలవాడే సైన్సునందుగాని, ఇందుండి ఉద్భవించిన మహా విజ్ఞానశాఖయందుగాని విశేషప్రజ్ఞ సంపాదింపగలడు. సాహిత్యమందును పట్టాభి అసామాన్య-అభిజ్ఞత నందినాడు. హృదయరహితునకు సాహిత్యము రాదు. సాహితీకన్య ఎన్నడును పూలచెండును చేబూనియుండును. చెండు దుండవలయుచోటు ఎవండే! హృదయమున మాల్యము నైచి యామె 'నేను నీదాన' ననును. సాధారణముగా సాహితీవధూటి సైన్సు నారాధించువారిదరి చేరదు. ఆమె పట్టాభిని చేరినది; వంగసీమయందు మఱియొకవ్యక్తిని వరించినది.— ఇతడు ప్రఫుల్లచంద్రరాయ్. ఇరువురకును కొంత భావనాశక్తి కలదు. ఇరువురును మేఘవీథులం దెగరజాలుదురు. కాని ఇరువురును భావనాకుంజములందు బంధితులై కళాకామినికవుంగిలియందు చిక్కువడు ఆనందవ్రతులు కారు. నడుముగట్టి కార్యరంగమున నుఱుకువీరులు; క్లిష్టపక్షములందు నిలిచి కటికిరాళ్లను ముక్కలుచేయగల చక్కని కూలివాండ్రు; ఆకుమడులందు మునిగి గట్టికమతము చేయజాలు కాపులు; లోతుగోతులందు దిగి బురదయందు దిగబడి అందుండి నిర్భాగ్యులను లేవనెత్తు సేవకులు. గట్టుపై నిలిచి వీరత్తతి గీతగోవిందములు పాడరు. పైనుండిచూచి, మేఘుని పిలిచి నెచ్చెలియొద్దకు దూతనై పొమ్మని మహాకావ్యమునకు చేయిచేసికొనరు. పట్టాభిప్రఫుల్లులు కాళిదాసుషెల్లీలు కారు. వీరికిగల భావనాశక్తి కొంతయే అంటినిగదా! వీరికళోపాసనము పరిమితి గలది. ముందుపుట్టువున గోపికలగుటకు నీభవమున నర్హతజూపిన మునులు వీరు. ఆనందవ్రతులై వీరు "గీతాంజలుల"ను ఆలాపించియున్నయెడల దిక్కామినులు వీరిముందు మోకరించుకొనియుండెడివి. కాని భాంతక్రియాంగణము కొంత కుక్కగొడుగులతో నిండియుండెడిది.

పట్టాభి వక్త

పట్టాభికి గొప్పవక్త యనుపేరు కలదు.

వక్త ఎవరు? కవికి సైదోడు. రూపులు వేఱుగాని ఇరువురహృదయములు నొక్కటే. అరితేఱిన కళోపాసకుడే అద్భుతమైనవక్త కాగలడు. కవియంతరంగమునుండి ఉప్పొంగు భావపరంపరలకును, వీణాహృదినుండి తెరలుతెరలై పొంగెడి సంగీతమూర్ఛనమునకును, కడలికడుపునుండి లేచు కరళ్ల దొంతరలకును భేదము లేదు. గభీరసింధువునుండియే మహోన్నత

వీచిక లుప్పతిలును. విజ్ఞానగభీరుడైన వక్తహృదయము నుండియే ఉన్నతవాగ్వీచికలు పొంగి పొరలును. కెరటములు ఇటుకలవంటివి కావు. ఇటుకలందు హెచ్చుతగ్గు లుండవు. గర్జనలు సలుపు అలలును, గుసగుసలాడు చిరుతరగలునుగూడ వారాశి యందు అనంతగీతము నాలాపించును. వీణాతంత్రుల నుండి బిలబిలలేచి, దిరిదిస బిఱితెంచు సంగతితతు లందును తీయనైన నీయనులోమక్రమము దోచును. వక్తహృదయమునుండి యుప్పొంగు భావములందుగూడ ఆరోహణ, అవరోహణక్రమ ముండును. వక్తవాక్కులును, గాయకుని సంగీతసంగతులును, కవిచంద్రుని పద పంక్తులును నొకేభావనావేశము గలిగి శ్రోతలమనసుల నుయ్యాల లూగించును. తన వాగ్డోలికలందు సభ్యుల నూగింపజాలువక్తయే మహావక్త. గ్లాడ్‌స్టన్ ఇట్టిశక్తి గలవాడు. సురేంద్రునకీప్రజ్ఞ యుండెడిది. బీసెంటు సతి ఈయద్భుతకళయం దారితేఱినది. కవితాకోకిలయు, వక్తృతాకోకిలయునైన సరోజిని ఈప్రజ్ఞ యందు ముందంజవేసినది. ఇక మనపట్టాభి? గ్లాడ్‌స్టన్ తెలిపినట్లు వక్తకుకావలయు ముఖ్యలక్షణములలో నొక్కటైన విషయవిజ్ఞాన మీతని కధికముగ గలదు. పట్టాభి సగముచదివిన చట్టుబండ కాడు. తాను మాటలాడువిషయమును —ఇది కటికిరాతిని పోలునదైనను —చలిమిడిముద్దచేసి గుటుక్కున మ్రింగగలవాడు. విషయపరిజ్ఞానమునకు తోడు ఈతని కెంతేనిభాషా దార్ఢ్య మున్నది. శరపరంపరలుగ నీతడు మాటలు విసరివేయగలడు. కాని ఈతనిహృదయమునుండి యుప్పతిలునది భావనావేశముగాక తీవ్రావేశము. పువ్వులీతని నాల్కనుండి జలజలరాలవు. సౌరభముగాని, మాధుర్యముగాని, హాస్యరసముగాని అందుసున్న. తనమాటల నగ్గిపై నుడుకబెట్టి వేచిపోగల నీతడు గుండెనుండి గుప్పుమనిపించును! చెప్పనేల? ఇతడు అగ్నికణములనే క్రక్కును. గ్రీకుకథలందు దోచు (Eg. The great Bulls which appear in the story of Jason and the Golden Fleece) భయంకరవృషభము లట్లు నిప్పుక్రక్కి బుస్సుమను నీతడు ముందుల కుఱుకును. నీరెండబోలు వెలుతురుగాని, ఇంద్రధనువున కెనయైనతళుక్కుగాని ఈతనిపలుకులందు కానరాదు. ముక్కంటికనుకొలుకులవలె నెఱ్ఱవారి ఈతనివాక్కులు శ్రోతలమనసులం దగ్గిబుట్టింపజాలును. పట్టాభి ఉపన్యసించుచుండ నెదుటికుర్చీలు పరమహంసలట్లు తన్మయనృత్యము చేయవు. ఆతడానందమును ధారవోయక, అద్భుతమును, ఆవేగమును, ఉద్రేకమును పుట్టించి ఎనుటికంబములను ముందుల కుడాయించును. మహావక్తకుండవలయుసరుకు పట్టాభిలో గలదు. కావున నీతడు మహోగ్రమైనఉపన్యాసము లీయగలడు. ప్రళయభయంకరమూర్తియై నిలువగలడు! ప్రత్యక్షబడబానలమై "అమ్మో!" అనిపింపగలడు! పట్టాభిరాముడు, అగ్గిరాముడు కాగలడు! భండనభీముడు కాగలడు! రంగస్థలమందు నిలిచి ఈత డెన్నడును వీణియను చేతుల బూనలేదు. బందరువాసి గాన బందరుతూటాలనే ఈతడు పట్టినాడు. వానితో నీతడు సంతృప్తిపడడు. చింతబరికెలను, కొరడాలను, తారాజువ్వలను, ఎంతెంతో మందుపండుసామానును ఎడతెగక ఈతడు ప్రయోగింపగలడు. లాయరుయోధులును, వారిని పుట్టించిన జేజెమ్మలును తోకలు ఝాడించి, ఈతనిముందునుండి "బాబో!" యని పాఱిరి. పోరునందును, మోటుదనమందును కళయుండునా? పట్టాభిఉపన్యాసమునకును, సౌందర్యోపాసకుల ఉపన్యాసమునకును పోలిక లేదు. ఈతనిధోరణియే వేఱు. ఈతనిమాటలతీరు తీవ్రపుస్తకపఠనమువలె నుండును. మహావక్త ప్లాటుఫారము మీద చదువరియై నిలువడు. రంగస్థలముమీది కుశీలవునివలె ఈతడు వర్తించును. రసానుభూతి నీత డెటి శ్రోతలం దట్టియనుభూతిని పుట్టించును. వారల నీతడు నవ్వించును; ఏడ్పించును; ఉద్రేకించును; తనభావనముపై వారి నిష్టమువచ్చినపగిది నూగించును. ఒకేపుంతను పట్టు పట్టాభి కీశక్తులు లేవు. ఇతని ధోరణియే వేఱు. Cratorical modulations గాని, Oratorical whispers గాని ఈత డెఱుగడు. లాల్‌మోహనపాలు లట్లుగాని, బెసెంటు సురేంద్రు లట్లుగాని కళోపాసనమంటు మనసుంచి వక్తృతాకళ

నీత డభ్యసింపలేదు. ఆదర్శవక్త కీయదగు తొలి తాంబూలమును పట్టాభి కిచ్చుటకు సమ్మతింపను.

పట్టాభి ప్రతివాదిభయంకరుడు

పట్టాభికి చిరకీర్తి నియ్యగలుగునది డిబేటునందలి ఈతనిశక్తి. డిబేటు వక్తృత్వమువంటికళ కాదు. దీనికి వలసినవి సూక్ష్మదృష్టి, గభీరపర్యాలోచన, విషయ విభజనము, స్పష్టోచ్చారణము, తీవ్రవిమర్శనమును. ఇది సైన్సునకు సంబంధించినశక్తిగాని ఆర్టునకు సంబంధించినది కాదు. ఇందు కావలసినది వెలుంగు గాని రంగు కాదు. వంకరటింకరలులేని పదపంక్తిగాని సంగీత మూర్ఛనము కాదు. ఇందులకు వలసినది వాడిమెదడు. డొంకవలె నల్లుకొనియున్న అంశములను చొరుచుకొని పోయి కూడివచ్చుసరుకును చేర్చి, కూడని సరుకును పారవేయునది వాడిమెదడు. లోతును, ఎత్తును, సాంద్రతయు దీనిదృగ్జాలమందు నిలిచియుండును. ఎదుటివాని దీర్ఘకథనమునందలి ఒక్కమాటనైనను దాటిపోనీక, ఆయుపన్యాసమును ఛిన్నవిచ్ఛిన్న మొనరించి, అందలి దోషముల నెదుటబెట్టి కత్తిమొనలవోలు వాక్కులచే వానిని పరపరగోసి అబద్ధమును చెండాడి నిజమును నిలుపగలుగు డిబేటునకు సహకారికాగలుగునది పదనుగలమెదడు. డిబేటునకు కడంగువానిపని ఇంతటితో ముగియదు. తాను చేకొనినవిషయమం దనివార్యముగ దోచులోపములకు చక్కనిముసుగువెట్టి నివార్యములైన దోసములను త్రోసివేసి, ఎదుటివానిపోటు ఇట్లుండునని ముందే యూహించి, అందులకు వలయు డాలును సిద్ధముచేసికొని, తనశక్తుల నన్నిటిని దా బట్టిన విషయమందు గేంద్రీకరించి, తాను కాంక్షించినఫలమునకు రహదారు లేర్పఱుచు సూత్రములను ప్రయోగించి, వానికి బలమొసగునధికారములను (Authoriti s) ముందు నిలిపి సముచితవిజ్ఞానమును విజృంభింపజేసి, తన యుద్దేశమునకు 'జయ' పెట్టగలిగినపుడు ఇతనికర్తవ్యము ముగియును. వక్త డిబేటరు కానక్కరలేదు. డిబేటరు వక్త కానక్కరలేదు. వక్త డిబేటరు కావచ్చును. డిబేటరు వక్త కావచ్చును. రెండుతీరుల శక్తి గలవారి సంఖ్య మిగుల నల్పమైనది. మోతీలాలు విఠలభాయిపటేలులు వక్తలుకారు. వీరు కళోపాసకు లనుట శుద్ధతప్పు. కాని డిబేటునందు వీరి కఖండప్రజ్ఞ యుండెడిది.

పట్టాభి కిట్టి ప్రజ్ఞయున్నది. ప్రథమశ్రేణిలోని వక్త కాకున్నను, కళోపాసకుడైన వక్త కాకున్నను పట్టాభి గొప్పవక్త యగుడు వక్త వాదుల ద్వివిధశక్తుల గుండెలందు గుదియించి, ఈతడు నిలిచినపుడు, ఈతని కెదురై, ఈతనితో పోరు సలుపుటకు ఒక్కసైన్యము కాదు వేయిమందిసైన్యాలకైన, పదివేలపటేలులకైన సాధ్యమయ్యెడిది కాదు. గజాసురునిపొట్ట చీల్చి లోనడంగిన శివుని వెలుపలబెట్టిన గంగిరెద్దువలె, ఎదుటివానిని కుమ్మికుమ్మి "శివమ్" ను వెలిదీసి, దాని నీతడు 'సత్యమ్' దాపల జేర్చును. పదునుముల్లైగలచేప పెద్దయోడను డీకొనునట్లు, ఎత్తైతోచిన ఎదుటి వ్యక్తి నీతడు మార్కొనును. మహోన్నతనంగాపర్వతశిఖరము తలనిలుచుకొని దాపల జేరజాచువానిపై బడు లాగున ప్రతికక్షుపై పట్టాభి పడును. పైన దెలిపిన ఐడియల్ డిబేటరునకు వలసిన లక్షణములు చూపుటకు వలసినతరుణము పట్టాభి కెన్నడు లభించియుండలేదు. ఇతడు న్యాయవాదియై యున్నచో అట్టితరుణములు లభించియుండెడివి. ఏదేని ముఖ్యమైన బిల్లు నుపపాదించు శాసనసభాసభ్యుడై యున్నచో అట్టి యవకాశము లెన్నో ఈతనికి చేకూరెడివి. శాసనసభలం దీతనికి నమ్మకము లేదు. నాడును లేదు, నేడును లేదు. మచ్చునకైన ఈత డొకమాఱు ఢిల్లీ శాసనసభయందు ప్రవేశించియున్నచో ఈత డెట్టిడిబేటరో పృథ్వికి దెలిసియుండెడిది. ఎసెంబ్లీకి నిలువుమని మిత్రులు కోరినపుడు, ఇతడు 'ఉహూ!' అనివేసినాడు. ఒక్కశాసనసభల డిబేట్లు సంపూర్ణాంశములే ప్రచురణ మందును. కాంగ్రెసు కమిటీల వాదప్రతివాదములలో మాత్రము పట్టాభి పాల్గొనినాడు. కొలదినిముసములలో మాత్రము ఈతడు తనపని ముగింపవలసివచ్చెడిది. ఈతని ధీశక్తి సంపూర్ణ విజృంభణ మందదగునవకాశము కమిటీమీటింగులలో నెట్లుచిక్కును? ఒకనాయకుని చేతి

క్రింది జోడై, ఒకవైశ్యసంయమీంద్రుని భావ్యకారుడైన పట్టాభి స్వతంత్రించి ఎన్నడు నీ కమిటీమీటింగులలో నైనను ఒకవిషయమును,—తనది యనునొక విషయము నుపపాదించి ఎఱుగడు. తాను నమ్మిన అంశమును అక్కున గట్టిగ నొక్కిపట్టి, ప్రతిఘటించు మహావీరుల నీతడు చీల్చి వదలినాడు. డిబేటు శక్తుల గొన్నింటినిమాత్రము ప్రదర్శించుట కీతని కవకాశము చిక్కినది. ఒకటి రెండుదృష్టాంతములను పరికింపుడు.

౧౯౨౨ నవంబరు ౨౦ తేదీని All India Congress Committee కలకత్తాలో చిత్తరంజనుని యింట గలిసికొనినది. గాంధిగా రపుడు జెయిలులో నున్నారు. కాంగ్రెసుదిగ్గజములన్నియు రస్సారోడ్డులో చేరుకొన్నవి. అధ్యక్షుడు దేశబంధుదాసు. అతనికుడి వైపున నున్నవాడు మోతీలాలు. ఆతనిప్రక్క నుపవిష్టుడైనాడు జయకరు. జయకరుప్రక్క నున్నవాడు గౌరీశంకరమిశ్ర. దాసున కెడమతట్టున గూర్చునినాడు వి. జే. పటేలు. పటేలుప్రక్కనున్నాడు అలిగరునుండి వచ్చిన ఒక ముసల్మానుయోధుడు. ఆతనిదాపున నున్నాడు మాలవ్యాపండితుడు. ఎదుటగూర్చున్న తల్లి కస్తూరీబాయి. ఆమెపొంతనున్నది సరోజినీదేవి. ఆమె కనతిదూరమందున్నాడు మధ్యరాష్ట్రములఅభయంకర్. వాని జేరియున్నాడు కేల్కార్. కేల్కారుప్రక్కగూర్చున్నాడు వల్లభాయిపటేలు. ఆతనిదాపల నున్నవాడు ఛోటామాలవ్యా. ఇందఱినడుమ గుడిగోపురమువలె దోచినాడు విజయరాఘవాచారి. ఆతని కనతిదూరమున నుపవిష్టుడైనాడు పట్టాభిసీతారామయ్య. అధ్యక్షుడైన చిత్తరంజనుడు సమ్రాట్టని ఎల్ల రెఱుగుదురు. వాదవక్తృత్వములందు కొమ్ముటేనుగులు బోలువారిని నేలకుగూల్చిన మహాయోధుడు. గట్టితనమందును, గడుసుతనమందును, గండుతనమందును మోతీలాలు మోతీలాలు నకేసాటి. ఉండియుండి అతడను యుక్తిమాటలకు తిరుగు లేదు. జయకరు? న్యాయశాస్త్రమందును, ఆంగ్లమందును, సంస్కృతమందును అసాధారణప్రజ్ఞ సంపాదించిన విద్వాంసుడు. వేడిసీసము నొలకబోయులీల నుపన్యసింపగల ధీరుడు. అభయంకరో? గొంతుకలో, ఈతడు పాలునకు సోదరుడు. నామము సార్థకము జేసికొనిన మహాయోధుడు. ఎల్లఱకును విగ్రహతుల్యుడై పూజలందునాతనిపై వేడిమాటలు ప్రయోగించుటకు జంకని బండబాబు. మాలవ్యాపండితుడు? ఝరీవేగమున రెండుగంటలసేపు ఉపన్యసించి, శ్రోతలను విసిగించుమనిషి. కేల్కారు? వక్తకాడుకాని హాస్యభాండము. నాడు ఉగ్రుడై, లోనిచేవను కొంత చూపించినాడు. వల్లభాయి? నెనరుపుట్టించునట్లు చల్లగమాట్లాడు కర్మవీరుడు. పెద్దపటేలు? ఉపన్యసించుచు ఒక్కొక మాటపై నత్తిదెబ్బలువేయుటలో శ్రీనివాస అయ్యంగారికి పెద్దన్నయ్య. ఇతడు వక్తయనుట అబద్ధము. కాని కెవ్వుకెవ్వున కేకలువేయుచు, ఎదుటివానిని చెల్లుచెల్లున గొట్టినట్లు మాట్లాడి, డిబేటులో జయధ్వజమెత్తగల దిట్ట. విజయరాఘవాచారి? శారీరకముగ నీతడు మహామహావ్యక్తులలో మొదటివాడు. ఇతడు వక్తకాడు. కాని మోతీలాలుతో దండపట్టు పట్టి ఒక్కొకపుడు డిబేటులో ఆతనిని చిత్తుచేయగల గట్టిఘటము. ఇతనికడుపులో దొడదొడలాడునది సాంబారు కాదు. అక్కరకు వచ్చు విజ్ఞానముయొక్క రసము. ఛోటామాలవ్యా? బడామాలవ్యాతరిఫీతు పొంది చక్కగ మాటలాడజాలు యువకుడు. సరోజిని? పొలిటిక్సుపేరు చెప్పి కవిత్వమును గురిపించు భారతసీమంతినీచూడామణి. ఇక మనపట్టాభి? వెనుక కొంతబట్టతల గలవాడు. అంతకుముందీ బ్రాహ్మణుని లక్ష్యించి ఎఱుగను. కలకత్తా ఆల్బర్ట్ ఇన్స్టిట్యూట్ రీడింగురూములో అప్పటి కైదేండ్లనుండి ఈతని 'జన్మభూమి' సంపాదకీయములను కంఠస్థము చేయుచుండువాడను. అతనికల మెట్టిదో యెఱుగుదును; నాల్క యెట్టిదో యెఱుగను. ౧౯౨౦ సెప్టెంబరులోని అవసర కాంగ్రెసు ప్లాటుఫారముమీద కెక్కిన ఆంధ్రుడు దుగ్గిరాలగోపాలక్రిష్ణయ్య. అతడు నాలుగుమాట లుచ్చరింపగనే గంట మ్రోగించి లజపతి వానిని వెనుకకులాగినాడు. రాజకీయములందు గోపాలకృష్ణు డపుడు బాలకుడు. పట్టాభి అపుడు 'రాష్ట్రము'మీద కానుపించునని ఆశపడితిని. నాఆశ ఫలింపలేదు. రెండేండ్లు కడచిన

పిదప దాసుగృహమున అతని గాంచితిని. ఉదయమ్ము ఎనిమిదిగంటలు మొదలు రాత్రి పదిదాటువఱకు నాడు వాగ్యుద్ధములు జరిగినవి. చెవు లప్పగించి ఎల్లఱ ఉపన్యాసములను "సర్వంస్వాహా!" చేసికొంటిని. పట్టాభిపై కన్ను వేసి కూర్చుంటిని.

నాడు డిబేటు మిగుల తీవ్రమైయుండెను. కొమ్ములేనుగులు ఢీకొనినవి. మాలవ్యావిఠలభాయిపటేలులు కుస్తీపట్టిరి! సరోజినీ జయకరులు పోరాడిరి. కెల్కారు లేచి, దాసు వలననువఱకు ఎందోయున్న శంకరాచార్యునిపై (ఈత డిపుడు పూరీమఠాధిపతి) తూపులు వదలినాడు. ఎప్పటట్లు నెహ్రూవిజయరాఘవాచార్యులు "ఉసుకో! ఉస్కో!!" అనుకొనిరి! అభయంకర్ మోతీలాలుప్రక్కచేరి గర్జించినాడు. దాసుకొంపలోనే ఫలహారములు కొట్టి, మహాశయులు ద్విగుణీకృతబలముతో హుంకరించిరి. సభాంగణమున సుష్టవాయువులు లేచినవి. అపుడు ఎనిమిది గంటలైనది. పట్టాభివంతు! పట్టాభి లేచినాడు. ఈతని యెదుట నున్నవారు పదునెనిమిది అక్షౌహిణులకు తుల్యులు. భీష్మద్రోణకర్ణాశ్వత్థామలట్లు దాసునెహ్రూపటేలుమాలవ్యాలు పట్టాభిని ఢీకొనిరి! గాండీవము నెక్కుపెట్టి పాశుపతమునుసంధించి చరచర ముందుకు సాగినాడు పట్టాభి! ఎచటిమోహనులు అలెగ్జాండరు మడ్డిమనుచే గూడ "నమో్మ!" యనిపించిన భారతీయులు! పట్టాభియో? భారతీయులందలి ఆంధ్రుడు. మోతీలాలుదాసులు అడ్డుమాటలుమాటిమాటికివిసరువారు. వారి బాణములను మధ్యమార్గమందే తుత్తునియలు చేసినాడు పట్టాభి. తుదకు బుద్ధిగలకుఱ్ఱవానివలె మోతీలాలు చల్లగ చతికిలపడి తనగుండెలు తాను రాసికొనినాడు. దాసు చాలసేపటివఱకు వెనుకంజవేసినాడుకాదు. పట్టాభివదలు ఆగ్నేయాస్త్రములను చాలవఱకు నోర్చినాడు. ఒకటి రెండుమాటలలో కోర్టువిజ్ఞానము చూపినాడు. పట్టాభి ఢంగుపడలేదు. **"A lawyer can visualise anything as he pleases"** అని పట్టాభి ముందల కుటికినాడు. అపుడు దాసు మఠంవేసికొన్నాడు. పట్టాభి గెలుపుసిడె మెత్తినాడు! తోడి ఆంధ్రునిచూచి "శభాస్! శభాస్!!" అంటిని.

౧౯౨౩ కాకినాడ కాంగ్రెసురోస్ట్రముమీద పట్టాభిని చూచితిని. సహజప్రజ్ఞతో నీత డుపన్యసించినాడు. ౧౯౨౭ డిశంబరుతుదను మోతీలాలు అధ్యక్షత వహించిన కాంగ్రెసులో పట్టాభికై వెదకితిని. కలకత్తాపార్కుసర్కసు చిన్నడేరాలో నీతడు పాదగట్టినాడు. చిన్నసమావేశములందే ఈతడు తన ఈటెలను రువ్వుచుండును. గాంధిజీ, అన్సారి, శ్యామసుందర చక్రవర్తి మున్నగువారు కాంగ్రెసుపెండాలున కనతిదూరమందు ఉదయమున జేరుకొనిరి. చెన్నపురిలో జరిగిన All Parties Conference నకు అధ్యక్షత వహించిన బీసెంటుసతిహూడ నాటిసభ నలంకరించినది. అలహాబాదునుండి చింతామణి వచ్చినాడు. విజయరాఘవాచారినెహ్రూలు ఢీకొనిరి. కాంగ్రెసు సెక్రటరి జవహారుపై పల్వురు ప్రశ్నలవర్షము కురిపించిరి. పట్టాభి నాడు మహోగ్రుడైనాడు. పరిహాసమం దారితేఱిన ఒకవంగదేశీయుడు నాల్గు రసగుల్లలు తెచ్చి పట్టాభిచేతియందుంచినాడు. ఎవరెవరి కొట్టు కోడిపుంజపుడు నిలబడినది. హేమాహేమీలు "అమ్మయ్య!" అనుకొనిరి. పాట్లేలుపోట్లకు విటిగి చెక్కలైన రాతిపలకలట్లు ప్రతికక్షులగుండియలు అవియ గొండొకవడి పట్టాభి తడసినాడు. తోడిఆంధ్రు డుద్దండుల నూగిసలాడించినందులకు మరల శభాస్ అంటిని.

డిబేటులో పట్టాభి భారతవర్షమున అజేయుడు. విదేశముల కరిగి అచటి వాదప్రతివాదములం దీతడు పాల్గొనియున్నయెడల, జగద్విఖ్యాతిని సంపాదించియుండువాడు. శ్యామసుందరచక్రవర్తి "మీపట్టాభి చాలగట్టివా" డని హుజూరిమల్ లేన్లో ఆతనిగలిసికొనినపుడు పలుమాఱు పలికినాడు. అన్యరాష్ట్రీయులను ప్రశంసించుట వంగీయులప్రకృతికి విరుద్ధము. ఒకవంగదేశీయుడు తోడితెలుగుబిడ్డను మెచ్చినందులకు నేను మిగుల సంతసంపడువాడను.

పట్టాభి, వ్రాతగాడు

ఆంగ్ల రచనమందు సిద్ధహస్తులైన భారతీయులలో పట్టాభి యొకడు. ఇంగ్లీషువచ్చిన ఐదుగురాంధ్రులలోను ఈతడొక్కడనుట నిస్సంశయము. వీరివ్యక్తిత్వము వీరిశైలియందు దెల్లమగును. రాధాకృష్ణుని శైలియందు మినుకులీనుభావము లుండును; రామలింగారెడ్డిశైలి రసవాహినికి వేఱుపేరు. వేంకటరత్నమునాయనిశైలి పెద్దపెద్దబెల్లపుటచ్చులగోడ; చింతామణిశైలి జిగియును, బిగియును గలది; వడికిని వాడికిని పట్టాభిశైలి పెట్టినపేరు. ఈతనిఇంగ్లీషు ఇంగ్లీషుఇంగ్లీషువలె నుండునుగాని, తెలుగుఇంగ్లీషువలెను, బంగాళీఇంగ్లీషువలెను నుండదు. తనపాండిత్యమును ప్రకటింపవలెనని ఈతడు మాటలు దొరలింపడు. గతశతాబ్దాంతమున పుట్టినవాడేయయ్యు, గతశతాబ్దరచనాపద్ధతుల నారాధింపడు. ఆంగ్లసాహిత్యమం దీతనికి విశేషపరిచయ మున్నట్లు ఈతనిరచనలు స్పష్టముచేయును. చదువరి మనసును విసిగించుమొండిపాండితి ఈతనిశైలియందు జూపట్టదు. జీవము గలిగి అది చప్పున చదువరిమనసును పట్టును.

పట్టాభి తత్త్వశాస్త్రమును తరచియుండలేదు.

సాహిత్యమునకు, తత్త్వశాస్త్రమునకు గల సంబంధము మహత్తరమైనది. సాహితీసుందరికి ఏడు గడయగు మగడు తత్త్వశాస్త్రము! ఈ వధూటికి గభీరతామహత్త్వము లిచ్చునది తత్త్వశాస్త్రము!! చెప్పనేల? సాహితికి చిరజీవనము నిచ్చునది తత్త్వశాస్త్రము!!! సహస్రాబ్దులు దుల్లిపడినను, భారత సాహితి భువనతుత్రమై వెలయుచుండుటకు కారణమది తత్త్వదృష్టి గల్గి, దివ్యజీవనమును గడపుటే. తత్త్వదృష్టి వెలుగని లేఖిని చిత్రప్రతిమలను చిత్రింపగలదేమో కాని, జీవముగలపాత్రలను సృష్టింప నేరదు. మానవులును భావములును సాహిత్యపృథ్వియందు నిలుచుగాని, వట్టిమెఱుగులుగలబొమ్మలు నిలువవు. బాహ్యప్రపంచముమీదనే దృష్టిని తాపటముచేసి, అంతరంగావని జూడని రచయితజీవనము మూడునాళ్లముచ్చటే. మనుష్యజీవనము మంచుకొండవంటిది. కొండయందలి తొమ్మిదిపాళ్లు సాగరసలిలమందు మునిగియుండును. వెలుపల దోచునది పదవపాలుమాత్రమే. మనుష్యజీవనమహత్త్వము సంపూర్ణప్రతిమయట్లు ఎదుట గనబడునది కాదు. నిహితమైన బ్రహ్మాండమును పృథ్వీపురోభాగమందు పెట్టగల మగవాడే ఆదర్శరచయిత యనితెలుపుదును. భారతలేఖినులకు సహజముగ గొంత తత్త్వదృష్టి యుండును. పట్టాభికలమునకును గొంతకలదని ఆతనిరచనమును, జీవనమును దెలుపుచున్నవి. ఉన్నతాశయములతో జీవనమును చిఱుతప్రాయమునుండియు సంధించి, వానిచరితార్థతకై పెక్కుసిలుగుల నెదుర్కొనుటకు నడుము గట్టిన పట్టాభి తనకలమును అబద్ధపుసిరాయందుగాక మాపుగాని ఆదర్శప్రభాపూరమందు ముంచినాడు. మనుజునివ్యక్తిత్వమునకు రచనమునకు, వ్యత్యాసము లేదు. పట్టాభిరచనమందే పట్టాభిజీవనచరిత్రము ప్రతిబింబించుచు నుండును. పట్టాభి మక్కువమెయి కళోపాసనము చేయువాడును, గభీరతత్త్వసింధువున గ్రుంకులిడినవాడును కాడు. కావున ఆతనిరచనము చక్కనిదేయయ్యు, కాలవిహాయసమున నక్షత్రమండలమట్లు వెలుంగునది కాదు. ఇట్టిరచనములను సృష్టింపగల కలములు నేడు భారతభూమియందు మూడుమాత్ర మున్నవి. ఈకలములను చేతబుట్టిన మహాద్భుతప్రజ్ఞాధురంధరులు (౧)రవీంద్రుడు, (౨)రాధాకృష్ణుడు, (3) అరవిందుడు. వీరినిమించిన కళోపాసకులును, తత్త్వవేదులును, రచయితలును ప్రస్తుతపృథ్వియందు లేరు. వీరిరచనలు, వీరివాక్కులు సృష్టితుదివఱకు నిలుచును. వీనిని చూడగలకన్నులున్నచోటున, వీనిని గ్రహింపగల మనసున్నతావున, వీనితో రాసక్రీడలు సల్పగల హృదయము లున్నతావలమున వీనికి చిరపూజ జరుగుచునేయుండును. ఆశారహితుడై, సంతృప్తియందు మునుగడకడపువాడై, ఒకటిగాక పదిశాఖలుపట్టి వానిపై ములుకులెత్తి, సముచితవిజృంభణమునకు తనశక్తియందలి సగపాలునకుమాత్రము తరుణమిచ్చి వెనుక నిలిచిన వ్యక్తియై, చేతికి చిక్కినతరుణములన్ను, ప్రజ్ఞను ప్రస్ఫు

టింపజేయు ప్రదేశములను పడవన్ని కృష్ణాజిల్లాయ్యం
దొకదిడ్డిగంతయందు కాళ్లుముడుచుకొని కూర్చునియున్న
వింతమానిసియైన పట్టాభిజీవనరచనమును, దానికి ఛాయా
ప్రతిమయై నిలుచు నాతనిసాహితీరచనమును పైన
దెలిపినమువ్వుర ద్వివిధరచనములతో బుజమొడ్డి నిలుచు
నవి కావు. వ్యాసములు వ్రాయుటకును, కొంతకాలము
జీవించియున్న "జన్మభూమి"కి సంపాదకీయముల నొసం
గుటకునుమాత్రము పట్టాభి తనకలమును ప్రయోగించి
నాడు. భీమునకు మట్టవలసినవి పద్యపు మెతుకులా?
భీముడు నిలువవలసినది మూలకొడ్డియందా? తనకలము
ప్రజ్ఞ నెఱిగిన పట్టాభి, ముప్పదేండ్లకుమున్నే కలముపట్టిన
పట్టాభి తనకలమున కీయందగుపని ఈమాత్రమా? తన
భావనాదిగ్వలయమునకు హద్దుపద్దు లేర్పఱుచుకొనిన
పట్టాభి, నక్షత్రమండలముదాటి ఎగరజాలు తన
చూడ్కులయొక్క రెక్కలు విఱిచి, ఒకప్రక్క నిలి
చినపట్టాభి తనకలమువలన తానమరత్వ మందదలచు
కొనలేదు. ఇతడు గ్రంథకర్తయని యెవ్వరైన దలతు
రేమో! కాదని నొక్కిచెప్పుదును.

పట్టాభి, వ్యవహర్త

సాహిత్యజ్ఞానమందును, వచనరచనమందును,
భౌతికశాస్త్రగ్రహణమందును, క్రీడాకౌశలమందును,
ప్రజాసేవయందునుమాత్రమేగాక వ్యాపారనైపుణ్యము
నందును గూడ పట్టాభిప్రఫుల్లచంద్రులకు కొంత
పోలిక యున్నది. ప్రఫుల్లచంద్రుడు సైన్సునుగాని,
సాహిత్యమునుగాని చవిచూడకమున్ను గృహపరిశ్రమల
మీదను, వ్యాపారముమీదను మనసు నిలిపినాడు. ముక్తా
రామ్‌బాబు వీథిలో విద్యార్థిజీవనమును గడపిన ప్రఫుల్ల
చంద్రుడు విశేషసమయమును అర్థశాస్త్రజటిలాంశము
లను పిడికిట బట్టుటకై వెచ్చపెట్టినాడు. అర్థశాస్త్రము
నిమిషనిమిషము పెరుగుమహాశాస్త్రము. ఈశాస్త్రమున
పట్టాభి కోయాజిగాని, షాగాని కాకున్నను, ఇం
దాతడు చాలప్రజ్ఞ సంపాదించినాడు. రాజకీయవేత్త
లని భారతదేశమున నేఁడెన్నబడువారందఱు రాజ
కీయ, అర్థశాస్త్రములను గుప్పిటబట్టినవారు కారు.
అట్లు పట్టగలిగినవారు కొలదిమంది ప్రధాననాయకులే.
వారిలో పట్టాభి యొకడు. సాహిత్యమం దభిరుచిగల
వానికి వ్యాపారమన దలనొప్పి. సర్వతోముఖశక్తిగల
పట్టాభి వ్యాపారనిర్వహణమున నందినచేయి అనిపించు
కొనినాడు. ఆంధ్రబ్యాంకు, ఆంధ్రఇన్‌స్యూరెన్సు
కంపెనీ, భారతలక్ష్మీబ్యాంకు, లేండుమార్టిగేజ్
బ్యాంక్, కో-ఆపరేటివ్‌బ్యాంకు మున్నగు సంస్థల
కితడు శంకుస్థాపన మొనరించినాడు; మిగులచాకచక్య
ముతో వీనిని నడపుచున్నాడు. ఆంధ్రచరకాసంఘము
నకు కార్యదర్శియై చక్కనికృషిసలిపి, ఖద్దరుకాపులకు
తలలోని నాలుకయైనాడు.

పట్టాభి, రాజకీయవేత్త

దేశారాధనమే పరమావధియనియెంచినమహాపురు
షులలో పట్టాభి యొకడు. ఆశగాని, ఆడంబరముగాని
లేని ఈసేవకుడు రాజకీయములలోనికి నేఁడు అడుగుపెట్ట
లేదు. యువకుడైయుండగనే ౧౯౦౬లో నితడు
నడుముగట్టి ముందల కుఱికినాడు. ఉఱికిన పదేండ్లలో,
పరుసవేది నిచ్చు తననైద్యవృత్తికి నీరు వదలినాడు. ఒక
సురేంద్రునివలెగాని, ఒకపాలువలెగాని దృష్టియందు
నిలుపుకొనిన ఆశయములకు హంసపాదులు నిర్మించిన
వాడుకాడు పట్టాభి. దేశసేవయందును, రాజకీయవిజ్ఞాన
మందును ఇటీవల పేరందిన కొందఱు మహానాయకుల
కితడగ్రజుడు. దాసు రాజకీయములం దడుగిడినది
౧౯౨౦లో. అందాతడు శ్రమింపజాలిన దైదేండ్లు.
దాసువెనుక నెహ్రూవాతోచి, దినినుండి దాసుపిలువ
కొలదియేండ్లలో ఆతని ననుగమించినాడు. జవహరు
నిన్నగాక మొన్నటివాడు. శ్రీనివాస అయ్యంగారు
ఒకందుకు రాజకీయాలలో ప్రవేశించి, గోహాతినుండి
మరలి పనిముగిసినదనుకొని తనకుదాను "జయ్!" అను
కొని తట్టపాగ దాల్చి తోంటపనిలోనికి దిగి తన
సంచులు తాను లెక్కించుకొంటున్నాడు. దేశాయి
గారు నేఁడుదయించినజ్యోతి. సాంబమూర్తి ప్రకాశం
ప్రభృతుల రాజకీయవయస్సు నాలుగేండ్లుమాత్రమే.
వీరికంటె రాజగోపాలాచారి పెద్దవాడు కాడు. అను
భవమందుగాని, అభిజ్ఞతయందు గాని వీరెవ్వరును

పట్టాభి కీడురారు. వీరు పట్టాభిప్రోల విద్యార్థులగుట కర్హులని గొంతెత్తి తెలుపుదురు. కాంక్షించియుండి నచో, పట్టాభి ప్రధాననాయకులలో నొక్కండనిపించు కొనువాడు. ఇట్టికాంక్ష ఇతనికేకాదు ఏఆంధ్రునకును లేదు. తమ్ముతాము గౌరవించుకొనక గౌరవకాంక్షపై కన్నునిలుపనివారికి గౌరవ మెందుండి లభించును? దేశదాస్యవిముక్తికై ఆంధ్రు లెంతయో త్యాగము సలిపిరి. కాని ఇంతవనుక ఒక్కఆంధ్రుడును కాంగ్రెసున కధ్యక్షుడుకాలేదు. ఇందక్కజము లేదు.

తనజాతికిని, తనకును వెనుకబెంచి ఏర్పడినపుడు, పట్టాభి మిన్నకొనియేయుండును. ఒకప్పుడు యువకుడైన తెన్నేటి విశ్వనాథము కొంతగొణిగినాడు. కాని పట్టాభి? "మేముపోయి, చోటులకై అడుగుకొనము" అని భీష్మించుకొని కూర్చున్నాడు.

భాషానుసారమైన రాష్ట్రవిభజనము కాంగ్రెసు అధీనమందుండవలెనని పట్టాభి శ్రమించి కృతకృత్యుడైనాడు. ౧౯౧౭ లో ప్రత్యేకమైన తెలుగుగడ్డకై ఈతడు తమిళులతోడను, బెసంటుతోను పోరినాడు; నెగ్గినాడు. ప్రత్యేకించి తనజాతీయుల కీతడు చేసిన దొడ్డపని అది. రాష్ట్రవిభజనమున నీతడు కావించిన కృషిని మన్నించి, భారతీయు లీతని ౧౯౩౮ లో 'లింగ్విస్టిక్ లీగ్'నకు అధ్యక్షునిగావించి గౌరవించిరి. భారతీయ లోకఆంధ్రునకు చేసినతొలిమర్యాద అది. పదంపడి వంగరాజకీయవాదులభేదములను పరిష్కరించుటకు న్యాయమూర్తిగా పట్టాభి ఎన్నుకొనబడినపుడు ఆంధ్రుడందినగౌరవము తేటపడినది. గంపలకొలది అన్యరాష్ట్రీయులు తమబుజ్జలపై కురిపించు పువ్వుల నందికొనుటకు వంగీయులు ఎగిరి గంతులువేయుదురు. ఒక్కొకపుడు తమపాదములకు తాము మ్రొక్కుకొని ఆనందింతురు. అన్యరాష్ట్రీయుడు తీర్పుచెప్ప నెదుట నిలిచినపుడు, "నీవెవరవు పుల్లయ్యా!" అని సాగనంపుటకు వీరు సంశయింపరు. అంధకారమును, ఆలోకమును ఒక్కచోటున నెట్లుండును? ఆంధ్రత్వరాహిత్యమును, ఆత్మగౌరవమును ఒకేనెలవున నుండజాలునా?

జాతీయవిద్యపై పట్టాభికి ప్రేమమెండు. హనుమంతరావు దివంగతుడైనపిదప ఆంధ్రజాతీయకళాశాలకు అండయైనవాడు పట్టాభి. జాతీయవిద్యపట్ల ఆంధ్రులకుండినఅభిమానము నేడించుమించుగ నడుగంటుటచే నేడు జాతీయకళాశాలయందు కొన్నిపుంజీల విద్యార్థులుమాత్ర ముండిరి. దీనికిగల ఆర్థికదార్ఢ్యము సన్నగిలినది. హృదయదార్ఢ్యము వీడని పట్టాభి దీని నట్టిటులాడనీక గట్టిగబట్టియున్నాడు. విశాలహృదయుండగు రామకోటీశ్వరరావు దీనికి ప్రిన్సిపాలై యుండి, తనజాతీయధర్మమును నిర్వహించుకొనుచున్నాడు.

గాంధిజీపాంచజన్యధ్వానమును విని నంతన పట్టాభి చరచర ముందులకు సాగివచ్చినాడు. మహాత్మునిమంత్రమందలి పటుత్వమహత్త్వము లిట్టివని ఆంధ్రపృథ్వి కెఱుకపఱచినాడు. "జన్మభూమి" మూలమున నన్యరాష్ట్రములందు ప్రచారముసాగించినాడు. కొంతకాలము చెఱ ననుభవించినాడు. "దేశభక్తులందు ఇతడు లెస్స" అని ఒకఅన్యరాష్ట్రీయు డెన్నడేని అనియున్న యెడల, ఈత డొకబిరుదుపసదన మందియుండువాడు.

పట్టాభి, మేధాశాలి

తీక్ష్ణబుద్ధిగల పట్టాభి ఆంగ్లసాహిత్యమందును, వైద్యవిద్యయందును, అర్థశాస్త్రరాజకీయశాస్త్రము లందును మాత్రమేకాక ఇతరవిజ్ఞానశాఖలందుగూడ కొంతపరిచయము సంపాదింపగలిగినాడు. తెలుగునందు గూడ నితడు ధారాళముగ నుపన్యసింపగలడు. కొంతకాలము తెలుగుసహకారపత్రికను నిర్వహించినాడు. హిందీయందుగూడ నీతడు చక్కగ మాటలాడగలడు; ఉర్దూతమిళములను చవిచూచి వదలినాడు. ఒకవిద్వాంసుని నిక్కంపుబోతు కనుగొనవలెననిన, నట్టింటనున్నపు డాతని నకస్మాత్తుగా పట్టవలెను. ఏదేనిధోరణిలోనికి మెల్లగ దింపవలెను. తీగెలాగినయెడల డొంక లేచివచ్చును. ఎవ్వనిపాండితి గాని అంతరంగమున దొంగయై దాగియుండదు. మీదిరాతిని తొలగించినంతన గంగోదకము లోని యూటనుండి ఉబికివచ్చులీల, విద్వాంసునిమనసునందలి భావ

స్రోతము తెరలుతెరలై పొంగివచ్చును. పట్టాభి ప్రసంగము పాంచాలసీమవంటిది. ఈ సీమయందైదు ఉపనదులుండుట ప్రపంచ మెఱుగును. పట్టాభిప్రజ్ఞ ఐదుతరగతులు కలదని పాఠకులు గ్రహించియేయుందురు. ఈ వైదింటిని అనుసరించు శ్రోతలకు జ్ఞానసింధువు గోచరమగును. ప్రసంగకౌశలమున పట్టాభికున్న ప్రాముఖ్యము అనల్పము. పట్టాభి చక్కనిజ్ఞాపకశక్తిగల మనీషి. వేమావారును, చిలకమర్తివారును, భోగరాజువారును సైదోడులు.

పట్టాభి, మనుష్యుడు

పట్టాభి వక్తయనుడు; ప్రాతగాడనుడు; వాదనా కుశలుడనుడు; వ్యవహర్త యనుడు. మనుష్యుడనిపించు కొనినపట్టాభియే పట్టాభి. ఇతడు నాస్తికుడను నొక వదంతియుండెడిది. షెల్లీ ఎట్టినాస్తికుడో, ఇతడును అట్టినాస్తికుడే ఏమో! షెల్లీ వ్రాతలు బోధపడుచు కొనినవారలు అతడు నాస్తికుడో, ఆస్తికుడో ఎఱుగుదురు. పట్టాభిజీవనమును పరికించినవారు అతడు ఆస్తికుడో, నాస్తికుడో ఎఱుగుదురు. గాంధికి శిష్యుడైన వ్యక్తి నాస్తికుడైనచో, అతడు 'జూడస్ ఇస్కేరియట్' అయియుండును. ఆచార్యునితో బాటు తాను శిలువనుచేబూని, తన దేశీయులదృష్టి నాకర్షించియుండు వాడు కాడు. దైవభక్తుడును, ఆశావాదియునగువాడును అనవరతము కనుఎదుట దివ్యదృశ్యమును చూచుచుందురు. అంధకారమందు దిగబడినను వీరు తమభావివిజయము నెడల విశ్వాసముంచితీరుదురు. నాస్తికుడు విశ్వాస రహితుడు. పట్టాభిక్రియలను, పట్టాభిరచనలను పరికించినవారు, అతడు ఆదర్శోపాసకుడనియు, ఆశోపహతుడై పడియుండక అనంతవిజయమును పూరించు యోధుడనియు గ్రహింపజాలుదురు. *

*పట్టాభి వాక్యములను గమనింపుడు: "When we speak of the Religion of patriotism or elevating politics to the plane of Religion, we merely make the sordid politics of the day sacred, the compartmental politics of the day comprehensive, the competitive politics of the day co-operative" Vide Pattabhi's article with the caption "Has Congress failed?" recently contributed to the "Amrita Bazaar Patrika" Pooja Number. ఈవాక్యములతో రాధాకృష్ణునివాక్యములను పోల్చిచూడుడు. "Religious idealism seems to be the most hopeful political instrument for peace The world must be imbued with a love of humanity. We want religious heroes who will not wait for the transformation of the whole world but assert with their lives if necessary the truth of the conviction on earth ore family' (Vide Radhakrishnan's famous book Kalki, page 96). "We rest but to wake up. We are passive only to become active once again" (Vide Pattabhi's article "Is Gandhi played out?" which appeared in the first issue of the "Twentieth Century") దీనితో నీవాక్యములను పోల్చిచూడుడు: "A period of rest ensues during which the unconscious may work effectively" (Vide: C. E. M. Joad's "Counter attack from the East" page 102) ఈపలుకులనుగూడ పరికింపుడు: Intelectual inaction seems to be the prelude to the intuitive flash We must allow the intellect to be fallow, let the object soak into the subsoil of our mental life and elicit its reaction to it" (Vide Radhakrishnan's "An Idealist View of life" page 179) పట్టాభివచనములును గమనింపుడు: "Every failure is only seemingly such and is in reality but a step to success", "Success itself is but the last phase of a series of failures". "We teach simplicity to our people and with simplicity of living comes sublimity of thought, ideas of self-respect, self sufficiency, self-reliance and self-realization." ఈవాక్యములవలన పట్టాభియొక్క మానసికగ్రథన మెట్టిదో తేటపడును.

తనఆశయమును చేరుపట్లు వలసినశక్తి నందుటకు ప్రతిమానవుడును తనలోపములతో తాను పోరుసలిపి, సంఘజీవనమునకు తనజీవనమును అనుబంధించి, సంఘస్ఖాలిత్యముల కెదురేగియు, సంఘమునుండి త్రాడు త్రెంచుకొనక వేరువమెయి వర్తింపవలెను. విజయజీవననిర్వహణమునకు వలసినఅనుభవము ఒక్కనాటితో చేజిక్కదు. కఠినమైనజీవకళయం దాఱితేఱునంతదనుక, మానవుడు తనశిరమును బొప్పిగట్టించుకొనుచుండవలెను. ఇతడెంతేనిమనఃక్లేశము నందవలెను. "నారాష్ట్రమున నాకు పలుకుబడిలే" దని పట్టాభి ౧౯౨౭ లో కలకత్తాయందు పలుకుట వినియుంటిని. ఒకప్పుడు ఈతని వేధించినపరిస్థితు లెన్నో ఉండియుండును. పొట్లుపడక, నేలగూలక పైకిలేచినవారు మహాపురుషులందు లేరు. ఒకప్పుడు తలపైబడు జుగుప్సాధూళి, పదంపడి గౌరవహేమభస్మమగునని రవీంద్రు డనినాడు (Vide: Rabindranath's famous essay on "Nationalism") నేడు పట్టాభి ధూళ్యవలుంఠితుడుగాక బంగారువంటిప్రజాదరణము నందుచున్నాడు.

పట్టాభిప్రజ్ఞకు అతడందినపేరు చాలినదికాదు. ఇందులకు అతడాంధ్రుడైపుట్టుట ఒకకారణము. రెండవహేతువు ఇతడు కీర్తియెడల రోతగలిగినవింతమానిసియగుట. పట్టాభికి మహాపురుషలక్షణము లున్నవనుట నిస్సంశయము. తాదలచినదానిని నమ్మి ఇతడు ముందంజవేయును. తనతలపుల నెఱిగి, తనపలుకులు విని, తనచెయువులు చూచి ఒరులు సంతసింతురనికాని, క్రోధకణములను హృదయములందు రవులజేసికొందురనికాని యోజింపక ముక్కునకు సూటిగా నీతడు పోవును. ప్రత్యుపకృతి నభిలషించి ఈతడుపకారములు చేయడు. గట్టిపొదుపరియను పేరందియు ఎదుటిదుఃఖమును, దారిద్ర్యమును పాపుట కీతడు హృదయమంజూషను తెఱచివేయును. వేయి నెరవులు గోసి సాహాయ్య మపేక్షించువానికి, ఇతడు తోడ్పడితీరును. అసాధ్యక్రియ నీతడు సాధించితీరును. తనకు "తందాన" యను నవగ్రహములను తన చుట్టును చేర్చుకొనుట ఈతడెఱుగడు. ఎత్తులువేయుట ఈతని ప్రకృతికి ప్రతికూలము. ఒకరిని వశమొనర్చుకొనవలెనని ఇతడు పొగడ్తలోనికి దిగడు. ఏమోమోటము లేక, కుండ బ్రద్దలుకొట్టినట్లు మాటలాడి, ఇతడెందఱిప్రోవనో తెచ్చుకొన్నాడు. ఎందఱికన్నుబుస్సులకో తలయొడ్డినాడు. పట్టాభి లౌకిక మెఱిగినవ్యక్తి కాడు. ఇతనిస్పష్టవాక్కు, ఇతనిశుభ్రహృదయమునుండి వెడలునదని గ్రహింపనేరక, ఎందఱో ఇతనికి ప్రతికక్షులై నిలిచిరి. ఒకరిదూషణకై జంకక, ఒకరిభూషణకై ఉబ్బితబ్బిబ్బులాడక, ఒకరిజోహారునకై, ఒకరిసంప్రీతికై, ఒకరిసేవకై, ఒకరిఉపకారమునకై ఆతురపడక, ఒకరియడుగులకు మడుగులొత్తక; ఇతడు తనపనిని తాను నిర్వర్తించుకొనును. సత్వరఫలితము చేకూఱలేదని నిట్టూర్పులు విడువడు. చీకటిక్రమ్ముకొనుచున్నను తనయత్నములకు వెలుగు పొసగునని ఈతడు నమ్మును. కైదునుండి వచ్చినమర్నాడు దురదృష్టమును, అంతఃకలహమును, నిరుత్సాహమును, నిరాశయును, అత్యాచారమును పులులై కాంగ్రెసుపై వ్రాలియున్నముహూర్తమందు విజయముమీది ఆశను పోద్రోలక, తా నవలంబించిన కార్యవిధానముమీదివిశ్వాసమును సడలనీక, ధైర్యమును చిక్కబట్టి, చరచర నడివీథి కరిగి పికెటింగునకు కడంగి మరల కైదుదెస పదములు సాగించినాడు. రోగపీడితుడయ్యు, ఆపదను "దూ! దూ!!" యనిపిలచుటకు సంశయింపనిధీరుడు పట్టాభి. వలచియుండినచో, ఇతడైశ్వర్యవంతుడై యుండువాడు; కీర్తివధూటిని వశపఱచుకొనియుండువాడు. వృద్ధి తనంతదాను వలచివచ్చినపు డీతడు పెడమొగము పెట్టినాడు. ఈపని అవివేకమని కొందఱందురు.

మహాపురుషులక్రియ లొకొక్కపుడు పిచ్చిపనులవలెను, వివేకరహితచర్యలట్లును పొడగట్టును. కాలము కడచినగాని ఈక్రియల నిజరూపము తేటపడదు. మహాపురుషునకైనను పదస్ఖలనము సహజము. మహాపురుషుడును ఒకమానవుడే. బొంబాయి క్రానికల్ పత్రికాసంపాదకత్వమును స్వీకరించి, పృథ్వినాలుగుమూలలతో సంబంధముగల మహానగరమున నివాస మేర్పఱుచుకొని, ఒకమాఱు సముద్రము దాటియుండినచో, తాను విశేష

ప్రతిభ నందుటయేగాక, పట్టాభి తనజాతి కెంతేసి పేరు దెచ్చియుండునాడు. తనయున్నతికి దిగదుడుపని నపుడది తనజాతికి బలాదూరగునని ఈతడు గ్రహించి యుండకపోవచ్చును.

సాహస మొక్కొకపుడు మొండిసాహస మగునట్లు, తెగువ యొక్కొకపుడు కూడనితెగువ యగులీల, త్యాగ మొక్కొకపుడు తీవ్రాచరణ మనిపించుకొనునేమో! మీనమేషములు లెక్కించుట త్యాగిపని కాకుండుట నిక్కమే. త్యాగికైనను కన్నులుండును కదా! మహార్ణవము నీదుటకై ముందుకు దుముకవలయు నేని కనులుమూసికొని సుడిగుండమునందే ఈతడు లంఘింపవలెనా? త్యాగమునకు ఊగిసలాట ఘోర విరోధియే! కాని దూరదృష్టి దానికి వైరియని యోజించి, నిముసములో మ్రగ్గిపోవుట మహాత్యాగమని తలచువాడు త్యాగతత్త్వమును గ్రహించిన వాడు కాడని నాయుద్దేశము. దూరదృష్టి త్యాగమునకు విరోధియగుట నిక్కమగునేని, అది పృథ్వి నుండి బహిర్గతము కావలెను. పదునొకండుగురు యువకులను దోకొని ఘోరమృత్యువును ఆహ్వానించిన ఇటలీమహాపురుషుడు తనకర్జమునకు కనులుంచి ముందుల కురుకవలసెడిది. మహాత్యాగమునలిపిన ఏసుకూడ, తనుముహూర్త మాసన్నమగువఱకు తడసి యున్నాడు. ప్రాణములను కాపాడుకొనుటకై పగతుర దరినుండి పాఱినాడు. («Therefore they sought again to take him; but he escaped out of their hand, and went away again beyond Jordan into the place where John at first baptized; and there he abode." Vide; Verses 39&40 Gospel of St. John) చచ్చి విజయధ్వజమెత్తిన ఏసు లెందఱున్నారు? ఇట్టిఏసుల కజ్రసము కేలుమొగిచెదను. ఇట్టిఏసులకంటెగూడ బ్రదికి విజయమంది, చచ్చి దిగ్విజయమందిన ఏసులు ఘనతరప్రజ్ఞగలవారని నాతలంపు. రాజకీయములకు కావలసినది వట్టి మతావేశమేకాదు, దూరదృష్టియు గూడ తప్పక వానికవసరమైనదని నొక్కి చెప్పుదును. గంగపొంగి ఒక్కొకపుడు ఆర్యావర్తమును ముంచివేయును. పట్టాభిమేఘస్పృకంటె, పట్టాభి హృదయము చిన్నదియేయయ్యు, అది మహావేశమున పొంగి, మేఘశిఖరమునుగూడ రెండుమూడుతూరులు ముంచివేసినది! వాడిమెదడుగలపట్టాభి తుదిరొబ్బను చేరలేవంటినిగదా! మెదడుకొనయందే అద్భుతమరీచి సంశోభితంబైన సూక్ష్మదృష్టి దివ్యపుష్పమట్లు ప్రస్ఫుటించును.

చేఁకిక్కిన చక్కనిటెరుణములను నూరముగ గిరవాటువేసిన పట్టాభి మొండితనమును ప్రదర్శించెనుగాని త్యాగము చూపలేదని నొక్కివక్కాణింతును. వానిని బట్టి యాతడు భూప్రదక్షిణము చేసియుండవలసినది. కాని పట్టాభి సామాన్యుడుకాడని యెఱుగుదును. నిన్నటి లోపములను నేడు నేలగూల్చి, రేపటివిజయమునకై వానిని మెట్టులుచేసికొనుట మహాపురుషుని లక్షణము. పట్టాభి నేడు యువకుడై నిలిచినాడు. స్వరాజ్యభవనమును దృష్టియందిడికొన్నాడు. (Vide: "Has Congress failed?" last paragraph) ఈ సౌధమున కీత డెట్టి మెట్టులు కట్టునో పరికింతముగాక.

పట్టాభి నూతనతేజమందిననాడే రుచిచుంబనమంది వికసించు పూలలీల, ఆతని ఆశయములు కుసుమించును. నాడే ఆతనిహృదయ మానందసౌరభమున దేలియాడును. నాడే పట్టాభి ఆంధ్రప్రజ్ఞ సూపినవాడగును. నాడే పట్టాభి పట్టాభిరాము డనిపించుకొనును.

విష్ణుకుండి వంశము

(అనువృత్తము)

మాధవవర్మ అపరిమిత బలపరాక్రమసంపన్నుడనియు, మహారాజాధిరాజనియు, రాజపరమేశ్వరుడనియు నీవఱకే తెలిపియుంటిమి. ఆతని ప్రజ్ఞాదికములను, గుణాతిశయములను ఆతని యీపూరు, పొలమూరు శాసనములు మనోహరముగ వర్ణించుచున్నవి. ఈపూరుశాసనము మాధవవర్మ, స్మృతి, మతి, బల, సత్త్వ, ధైర్య, వీర్య వినయసంపన్నుడనియు, సకలమహీమండలమనుజపతి ప్రతిపూజితశాసనుడనియు, స్వభుజబలవిజిత సకలసామంతాతులబల వినయ, నయ, నియమసత్త్వ సంపన్నుడనియు, సకలజగదవనిపతిప్రతిపూజితశాసనుడనియు, అగ్నిష్టోమసహస్రయాజియనియు, హిరణ్యగర్భప్రసూతుడనియు, ఏకాదశాశ్వమేధావభృథావధౌతజగత్కల్మషుడనియు, సుస్థిరకర్ముడనియు, మహారాజనియు తెలుపుచున్నది. ఈవిశేషణము లన్నియు కేవలము స్తుతిపాఠకవచనములని మనము నిరసింపరాదు. ప్రాచీనభారతీయరాజనీతిశాస్త్రమును, తద్ధర్మమును తెలిసినవారి కీవిశేషణములు నిశ్చయముగ యథార్థములని గోచరించును. నేడు మనము ‘మహారాజ’ పదమును నిరర్థకముగ వాడుచున్నాము. ప్రాచీనరాజధర్మము నెఱిగినవారి కీ ‘మహారాజ’ పదము సరియైనఅర్థము స్ఫురింపజేయును. అనేకమందిమనుజపతులను, సామంతరాజులను తనవశులుగాజేసికొని తనయాజ్ఞలను పూజించి పరిపాలింపజేయగల్గినయాతడే ‘మహారాజ’ పదమునకు అర్హుడు. ‘మహారాజ’ పదము క్రీ. శ. తొమ్మిదవ శతాబ్దమువఱకు దక్షిణాపథమందంతటను ఆయర్థమునందు వాడబడుచుండెను. అనేకమంది రాజశ్రేష్ఠులపై తన పరమేష్ఠిత్వమును స్థాపించిననాడు ఆమనుజపతి మహారాజని తలచుకొనుచుండెను. క్రీ. శ. తొమ్మిదవ శతాబ్దమునుంచి ‘మహారాజ’ పదమును ఆయర్థమునందు రాజనీతిజ్ఞులు వాడుట మాని దానికిబదులు ‘మహారాజాధిరాజ’ అనియు, ‘రాజాధిరాజ’ అనియు, ‘పరమభట్టారకు’డనియు, ‘రాజపరమేశ్వరు’ డనియు మొదలయిన విశేషణములు పెక్కింటినిచేర్చివాడసాగిరి. కావున విష్ణుకుండినులనాటికి మహారాజపదము “మహారాజాధిరాజ,” “రాజపరమేశ్వర” “పరమబ్రహ్మ” ణ్యాదివిశేషణములందు గల విశేషార్థముతోగూడ నుపయోగింపబడుచుండెనని యూహించుకొనవలయును.

ఇంచుమించుగా నిట్టివిశేషణములనే పొలమూరు శాసనముగూడ తెలుపుచున్నది. అందాతని బిరుదు గద్య యిట్లున్నది:

“అతులబలపరాక్రమ, యశో దానవినయసంపన్నో; దశశతసకలధరణీతలనరపతి; రవసితవివిధదివ్యత్రివరనగరభవనగతపరమయువతీజనవిహరణరతి; రనన్యనృపతిసాధారణదానమానదయాధర్మ, ధృతిమతి, క్షాన్తి, కాన్తిశౌర్యౌదార్యగాంభీర్యప్రభృత్యనేకగుణసంపజ్జనితరయసముత్థితభూమండలవ్యాపి విపులయశాః; క్రతుసహస్రయాజీ; హిరణ్యగర్భప్రసూతిః*; ఏకాదశాశ్వమే

---

* “హిరణ్యగర్భ ప్రసూతిః” అన్న విశేషణమునకు నింతవఱకు సరిగా నెవరును సరియైన యర్థమును చెప్పలేదు. హుల్షుపండితుడు “హిరణ్యగర్భ” మనునది మహాదానములలో నొకటియనియు, ‘హిరణ్యగర్భప్రసూతిః’ యనగా హిరణ్యగర్భ మను మహాదానము చేసినవాడనియు నర్థము చెప్పుచున్నారు. (ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా, సం. ౧౭, పుట ౩౩౭, నోటు ౪.) ఇది సంప్రదాయవిరుద్ధమైన వ్యాఖ్యానము. ఇట్టి విశేషణమే దామోదరవర్మ మట్టిపాడుశాసనమందు “అనేకహిరణ్యగర్భోద్భవోద్భవస్య” యనియు (ఎ. ఇ. సం. ౧౭, పుట ౩౨౭, పంక్తి ౨-౩); అత్తివర్మ గోరంట్ల శాసనమందు “అప్రమేయహిరణ్యగర్భప్రసవేన” (ఇండి

ధావభృథస్నానవిగత జగదేనస్కః; సర్వభూత పరిరక్ష
ణచుఞ్చుః; విద్యా, ద్విజ, గురు, విప్ర, వృద్ధ, తపస్వి
జనాశ్రయః; మహారాజః.................. మహీ
తలనృపతిభాస్కరః; పరమబ్రహ్మణ్యః"

విష్ణుకుండినులలో పరమబ్రహ్మణ్యుడని పిలుచు
కొన్నవారిలో కడపటివాడును, మొదటివాడునుకూడ
నీ మాధవవర్మయే! ఇది యాతని రాజపరమేష్ఠిత్వమును
మాత్రమేకాక హిరణ్యగర్భప్రసూతిత్వమునుగూడ దెలుపు
చున్నది.

ఈపూరుశాసనమును మాడవమాధవవర్మ విజయ
రాజ్యవర్షములు ౩౭ అగునేట గ్రీష్మఋతువున ౧౫-వ
దివసమున నాజ్ఞాపించెను. అప్పు డాతడు కుడావాడ
విజయస్కంధావారవాసకమున విడిదియుండి, గుద్దాది
విషయములోని విలెంబలిగ్రామమును తన వంశవిభూతి
కొఱకై శ్రీవత్ససగోత్రుడును, బ్రాహ్మణుడును నగు
అగ్నిశర్మకు సర్వకరపరిహారముగా అగ్రహారముగావించి
ధారవోసెను. ఆవృత్తాంతమును ఏతద్విషయనివాసు
లయిన సర్వజనులకు తెలియబఱచుటకును, అచ్చటి రాజ
పురుషులు తనశాసనమును యథావిధిగా పాలింపవలసిన
దని ఆజ్ఞాపించుటకును ప్రియపుత్రుడైన మఞ్చ్యణ్ణభట్టా
రకుని "ఆజ్ఞప్తి"గా నియమించి పంపెను. ఈపూరు
శాసనములో పేర్కొనబడిన గ్రామములు మూడును
నేడుగుర్తించుటకు సాధ్యపడకున్నవి. ఐనను గుద్దాదివిష
యము గుద్దవాదివిషయము కావచ్చును. కృష్ణాజిల్లాలో
నొక గుద్దవాదివిషయమును, గోదావరిజిల్లాయం దొక
గుద్దవాదివిషయమును, విశాఖపట్నంజిల్లాలో నొక గుద్ద
వాదివిషయమును గలవు. వీటిలో మూడవది పూర్వము
కళింగదేశములో జేరిన దేవరాష్ట్రములో నున్నది.౨
ఈమూడింటిలో ఈపూరుశాసనోదాహృతమైన గుద్ద
వాదివిషయ మేదియో నిర్ధారణచేయ సాధ్యము గా
కున్నది. ఒకవేళన ఆగుద్దవాదివిషయము కళింగము
లోనిది కావచ్చుననుటకు ప్రమాణములు కన్పట్టుచున్న
వి. విశాఖపట్నంజిల్లా గోలుగొండతాలూకా పూర్వము
దేవరాష్ట్రములో జేరియుండెను. ఈ గోలుగొండ తా
లూకాయందు కురువాడయను ఒకగ్రామమును, గోలు
గొండ (యేజన్సీ) మన్యంతాలూకాయందు వెలింబయిలు

యను ఆంటిక్వేరి సం ౯. పుట ౧౦౨, పంక్తి ౩) అని
యును గలదు. "హిరణ్యగర్భప్రసూతిః" అనగా బ్రహ్మ
దేవునియందు బుట్టినవాడని యర్థము. (హిరణ్యగర్భు
డనగా (బ్రహ్మదేవుడు) క్షత్రియుడైన మహారాజు
పట్టాభిషేకమునొందినపిదప నొక వైదికకర్మవలన
హిరణ్యగర్భప్రసూతి యగుచున్నాడు. హిరణ్యగర్భ
ప్రసూతియైనందువలన పరమబ్రహ్మణ్యు డగుచున్నా
డు. మనుజపతి జాతముచేత క్షత్రియు డయ్యును ఈ
సంస్కారమును బొందినతరువాత బ్రాహ్మణు డగు
చున్నాడని స్మృతివాదము. పట్టాభిషేకము జరిగిన
తరువాత మహారాజు గోగర్భమునుండి జన్మించునట్లు
హిరణ్మయమయమైన గోవును దెచ్చి మంత్రోచ్చారణ
పూర్వకముగ నొకతంతు జరిపి జాతకర్మను జరిగింతురు.
గోగర్భమునుండి జన్మించిననరుడు బ్రాహ్మణసముడగునని
వేదములు, స్మృతులు, ధర్మశాస్త్రములు ఘోషించు
చున్నవి. మహారాజును హిరణ్యగర్భప్రసూతిని చేయు
సంప్రదాయము నేటికి తిరువాన్కూరులో నున్నది.

౧. విజయస్కంధావారశబ్దమునందు 'విజయ'
పదము కేవలము మంగళవాచకమమాత్రము. రాజు
యుద్ధానంతరము రాజధానికి మరలివచ్చునపుడుగాని
యుద్ధమున కేగుచున్నప్పుడుగాని సైన్యసమేతుడై విడిసి
యుండు విడిదికి 'స్కంధావార' మని పేరు.
ఈస్కంధావారము నిజమునకు తాత్కాలికముగ నిర్మిం
పబడిన యొక మహానగరము; రాజధానియని కూడ
చెప్పవచ్చును. ఇతడుండు రాజాంతఃపురమునకు వాసక
మని పేరు. పూర్వము, మహారాజులు తమ విజయ
స్కంధావారములను మహాగ్రామములచెంత నుండిన
విశాలమయిన బయళ్లమీద నిర్మించుచుండిరి. ఈ మహా
గ్రామములు దేవభోగములుగాని, బ్రాహ్మణుల కిచ్చిన
అగ్రహారములుగాని కాగూడదు.

౨. Copper plate grant of Chalukya Bhima I (C. P. No 14 of 1908-09.)

అను నొక గ్రామమును గలవు. విలెంబలి వెలింబయ లును, కుడావాడ కురువాడయును గావచ్చును. ఈ యూహయే యథార్థమైన దనుచో మూడవమాధవవర్మ ఇచ్చిన గ్రామము కళింగదేశమునందలి దేవరాష్ట్రము లోని దనుట స్పష్టము. కళింగదేశమును దాటి చైత్ర యాత్ర వెడలి శత్రువుల బరిమార్చివచ్చువేళ కాబోలు మాధవవర్మ ఈదానమును ఆజ్ఞాపించినాడు.[1]

మూడవమాధవవర్మ క్రీ. శ. ౬౧౦-౧౧ సంవత్సరము నడుమ, రెండవసత్యాశ్రయ పులకేశివల్లభుని ఆంధ్రదేశ దండయాత్రయందు ఓటువడి, హతుడై యుండవచ్చునని కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు, మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారల యొక్క అభిప్రాయము. ఇందేమియు అసంభవము కానబడదు. పైన నుడివినదాని బట్టి కళింగదేశమున గాంగులరాజ్యము క్రీ. శ. ౬౦౦-౬౨౦ సంవత్సరములనడుమ క్షీణదశనుండి, దిక్కుమాలి యుండెనని తెలియుచున్నది. ఇందులకు గాంగశకము ౯౧-వ యేడు మొదలుకొని ౧౨౮-వ సంవత్సరము వఱకు నొకశాసనమైన లభించకుండుట బలమయినప్రమాణము. ఆకాలమున మూడవమాధవవర్మ ఆంధ్ర, కళింగముల రెండింటిని నేకచ్ఛత్రాధిపత్యమున పరిపాలించుచుండెను. అట్టియెడ కళింగము దైన్యస్థితియందుండుట గాంచి సత్యాశ్రయుడు తూర్పుదెసకు దిరిగి, దక్షిణకోసల కళింగరాజ్యముల జయించి, విష్ణుకుండిన మాధవవర్మను ఎదుర్కొని యుండనోపు. అయ్యవొళె శాసనము[2]లో కూనాలపుర యుద్ధవర్ణనము విష్ణుకుండినుల కొలనుపురమును తలపునకు తెచ్చుచున్నది. సత్యాశ్రయుడు పిష్టపురమును సాధించి పిమ్మట కూనాలపురమున కేగెనని యందు తెలుపబడి యున్నది. కూనాలమును,కొలనును కొల్లేరగుటకు సందియమేమియు లేదు. సత్యాశ్రయుడు తా నోడించిన శత్రువుల పేరులు తెలుపకుండుట మిగులఆశ్చర్యకరము. మహాపరాక్రమశాలియు, యైంధాగ్రేసరుడును నగు మూడవమాధవవర్మ మరణించిన వెంటనే విష్ణుకుండినులు ఏలుచుండిన ఆంధ్రదేశము పులకేశివల్లభునకు సులభముగా కైవసమయ్యె నని యూహింపవచ్చును. అందులకు సత్యాశ్రయు వల్లభేంద్రుని కొప్పారంతామ్రశాసనము ప్రబలప్రమాణము.

౪. మంచ్యణ్ణభట్టారకుడు — క్రీ. శ. ౬౧౦ మొదలుకొని ౬౨౪ వఱకును: ఇతడు తండ్రి వెనుక జీవించియుండెనో లేదో, నిర్ధారణచేయుటకు వీలుగానరాదు. అయినను కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు క్రీ. శ. ౬౨౪ సంవత్సరమువఱకు చాళుక్యరాజ్యమును ఆంధ్రదేశమునందు స్థాపింపజాలకపోవుట జూడ మంచ్యణ్ణభట్టారకు డంత వఱకు జీవించియున్నా డని యూహింపవలసివచ్చుచున్నది. సత్యాశ్రయు డాంధ్రదేశమును బాలింప తనకు సేనానియు, నాప్తభృత్యుడు నగు పృథివీధ్రువరాజును ప్రతినిధిగా నియమించి చనియుండును. ఇతడే కొప్పారంశాసనమున కాజ్ఞప్తి. మంచ్యణ్ణ భట్టారకుడు, చాళుక్యభూపాలు డాంధ్రదేశసీమల దాటినంతనే ధ్రువరాజు నెదుర్కొని ఘోరసంగ్రామమునందు ఓడించి హతముగావించియుండును. ఆతడు పోగొట్టుకొనిన పైతృకరాజ్యమును మరల సంపాదించుకొనుటకై విశ్వప్రయత్నములు చేసియుండుననుటకు సందియము లేదు. పృథివీధ్రువరాజు మరణించినతరువాత సత్యాశ్రయుడు తనకు ప్రియానుజుడును, యువరాజు నగు కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని వేంగిదేశమునకు బంపియుండును. కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు వేంగిమహీరాజ్యమును సంరక్షించుకొనుటకంటె, తనకొకరాజ్యమును స్థాపించుకొనదలచి యాంధ్రదేశము మీదికి వచ్చియుండును ఈయూహయే సరియైన దయినచో కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు క్రీ. శ. ౬౧౮ మొదలుకొని ౬౨౪ వఱకు నైదారు సంవత్సరములు వేంగీరాజ్యమునకై మంచ్యణ్ణభట్టారకునితో ఘోరముగ బోరాడి, యతని నోడించియుండవలయును.

౧. ఈశాసనము విశాఖపట్నంజిల్లానుండి రెండు జిల్లాలు దాటి గుంటూరుజిల్లాకు ఎట్లు పోజాలియుండునని చదువరులు సందేహింపనక్కరలేదు. ప్రతిగ్రహీత కుటుంబములు అరిష్టములు కలిగినపుడు వలసబోవుచు వీటిని గొంపోయియుందురు.

౨. Ep. Ind. Vol. VI. p. 1. Verse 17.

పైన నుడివినరీతిని మంచ్యణ్ణభట్టారకుడువిఫలమనోరథుడై, దైవోపహతుడై క్రీ.శ. ౬౨౩-౪ సంవత్సరప్రాంతమున మరణించియుండవచ్చును. ఆసంవత్సరమునందే కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు స్వతంత్ర చాళుక్యరాజ్యమును ఆంధ్రదేశమున స్థాపించెను.[౧] మంచ్యణ్ణభట్టారకుని మరణములో విష్ణుకుండిన్యధిరాజ్యము కూలంకషముగ నాశ మొనరింపబడెను. ఆతని మరణముతో నాంధ్రదేశమున కుబ్జవిష్ణువర్ధను నెదిరింప శక్తిగల ప్రత్యర్థి లేకుండ బోయెను.

౬

'విష్ణుకుండి' శబ్దోత్పత్తి, ఇతర విషయములు

విష్ణుకుండిశబ్దముయొక్క వ్యుత్పత్తి మనకు సరిగా తెలియదు. వినుకొండ యను తెలుగుదేశపు గ్రామనామము ఇంతకుముందే వచించినట్లు సంస్కృతమున 'విష్ణుకుండి' గా నుండియుండవచ్చును. అంతేకాని నా మిత్రులు కొమఱ్ఱాజు వేంకటలక్ష్మణరావుగారూహించినట్లు "వినుకొండయను తెలుగుపదమును పరిపాలకవంశమువారని మెప్పించుటకు పండితులు విష్ణుకుండిగా సంస్కరించియుందు"రని యూహించుటసంభావితము. ఇందు లక్ష్మణరావుగారు నిక్కముగా పొరబడిరి. క్రీ.శ. ౪,౫ శతాబ్దములందు "వినుకొండ", విన్హుకుండియని పరగనో, లేక విష్ణుకుండియనిపరగనో తెలుపుశాసనాధారము లేవియు గానరావు. అట్టియెడ వినుకొండయే మొదటి వ్యుత్పత్తిపదమనియు, దానినుండి 'విష్ణుకుండి'యని సంస్కృతశబ్దమును పండితు లూహించిరనుటయు కేవలము సాహసము. విష్ణుకుండిపదమునుండియే 'విన్హుకుండి', వినుకొండి, వినుకొండ మొదలయినవి జనించి ప్రాకృత తద్భవము లయ్యెననుట సమంజసము. "వినుకొండ" "విష్ణుకుండి"గా మారెననుట కాధారములు లేవు. వినుకొండ పూర్వము విష్ణుకుండిగావచ్చు నని మొదట డాక్టరు కీలుహారనుగారు ప్రతిపాదించిరి.[౨] విష్ణుకుండి వాస్తవ్యులయిన కారణమున, 'విష్ణుకుండి' వంశనామమయినది. శాసనములందు "విష్ణుకుండినాం" అని వంశనామము గానబడుచున్నది. ఇట్లే వాకాటకులు 'వాకాటకానాం' అనియు, పల్లవులు 'పల్లవానాం' అనియు, కదంబులు 'కదంబానాం' అనియు సమకాలికులు దెలుపుకొనిరి. తెలుగుదేశమున గ్రామనామము ఇంటిపేరుగా నుంచుకొనుఆచారముకలదని అందరికిని దెలిసిన విషయము. లక్ష్మణరావుగారు "ఒకవేళ నీవిష్ణుకుండి వంశజులు తాము విష్ణుకుండమునుండి యుద్భవించినట్లు చెప్పుకొనవచ్చు"నని వ్రాసిరి. ఈవ్రాత కేమియు నాధారము లేదు. ఇట్టి విపరీతపు వ్యుత్పత్తిగాథను విష్ణుకుండినులు కల్పించుకొనియుండలేదు. విష్ణుకుండి వాస్తవ్యులగుటచేత నానగరనామమును వంశనామముగా చేసికొని "విష్ణుకుండివంశమువారైన" అని అర్థమిచ్చు "విష్ణుకుండినాం" అనుపదమును శాసనములందు వాడియుండిరి. లక్ష్మణరావుగారు పొరబడినట్లు 'విష్ణుకుండి' వంశజులు అగ్నికులక్షత్రియులు గారు. వీరు మొదట బ్రాహ్మణులు. తరువాత క్షత్రియులయిపోయిన వాకాటకులతోడి సంబంధమువలన సుక్షత్రియులైరి. మరల కొంత కాలమునకు హిరణ్యగర్భప్రసూతులై, బ్రహ్మణ్యత్వమును సంపాదించుకొని బ్రాహ్మణసము లయిరి. మొదట అగ్నిష్టోమాదిసహస్రక్రతువులను చేసిరి. రెండవమాధవవర్మ ఈపూరుశాసనమునందు క్షత్రియులు నిస్సారముగా జూడబడినట్లు దేవవర్మ కుపయోగింపబడిన "క్షత్రియావస్కంద ప్రవర్తితాప్రతిమ విఖ్యాతపరాక్రమస్య" యను విశేషణము సూచించుచున్నది. విష్ణుకుండిను లెక్కడను తమ గోత్రమునుగాని, వ్యుత్పత్తికథను గాని తెలుపుకొనియుండలేదు. అట్టియెడ లక్ష్మణరావుగారు

---

౧. నేను ఫ్లీటుపండితుడు చేసిన కాలనిర్ణయమును అంగీకరించుటలేదు. ఆంధ్రుల చరిత్రలోని చాళుక్యయుగమునుగూర్చి యొకగ్రంథమును వ్రాసితిని. అందు చాళుక్యుల కాలనిర్ణయమునుగూర్చి ప్రథమప్రకరణమున విపులముగ చర్చించితిని. అందుకుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు క్రీ.శ. ౬౨౪ వ సంవత్సరమున వేంగీమహీరాజ్యమునకు అభిషిక్తు డయ్యెనని నిర్ధారణచేసితిని.

౨. Ep. Ind. Vol. IV. p. 195.

౧. పాతకోట-ఢిల్లీ

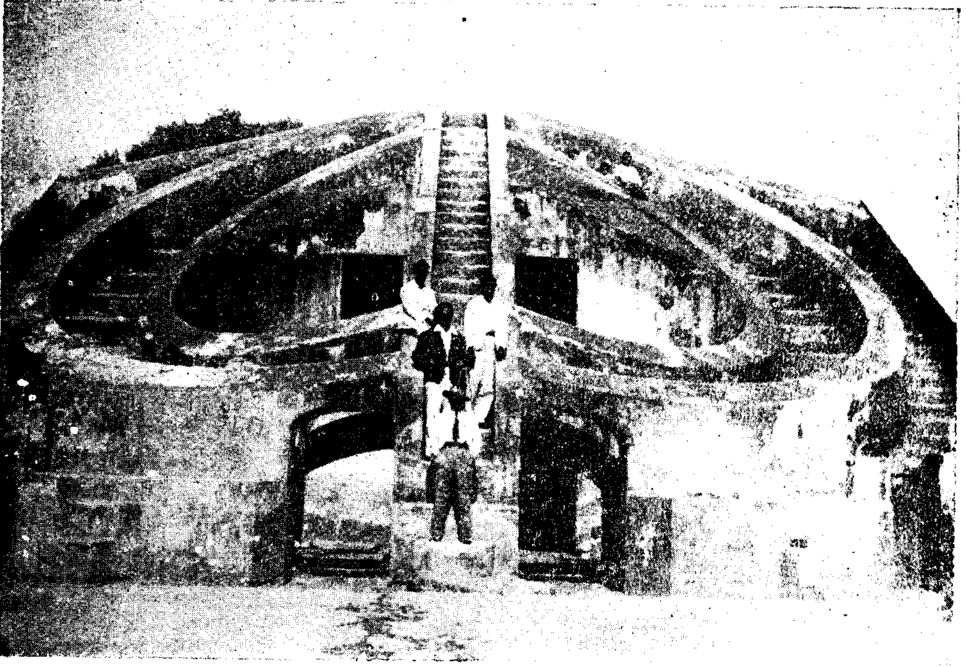
దీనిని క్రీ. పూ. ౧౪౫౦ సం. న పాండవాగ్రజుడగు ధర్మరాజు కట్టించెనని ప్రతీతి. ౧౫౩౦ క్రీ. శ. సం.న హుమయూను దీనిని మరమ్మతు చేయించెను. షెర్ షా కట్టించిన మసీదుకూడ ఇందు కలదు.

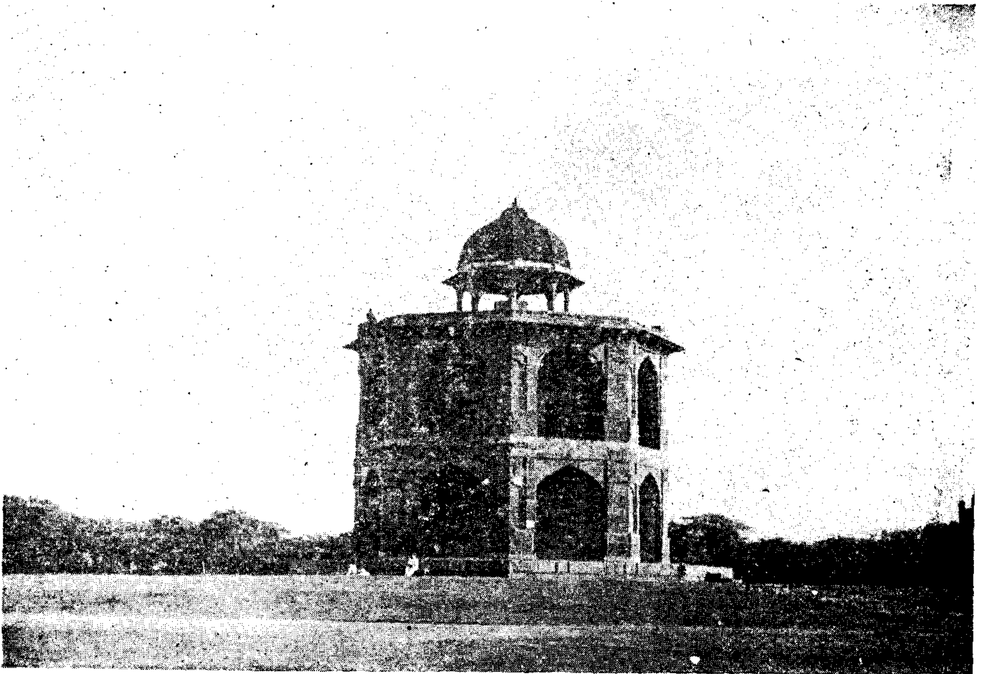
౨. షెర్ షా మసీదు-ఢిల్లీ పాతకోటలో

షెర్ షా దీనిని ౧౫౪౧ సం. న కట్టించినాడు.

R. N. N. R.

౩. జంతర్ మంతర్
(నక్షత్ర పరిశోధనశాల)

౪. ద్రౌపది ఉప్పరిగ

R. N. N. R.

విపరీతపుటూహలు చేసి 'విష్ణుకుండి' గోత్రనామమైయుండవచ్చునని యూహించుట పొరబాటు. విష్ణుకుండిగోత్ర మేప్రవరకాండయందును, వారే యనినట్లు, గానరాదు. వినుకొండకు సమీపముగా నున్న శ్రీపర్వతము వారి కులదైవతమునకు నిలయము. దానికే నాగార్జునకొండయని పేరు. ఈ యూహ యిటీవల దొరికిన నాగార్జునకొండశాసనములబట్టి నిర్ధారణ మగుచున్నది.[1] శ్రీపర్వతమును, శ్రీశైలమును ఒక్కటి గావు. అవి వేర్వేరు పర్వతములు. రెండింటికిని నడుమ ఎనభయిమైళ్లదూర మున్నది. శ్రీపర్వతస్వామి ఎవరో ఇంకను నిర్ణీతముకాలేదు.

విష్ణుకుండినులకు బూర్వ మీప్రాంతమును ఇఖాకు వంశీయులు పరిపాలించిరి. వారు శ్రీపర్వతస్వామి పాదానుధ్యాతుల మని చెప్పుకొన లేదు గాని వారి శాసనములందు వారు బ్రాహ్మణోచితములయిన అగ్నిహోత్ర, అగ్నిష్టోమ, వాజపేయ, అశ్వమేధాది వేదోక్తములయిన క్రతువులు చేసిన విషయములు గానవచ్చుచున్నవి. ఇఖాకు (ఇక్ష్వాకు) కులజుల పరిపాలనమున మునుపటు అభివృద్ధికివచ్చిన విష్ణుకుండి వంశజులు తమ ప్రాత యేలికల వంశమర్యాదలనే అనుకరించియుందురు. ఇఖాకులవలె విష్ణుకుండినులు బుద్ధభగవానునే అర్చించియుందురు. ఆనాటికి బౌద్ధ బ్రాహ్మణులు ప్రభువులయి, ఏలికలయినపుడు వారు పునరుద్ధారణము నొందిన వేదోక్తములయిన క్రతువులను కాలానుసరణముగ నాచరించియుందురు. బ్రాహ్మణ ధర్మమును, వేదోక్త కర్మలును దేశమునందు ప్రబలినతరువాత శ్రీ పర్వతస్వామి భగవాను డయిన బుద్ధుడు మహాదేవుడై శివు డయినాడు. బ్రాహ్మణమతావలంబను లయిన విష్ణుకుండినులు అచిరకాలమున వేదవిహితమైన బ్రాహ్మణధర్మము నంగీకరించి క్రమసహస్రములను ఆచరించిరి.

విష్ణుకుండినుల శాసనములందు వారికాలమునాటి రాజ్యాంగవిధానమును దెలుపు పదములు గొన్ని గానవచ్చుచున్నవి. ఈపదములు తొలుత మాధవ మాధవవర్మ ఈపురూరు, పొలమూరుశాసనములందు గానబడుచున్నవి; కావున విష్ణుకుండినుల రాజ్యాంగము ఆమహారాజు కాలమునాటికి పరిణతి నొందినట్లు ఊహింపవచ్చును. ఈపురూరుశాసనమునందు దానము "సర్వరాజపురుషైః పరిహర్తవ్యః; పాలయితవ్యః" అని యున్నది. ఆప్రాంతమందుండు రాజపురుషు లాదానము సర్వకరవివర్జితముగా నొసగబడిన దని యెరిగి, యావిధముగా పాలింపవలయునని యావాక్యమున కర్థము. రాజకార్యములను నిర్వహించువారు రాజపురుషులు. వా రెవ్వరో తెలుసుకొనుటకు పొలమూరుశాసనము తోడ్పడుచున్నది. అందు "...... విషయే, విషయ మహత్తరాన్, అధికార పురుషాంశ్చ ఇదు మర్థ మాజ్ఞాపయతి"; ఆవిషయమం దున్న విషయ మహత్తరులను, అధికారపురుషులను మహారాజు ఆజ్ఞాపించుచున్నాడు. ఈవిషయమహత్తరులును అధికార పురుషులు నెవరు? మహత్తరశబ్దమురామాయణమునందుకూడ "గ్రామఘోష మహత్తరాః"అని కానవచ్చుచున్నది. దానికివ్యాఖ్యాత గోవిందరాజు "గ్రామే, ఘోషే చ వర్తమానా మహత్తరాః" అని విశదీకరించి, "మహత్తరాః" అనగా నక్కడ ప్రధానభూతులయినవా రని అర్థమిచ్చినాడు.[2] కావున మహత్తరు లనగా నచ్చట, నప్పటికి ప్రధానపురుషులుగా ప్రజలచేనెన్నుకొనబడినవారుగాని, మహారాజుచే నియోగింపబడినవా రనిగాని అర్థము చెప్పవచ్చును. ప్రకృతమందు "విషయమహత్తరాః" అను పదమునకు "ఆవిషయమునందు మహారాజుచే నియోగింపబడిన ప్రధాని," అని అన్వయము చేసుకొనవలయును. దామోదరపుర తామ్రశాసనమునందు "మహత్తరులు", "అష్టకుల అధికరణులు" మొదలయినవారు పేర్కొనబడిరి.[3] అధికరణు లచ్చట భూముల వృత్తిని తరములను నిర్ణయించి, వాటిపై చెల్లవలసిన కరముల (పన్నుల) నేర్పఱిచి విషయాధ్యక్షునకు నివేదింపవలసిన బాధ్యతగల రాజపురుషు లయియున్నారు. అట్టివారిపై

[1] Ep. Ind. Vol XXI. pp. 1-26.

[2] K.P. Jayaswal: Hindu Polity, p. 105.

[3] Ep. Ind. Vol. XV. p 36.

యధికారముగల మహత్తరులు ప్రధానులు గ్రామమున నొక్కరుందురు. ఈమహత్తరులు గ్రామములందు చెల్లవలసిన భూమిపన్నులు మొదలయిన సర్వకరములను పరిగ్రహించి రాజకోశమునకు బంపవలసిన బాధ్యతగల రాజపురుషులు. ఇట్టి నియోగముగలవారు గావున సర్వకరపరిహారముగా నొనర్పబడి దానముచేయబడిన పొలమూరు అగ్రహారమును, అగ్రహారములను పాలింపవలసిన రీతిగా పాలించుటకు విషయమహత్తరులను అధికారపురుషులను మహారాజుచే నావిధముగా నాజ్ఞాపింపబడిరి. అధికారపురుషులనగా మహత్తరులక్రింది యధికారులనియు, రాజుచే నియోగింపబడినవారనియు నర్థము చేసుకొనవచ్చును. అయినను ఈ శబ్దార్థము ఇంకను విచారింపవలసి యున్నది. మాధవవర్మ పొలమూరు శాసనమున నాజ్ఞప్తులు "అత్ర హస్తికోశ వీరకోశౌ, మహామాత్ర యోధనయోః" అని చెప్పబడినది. జయసింహుని పొలమూరు శాసనము గూడ "ఆజ్ఞప్తిరత్ర హస్తికోశవీరకోశౌ" అని హస్తికోశ, వీరకోశులు ఉభయులను ఆజ్ఞప్తిగా చెప్పుచున్నది. ఈహస్తికోశ, వీరకోశు లుభయులును పృథివీమూలుని గోదావరీశాసనమందుగూడ "సర్వైరేవ పరిపాలనీయో విశేషేణ హస్తికోశ వీరకోశాభ్యాం" అని ఉదాహరింపబడి యున్నారు. పృథివీమూలుని శాసనమునకు ఆజ్ఞప్తి మహారాజు; అతడే స్వముఖమున తాను పాకవిషయములోని యావన్మంది రాష్ట్రకూట ప్రముఖులకును తన దానవిషయమును ఆజ్ఞాపించెను. దానమును రాజు పరోక్షమున ఆజ్ఞాపించవలసినపు డాజ్ఞప్తి యుండుననుట దీనివలన విశదమగుచున్నది. కావున నీ "హస్తికోశ - వీరకోశు" లెవరో ఆరయవలసి యున్నది. లక్ష్మణరావుగారు వీరిని కేవలము సైన్యాధికారులనుటకు వీలులేదని భావించినారు.[1] ఈయూహ సరియైనదిగా తోచుటలేదు. డాక్టరు ప్లీటు "వీరిరువురును గజదళమునకును గొప్పపరాక్రమకార్యములకు ప్రఖ్యాతిగన్న వీరనికాయమునకును చెందవలసిన ధనమును జాగ్రతపఱచి, యాదళములకు వినియోగించు నధికారులు" అని వ్యాఖ్యానము చేసినాడు.[2] అదియును తృప్తికరముగా కన్పడదు. పొలమూరు శాసనమునందలి కడపటిపంక్తులందు "మహా-మాత్రయోధనయో స్తేషాం శ్రేయః కీర్తిరిదం మహత్" అనియు, నంతట రెండు పంక్తులావల "ఇత్యేవ ముభయగణౌ స్వీకృత్య పరిపాలయేత్" అని యున్నది. ఈదానమును పరిపాలించు భారము మహామహత్తరులను, యోధులును అయిన హస్తికోశాధ్యక్ష, వీరకోశాధ్యక్షులపై గలదని పైవాక్యములు సూచించుచున్నవి. ఇచ్చట "గణ" శబ్దమును, "కోశ" శబ్దము నొక్కయర్థమునం దుపయోగింపబడినట్లు తోచును. గణమనగా సాంకేతికార్థమున నొక సైనికనికాయమని చెప్పవలయును. వాచస్పత్యము గణమునకు "౨౭ రథములు ౨౭ గజములు, ౮౧ తురంగములు, ౧౩౫ మంది పదాతులు కలిసిన సైన్యసమూహము" అని అర్థము చెప్పుచున్నది. విష్ణుకుండినులనాడును తత్పూర్వమును ఆంధ్రరాజుల సేనలందు రథబలము తీసివేయబడియెను. కావున గణమునకు మఱియొక అర్థము చెప్పుకొనవలయును. ప్రస్తుతము సాంకేతికార్థమును వదలి ఒక నికాయమని అర్థము చేసుకొందము.

కావున "హస్తికోశ-వీరకోశులు" అను పదములకు గజసాహిణి, దండనాయక అను అర్థములు చెప్పుకొనవలయును. ఒక్క హస్తికోశమందు సాంకేతికార్థమున నెన్నిగజము లుండెనో, ఒక వీరకోశమం దెంతమంది పదాతు లుండిరో తెలుసుకొనుటకిపుడు సాధనములు చాలవు.

ఈరెండుపదములును వరుసగా మూడుశాసనములందు గానవచ్చుచున్నవి. మూడింటియందును గూడ దాత యుద్ధానంతరముననో, జైత్రయాత్రకై వెడలునప్పుడో దానము నాజ్ఞాపించినట్లు గలదు. పృథివీమూలుని గోదావరిశాసనము యుద్ధానంతర మొసగబడినది. మాధవవర్మ పొలమూరుశాసనము జైత్రయాత్రకు వెడలుచు విజయస్కంధావారమున విడిసినపు డొసగబడినది. జయసింహవల్లభుని పొలమూరిశాసనము యుద్ధానంతరము విజయస్కంధావారమునుండి యాజ్ఞాపింపబడినది. ఈమూడింటియందును సేనానులు ఆజ్ఞప్తులుగా నియమింపబడుచుండుట చూడ తమయాజ్ఞలను పాలించుటకై విషయమహత్తరులు, రాజపురుషులు, అధికారులు మొదలయినవారు భయభక్తులు గలిగి ప్రవర్తించుటకు మహారాజులు సేనలను బంపుచుండిరని యూహింపవచ్చును.

---

౧. భారతి ప్రమోదూత కార్తికపంచిక.

౨. Jour Bom. Br. R. A. S. Vol. XVI p. 117.

విష్ణుకుండులకు సమకాలికు లయిన రాజవంశములు; వారి కాలము

కాలము క్రీస్తుశకము	విష్ణుకుండినులు	వాకాటకులు	కదంబులు	పల్లవులు	కళింగగాంగులు	సాలంకాయనులు	వాసిష్ఠీయులు	చాళుక్యులు
౩౫౦–౩౭౫		పృథివీసేనుడు (౧) రుద్రసేనుడు (౧)		స్కందవర్మ		నందివర్మ		
౩౭౫–౪౦౦		ప్రభావతీగుప్త మహాదేవి,	కాకుస్థవర్మ శాంతివర్మ √	కుమారవిష్ణు (౧)		చండవర్మ		
౪౦౦–౪౨౫	మాధవవర్మ (౧)	(దివాకర, దామోదర	మృగేశవర్మ √	బుద్ధవర్మ		నందివర్మ (౨)		
౪౨౫–౪౫౦	దేవవర్మ	సేనులు.) ప్రవరసేను	మాంధాతృవర్మ	కుమారవిష్ణు (౨)		స్కందవర్మ	*	
౪౫౦–౪౭౫	మాధవవర్మ (౨)	డు (౨) నరేంద్రసేనుడు	రవివర్మ	సింహవర్మ	మితవర్మ	⟹	గుణవర్మ	
౪౭౫–౫౦౦	విక్రమేంద్రవర్మ ఇంద్రభట్టారకుడు	పృథివీసేనుడు (౨) (దేవసేనుడు)	హరివర్మ	సింహవిష్ణు (౨)	ఇంద్రవర్మ (౧)	ప్రభాకరుడు	ప్రభంజనవర్మ	
౫౦౦–౫౨౫		హరిసేనుడు	కృష్ణవర్మ (౨)	నందివర్మ	* * హస్తివర్మ * *	పృథివీమూలుడు	అనంతవర్మ	
	రెండవ విక్రమేంద్ర							పులకేశి (౧)
౫౨౫–౫౫౦	గోవిందవర్మ [వర్మ			సింహవర్మ	ఇంద్రవర్మ (౨)			కీర్తివర్మ (౧)
౫౫౦–౫౭౫	మాధవవర్మ (౩)			సింహవిష్ణు (౩)	* * * ఇంద్రవర్మ (౩)			* మంగళేశుడు
౫౭౫–౬౦౦	మంచ్యణ్ణభట్టారకు [డు							పులకేశి (౨)
౬౦౦–౬౨౫				మహేంద్రవర్మ (౧)				* కుబ్జవిష్ణువర్ధను [డు

* పల్లవుల వంశక్రమము ఇంకను తృప్తికరముగా నిర్ణయింపవలసి యున్నది.

రసాయనశాస్త్రోపోద్ఘాతము

(తరువాయి)

కుప్పా ప్రసన్నాంజనేయులు

ప్రాచీనశాస్త్రములయందు మాన (Units) నిర్ణయములను ప్రకృతిసిద్ధములగు పదార్థములచే జేసియున్నారు. దైశికమానములు, కాలమానములు మొదలగువానియం దొక రెప్పపాటునుగాని, యొక వితస్తి (జేన)నిగాని భూమికగా గ్రహించి దానిని శతసహస్రాద్యంశలుగా విభజించి, యిట్టి సూక్ష్మవిభజనచే లభించు దానిని పరమాణువుగా నిర్ణయముచేసి, దానినిబట్టి ద్వ్యణుకత్ర్యణుకాదులను వివేచనచేసియున్నారు. వీని యొక్క యావృత్తిచే నిమిషము, ఘటిక, ముహూర్తము మొదలగు ఉత్తమపరిమాణముల నేర్పాటుచేసిరి.

పాశ్చాత్యప్రపంచమున ప్రప్రథమమున మానములు ప్రకృతిసిద్ధములగు పదార్థములబట్టి నిర్ణయింపబడలేదు. ప్రామాణికమానములు (Standard Measures) దేశపరిపాలకులచే తమ రాజధానులయందు హిరణ్యాది (Platinum) లోహఖండరూపములుగా నుంచబడియుండెను. వాని యనుకరణములచే దేశమునందు మానవ్యవహారము ప్రభుత్వపరిశీలనముచే నియమింపబడి సాగుచుండెడిది. ఇట్టిమానములు మొదటితరగతిమానములంత సరియైనవి (Correct) గావు. ఏలనన నివి శీతోష్ణములచే మార్పుజెందుచుండుటయేకాక దేశోపప్లవములు జరుగునప్పుడు నష్టముకాకుండగల వనునమ్మకము లేదు. అందుచే నాధునికపాశ్చాత్త్యశాస్త్రజ్ఞు లిటీవల తమ మానముల మొదటిపద్ధతిప్రకారము సంస్కరించుకొనియున్నారు. దైర్ఘ్యమానమును భూమండలముయొక్క మధ్యరేఖనుండి ధ్రువమువరకు గల దూర మనగా భూపరిధియొక్క నాల్గవభాగమున కోటితమాంశముగ గ్రహించి దానిని మీటర్ (Metre) అనియున్నారు. మీటర్ అనగా మానము అనియర్థము; కాన దీనిని మనము మానమనియే వ్యవహరింతము. ఇట్లే భారమానమున నొకఘనశతాంశపరిమాణము (Cubic centimetre) గల జలముయొక్క భారమును వ్యవస్థగా గ్రహించి దానిని గ్రామ్ అనియున్నారు. గ్రామ్ అనగా మాషము; కాన దీనిని మనము మాషశబ్దము చేత నే వ్యవహరింతము.

క్రియామానములు, విద్యున్మానములు మొదలగు వానియందు ఆధునికపాశ్చాత్యశాస్త్రజ్ఞు లాయావిషయముల ప్రకటింపజేసిన శాస్త్రజ్ఞునినామము నే గ్రహించిరి. క్రియామానమును జోల్ అనియు, విద్యుద్రాశి (Quantity of electricity) మానమును కోలోంబనియు, విద్యుత్ సత్త్వ (Electro-motive force) మానమును వోల్టుఅనియు, విద్యుత్ప్రవాహమానమును ఆంపియరనియు పిలుచుచున్నారు. తేజోరాశి (Quantity of heat) మానమును కాలరీ యనుచున్నారు. ప్రకృతము మనము వీని కన్నిటికిని తగిన ప్రకృతిసిద్ధపదార్థములతోటి సంబంధముగల నామముల నేర్పాటు చేయుదము. కాలరీయన నుష్ణత యని వ్యుత్పత్త్యర్థము. మనము దీనిని 'మరీచిక' యనగలము. మరీచిక యన నొకఘనశతాంశముపరిమాణముగల జలముయొక్క స్పర్శ (Temperature) నొకమితి (Degree) ప్రమాణము హెచ్చింపగల కిరణమునకు పేరుకాగలదు. కోలోంబనగా 63×10^{17} కంజాయముల (Hydrogen ions) యందుండు విద్యుదావేశము (Electric charge). ఈకోలోంబును మనము 'శంప' యనగలము. శంప యన 63×10^{17} కంజాయముల విభజనచే గలుగు మెరుపుతీగకు పేరుకాగలదు. క్షణమున నొక కోలోంబు విద్యుత్తుయొక్క ప్రవాహము ఆంపియ (Ampere) రనబడుచున్నది. దీనిని మనము సరిత్ (ప్రవాహము అనగలము. క్షణమున నొక శంపవిద్యుత్తును ప్రవహింప

జేయు విద్యుత్ప్రవాహ మొక సరి త్తనబడును, ఒక సరిత్తుప్రవాహమును వహింపజేయు ప్రవాహముయొక్క ఆయవ్యయధ్రువముల (Positive & Negative poles) యొక్క విద్యుత్స్థాయుల (Potentials) భేదము వోల్టనబడుచున్నది. ఈవోల్టును మనము 'సత్త్వము' అనగలము. (సత్త్వమన హెచ్చుస్థాయిచే గలుగు బలము). ఇతరమానముల సంజ్ఞ లుత్తరగ్రంథము నందు తెలియజేయబడగలవు.

ఇంతవరకు రసాయనశాస్త్రముయొక్క తర్జుమా సౌకర్యములగురించి విచారించియుంటిమి. ఇకమీద సృష్టిపరిణామమువిషయమున ప్రాచ్యప్రతీచ్యపండితుల యొక్క విచారణలయందలి సారూప్యవైరూప్యములను కొంతవరకు విచారింతము.

ప్రతిచేతనమునకును ప్రకృతిపరిశీలనయందు శ్రద్ధ సహజము. ఇట్టిపరిశీలనచే ననుక్షణమును ప్రతిజీవియు తన జ్ఞానసంచయమునకు క్రొత్తక్రొత్తవిషయములను జేర్చుకొనుచున్నది. ఇట్టిజ్ఞానములే మహాపురుషులచే ననుగతములుగా జేయబడి లేఖోపలేఖనముచే సంగ్రహింపబడి శాస్త్రము లగుచున్నవి. ఒక్కొక్కవిషయమున నానాజీవులయొక్క పరిశీలనపద్ధతులు వేఱువేఱుగుచున్నవి. పాశ్చాత్త్యశాస్త్రజ్ఞులకును, మన పూర్వులకును ప్రకృతిపరిశీలనయందు చాలాభేదము కలిగెను. మనపూర్వు లందరును సాంఖ్యబౌద్ధవైశేషికాదిభేదములు గలిగియుండియు, పరమప్రాప్యమగునది శాశ్వతసుఖ (మోక్ష) మని సిద్ధాంతీకరించి యది మానసికమగుటచే తదనుగుణముగ పరిశీలనములనే కావించియుండిరి. అందుచే వీరి పరిశ్రమలు మంత్రతంత్రప్రధానము లైయున్నవి. పాశ్చాత్త్యులన్ననో బాహ్యవిషయసంపాదనచేతనే యానందము సాధ్యమనెడి ప్రాకృతానుభవమును ప్రధానముజేసుకొని హెచ్చుగా విషయములందు పరిశ్రమమొనర్చిరి. వీరి ప్రయత్నములు యంత్రతంత్రభూయిష్ఠములు. ఆట్టిప్రయత్నములచే వారు వెలయించిన శాస్త్రములన్నిటిలో పదార్థములయొక్క తత్త్వమును గ్రహింపబూనుకొన్నది యొక రసాయనశాస్త్రమే. ఈశాస్త్రమునందు తచ్ఛాస్త్రప్రవర్తకులు ప్రకృతియందలి పదార్థముల నన్నింటిని 92 అసంకీర్ణ లక్షణలక్షితములగు తత్త్వములు (Elements) గా గుర్తించిరి. అవియు వారి మతప్రకారము తత్తత్పరమాణ్వారబ్ధములు. ఈయారంభకాణువు లవిభాజ్యములు. వాటి నుండియే యేతత్త్వముగాని ప్రారంభమగును. తిరిగి సూక్ష్మవిభాగమువలన నాయణురూపమునే బొందును గాని యంతకంటె సూక్ష్మస్థితి నెప్పుడును (రసాయన ప్రక్రియలందు) జెందదు. ఈవాదమును డాల్టన్ అను నాతడు ప్రథమమున నణువాద మను పేరుతో ప్రచురించెను. మనదేశమునందు నైయాయికులయొక్కయు, వైశేషికులయొక్కయు మతములు దీన్నితో సరిపోవుచున్నవి. ఆధునికరాసాయనికులు డాల్టన్వాదమును పూర్వపక్షముచేసి యణువులు విభాజ్యములని నిరూపించుచున్నారు. ఆధునికులు నేడు కనుగొనుచున్న విశేషములబట్టి యేర్పడగల రాసాయనికమతము, ప్రాచీన సాంఖ్యవేదాంతమతములతో పోలికగలిగియున్నది. ఈ విషయమును ముందు విపులముగా విచారించగలము.

రాసాయనికులు 92 తత్త్వములని చెప్పిన పదార్థములు ప్రాచీనమతములయందు పేర్కొనబడిన పంచభూతములనెడి యైదుతత్త్వములందే క్లప్తమగుచున్నవి. పాశ్చాత్త్యసంప్రదాయమున పదార్థములను ముఖ్యముగా రెండువిధములుగా విభజింతురు: స్థాణువు (Matter) లనియు, శక్తు (Energy) లనియు. పైన జెప్పబడిన 92 తత్త్వములును స్థాణువులలోని జాతిభేదములు. శక్తులనగా, విద్యుత్తు (Electricity), అయస్కాంతశక్తి (Magnetism), క్రియాశక్తి (Work), ప్రభ (Light), ఉష్ణత (Heat) యని యైదువిధములు. ప్రాచ్యమతములయం దుష్ణత, ప్రభ యనునవి తేజస్సనెడి యొక ద్రవ్యముయొక్క గుణము లని చెప్పబడియున్నది. వాయువు వీటికంటె సూక్ష్మతత్త్వమని వీరి యభిప్రాయము. పాశ్చాత్త్యమతము ప్రకారము వాయువు బరువుగల స్థాణువు. మరియు నాకాశము శూన్యరూపమైనది. ప్రాచీనమతములయం దాకాశము శబ్దమనెడు గుణమున కాశ్రయమగు ద్రవ్యము. రాసాయనికమతమున నహంకార, మహా, ద్రవ్య

క్తము లనెడు సూక్ష్మతత్త్వము లతిరిక్తపదార్థములుగా గుర్తింపబడుటలేదు. ఈపక్షములయందలి సాధుత్వాసాధుత్వములను ముందు విచారింతము.

డాల్టన్ తరువాత నణువాదమును కొంతసంస్కరించినది అవగాడ్రో యనునాతడు. ఇతడు పుంజవాదమను పేర క్రొత్తవాదమును ప్రతిపాదించెను. మషీకము (Carbon), పెనసిళ్లలో లేఖకపదార్థముగా వాడబడు గ్రాఫైట్ అనబడు పదార్థమును, రత్నమును, ప్రథమపరిశీలనమున భిన్నతత్త్వములుగా తోచును. వాని గుణములయం దేమాత్రమును సామ్యము లేకుండుట సర్వానుభవసిద్ధముగదా! వీనిని ప్రాణవాయువుతో గలిపి కాల్చుటచే నొకేవిధమగు మషీద్విప్రాణీయ (CO_2) మనెడి బొగ్గుపులుసువాయువు నిష్పన్నమగుచున్నది. అందుచే నీపదార్థములు మూడును నొకేప్రకృతిగలవని నిర్ణయమగుచున్నది. మూడు నొకేప్రకృతిచే నారబ్ధములైననో మషీక మంతకాంతిహీనముగను, రత్న మంత కాంతివంతముగ నుండుటకు కారణమేదో యుండవలయునుగదా! ఈవిషయ మవగాడ్రోకు పూర్వ మగమ్యముగా నుండెను. అవగాడ్రోయొక్క పుంజవాదముచే నిది సులభముగా సమర్థింపబడినది. పుంజవాదమనగా, ప్రతితత్త్వముయొక్క యణువులును మహత్పరిమాణముగా గూడుటకు పూర్వము రెండేసిగాని, మూడేసిగాని, యంతకంటె నెక్కువసంఖ్య చొప్పునగాని గూడి యొక్కొక్కపుంజము (Molecule)గా నేర్పడును. ఈపుంజములయొక్క కూడికచే మహత్పరిమాణ మేర్పడుచున్నది. అందుచే రెండుపదార్థము లొకేతత్త్వపు అణువులుగలవైనను, వానియొక్క పుంజములం దుండెడి యణువులసంఖ్య భిన్నమగుటచే భిన్నగుణములుగల వగుచున్నవి. ప్రకృతము మషీకమును, లేఖనీమషీకమును, రత్నమును ఒకేమషీతత్త్వముగలవైనను, వాని ప్రారంభకపుంజములయందలి మషీకాణువుల సంఖ్య వేలువేలుగా నున్నది. ఈభేదమే యాపదార్థముల గుణభేదమునకు కారణము. డాల్టన్ అవగాడ్రోలయొక్క వాదములచే పాశ్చాత్యరాసాయనికుల ప్రయోగములయం దుద్భవించిన చిక్కులన్నియు విడిపోయెను; కాన నెవ్వరును వారిని పూర్వపక్షము చేసియుండలేదు.

ఈసందర్భమున పాశ్చాత్యప్రాచ్యప్రజ్ఞలకు గల స్ఫుటమగు తారతమ్య మొకటి ప్రకటమగుచున్నది. పాశ్చాత్యశ్రద్ధ సహజముగ విషయాభిముఖము. విషయముల వృద్ధిపరచుటకొరకే పాశ్చాత్యశాస్త్రజ్ఞుడు విచారించుచుండును. ఆతని ప్రవృత్తి యేయానయంత్రమును నిర్మింతుమా, యేవాయుగామినిని వెలయింపజేతుమా, యేజలాంతర్గామినిని సృష్టింతుమా, యేవిసూత్రవార్తాహారిణీవిశేషమును కనుగొందుమా యనియుండును గాని యింతవరకు ప్రబలియున్న మతసిద్ధాంతము లెవ్వి? వానిని పూర్వపక్షముచేసి రీత్యంతరముల ప్రతిపాదనజేయ సాధ్యమగునా లేదా యని బుద్ధిపరిశ్రమ జేయుటకు బూనుకొనడు. అందుచే అవగాడ్రోయొక్క పుంజవాదమున నొక్కరైన నొకవికల్పమునైన నూహించియుండలేదు. ప్రాచీనుల శ్రద్ధ సహజముగ నంతర్ముఖమైనది. ప్రాచీనశాస్త్రజ్ఞుడు తన సిద్ధాంతముల సదా మననముజేయుచు, వానియం దేదేని వికల్పము తోచిన దాని సమర్థించుటకై యుక్తుల నన్వేషించు బుద్ధిపరిశ్రమచే నానందముబొందుచుండును. సాంఖ్యులు ప్రకృతిపరిణామమును కొన్నియుపపత్తులచే సమర్థించి దాని ననంతములగు వికల్పములజేసి నైయాయికు లొకవాదమును, వైశేషికు లొకవాదమును, సౌగతులు మరియొకవాదమును, మరియు మీమాంసక, వేదాంతార్హత చార్వాకాదిభేదములచే ననేకవాదముల వెలయించియున్నారు. ఈవాదములయం దుపవాదభేదములు లెక్కకుమీరియున్నవి.

అవగాడ్రోయొక్క వాదమున వికల్పము నుద్భావనజేయుటకు సాధ్యమగునా యని శంకగలుగవచ్చును. ఇట్టిశంకను తొలగించుటకై సాంఖ్యమతము ననుసరించి పుంజవాదమున నొకపూర్వపక్షమును గావింతము. రత్నమషీకాదులయొక్క గుణభేదమును తుల్యప్రకృతికత్వమును సమర్థించిన పుంజవాదమును మరికొంత విస్తరించి భిన్నభిన్నతత్త్వములు (elements) గా గ్రహింపబడు పదార్థములయొక్క యణువులు సూక్ష్మతమము లగు

పరమపరమాణువులచే నారబ్ధములనియు, తత్త్వముల యందలి భేదము వాని యణువులయందున్న యొకేజాతి పరమపరమాణువుల సంఖ్యాభేదముచేత గలుగుచున్న దనియు, నూపపాదము చేయుచుండ 92 తత్త్వముల నేల నంగీకరింపవలయును? ఈవిధముగ నవగాడ్రోయొక్క సమకాలీను లెవ్వరును ప్రశ్నించియుండలేదు. స్వభావముచే పాశ్చాత్త్యప్రతిభ దీర్ఘాలోచనము జేసి సూక్ష్మములను పక్షప్రతిపక్షముల విచారించుటకు బూనుకొనదు. వారి విషయాన్వేషణ శైలియందేదైన పరిస్థితి తమ యూహకు వ్యతిరేకముగా నేర్పడినప్పుడుమాత్రమే వారావిషయమును కొంత విచారించుటకు బూనుకొందురు. అంతవరకు పాశ్చాత్త్యప్రపంచమున నిలిచియున్న సిద్ధాంతములచే క్రొత్తగా వెలసిన విషయ మపపన్నము గానప్పుడే, వారొక్కక్షణము నిలచి యాలోచింతురు. ఇతరపరిస్థితులయందు కేవలవిచారణల చేయుటకు వారికి తీరికలేదు. అవగాడ్రోయొనను పుంజవాదమును స్వతంత్రముగ నాలోచనజేసియుండలేదు. గేలుసాక్ అనుశాస్త్రజ్ఞుడు కొన్ని సమీరపరిశోధనలు (Experiments with gases) చేయగా వాని ఫలితములు డాల్టన్ న్యాయములకు వ్యతిరేకముగ గాన్పించెను. అంత నీరెంటిని సమన్వయముచేయవలసిన సందర్భమవగాడ్రోయొక్క మననమునకు భూమిక యాయెను. ప్రకృత మవగాడ్రోవాదమున మన మొనర్చిన పూర్వపక్షము నొకయాధునికరాసాయనికునకు తనప్రయోగములయందచింతితముగా గలిగెను.

ఇటీవల ఒకానొక పాశ్చాత్త్యశాస్త్రజ్ఞుడొక చీకటిగదియందొకబింబశోధనము (Photo-development) చేయబోగా నాచీకటిగదియందు యాదృచ్ఛికముగా నున్న 'యురేనియమ్' అనుపదార్థము వాని చిత్రములు చెడిపోవుటకు కారణమైనట్లు గ్రహించెను. ఈయురేనియమ్‌నుండి యేదోయొక సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమగు పదార్థము ప్రసరించుటచేత తన వ్యతిరేకపటములు (Negative plates) చెడిపోయినట్లతడు కనుగొనెను. పిమ్మట నతని శ్రద్ధ యురేనియమునుండి ప్రసరించుచున్న నూతనపదార్థముపైపునకు మరలింపబడెను. కొంతకాలమతడు పరిశీలించగా బయటికి ప్రసరించుచుండిన పదార్థము విద్యుత్తనియు, విద్యున్నిష్క్రమణానంతరము యురేనియమ్ సీసముగా మారియుండెననియు తెలుసుకొనెను. అంతవరకు యురేనియం రాసాయనికులచే తత్త్వముగా నంగీకరింపబడెడిది; కాని యీక్రొత్తయావిష్కారము వారియందు వాదోపవాదముల గలుగజేసి, క్రొత్తపరిశీలనముల చేయ పురికొల్పెను. పిమ్మట వారు యురేనియమేకాక మరికొన్ని పదార్థములుగూడ నట్లే విద్యుదావిష్కారమొనర్చి తుదకు సీసముగను, మరికొన్ని పదార్థములుగను మారినట్లు తెలిసికొనిరి. ఇటీవలిసంవత్సరములయందట్టిపరిశోధనలు చాల హెచ్చుగా జరుగుచున్నవి. వాటి ఫలితాంశములుగ నణువులు విభాజ్యములనియు, అందు శరీరభూతమగు ప్రధానపదార్థము ప్రోటానులనబడు ఆయువిద్యుత్తుచే నేర్పడుననియు అంగభూతమగునట్టి యప్రధానపదార్థము ఎలెక్ట్రానులనబడు వ్యయవిద్యుత్తుచే నేర్పడుననియు, రాసాయనికప్రక్రియలందు గలుగు తేజఃపరివర్తనములకు కారణము వ్యయాయముల వ్యత్యాసమనియు నిర్ణయించుచున్నారు. ఈనిర్ణయములచే స్థాణుశక్తిరూపమగు పదార్థమునకంతకు నుపాదానముగు పదార్థమొక్కటియేయని తెలియుచున్నది. మరియు నీసిద్ధాంతము ప్రాచీనసాంఖ్య వేదాంతసిద్ధాంతముల కవిరోధముగనేయున్నది. పైరెండుతంత్రములయందును ప్రపంచపరిణామ మీక్రిందివిధముగ నిరూపింపబడియున్నది.

ప్రపంచపరిణామమునకు హేతువగునట్టి యుపాదానపదార్థ మొక్కటియే. దీనిని ప్రధాన మందురు. ప్రధానము సత్త్వరజస్తమోభేదములచే మూడువిధములు. కర్మసంస్కారరూపమగు రజస్సుచే ప్రలయస్థాయీభావమున నున్న ప్రధానము సత్త్వతమస్సులుగా విభజింపబడును. విభజింపబడిన సత్త్వతమస్సుల పునస్స్థాయీభావప్రయత్నమందలి సంఘర్షణయే స్పష్టమగు ప్రపంచరూపమున వ్యక్తమగుచున్నది. ఈసంఘర్షణవల్లయందనేకసత్త్వస్థాయులు గల పదార్థము లేర్పడుచున్నవి. సత్త్వస్థాయియొక్క క్రమము ననుసరించి పదార్థముల నీక్రిందివిధముగ విన్యసింపవచ్చును:—

ప్రధానము — మహత్తత్త్వము — మనస్తత్త్వము — ఆకాశము — వాయువు — తేజస్సు — జలము — పృథివి. ఈపదార్థములయొక్క పరస్పరసంయోగవియోగములచే ననంఖ్యాకములగు పదార్థభేదము లేర్పడుచున్నవి.

కొద్దియాలోచనముచే నీవాదములకును రాసాయనికవాదమునకు గల సాదృశ్యము స్ఫుటముకాగలదు. ప్రాచ్యప్రతీచ్యమతముల నీక్రిందివిధమున సమన్వయము చేయ సాధ్యమగుచున్నది. సత్త్వరజస్తమోగుణముల యొక్క వ్యత్యాసముచే గలుగు ప్రధానముయొక్క యగ్రవిభాగమునం దేర్పడు సాత్త్వికాణువులు ఆధునిక రాసాయనికులచే వర్ణింపబడిన ప్రొటానులు, లేక సాయవిద్యుద్రేణువులు; తామసికాణువులు ఎలెక్ట్రానులు, లేక వ్యయవిద్యుద్రేణువులు. దీనియొక్క సంయోగప్రస్తారముచే సమీరద్రవఘనరూపములగు 92 తత్త్వము లేర్పడుచున్నవి.

(సశేషము)

సంప్రార్థనము

పిలకా గణపతి

శుష్కవంశాలవలె శూన్యరక్తమ్ములౌ,
హతసర్పములవోలె జలనరహితమ్ములౌ
మామంజు హస్తాల వందనములే!
మాజనని!
కర్పూరదీపనీరాజనములు!!

తడుముకొనుమా గ్రుడ్డి తల్లిదండ్రులనెల్ల
పాలకై రక్తాలు కారునశ్లేష్మమా
పసికందువులను నీపాదాల బడవైచి
కనులు రెండును మూసికొని పోరికేగెదము
నీకంఠమందార రజముతో మానొసట
తిలకమును దిద్దుమమ్మా మాజనని!
దీవించి పంపుమమ్మా!

మాభగ్నఫాలాల బుసబుసని పొంగేటి
రక్తమ్మె నీపాదలాక్షారసమ్ముగా
మామంజుహృదయనాళాలె దీపికలుగా
పూజింపవత్తుమమ్మా! నీపాద
సుమములై పోదుమమ్మా!

మండుటెసుకలలో ముండ్లపొదలెల్ల యీ
భిక్షుకులు సంద్రంపుకరుణ రోదనలతో
గర్భాలయమ్ములో గంటలే మ్రోగ
ద్వారాలపై దలలు మోదికొనుచున్నారు!
ఒకసారి చూడరావమ్మా మాజనని!
కరుణ వీక్షింపుమమ్మా!!

ఆహారశాస్త్రము*

(మొదటిభాగము)

వం. పద్మరాజు

ప్రతిదినమును మనము భుజించు ఆహారమున ఎట్టిగుణము లుండునదియు మన మెరుగము. కాని ఏనాడు ఎవరు పరీక్షించి తెలిపిరో, కొన్ని కొన్ని ఆహారద్రవ్యములు మాత్రము మనకు లాభకారులని కొందరందురు. కాకరకాయలో ఇనుముభాగము ఎక్కువ. కనుక దానిని భుజించుటవలన రక్తము పరిశుద్ధము కాగలదని పెద్దలు చెప్పెదరు. అట్లే యితరకూరలు, ఆహారద్రవ్యముల విషయమును. అయితే ప్రతివస్తువు దేహారోగ్యమున కుపకరించినరీతినే యింకొకవిధముగ నపకరించుటయు గలదు. ఒకవైద్యు డొకసారి బజారునకుపోయి తనకు ఉత్తచేతులతో యింటికి వచ్చెనట. కారణ మేమనగా బజారులోని కూరలలో ప్రతియొకటియు, ఏదో ఒకవిధముగ దేహారోగ్యమునకు పనికివచ్చినను మరియొకవిధమున అపకారహేతువగుట నితడు తెలిసి ఒకకూరను సయితము కొనిరాలేదట. ఒకసమయమున అమృతతుల్యముగనున్న ఇంకొకసమయమున విషప్రాయమగుటకు కారణము మనదేహతత్త్వమే. ఒకరికి సరిపోవు నాహారము మరియొకరికి కిట్టదు. దీర్ఘరోగములతో బాధపడువారికి భోజనములో కొంత మార్పు కలిగినంతనే ఆరోగ్యముకలుగుటయు కలదు.

దేహారోగ్యమున కుపకరించు వస్తువులు మన యాహారపదార్థములం దున్నవి. కాని మనదేశములో అందును మన తెలుగుజిల్లాలలోనివారి యాహారమునందు దేహారోగ్యమున కుపకరించు వస్తువులు బహుస్వల్పములుగ నిర్ణయింపబడినవి. ఇట్టివస్తువులలో విటమినులు ప్రధానములు. ఈ విటమినువాదమే సత్యమైనదైనచో మనయాంధ్రజాతి యిప్పటి కెపుడో నిర్మూలమై పోయియుండవలసినదే; ఏందువల్లననగా మనయాహారములందు విటమినులు చాలతక్కువ యని లెక్కలవలన తేలినది. మనము తినెడి బియ్యపుఅన్నమునందు ఈ విటమినులు కడుస్వల్పముగా నున్నవి. ఇంతేకాక మనము కూరలు వండుకొను పద్ధతివలన అందలి విటమినులన్నియు నశించిపోవుచున్నవి. ఇట్లు మనయాహారము సారము లేనిదగుటచే మనము దుర్బలులమై ఆరోగ్యవిహీనుల మగుచున్నాము.

మనయాహారముల సత్త్వములకనుగొనుటకు శాస్త్రవేత్తలు మొదట అట్టి ఆహారములను కోళ్లు, కుందేళ్లు, మేకలు, కుక్కలు, ఎలుకలు మొదలయినవాటికి పెట్టి, ఆయాజంతువులు ఈ ఆహారములను తినుటవలన వాటి యారోగ్యమం దెట్టి మార్పులు గలుగునో అట్టిమార్పులే మనయందును ఆయావస్తువులను భుజించుటవలన కలుగునని నిర్ణయించిరి. మనలో ఒకరిదేహతత్త్వమునకును మరియొకరి దేహతత్త్వమునకును సామ్యములేక ఒకనికి సరిపడు నాహారము మరియొకనికి సరిపడక (అనగా అనారోగ్యము కలుగుట) పోవుచుండ యిట్టి నిర్ణయములు జనసామాన్యమున కంతయు వర్తించునన్నంత మాత్రమున మన మెట్లు విశ్వసింపగలము.

మనము భుజించిన యాహారము జీర్ణమైనతరువాత కొంత రక్తముగ మారును. కొంత కండరములలోనికి పోవును. కొంతభాగము మెదడును చేరును. కొంత భాగము ఎముకలను చేరును. ఇట్లు మనము భుజించెడి యాహారమందలి కొంతభాగము, దేహము పెరిగి, మనము జీవించియుండుటకు సాయపడుచున్నది. కాని సామాన్యులమగు మనకు ఏ ఆహారపదార్థమువలన రక్తమువృద్ధియగునో, ఎట్టివస్తువుల భుజించిన ఎముకలకు బలముకలుగునో అను మొదలగు విషయములు తెలియవు. ఆవిష్క

---

* ఇది ఆంధ్రసరస్వతీగ్రంథమాల యిరువదిరెండవగ్రంథముగా శ్రీ తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావుగారిచే ప్రకటింపబడెను. గ్రంథము క్రౌనుసైజున ౨౬౪ పుటలు గలిగియున్నది. వెల రు. ౧-౮-౦ లు.

యము తెలియకపోయినను మనము భుజించెడి ఆహారము తనపనిని నిర్వర్తించుచునే యున్నది. విటమినులు, ప్రోటీనులు, మొదలగునవి మనయాహారములం దత్యల్పములు కాన మన కనారోగ్యముకలిగి త్వరలో విగతజీవుల మగుదుమా యనుప్రశ్నకు సమాధానమేమి? మన ఆంధ్రదేశమందందరును కొంచెమించుమించు ఒకరకమయిన ఆహారమునే భుజించుచున్నారు. వారి ఆహారములందలి లోపములవలన ప్రత్యేకము వారికి కలుగుచున్న రోగములెవ్వి? భారతదేశమున మనుష్యుని ఆయుఃపరిమితి దాదాపు ౨౩ సంవత్సరములనియు, పాశ్చాత్యుల ఆయుఃపరిమితి ౪౦ సంవత్సరముల కంటె కొంచె మెక్కువయనియు లెక్కలు వేసియున్నారు. ఆయుఃపరిమితిలోని ఈభేదమునకు మనయాహారములు మాత్రమే కారణము లగుచున్నవా? దీనికి ఆహారమే కారణమనుటకు వీలులేదు. ఎందువల్లననగా మనదేశమందలి వివిధప్రాంతములవారు వివిధములయిన ఆహారముల భుజియించుచున్నారు.

ఈ ఆహారశాస్త్రమునందు ఆహారద్రవ్యములం దెవ్వి, ఏవిధమున మనదేహమున కుపకరించునదియు, ఏ పదార్థమం దేసత్వము ప్రధానమైనదియు, ఆయావస్తువులను మనమెంతమాత్రము భుజింపవలయును అను ఇత్యాదివిషయములు చక్కగ చర్చింపబడియున్నవి. ఇందుకు కావలసిన లెక్కలు సయితె మివ్వబడియున్నవి.

మనదేహములందలి జీవోష్ణము (Animal heat) వలన దేహము కృశించిపోయిన దానిని మనము తినెడి ఆహారములవలన పూరించుకొనవలసి యున్నది. మనము ఏపనిచేయక ఊరకయున్నను, దేహమందలి ఉష్ణమువలన శరీరము కృశించిపోవుచునే యున్నది. జ్వరము వచ్చినపుడు మనము చిక్కిపోవుటకు, శరీరమందలి అధికోష్ణమును, కృశించినభాగమును పూరించుటకు తగిన యాహారమును తినకుండుటయు నేకారణములు. కృశించిపోయిన దేహభాగమును పూరించుటకు వలయు ఆహారపదార్థము లెవ్వి? అవి ఏవిధముగ దేహపునర్నిర్మాణమున కుపకరించును, అను మొదలుగాగల విషయములన్నియు ఈ గ్రంథమున బాగుగ విశదీకరింపబడియున్నవి. ఏదేశస్థు డెట్టి యాహారము తిన్నను జీవోష్ణము అందరియందును సమానముగనే యుండును. సామాన్యస్థితియందు ప్రతియొక్కని రక్తతాపము సుమారు ౯౮°f గనే యుండును. ఆహారశాస్త్ర సహాయమున దేహతత్త్వమును తెలిసికొనగలిగినంతలో ఇట్టిస్థితి కేమయిన సమాధానమున్నదా?

మనము భుజించెడి యాహారము జీర్ణమయ్యెడి విధానము సరిగ యిట్టిదని తెలియగలమా? జీర్ణమైన ఆహారము రక్తముగ మారునప్పటి స్థితి యెట్టిది? ఈ విషయములన్నియు మన మెరుగవలసినవే.

ఈ గ్రంథమందు సామాన్యముగ ఆహారద్రవ్యముల స్వభావములన్నియు విపులముగను లెక్కల మూలమునను విశదీకరింపబడియున్నవి. ఇట్టిగ్రంథములకావశ్యకత మెండుగ గలదు. ప్రస్తుతము పాఠశాలలలో, శారీరశాస్త్రము ఆరోగ్యశాస్త్రము మొదలయినవి నిర్బంధపాఠములయి యున్నవి. ఆహారశాస్త్రము వీటికి ఎందును తగ్గినది కాదు. ఆహారశాస్త్రమును ప్రత్యేకముగ పాఠశాలలో గరుపవలయును. శారీరశాస్త్రమును చదివినంతమాత్రమున, దానిని చదివినవారి దేహస్థితి చదువనివారి దేహస్థితికన్న బాగుగనున్నదా యనవచ్చును. విషయము తెలిసియుండినయెడల లోపములను సులభముగ గ్రహించి దిద్దుకొనవచ్చును. ఇందువలన మనకు అపుడపుడు కలుగు చిన్నచిన్న బాధలను వైద్యుని సహాయము లేకనే మనమే కుదుర్చుకొనగలుగుచున్నాము.

సారములేని ఆహారమును భుజించి నానాటికి క్షీణించిపోవుచున్న మనదేశస్థుల కిట్టి గ్రంథములయొక్క ఆవశ్యకతను నిర్ణయించుట సాధ్యముకాదు.

౬

భావసం. శ్రావణమాస సంచికయందు జొన్న, చోడి మొదలగు చిరుధాన్యములయొక్కయు, వరితవుడు గోధుమపొట్టు యొక్కయు ఆహారయోగ్యత చర్చింపబడెను. ఇందు కాయధాన్యముల (పప్పుదినుసుల) యొక్కయు, చమురుదినుసులయొక్కయు విలువను గూర్చి వ్రాయబడును.

౭. కాయధాన్యములు

ఆంధ్రదేశమున విస్తారముగ నాహారముగ నుపయోగింపబడు కాయధాన్యములు కందియు, పెసరయు నై యున్నవి. మినుము వీనివలె నిత్యాహారముగ నుపయోగింపబడకపోయినను, ప్రతిదినము కొద్దిగొప్ప పోపులలో నుపయోగింపబడుటయేకాక, పిండివంటలలో తరుచుగ నుపయోగింపబడును. సెనగకూడ పిండివంటలలో తరుచుగ నుపయోగింపబడుచుండును. దీని యుపయోగము ఉత్తరదేశమున హెచ్చు. అనుమును, బొబ్బరయుకూడ బీదలచే పప్పుదినుసుగ గొంతవర కుపయోగింపబడుచున్నవి. బోడసెనగలు, మిటికలు, యివి రెండును కొన్ని ప్రదేశములందు స్వల్పముగ నుపయోగమునను్న మరిరెండు పప్పుదినుసులు. ఉత్తరహిందూస్థానమున బటానీలుకూడ నుపయోగింపబడుచున్నవి. ఉలవ ప్రధానముగ పశ్వాహారమైనను, మానవులచేగూడ నప్పుడప్పుడు పప్పుదినుసుగ నుపయోగింపబడుట గలదు. సామాన్యముగ కూరకుపయోగింపబడు చిక్కుడుకాయలు ముదిరి యెండినపుడు వానిగింజలుగూడ పప్పుదినుసుగ నుపయోగింపబడుచుండును. ఇటీవల నీదేశమున ప్రవేశపెట్టబడిన సీమ అనుప (Soy bean) గింజలు ఆహారమునకు మిగులయోగ్యముగ నెంచబడుచున్నవి.

ఆయాకాయధాన్యజాతుల సంఘట్టనమును దెలుపు అంకెలు సాధ్యమైనంతవరకు సంగ్రహించి యీప్రక్కపుటలోని పట్టికయందు జూపబడెను.

కాయధాన్యములందు తృణధాన్యములందుకంటె సుమారు రెండుమొదలు రెండున్నరరెట్లవరకు మాంసకృత్తులుగలవు. ఇందువరిబియ్యమునందుకంటెసుమారు 3,౪ రెట్లు మాంసకృత్తులు గలవు. కర్బనోదజనితములు తృణధాన్యములందుకంటె కొంతతక్కువ. చమురును సీమ అనుమునందు తప్ప తక్కిన వానిలో తక్కువయే. మొత్తపుయింధనశక్తి తృణధాన్యములందుకంటె నూటికి సుమారు ౧౧ వంతులు హెచ్చు. తృణధాన్యములనే తినుచో శరీరమునకు వలయు మాంసకృత్తులు లభింపక పోవుటచే మానవాహారమున పప్పుదినుసులుకూడ తప్పక జేరవలసి యుండును. రెండువంతుల తృణధాన్యముతో సగము మొకవంతయినను పప్పుదినుసును జేర్చుట యవశ్యము.

ఆయా కాయధాన్యములలో కంది చాలమంది కనుకూలించును. ఇందు మాంసకృత్తులు తక్కినవానిలో కంటె కొంచెము తక్కువ. కొంచెము వేడి చేయును. వరియన్నము దినువారి కింతమాత్రము వేడిచేయు పప్పుదినుసును దినుటమంచిదే. ఆంధ్రదేశమున చాలజిల్లాలలో నిదియే ప్రతిదినమును వాడబడుచుండును. కందితరువాత విస్తారముగ వాడబడు పప్పుదినుసు పెసర. ఇది వేడితత్త్వములవారి కుపయోగించును. కందికంటె బలమైనది. జీర్ణశక్తి తక్కువగ గలవారికి సరిపడక పోవచ్చును. తక్కినకాయధాన్యములు కంది, పెసరలవలె నిత్యాహారమున నుపయోగించు టరుదు.

కాయధాన్యములందు మాంసకృత్తుల విలువ వాని మొత్తపు పరిమితినిబట్టియే గాక అందలి ప్రధాన మగు మాంసకృత్తు లేక కృత్తులయొక్క స్వభావమునుబట్టి యుండును. మొత్తముమీద కాయధాన్యములందు మాంసకృత్తులు పాలయందును, కోడిగ్రుడ్లయందును గలమాంసకృత్తులంత శ్రేష్ఠములు గావని కనుగొనబడెను. కాయధాన్యములలోనే యీవిషయమై విశేషతారతమ్యములు గలవు. తెల్లయెలుకలపై జరిగిన యొక పరిశోధనలో

కాయధాన్యముల సంఘట్టనము

కాయధాన్యజాతి		మాంసకృత్తులు %	చమురు %	కర్బనోదజనితములు %	నారపదార్థము %	బూడిద %	ఒక ఔన్సు ఇంధనశక్తి కాలరీలు
1. కంది	a	19.54	1.49	68 27	6.43	4.23	102
2. పెసర	a	23.67	1.19	66.48	4.24	4.59	105
3. ,,	b	28.00	1.69	60.36	4.74	4.29	106
4. ,, (పచ్చపెసర)	c	24.88	3.03	60.54	6.50	4.93	107
5. ,,(బంగారుపెసర)	c	26.86	2.26	61.85	4.77	4.29	06
6. మినుము	a	25 25	2.45	62.07	5.34	4.89	105
7. ,,	d	26.63	1.19	63.33	4.23	4.59	107
8. సెనగ	a	20.01	4.77	64.35	7.11	3.50	110
9. అనుము	a	23.36	1.87	62.61	7.19	4.69	103
10. సీమఅనుము (Soybeans)	e	32.0)	15.67	31.67	?	?	119
కాయధాన్యముల సగటు (మొదట 9-టికి మాత్రము)		24.24	2.17	63.32	5.62	4.41	106
తృణధాన్యముల సగటు		10.71	4.18	75.63	5.47	4.15	96
బియ్యము (వరి)4 3 రకముల సగటు		1.12	8.50	83.87	0.37	1.11	100

మొదటి 9 జాతుల విషయమునను 2, 6 కలములలోని యంకెలు తేమను మినహాయించి లెక్కగట్టబడినవి. 7-వ కలములోని యంకెలు నూటికి 10 వంతుల తేమగల దినుసుపైన లెక్కగట్టబడినవి.

నానా కాయధాన్యములందలి మాంసకృత్తుల విలువయందీక్రింది తారతమ్యములు గమనింపబడెను; *

కాయధాన్యము	అందలిమాంసకృత్తుల విలువ	కాయధాన్యము	అందలిమాంసకృత్తుల విలువ
సెనగ	౭౮	బటానీ	౬౨
కంది	౭౪	మినుము	౬౦
బొబ్బర	౭౨	మెటికలు	౫౭
ఉలవ	౬౭	అనుము	౫౭
పెసర	౬౪		

బటానీలయందలి మాంసకృత్తులవిలువను పాలు, మాంసము, మొదలగువానియందలి మాంసకృత్తుల విలువతో పోల్చిచూచుటకు జరుపబడిన మరియొక ప్రయోగమున నీక్రిందితారతమ్యములు కనిపెట్టబడెను.❡

ఆహారపు వస్తువు	అందలిమాంసకృత్తులవిలువ	ఆహారపు వస్తువు	అందలిమాంసకృత్తుల విలువ
ఎద్దుమాంసము	౧౦౪	బంగాళాదుంప	౭౯
ఆవుపాలు	౧౦౦	మట్టుబచ్చలి (Spinach)	౬౪

a. Woods facts and figures.

b. Yu-Indian jour. of Agric. Science Vol. II part VI.

c. Church.

d. Leather.

e. Food by Robert mc Carrison.

* S. P. Niyogi-Paper read at the India Science Congress 1932 Abstract No. 27.

❡ Thomas (1909) Queensland Agrl. Journal 1st Jan 1931 p. 389.

చేపలు	౯౫	బటానీలు	౫౬
బియ్యము (వరి)	౭౭	గోధుమపిండి	౪౦
పూగోబి(Cauliflower)	౭౪	మొక్కజొన్న	౩౫

పై యంకెలను బట్టి చూచినచో మాంసాహారమునందును, పాలయందును గల మాంస కృత్తులు సులభముగ వంటబట్టునని తేలును. మాంసాహారమును దిననివారు, పాలును, కంది మొదలగు విలువయయిన మాంసకృత్తులు గల పప్పుదినుసులను దిని తమకు వలయు మాంసకృత్తును సంపాదించుకొనవచ్చును. సీమఅనుములోని మాంసకృత్తులు కూడ మానవశరీరమున కనుకూలమయినవని యిటీవల కనుగొనబడెను. వీనిలో కొన్నిరకము లిపుడు అనకాపల్లి, చామర్లకోట మొదలగు వ్యవసాయస్థానములందు పరీక్షింపబడుచున్నవి. పప్పుదినుసులు మాంసకృత్తులను మెండుగ నొసగుటయేగాక ఖనిజద్రవ్యములనుగూడ విస్తారముగ నొసగును. ఈదేశమున పండింపబడుచున్న జాతులందలి ఖనిజముల విలువ నింకను ఎవరును నిర్ణయించినట్లు లేదు. ఇతరదేశములందు జరిగిన నిర్ణయములనుబట్టి యీక్రిందియంకెలు లెక్కించి వ్రాయబడెను:

పప్పుదినుసు	ఒక ఔన్సులోని ముఖ్యఖనిజద్రవ్యములు ౧౦౦ పౌనుల తూనికగల మనుష్యునికి వలయు పరిమితిలో మాటికె - పాళ్లు		
	సున్నము	స్ఫురము	ఇనుము
౧ పటానీలు (Peas)	౪.౯	౧౧.౨	౧౩.౮
౨. చిక్కుడుగింజలు(Beans)	౯.౮	౧౪.౧	౧౭.౫
౩. మసురిపప్పు(Lentils)	౬.౪	౧౩.౩	౨౩.౧
౪. లైమాచిక్కుడు (Lima bean)	౪.౨	౧౦.౨	౧౭.౭
సగటు	౬.౩	౧౨.౩	౧౭.౫
౫. గోధుమ	౩.౭	౯.౧	౯.౧
౬. వరి (బియ్యము)	౦.౬	౬.౩	౫.౫
౭. ఆవుపాలు	౬.౨	౨.౪	౦.౫

ఈదేశపు పప్పుదినుసులలో కూడ ఖనిజద్రవ్యములు పైపట్టికయందలి సగటు ననుసరించి యుండవచ్చునని యూహింపదగియున్నది. కావున పప్పుదినుసులను మాంసకృత్తులనిమిత్తమేగాక, ఖనిజద్రవ్యముల నిమిత్తము (ముఖ్యముగ స్ఫురము, ఇనుము-వీని నిమిత్తము) కూడ తినవలసియుండును. ఇందులకు వీనిని సాధ్యమైనంతవరకు పొట్టుతోనే తినుట మంచిది. సీమ అనుములో సున్నముకూడ హెచ్చుగనుండునని యిటీవల కనిపెట్టబడెను.

పప్పుదినుసులలో విటమిను A స్వల్పముగను, విటమిను B మధ్యమ పరిమితిగను నుండును, విటమిను C శూన్యము. కాని గింజలను మొలకట్టి తినుచో అందీలోటుగనున్న విటమినుకూడ పుట్టును. కావున పప్పుదినుసులను వండితినుటకంటె చైతన్యముగల గింజలు మొక్కకట్టి తినుటయే శ్రేష్ఠము. ఇట్లు తినుచో నాహారమున విటమిను C నొసగు పండ్లుగాని, కూరలుగాని తక్కువయినను ఆలోపము చాలవరకు దీరును.

౯. చమురుదినుసులు

మానవాహారముగ నుపయోగింపబడు చమురుదినుసులలో నూవులు దక్షిణఇండియాలో ప్రధానమయినవి. ఇటీవల వేరుసెనగకూడ చాలప్రాముఖ్యమునకు వచ్చెను. కొబ్బరతోటలుగలచోట్ల కొబ్బరికూడ విరివిగ నుపయోగింపబడుచున్నది. దత్తమండలములందు కొన్నిచోట్ల కుసుంబాలును, గంజాం విశాఖపట్నం ఏజన్సీలలో వలిసెలును కూడ నుపయోగింపబడుచున్నవి. లభించుచోట్ల జీడిపప్పుకూడ కొంత తినబడుచున్నది. ఉత్తరహిందూస్థానీలు ఆవాలుకూడ చాలవిరివిగ నుపయోగించుచున్నారు. యూరపుఖండమందు ఆలివ్ మానె ప్రశస్తముగ నెంచబడుచున్నది. సీమబాదంగింజలను ధనికు లుపయోగించుచున్నారు.

వెన్నయు, నేయియు జంతుసంబంధమయిన చమురుదినుసులు. వీనినిగురించి పాలు, పెరుగు వగైరా శీర్షిక క్రింద చర్చింపబడును.

ఈక్రిందిపట్టికయందు లభించినంతవరకు కొన్ని చమురుదినుసుల సంఘట్టనము తెలుపబడెను

దినుసు		1 ఔన్సులో గల మాంసకృత్తులు (గ్రాములు)	చమురు (గ్రాములు)	కర్బనోదజనితములు (గ్రాములు)	యింధనశక్తి (కాలరీలు)	ఒక ఔన్సుగల ఖనిజద్రవ్యముల పరిమితి. 100 పౌనుల మనుష్యునికి వలయు పరిమితిలో % సున్నము	స్ఫురము	ఇనుము
1. నూవులు	a	6.08	15.48	4.92	183			
2. వేరుసెనగలు	b	7.30	10.92	6.90	155			
3. ,,	c	8.72	14.78	3.96	184	4.4	12.8	5.6
4. ,,	a	9.`6	15.50	4.12	1?8			
5. కొబ్బెర (కురిడీ)		2.75	19.76	4.99	209			
6. ,, ముదిరినది		1.61	14.31	7.90	167			
7. ,, సగముముదిరినది		1.00	8.10	4.75	96	0.4	3.0	0.3
8. బాదంగింజలు	b	5.26	15.96	4.30	182			
9. ,,	c	6.50	16.8)	5.50	200	11	10.8	8.0
10. జీడిపప్పు		5.96	18.80	1.80	200			
11. కుసుంబా		4.28	8.6)	7.34	123			

a. Wood's facts and figures.

b. Food by Robert mc Carrison.

c. Food and Nutrition (American Red-cross text book).

సామాన్యముగ నూవులు, కొబ్బెర, వేరుసెనగ, కుసుంబా మొదలగువానినుండి చమురునుతీసి దానినే వాడుచుందురు. చమురు కర్బనోదజనితములకంటెను, మాంసకృత్తులకంటెను సుమారు ౨½ రెట్లు హెచ్చు యింధనశక్తి నిచ్చును. ఒకఔన్సుబియ్యము ౯౯ కాలరీల యింధనశక్తినే యొసగగా, ౧ ఔన్సు నూనె సుమారు ౨౫౦ కాలరీల యింధనశక్తి నొసగును. కావున నాహారములో చమురు మిగులబలమైన యాహారము. జీర్ణమగుటయు కష్టము కావున స్వల్పముగనే తీసికొనదగును. విస్తారముగ శరీరపరిశ్రమగలవారికి కడుపు బరువెక్కకుండ వారు చేయుపనికి దగినశక్తి నిచ్చుటకు చమురు మంచిది. అయినను సామాన్యముగ దినమునకు ౨,3 ఔన్సుల చమురునకు మించి యాహారమున జేరుట మంచిదికాదు. ఆహారమునందలి యన్ని పదార్థములందలి చమురు మొత్తమును అందలి కర్బనోదజనితములయొక్క పరిమితిని రెట్టింపుచేసి మాంసకృత్తుల పరిమితిలో సగము కలిసినయెడల వచ్చు మొత్తమును మించకూడదు.

ఆయాదినుసులనుండి తీయు చమురుయొక్క యింధనశక్తి కొంచెమించు సమముగనే యుండును. కాని వాని సంఘట్టనములందు కొన్ని భేదములుండుటచే వానియందు కొన్నిగుణభేదములు గలుగును. సామాన్యముగ గింజలనుండి తీసినచమురు, వెన్న, నేయి వీనియంత యారోగ్యకరముగ నెంచబడుటలేదు. గింజలనుండితీయబడు చమురులలో, నూవులనూనె,కొబ్బెరనూనె ప్రశస్తముగ నెంచబడుచున్నవి. వేరుసెనగనూనె అంత ప్రశస్తముగ నెంచబడుటలేదు. కాని యీవిషయము ఇంకను పరిశోధన జరుగవలసియున్నది. అలవాటు చేసికొనుచో నిదియు శరీరమున కనుకూలించుననియే చెప్పవచ్చును. ఇటీవల నీపంట విరివిగ బండింపబడుచున్న చోట్ల

నూవులను, వేరుసెనగగింజలను చెరిసగముగ గలిపితీసిన చమురుగాని, ప్రత్యేకముగ వేరుసెనగ నూనెనే గాని వాడుట కలవాటుపడుచున్నారు.

ఆయాజాతుల చమురును ఆహారమున నుపయోగించుటకు బదులు గింజలనే యుపయోగించుచో నందువలన శరీరమునకు మాంసకృత్తులు కూడ విస్తారముగ లభించును. చమురుగింజలందలి మాంసకృత్తులు, ఆహారపుబిలువయందు కాయధాన్యములందలి మాంసకృత్తులకు దీసిపోవును. వేరుసెనగలందలి మాంసకృత్తులుకొన్ని కాయధాన్యములందలి మాంసకృత్తులకంటెను శ్రేష్ఠముగ నెంచబడుచున్నవి. నూవుపప్పును, కొబ్బెరను తరుచు కూరలలోను, ఇతర వంటకములలోను వాడుటగలదు. జీడిపప్పును, బాదంగింజలను తీయని పిండివంటలతో జేర్చుట గలదు. ఇటీవల వేరుసెనగకూడ ఇట్లుకొంతవరకుపయోగింపబడుచున్నది. కొబ్బెరయు, బాదంగింజలను, జీడిపప్పును, వేరుసెనగగింజలను ప్రత్యేకముగ దినవీలగును. కడపటిరెంటిని వేచిన కమ్మగ నుండును. కాని పచ్చిగ దినుట శ్రేష్ఠము. వేరుసెనగలను మొలకకట్టి తినుట మరింతశ్రేష్ఠము. ఇందువలన నివి సులభముగ జీర్ణమగుటయేగాక నందదివరకు లేనివిటమిను C క్రొత్తగ నుద్భవించును.

చమురుదినుసులు కాయధాన్యములకంటెను, తృణధాన్యములకంటెను సుమారు రెట్టింపుబలము (యింధనశక్తి) గలవగుటచే నవి జీర్ణమగుట కష్టము. మరియు నందు కర్బనోదజనితములు మిగుల తక్కువ. కావున వీనితో తృణధాన్యములను గాని, బెల్లము, చక్కెర, తేనె మొదలగు నితర కర్బనోదజనిత ద్రవ్యములనుగాని చేర్చి పుచ్చుకొనుట మంచిది. బెల్లమును పాకముబట్టి అందు వరి, జొన్న మొదలగువాని పేలాలను, నూవుపప్పు, వేరుసెనగ, కొబ్బెర, జీడిపప్పు మొదలగు చమురుదినుసులను జేర్చి యుండలుచేసి తిను ఆచారము కొన్నిచోట్ల గలదు. ఇది చాలయనుకూలమును, చౌకయునగు నల్పాహారము.

అతిమూత్రవ్యాధిగలవారికి చమురుగింజలు మిగుల ననుకూలమగు నాహారము. చమురుగింజలలో ముఖ్యముగ జీడిపప్పునందు కర్బనోదజనితములు మిగుల తక్కువగను, మాంసకృత్తులును, చమురును హెచ్చుగను నుండుటచే, వీనిని తగుమాత్రముగ కొంత యితరాహారముతోపాటు తిని జీర్ణముచేసికొనగలుగుచో, వైద్యసహాయము మవసరములేకయే యారోగ్యముగ కాలము కడపవచ్చును. ఈ విషయము ముందు విపులముగ జర్చింపబడును.

చమురుతీయగా మిగులు పిప్పమును కూడ నాహారముగ నుపయోగించుటగలదు. నూవుపిండి, కొబ్బెరపిండి యిట్లు తరుచుగ నుపయోగింపబడుచున్నవి. వేరుసెనగపిండికూడ నిట్లుపయోగింపదగును. వీనిలో చమురు చాలవరకు తీసివేయబడినను, కొంత మిగిలియుండును. మాంసకృత్తులు మెండుగనుండును. కర్బనోదజనితములు తక్కువ. కావున వీనిని మాంసకృత్తులు తక్కువగనున్న యాహారద్రవ్యములతో కలిపితినవలెను. ఈక్రింద ఆయాజాతుల తైలపిష్టముల సంఘట్టనము తెలుపబడెను.

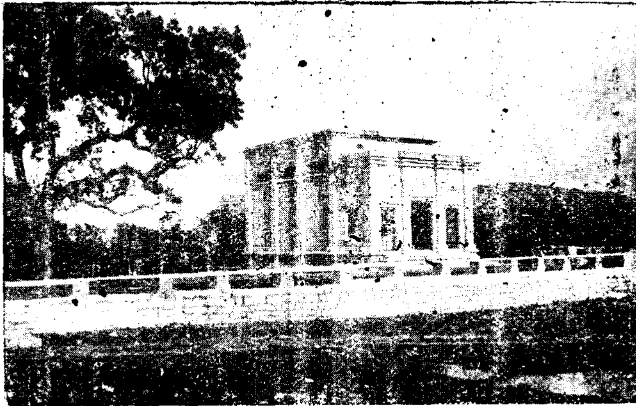
౧ ఔన్సునందు గల

జాతి	మాంస కృత్తులు	చమురు	కర్బనోద జనితములు	మొత్తము ఇంధనశక్తి
	గ్రాములు	గ్రాములు	గ్రాములు	కాలరీలు
నూవుపిండి	౧౧.౮	౩.౦	౯.౬	౧౧౧
వే. సెనగపిండి	౧౬.౬	౨.౮	౭.౬	౧౧౯
కొబ్బెరపిండి	౬.౨	౩.౮	౧౫.౫	౧౧౪

అట్లతద్ది

శ్రీపతి త్ర్యంబకరావు

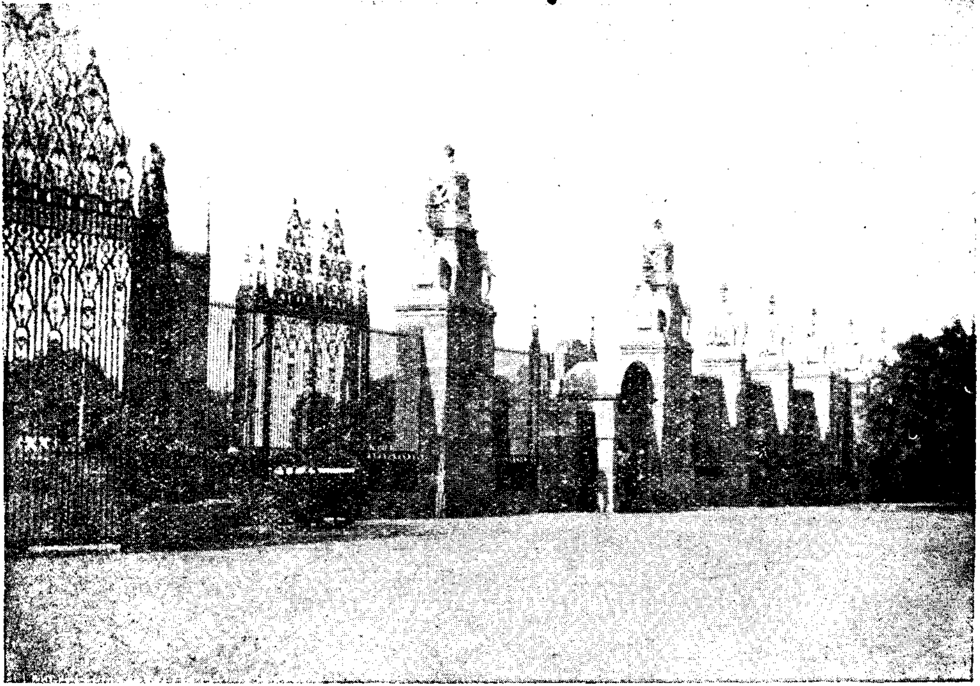
ఆది శాస్త్రమనుచు నా యరికాల గోరింటచుక్క బెట్టినయట్టి సొబగులెల్ల
నొండు ప్రక్క బరుండ నోపమి గూర్కు రా లేదంచు బొంకెడు లీలలెల్ల
*గోంగూర మరచిపోకుమటన్న వేకువ జిరు చపేటములిచ్చు చెలువులెల్ల
నోరగా నుయ్యాలలూగుచు ననుగాంచి చెంగున దుముకు మెరుంగులెల్ల
ప్రేమగలవారి కంటు గోరింటయనుచు - నస్మదంఘ్రి పరీక్షించు నాత్రమెల్ల
గన్నులకు గట్టినట్లుగా గానుపించు - శారదాంగన మాయింటి చక్కి దిరుగ.

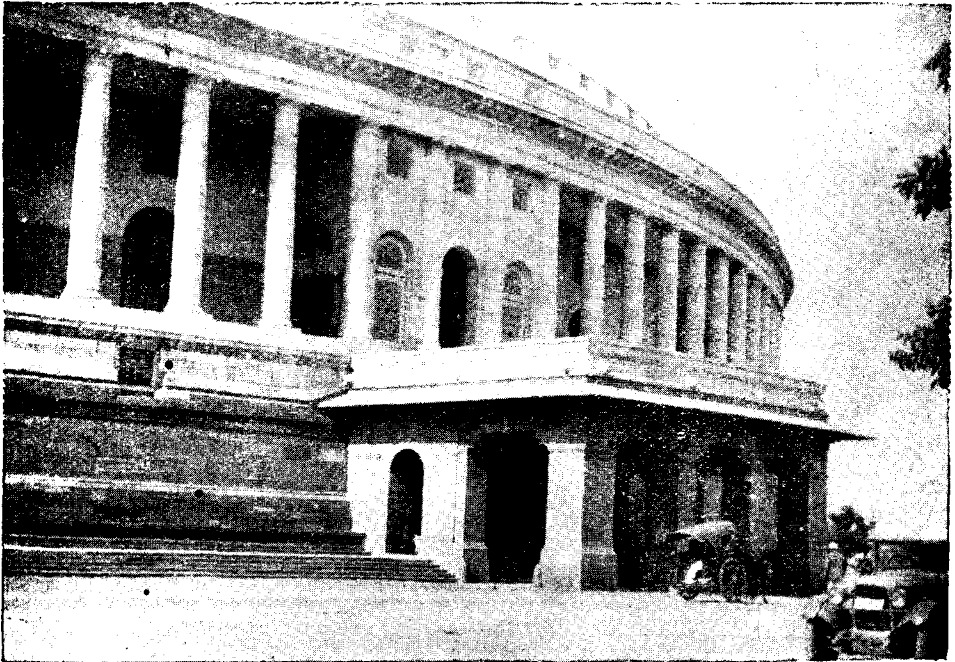
మదనపల్లి చిత్రాలయము —వాసు.

---

* ఆంధ్రదేశమున కొన్ని జిల్లాలలో గోంగూరపచ్చడి తెల్లవారుజామున విధిగా స్త్రీలు భుజింపకున్న ముసలి మగడు వచ్చునని చెప్పుదురు.

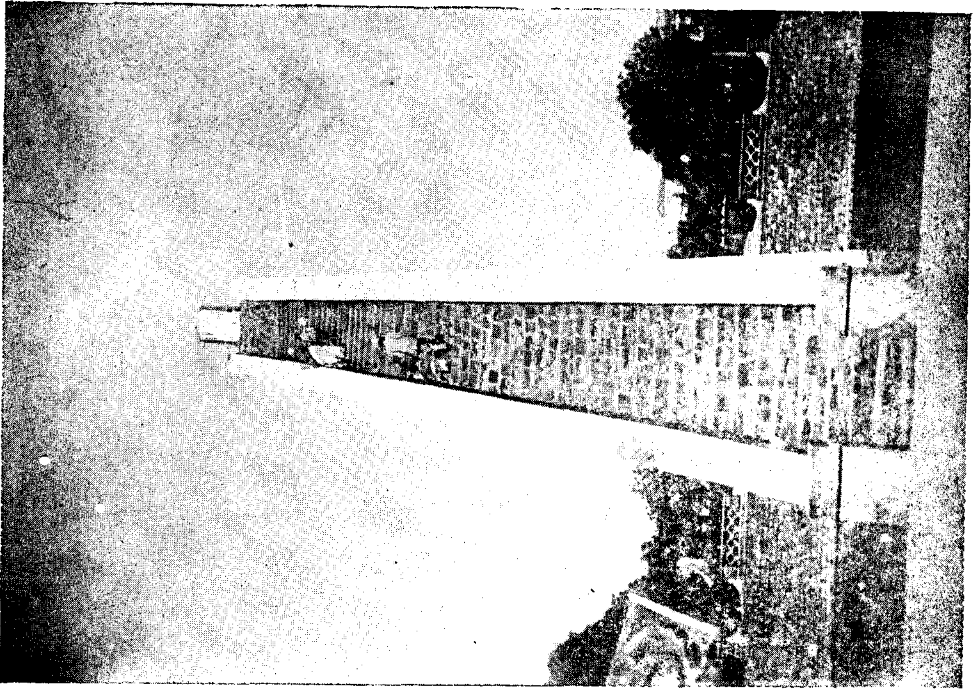

౫. రాజప్రతినిధిభవనము

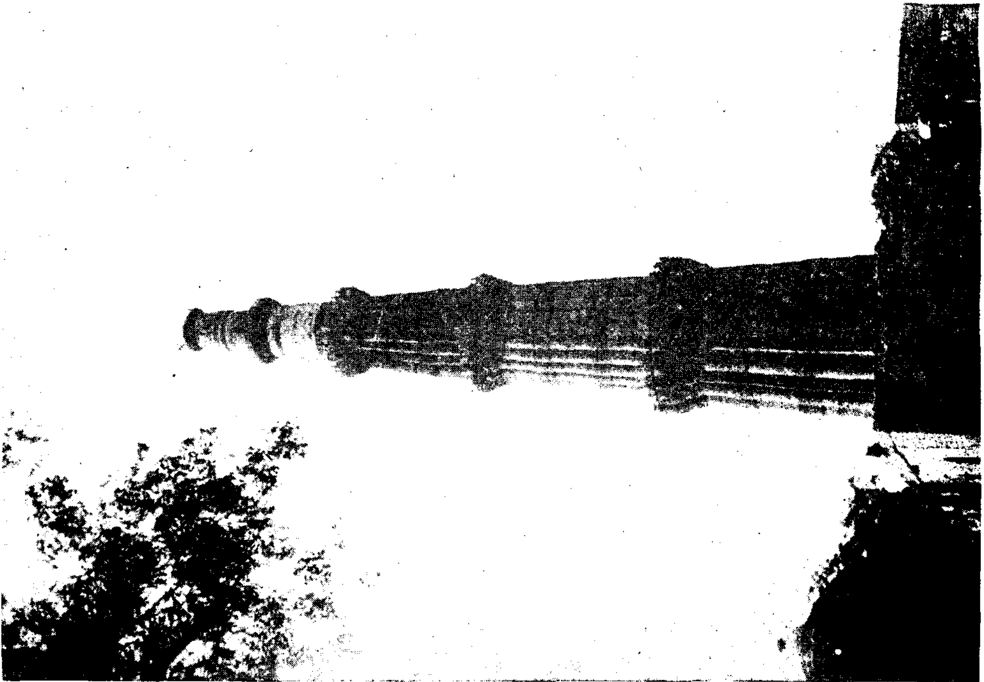
౬. శాసనసభాభవనము

R. N. N. R.

౫. జంతర్ మంతర్ (నక్షత్ర పరిశోధనాలు)

జయపుర మహారాజు జయసింగు దీనిని కట్టించినాడు. ఇది ఇంకను పాడుకాకున్నది. కాని నిడములును, అంశములును గుర్తింపబడు మండలము, కైవారమును పెక్కు చోటుల మురగలు పడినవి.

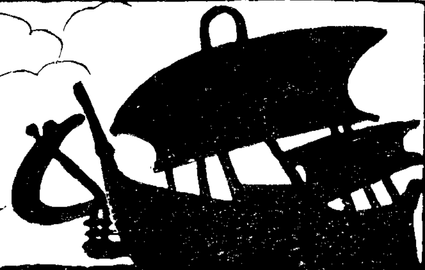

౬. కుతుబ్ మినారు

దీనిని కుతుబ్ ఉద్దీను ఐబక్ ౧౨౦౦ సం. న ప్రారంభించెను. అతని తరువాత రాజ్యమునకు వచ్చిన షాంస్ ఉద్దీను అల్టామష్ ౧౨౨౦ సం. న ముగించెను. దీని ఎత్తు అ. ౨౩౮, అం. ౧. అడుగున దీనివ్యాసము అ. ౪౭, అం. ౩. పైన అ. ౯. దీనికి ౩౭౯ సోపానము లున్నవి.

R. N. N. .R

వలసరాజ్యములందు భారతీయ శిల్పకళ

తలిశెట్టి రామారావు

౪. శ్యామదేశము

ప్రాలుత శ్యామదేశమున కాంభోజమునందువలె క్మేరులు, టిబెత్తు-చైనాజాతివారు నివసించుచుండిరి. ఈదేశము క్రీస్తు మొదటిశతాబ్దములందు కొంత కాంభోజుల పరిపాలనమునకును, మిగిలినది యితరుల పరిపాలనమునకును లోబడియుండినది. చంపా, కాంభోజముల నాక్రమించిన పిమ్మట కాంభోజముద్వారాను, నావికాయానములవలనను హిందువులు వచ్చి ఇప్పటి శ్యామదేశములో దక్షిణభాగమున నొక ప్రబలమైన హిందూరాజ్యమును స్థాపించి, ముఖ్య పట్టణములుగ సుఖోదయ (సుఖోతాయి), సజ్జనాలయము (సవాన్కాలోకు)లను నిర్మించుకొనిరి. పండ్రెండవ శతాబ్దమున నీరాజ్యము ప్రబలమై, హిందూనాగరికతయొక్క వ్యాప్తికి చేయూతయొసగినది. క్రీ. శ. ౧౨౧౪ లో శ్రీఇంద్రాదిత్యుడుసింహాసనము నధిష్ఠించెను. ఈతనిమూడవపుత్రుడగు రామరాజు ౧౨౪౩ లో రాజయి, శ్యామభాష కక్షరములను గల్పించి, నూతనదేవాలయములను, భవనములను నిర్మించి, రాజ్యమును వ్యాపింపజేసి కీర్తిని గడించెను. ౧౩౪౭ లో సింహాసనము నెక్కిన శ్రీసూర్యవంశరాముడు మహాపండితుడు. బౌద్ధభిక్షులను, బ్రాహ్మణులను పోషించి, విహారములను, స్తూపములను, ఒకవైష్ణవాలయమును నిర్మింపజేసెను. మహాస్వామి సంఘరాజను బౌద్ధసన్యాసిని సింహళమునుండి మహావైభవముతో రప్పించి, బౌద్ధమతమును స్వీకరించి, యనేకములగు మహాకార్యములను చేసెను. ఈతనికాలముననే అనూరాధపురమునద్దనున్న మహాబోధివృక్షముయొక్క శాఖను శ్యామదేశమునకు గొనిపోయిరి. ఈతనితో సుఖోదయవంశ మంతమొందినటుల గానవచ్చుచున్నది.

ఈరాజ్యమునకు దక్షిణమున లాపాపురి (నవపురి=లాంబూరి) యను మరియొక హిందూరాజ్య ముండినది. ద్వారావతి దీనికి ముఖ్యపట్టణము. కొంతకాలమునకు బహుశః, క్రొత్తవంశమీరాజ్యమునం దధికారమునకు వచ్చుటవలన గాబోలును, ద్వారావతి సానోయను మారుపేరుతో పిలువబడుట కలిగినది. ఇంత (౧౨౯౬) లో కాంభోజదేశము తాయి ప్రజల దాడివలన బలహీనమైనది. ఆతరుణముననే సయ్యాముసైన్యము కాంభోజులపై దండయాత్రవెడలి, యుద్ధమున జయించి, శ్యామదేశము యొక్క స్వాతంత్ర్యము స్థాపించిరి. ఆనాటినుండియు ద్వారావతి అయోధ్యయను మారుపేరుతో విరాజిల్లినది.

అయోధ్యకు మొదటిరాజగు రామాధిపతి సువర్ణడోలుడు ౧౩౫౦ లో సింహాసనము నధిష్ఠించి యనేకములగు భవనములను, దేవాలయములను నిర్మింపజేసెను. ఈవంశజులు తాయిసంతతివారైనను హిందూత్వమును పూర్తిగ స్వీకరించుటచే దేశమంతయు హిందూరాజ్యముగ మారిపోయినది. ౧౩౬౦ లో రాజ్యాధికారమును వహించిన మహానాయక పరమరాజాధిరాజు బౌద్ధమతావలంబకుడై యుండినటుల శిలాశాసనములవలన దెలియుచున్నది. ౧౩౯౪ లో రాజైన రామరాజు బౌద్ధదేవాలయమును నిర్మింపజేసి యందు కంచు బుద్ధవిగ్రహమును ప్రతిష్ఠచేసి, చైత్యగృహమును, పుస్తకభాండాగార

మును సయాముల సౌకర్యముకొరకు ప్రసాదించెను. వరరాజు ౧౭౮౨ లో సింహాసనమునకు వచ్చినవెంటనే బర్మారాజు దేశముపైకి దండెత్తివచ్చెను. నాటినుండియు శ్యామదేశప్రతిభ తగ్గుటయు, ౧౭౬౭ లో అయోధ్యను బర్మాసైన్యము నాశనము చేయుటయు కలిగినది. కాని శ్యామదేశముయొక్క స్వాతంత్ర్యమునకు భంగము కలుగలేదు. ఆపిమ్మట బేంకాంకు రాజనివాసమై యిప్పటికిని సయామునయొక్క ముఖ్యనగరముగ నున్నది.

హిందూరాజ్యములై యుండిన చంపా, కాంభోజములనుండి మొదట హైందవు లిచ్చటికి వచ్చిరి. కనుక సయామ్యప్రజలు బౌద్ధమతమును కాక హిందూమతమునే తొలుత స్వీకరించిరని చెప్పవచ్చును. సయాము చరిత్రమును, ఆచారములును ఈవాదమును బలపరచుచున్నవి. అచ్చటి రాజులందరును హిందూనామములను దాల్చి; హిందువులవేల్పులకనేకములగు దేవాలయములను నిర్మింపజేసిరి. ఇప్పటికి బేంకాకునందొక దేవాలయము నాశ్రయించుకొని ఎనుబదిమంది బ్రాహ్మణులు నివసించుచున్నారు. సయామురాజదర్బారున ఉత్సవములందు వీరు ప్రాముఖ్యమును వహించుచుందురు. శుభముహూర్తములను వీరే నిర్ణయించుచుందురు. నూతననగరములకు, దేవాలయములకు, రాజగృహములందు జన్మించినవారికి సంస్కృతనామముల నిడుచుందురు. "రెక్నా" అను హోలికోత్సవమును, "తిబ్ చిన్ చా" అను డోలికోత్సవమును, "లోయికదాంగ్" అను దీపోత్సవమును వీ రిప్పటికిని జేయుచుందురు. సయామురాజుల యిలవేల్పుయొక్క దేవాలయకుడ్యములపై రామాయణకథ మలచబడియున్నది. నేడును శిల్పులు యముని, సూరుని, యింద్రుని విగ్రహములను నిర్మించుచుందురు.

కాని ప్రజ లిప్పుడు బౌద్ధమతావలంబకులు. సుమారు లక్షమంది బౌద్ధభిక్షులచ్చట కలరని యంచనా చేయబడినది. కాంభోజమునుండి క్రీ. శ. ౭౦౦ లో నీ మత మిచ్చట ప్రవేశపెట్టబడినను, తరువాత చాలకాలమువరకు విశేషముగ నాదరమునకు రాక, తుదకు సూర్యవంశరాముని కాలమున జాతీయమతము కాగలిగినది. సయామునందలి బౌద్ధమతమున హిందూమత సంప్రదాయములు విశేషముగ గలవు. ఈ మార్పులతో భారతీయనాగరకత యాదేశమున నిప్పటికిని నిలిచియున్నది.

కాన సయామునందు గానవచ్చు హిందూ బౌద్ధ మతములకు జెందిన పురాతన నిర్మాణము లన్నియు హిందూశిల్పరచన ననుకరించుచున్నవి. రానురాను దేశీయుల రుచులందు కలిగిన మార్పుల ననుసరించి నిర్మాణమునందును మార్పులు కలుగుచువచ్చినవి. ఆధునిక యుగమున బేంకాంకునందు కట్టబడిన దేవాలయము

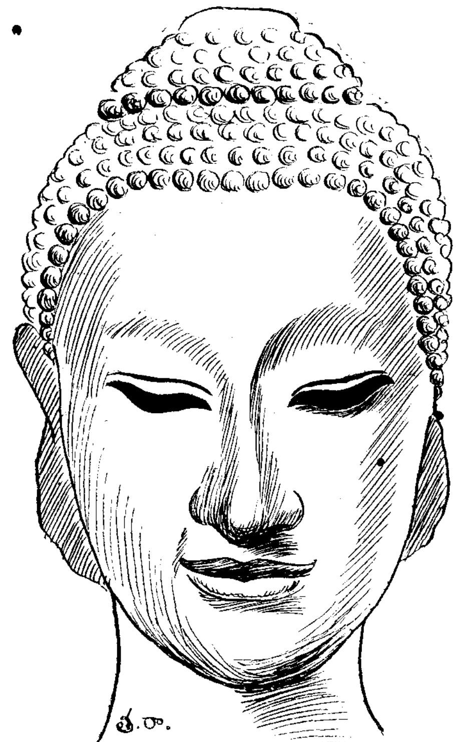

౧. వాట్ చెంగ్ దేవాలయము, సయాము

లన్నియు భారతీయ నిర్మాణవిధానములకు దూరములై సౌందర్యరహితములై యున్నవి కాని వీటియందు అలంకారములుగ గల వివరములన్నియు హిందూశిల్పానుకరణములే. ఆంధ్రదేశమున గానబడు దేవాలయ శిఖరములందు పొడవునకు సరిపోవు వెడల్పు, అంతస్థుల పొందిక, అలంకారములుగగల శిల్పచిత్రముల యేర్పాటు కనుల కానందముగ గానబడును. శ్యామదేశమునందలి నూతనాలయములందు మొదలు పెద్దదిగను, కొంచెమెత్తునకే సన్నముగ పరిణమించి పైనొక స్తంభమువలెను ఉండుటవలన వెలితిగ గనబడును. చైనానిర్మాణవిధానము ననుకరించుటవలన నిట్టిమార్పు కలిగినది.

చాలకాలమువరకు శ్యామదేశము కాంభోజుల యాధిపత్యముక్రింద నుండెను. కనుక నిప్పటికి మిగిలి యున్న శిల్పనిర్మాణములం దధికాంశ మేవి కాంభోజమునకు జెందినవో, యేవి శ్యామదేశమునకు జెందినవో చెప్పుట దుర్లభము. చెంతబును అనుచోట నీతరగతికి జెందినవి కొన్ని కనబడుచున్నవి. ఇచ్చట రాజగృహముల చిహ్నములు కలవు. మకర తోరణములతోను, గరుడవిగ్రహములతోను అలంకరింపబడిన ద్వారబంధ మొకటి కానబడినది. లాపాపురివద్ద నిటుకలతో గట్టబడిన దేవాలయము నీజాతికి జెందినదే. బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరు లిచ్చట ఆరాధనమును బడయుచుండిరనుటకు నిదర్శనములు కలవు కాని తరువాత బౌద్ధాలయముగ మార్చబడుటచే నాగచ్ఛత్రములను దాల్చియున్న బుద్ధవిగ్రహము లనేకము లమర్చబడినవి. దక్షిణదేశమున గనబడు గోపురములవంటివి ముఅంగుసింగు, పెచ్చాబురివద్ద గలవు. గరుడులు, ద్వారపాలురు మొదలగు హిందూ శిల్పాలంకారము లనేకము లిచ్చట గాననగును.

హరిపుంజయపురము (లాంపున), సుఖోదయ, సజ్జనాలయములవద్దగల హిందూనిర్మాణములు గుప్తుల రచన ననుసరించి మనోహరముగ నున్నవి. ఈప్రాంతములం దడవులలో ననేకనిర్మాణములు కనుమరుగుపడి యుండుటచే నిర్మాణవిధానము రానురా నెటుల మార్పుచెందినదో చెప్పుట కాధారములు చాలకున్నవి. ఇప్పటికి నిలిచియున్నవాటిలో పదునొకండవశతాబ్దమునకు పూర్వపు వన్నియు శిలానిర్మాణములు. వీటిలో సజ్జనాలయమువద్ద నున్నవి మొదట గట్టబడినటుల గనబడుచున్నవి. ఈ ప్రాంతములలో కొంతదూరమున మూడు పాడువడియున్న దేవాలయములును, శివలింగములును, కంచురాతితో మలచబడిన విగ్రహములును కలవు. కంచువిగ్రహములను సింహళమునుండి తెచ్చిరి కాబోలును. ఇచ్చటి విగ్రహములకు ఎత్తయిన కనుబొమలు "అజంత నయనములు", చిన్న పెదవులు ఉండుటచే కాంభోజ శిల్పులు నిర్మించినవి కావని నిస్సందేహముగ జెప్ప వచ్చును. రానురా నీసుందరశిల్పరచన మారి, యాచార ప్రాయముగ బరిణమించుటచే తరువాత మలచబడిన

౨. బుద్ధుడు
(రాతిపై లక్క-పూత)
౧౧-వ శతాబ్దము నాటిది, సయాము

విగ్రహము లింతసుందరముగ లేవు. సూర్యవంశ రామ మహాధర్మరాజాధిరాజు (౧౩౫౪ - ౧౩౭౭) సింహళమునుండి సంఘరాజను బౌద్ధభిక్షువును రప్పించినపిమ్మట నిర్మింపజేసిన దేవాలయముపైగల జాతకకథల శిల్పచిత్రములు సుందరముగ, బరుహుత్తు, బోరోబుదురు శిల్పములను స్మరింపజేయునవిగ నున్నవి. సంఘరాజు పరివారములవచ్చిన సింహళదేశపు శిల్పులు వీటిని సృజించి యుండవచ్చును.

వాట్మహాప్రసాత్ అనుచోట రెండు విగ్రహభాగములు కనబడినవి.

ముఅంగుఫారోట్ అనుచోట ఏనుగుల, మకరముల, బుద్ధుని విగ్రహములును, స్నానద్రోణితో గూడియున్న లింగమును లభించినవి. బుద్ధుడు సింహాసనమున

కూర్చొనియుండ నప్సరసయు, నైదుగురు భక్తులును కుడియెడమలందున్నటుల నొక శిల్పచిత్రము కలదు. అప్పటి శ్యామరాజకీయ పరిస్థితుల నీవ్యక్తికూటమి వ్యక్తీకరించుచున్నదని కొందరియూహ.

ముఅంగు సుఘానువద్ద నొక పెద్ద బుద్ధవిగ్రహమును, కొన్ని స్తూపములును కనబడినవి.

కాంచనపురి (కాంచనబురి) ఖవోవద్ద బుద్ధాసీనుడై యున్నటుల విగ్రహము కలదు.

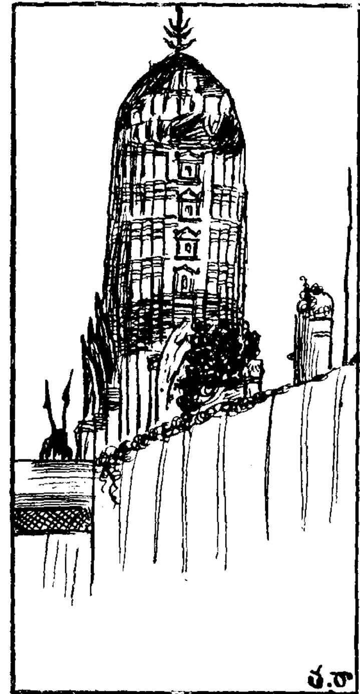
బుద్ధుడు తపస్సుచేసి, కృశించి యెముకల ప్రోవు వలె నున్నటుల పంజాబులో నొక గాంధార విగ్రహము కానబడినది. ఆధ్యాత్మిక ప్రాముఖ్యముకల విగ్రహములందు వెలితియుండకూడదని హిందువుల యభిమతము. బుద్ధుని యాధ్యాత్మిక జీవనమున వెలితిలేదు. ఈ విగ్రహము హిందూశిల్ప సంప్రదాయములకు వ్యతిరేకముగ నుండుటచేతను, మరెచ్చట నిట్టిది లభింపకపోవుటచేతను చిత్రకళావిమర్శకుల దృష్టి నాకర్షించినది. ఈ నాటికి గాంధారమువంటి వలసరాజ్యము శ్యామదేశమున రాజపురి (రాట్బురి=రాట్ బురి) వద్ద మరియొకవిగ్రహ మట్టిది లభించినది.

క్షయయను స్థలమునగల దేవాలయపు గోడలపై నొకవైపున బౌద్ధశిల్పములును, మరియొకవైపున హిందూశిల్పములును ఉండ, మధ్య నున్న గూటిలో బుద్ధవిగ్రహము కలదు. లోపల శివుని, విష్ణువుని విగ్రహములు కలవు. ఇది హిందూ ఆలయ మనియు, దశావతారములలో బుద్ధు నొకయవతారముగ బరిగణింపబడుటచే నిటుల గూటి నలంకరించుటమాత్రము కలిగె ననియు కొందరి యభిప్రాయము.

పీంగ్స్రాసు అనుచోట నొకచక్కని విష్ణువిగ్రహము లభించినది.

శ్రీతమ్మరాడ్నగరము (నాఖోము శ్రీ తమ్మరాటు) వద్ద స్తూప, విహారముల స్తంభములు మాత్రము మిగిలియున్నవి. అప్సరసలు బుద్ధుని స్వర్గమునకు గొనిపోవునటుల, బుద్ధ డశ్వారూఢుడై యున్నటుల శిల్పములు కలవు.

అయోధ్యయందు చక్కని దేవాలయములు పాడువడియున్నవి. ఆనాటికే శ్యామదేశమున శిల్పనైపుణ్యము

౩. అయోధ్య దేవాలయపు శిథిలము

క్షీణింపజొచ్చినది. పరిపూర్ణత భారతీయ శిల్పరచనయొక్క ప్రధానసూత్రములలో నొకటి. కాంభోజశిఖరములనుబోలు శిఖరములనుగలిగియున్నను, హిందూనిర్మాణములందు పూర్ణతతగ్గి, రచనయొక్క యలసటను సూచించునటుల ఇవి యలంకారరహితములై యున్నవి. భారతీయ శిఖరనిర్మాణము తొలుత నిట్టిమార్పును చెంది, యిప్పుడు బేంకాంగునందు నిర్మింపబడిన దేవాలయ నిర్మాణరూపమును దాల్చినది. హిందూవిజ్ఞానాంకురముల కెరువులేకపోవుటచేత, తాయి తిబెత్తుప్రజలు ప్రవేశింపజేసిననూతన వాతావరణమున శిల్ప మిట్టి పరిణామము నొందినది.

టాకువపా, మెగ్వ్య, వాట్ ఫ్రాకియో యను ప్రదేశములందు కొన్ని హిందూ, బౌద్ధ విగ్రహములు కలవు.

బేంకాంగు వస్తుప్రదర్శన శాలయందు గణేశ, విష్ణు, లక్ష్మి, శివ, బుద్ధుల కంచువిగ్రహములు భద్ర

పరుపబడినవి. వీటియందు కొన్ని హిందూశిల్ప సంప్రదాయముల ననుసరించియుండుటచేతను, నటరాజ విగ్రహ మిచ్చట కానవచ్చుటచేతను, కంచుచేత ఆనాటికి శ్యామదేశమున లేకపోవుటచేతను ఇవియన్నియు దక్షిణహిందూదేశమునుండి యెగుమతియైనటుల నున్నవి. రానురాను శ్యామశిల్పులు లోహముతో విగ్రహములను చేయుట నేర్చుకొనిరి. ఈదేశీయవిగ్రహములు అంగవిన్యాసమునందును, అలంకారములందును భారతీయ శిల్పకళ యీదేశమున పొందిన మార్పులను బాగుగ వ్యక్తపరచుచున్నవి.

శ్యామదేశమున భారతీయ చిత్రరచనయు లేకపోలేదు. సచిత్రములైన సనాతనగ్రంథములు కొన్ని లభించివి. క్రీ. శ. ౧౩౬౧ నాటి దేవధర్మజాతక చిత్రమును మచ్చునకు చూచినయెడల నచ్చటిరచనయొక్క

౮. దేవధమ్మజాతకము
౧౩౬౧ క్రీ. శ. వర్ణచిత్రము, సయాము

సైఖరి తెలియును. అయోధ్యరచనానుసరణముగ పతాకలమీదను, దేవాలయ కుడ్యములమీదను జాతకకథలు, బుద్ధునిరూపములు చిత్రితములై యున్నవి. దేవాలయముల ద్వారములమీదను, కిటికీలమీదను, పుస్తకముల "అట్ట" దారుఫలకములమీదను, గ్రంథములనుంచుకొను పెట్టెలమీదను లక్కతో మంచిచిత్రములు వ్రాయబడియున్నవి. ఇట్టి రచనయందు శ్యామసోదరు లతిప్రవీణులైరి. తురుష్కస్థానము, టిబెత్తులందు లభించిన భారతీయచిత్రముల నివి పోలియున్నవి. చైనా సంపర్కమువలన నడిన పింగాణిమీద చిత్రించుటయందీ వలసరాజ్యమువా రతిప్రవీణులైరి. సజ్జనాలయము వద్దను, తదితరస్థలములందును లభించిన పింగాణి పాత్రలపై పద్మములు, ఫలములు, పక్షులు, దేవతలు, నరసింహవిగ్రహముల చిత్రము లతిసుందరముగ నున్నవి. ఈరచనావిధానము చైనాకు చెందినదైనను, శైలియందు శ్యామదేశమున నాయాకాలములం దామోదమును బడయుచుండిన హిందూచిత్రశైలి ననుసరించియున్నవి.

జలతారు, పట్టు, నూలు వస్త్రముల నేతయందు శ్యామదేశము ప్రసిద్ధికెక్కినది. హిందూదేశమున వాడుకలో నున్న పంచెలు, పురాతన కచ, కుచబంధములు నిచ్చట నేయుచుండిరి. మచిలీపట్టణపు అద్దకపుబట్టలిచ్చటి కెగుమతి యగుచుండినవి.

నగలను చేయుటయందును శ్యామదేశము భారతదేశము ననుకరించినటుల కానవచ్చును. ఉంగరము లతిచక్కనివి కలవు. ఖడ్గములు మొదలగు ఉక్కువస్తువులపై లోహపులత లమర్చుటకూడ వీరికి తెలిసియుండెను.

శ్యామదేశపు నాట్యమునందును హిందూదేశముయొక్క పలుకుబడి కానవచ్చుచున్నది. "కోను" అను నాటకరూపమున రామాయణము ప్రదర్శింపబడుచున్నది. "లేఖానుభృతి" అను నాట్యముయొక్క పుట్టుక భారతనాట్యశాస్త్రముయొక్క ప్రారంభమును జ్ఞప్తికి దెచ్చును.

భారతదేశము నిర్వీర్యమగుటతో తక్కిన వలసరాజ్యములందువలె శ్యామదేశమునందును భారతీయ నాగరికతకు తావు లేకపోవుచున్నది. పరిస్థితు లిప్పటివలె నున్నయెడల మచ్చునకైనను "హిందూత్వము" శ్యామదేశమునను లేకుండ మాయమగుట నిశ్చయము.

తారుణ్యదశ

శ్రీకరంబై చెలువముల నా
లోకమోహనమైన కాముక
లోకములు విలసిల్ల నెవ్వరు
సాకుచుందురోకో. ౧

కొమ్మలును యౌవనులు నైజపు
కోర్కెలలవడ వలచు, వీరల
కిమ్మెయిని ప్రణయంపుతత్త్వము
లెవరు గఱపిరోకో. ౨

బాలభానుని దలచునంతనె
పద్మినీసతి యలరు, వీరల
కోలి ప్రణయపువిద్దె నేర్పిన
యొజ్జ యెవ్వరోకో. ౩

చంద్రికను విడనాడ కెప్పుడు
చందమామ చరించు, వీరికి
పొందు వీడక సంఘటించిన
ప్రోడ యెవ్వరోకో. ౪

అలరుకొమ్మల గండుతుమ్మెద
వలచి తేనియగ్రోలు, వీరికి
కలయికలచవు లీవిధంబున
దెలుపువా రెవరో. ౫

స్వాంతమున ప్రేమాంకురంబులు
అంతకంతకు మొలచె నెయ్యపు
చింతులను భజియించు భాగ్యము
నిచ్చు ఘను డెవరో. ౬

నీరముల గురిపించు మేఘుడె
కోరికలు విలసిల్ల నెయ్యపు
వారిజాక్షుల నీన డిందుకు
కారణం బేమో. ౭

కరుణ నాకిటు ప్రణయతత్త్వము
గఱపు నొజ్జయె కామినీజన
పరిసరంబుల ప్రణయగాథల
బల్కడేలనోకో. ౮

గరిమ బాహ్యాంతరములను సుమ
శరునితత్త్వమె దోచె నీతడె
పరమ మగు నద్వైతయోగము
గఱపు గురు డేమో. ౯

చెలగి వేడుక ప్రణయసౌధము
చేరి కోరిక లుల్లసిల్లగ
నలరువిల్తుని గొల్చు యోగము
తెలుపు గురు లెవరో. ౧౦

యోగమార్గము లన్నిటికి సం
యోగమే పరమార్థ మను మరు
నాగమంబున బరగుతత్త్వం
బదియె మదినిండెన్. ౧౧

ఎందు గన్గొననైనభువి నా
నందమే బ్రహ్మం బటం చని
డెందమున బరమాత్మ నామే ముద
మంద బోధించెన్. ౧౨

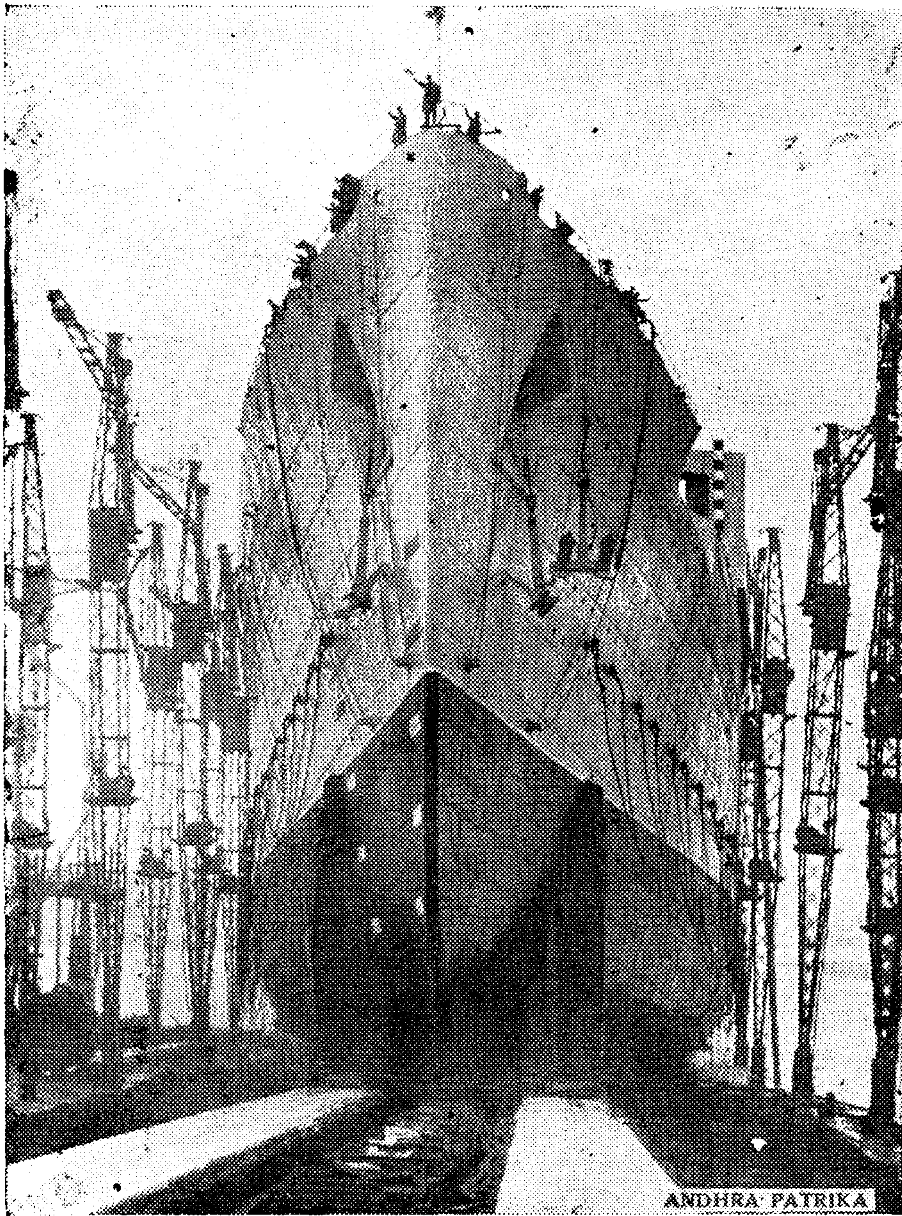
వలపుగత్తెయై వాణి వద్దఁ జేరెడిది. పనున్నైదవ యేఁడు దాఁటెనో లేదో ప్రవేశ పరీక్ష (Matriculation Examination)కుఁ దీయుచున్నాఁడు — ప్యాసైనాఁడు. పైచదువునకు పట్నమునకుఁ బయనమైనాఁడు. నాటకపు పొత్తు లేక నడకసాగదు వ్యాసంగము కలాశాలలో, వేసాలహంగు 'సుగుణ విలాసము'నఁ గుదిరినది. పాడుచు ఆడుచు పట్టభద్రుఁడైనాఁడు.

లాకాలేజి ప్రవేశించినాఁడు. లగాయించి రెండేండ్లలో లాయరుపట్టా పుచ్చుకున్నాఁడు. మదరాసుకాఁపురానికి మంగళహారతు లిచ్చి బళ్లారి బస్తీలో బల్లగట్టినాఁడు. ఆరాఘవుని బాహ్యప్రయోగ మొకప్పుడు ప్రేటుతప్పియుండినా, ఈరాఘవుని పరీక్షాప్రయోగమున నెప్పుడు నూటి తప్పలేదు. సునిశితమయిన బుద్ధి—ధీశాలి!

విస్తరముండు విధిలేక గీయుచున్న నామము పడసాలదాఁటుటతో పరారి చిత్తగించెడిది. తలకు పగిడి, తనువునకు అంగరొక్కా, పాదాలకు పాపోసులు ముస్తాబులయినవి. లాల్చీ తొడిగినాఁడు; లపేటా చుట్టినాఁడు; లుంగీ కట్టినాఁడు; రూమీకుచ్చుటోపీ పెట్టినాఁడు. తాటికాయంత తలముడి తండ్రిగారి చరమక్రియలతో సెలవుపుచ్చుకున్నది. కత్తిరింపు జుల్పాలు ఖాయమైనవి. పైవేసముతోఁగూడ పరిషియక్ మిలాఖత్తైనది పక్కా ఆఫ్ఘన్ తస్వీర్ తయ్యారీ అయినది. పుట్టినది పరమనైష్ఠికదంపతులకు; పట్టినది పక్కా పఠాణ్ ఫహల్—స్వతంత్రుఁడు!!

నాటకాలసంసారముతో నాల్గుదిశలు గడచినవి. మదరాసుచదువునకు వెడలక పూర్వమే మామగారితో కలిసి "సరసవినోదిని" దెస నైముఖ్యయోగ మూనినాఁడు. కోలాచలముకవి కోపునఁజేరి "సుమనోరమ" నుద్ధరించినాఁడు. 'షేక్స్పియర్' నాటకము లాడినాఁడు. 'కామెంటరీస్' (వ్యాఖ్యలు) చదివి కర్తృభావము తెలిసినాఁడు. తెలిసినంతవట్టు తేటపఱచినాఁడు. 'షయిలాక్' పాత్రమున సహజకర్కశుఁ డనిపించుకొన్నాఁడు. 'మూర్' భూమికలో పుట్టుమొఱుగా నటించినాఁడు. భావ పాశ్చాత్త్యము; పాత్రధారి భారతీయుఁడు. నాటకము ఆంగ్లము; నాలుక ఆంధ్రము: శక్తిశాలఁది సమర్థతఁ జాటినాఁడు. భారతీయుల పసదనములతో ఆంగ్లేయుల అభినందనముల నందినాఁడు. తెలుఁగు-కన్నడములయందలి సహజాభిరుచికి కృషియుఁ దోడైనది. కవనధోరణియుఁ బొడమినది. తెలుఁగు-కన్నడములం గాక, హిందీయందును నాటకములు ప్రయోగించినాఁడు. అన్నిటను జౌనని పింపకున్నాఁడు. దశరథపాత్రమునకన్న దనుజసార్వభౌముఁ డగు హిరణ్యకశిపునిపాత్రను బోషించినాఁడు. నలపాత్రమునకన్న బృహన్నలపాత్రము నొప్పించినాఁడు. గోపన్నవర్తనమున కన్న గోల్కొండ తానాశహ నటనమున కౌశలముఁ జూపినాఁడు. సిరియాలవేషమునకన్న శివాజీవేషమున నప్రతి యనిపించుకున్నాఁడు. పార్థివునకన్న పఠాణ్ రుస్తుమును సాక్షాత్కరింపఁ జేసినాఁడు. సాధువునకన్న యోధునకు మెఱుఁగుపెట్టినాఁడు. భక్తుని రీతికన్న పౌరుషవంతుని రీతిలోఁ బ్రశస్తిఁగాంచినాఁడు. విరాగి నటనకన్న విలాసపూరుషుని నటన మెచ్చించినాఁడు. రాజువేసము మొదలుగా రంగేలీరౌడీ వేసములవఱకు మార్పులు చూపిన నేర్పఱి. అంతఃపురము ఏలి బీగముగ, ఆహవరంగమందలి శూరుఁడుగ పైబురఖా ఫిరాయి పుమాత్రమున ఫరక్ చూపఁగల జాణ. చిల్లగముల్లరవేసాల లోను జేజే'యందినాఁడు. ఆరితేఱిన నటుఁడని పేరు మ్రోగినాఁడు. "రంగ్ భంగ్ కె లోకా" పదముతో నభినయించి రక్తికట్టించినాఁడు. రసము మొలపించి సదస్యము మైమఱపించినాఁడు. ఉపజ్ఞఁ దేచినాఁడు; వైలక్షణ్యము వీఁచినాఁడు. ప్రతిభకు దీక్ష కృతపడినది. అనుకరణమున కాశయ మైనాఁడు. ఒడలు విఱుచుకొన్నాఁడు. ఉడుపులఁ జింపికొన్నాఁడు. విజాతీయాభినయమునను, వికారపుచేతలకుఁ జోటిచ్చినా, మేటితనమునకు లోటు రానీయఁడు. తెలుఁగునాట్యరంగమున కొక దీపరాజమై వెలుఁగుచున్నాఁడు — నటశేఖరుఁడు!!!

తెలుఁగుసీమలో నీతఁడు మేళముగట్టని పట్టనము కడమపడదు. సెలవులు తడవుగా చెలాయించినాఁడు

‘ క్వీన్ మేరి ’ బ్రిటిషు నౌక

నిరీక్షణము

నట్టువులజట్టుతో దౌరా. ఏసంస్థకు పైసాకావలేననినను రాఘవాచార్యులకు ఆహ్వానము. విధిలేని పట్టులందప్ప ఆహ్వానముల నుపేక్షించుట ఆయన కలవాటులేనిపని. బెజవాడలో సమితి; బెంగళూరులో ట్రూపు; పట్నములో సమాజము; బళ్లారిలో క్లోళా-అన్నీ తనవే. పైపెచ్చు పాంతసేత్తమును బట్టి “సుగుణవిలాసము” నకు, అభిమానముకొలఁది, “ఆంధ్రసభ” కు, అమెచ్యూర్స్ డ్రమాటిక్ అసోసియేషనులకు అవసరముపడినపుడు ఆదుకొనుచుండువాఁడు. ఇన్నిటినడుమ కుమ్మరిసారెవలె గుడుగుడుగుంచములాట. బళ్లారిలో వకీలు వ్యవహారము; బయటియూళ్లలో నాట్యవిహారము. పైసాకోస మిక్కడ; ప్రఖ్యాతికోస మక్కడ. వసతి ఇక్కడ; వల పక్కడ. విత్తము రావలె; వినోదము కావలె. మోమోటమి చెల్లవలె; మోజు తీఱవలె. విత్తరహితమగు వినోదము, వినోదలుప్తమగు విత్తము పాటికెక్కవు. కళాసమాధిని సురిగి కాఁపురము మఱవరాదు; కాఁపురమును మరిగి కళావిలాసము దొఱఁగఁగాదు. కాఁపురముతో కళోపాసనము, కళోపాసనముతోఁ గాఁపురము పరస్పరము ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములా ప్రాణికి. కళలోఁ గాఁపురము, కాఁపురములో కళ మేఘాలలోని మెఱపులే. కాఁపురము కళయైనది; కళ కాఁపురమైనది. వృత్తికి తల తాకట్టు; చిత్తము కళకు దఖల్ పట్టా.—కళాజీవి !!!!

నాట్యప్రపంచమున నవ్యసంస్కారముం దలపెట్టినాఁడు. మగవానికి కోకకట్టించి ఆఁడుదానిగ మార్చి రామచంద్రుని రమణీమణీ యని, భీమారావును భామారత్నమా యని సంబుద్ధులతో సరసాలాడుచు మాయనాట్యములాడినన్నాళ్లాడినాఁడు. మాయ బ్రదుకు హేయముగఁ దోఁచినది. మన సాగ్గక మార్గము వెట్టినది. మగువను మగవాఁడుగ, మగవానిని మగువగ మార్చుటచేఁ బ్రకృతి తాల్మరై మనోహరకళకు మారణయోగ మగునని గ్రహించినాఁడు. గ్రహించినదానిని ఘంటాపథముగఁ జాటినాఁడు. కళారహస్యదూరుల కనుబొమగంటులకు, మూతిముడుపులకు, ముక్కుచిట్లింపులకు, పెడమొగములకు, పెదవివిఱుపులకు సస్మితాలోకనములతో చక్కని జవాబిచ్చినాఁడు. కార్యరంగమున నుఱికినాఁడు. తన ఇల్లాలిని, తనబిడ్డను, తన తలఁపునఁ గలిసిన తరుణీమణులను తయారుచేసినాఁడు; రంగ మెక్కించినాఁడు; రాచబాట ఏర్పఱచినాఁడు. కళాభిరతి పొంగిన కాంతాలలామలకు రంగభూమి రాసక్రీడయైనది. ఆచార్యుని యుద్యమమునకు అభిజ్ఞుల సభాజనములు (Congratulations) ఆశీర్వాదములయినవి. ఈనూతనసంస్కరణ విమానము తెలుఁగుకన్నడసీమలలో మెఱవడి బయలుదేఱినది. సంకల్పమును సాఫల్యమయినది. తెలుఁగుసీమ భావి ఇతిహాసమున తనదిగా నొక అధ్యాయము భద్రపఱుచుకొన్నాఁడు ఆచార్యుఁడు.—సిద్ధసంకల్పుఁడు!!—పురుషుఁడు !!!!!

బళారిపురియందలి తన పరార్థవాదిబల్లకు త్రిదశోత్సవము సమీపించినది. ఒడమితో వెచ్చము పఱుగుపందెము వేసికొన్నది. వృత్తికి వలయు వక్తృత్వము, వక్తృత్వమును వెలయించు వాదచాతుర్యము కన్పఱచినాఁడు. చమత్కృతినిఁ గులికించు సమయస్ఫురణ సఱచినాఁడు. పార్టీలమన్నన, ప్రాడ్వివాకు (Judges) ల యెన్నిక ప్రాకులాడకయ ప్రాప్తించినవి. గవర్నమెంటువకీ లయినాఁడు. గణ్యముగాఁ దనపదవిని నిర్వర్తించుచున్నాఁడు—అదృష్టజాతకుఁడు !!!!!!

ఆంతరదృష్టికిఁ గాని ఆచార్యుని చిత్తవృత్తి యగపడదు. ఆతని యంతఃకరణప్రవృత్తి ఆముష్మికముఖమునకు మరలినది. ‘పంచదశి’*కి శాంతిచేసియు బాలవ్యాకరణ పరిచ్ఛేదముల పాఠము మానఁడు. ప్రాయ మెక్కుకొలఁది పడుచుదనము నిక్కుచున్నది. తనువును పెత్తనము నొక్కుచున్నకొలఁది, మనసున పిల్లతనము పరువళ్లు ద్రొక్కుచున్నది. బాలక్రీడాచాపల్య మింకను ప్రక్కకొత్తిగిలదు. ఆత్మక్షేత్రమున నంకురితములయిన ధార్మికప్రవృత్తులకు తారానాథ పండితుని సాహచర్యము తొలకరిజల్లు అయినది. పెద్దల వద్దికన్న

* ౫౦ సం. ముల వయస్సు.

పిన్నలయొద్దితో విద్దెమాడుటయు ముద్దు ఆచార్యునకు. రాజులచెంత వెలిఁగినాఁడు; రంగేలీలపొంత మెలఁగినాఁడు. విరాగితోఁడను విషయకింకరునితోఁడను వృత్తిభేదములేక వర్తించినాఁడు. ధనికుఁడని గౌరవింపఁడు; దరిద్రుఁడని గదరింపఁడు. పరేంగితజ్ఞతయందును, ప్రకృతిలోభినము నను ముక్కాకలఁ దీరిన పండితుఁడు. ప్రకృతివిలాస లాలసత్వమున ప్రజ్ఞ మాటువడనీయఁడు. విద్యావిభవ మున వినయశీలము మొఱఁగనీయఁడు. భావసంఘర్షణ యందు ప్రసన్నత తొలఁగనీయఁడు. ఐహికభోగపరా యణత్వమున అతిలోకభావమును మునఁగనీయఁడు. కళోపాసనముదక్క కడమవోలి పట్టదు. మఱుఁగు-మలుపులఁ జొరఁడు; చింతల వంతలఁ జిపుకఁడు. చిర మరలఁ జిక్కఁడు. మనసువలె మాట చల్లనిది. మాట వలె మనసు సరళమైనది. మాటకు మన్నన యిచ్చి నాఁడు; దయతో ధర్మము నతికినాఁడు. తగులములేని సంసారియందు తాపసవృత్తినిఁ గన్నాఁడు. తనివిగల బిచ్చగానిలో ధరాతలేంద్రత్వముం దర్శించినాఁడు. పరహితానురక్తుఁడగు పామరునియందు ప్రాజ్ఞతఁ బరి కించినాఁడు. వేదురునందు వేదాంతిలీలలఁ దిలకించినాఁడు. కడచినబ్రదుకు కలగా నెంచిగినాఁడు. 'మధురభావము' ను* మతముగా స్వీకరించినాఁడు. తనయుపాస్యయగు కళాధిదేవతకు సాయుజ్య ప్రసాదనమునకై ప్రపత్తి పట్టినాఁడు—జిజ్ఞాసువు !!!!!!!

• పెనఁగులాటలు పెంచుకొని పేర్లు సాగఁదీసికొను పెద్దలనఁబ వారికి బుద్ధిగఱపుటకుఁ గాఁబోలు, విశాల విశ్వమునఁ దన యల్పత్వము గ్రహించి, తన్నుఁ జిన్న పుచ్చుకొని తనపేరును చిన్నపుచ్చుకొన్నాఁడు; 'ఆచా ర్య' త్వము కృత్రిమముగా నెంచిగినాఁడు; ముక్తుఁడై 'రాఘవుఁ' డైనాఁడు. అనాథలకై అశ్రువులు రాల్చి ఆశ్రయణసౌకర్యములం గలిగించినాఁడు. అధమజాత్యు ద్ధరణమునకై అంతఃకరణము నిచ్చినాఁడు. తలతోఁ గూడ హృదయము వికాసమందెనది. గాంధీచరిత్ర ఆదర్శమైనది. కదరువ్రతము బూనినాఁడు. శృంగార రసతరంగిణియందలి అలంకారప్రకరణముతోఁ బ్రారబ్ధ ముఖున జీవనము పరిపాకముఁ జెంది కరుణముగ నావర్తించి "శాంతి" పర్వమునఁ దొలిపుట త్రిప్పినది.

'ఉదారచరితానాం తు వసుధైవ కుటుంబ కమ్' అనిన సూక్తి జీవమంత్రముయినది. ఆసుధాకరము కళాధిదేవతకు రాఘవుని జీవనకళ పరివేషముసఁ గాత!

స్వీకృతి

కొంపెల్ల జనార్దనరావు

ఇటు వలపు కోరగించినదో నీమదిత్రోవ
ఒకతిట్టు ఒకతిరస్కృతి మీాటిపుచ్చావు.
అది నీకు ఎడదసిరి
కదలి దూకాడింది
అది యెదల కట్టటి
తంతిబడి మ్రోగింది
అని కడుపులోతులలో
కౌగిలించాను.

అపు డొక్క మెరుపు మెరిసింది.
వెలుగులో తీండ్రించి
వెలుగు చించిన రేఖ
అపు డొక్క మెరుపు మెరిసింది.

అది నీవు భరియించ
గలవో లేవో కాని,—
అపు డొక్క మెరుపు మెరిసింది.

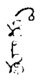
* భక్తియోగమునందలి పరిపాకము : రాధా - మాధవసంబంధము.

నక్షత్రమండలము

గొబ్బూరు వేంకటానంద రాఘవరావు (కవితాసమితి)

(భావసంవత్సర కార్తీకమాసము)

ఉత్తరము

తూర్పు

పడమర

దక్షిణము

[ఈ పటమును తలమీదుగా ఆయాదిక్కులు సరిపడునట్లు పట్టుకొని ఖగోళమును పరిశీలింపవలెను.

ఇందు జూపబడినట్లు నక్షత్రాదులు

నవంబరు 8 తేదీని	రాత్రి 8-52 నిమిషములకును		నవంబరు 22 తేదీని	రాత్రి 7-57 నిమిషములకును
,, 15 ,,	,, 8-24 ,,		,, 30 ,,	,, 7-25 ,,
			డిసెంబరు 6 ,,	,, 7- 1 ,,

కనబడును.]

Trees in their blooming,
Tides in their flowing,
Stars in their circling,
Tremble with song.

God on his throne is
Eldest of Poets,
Unto his measures
Moveth the Whole.

దివ్యసింహాసనాసీనుడైన భగవంతుడే ఆదికవి. ఆతని కావ్యగీతములకు విశ్వమంతయు సరిగా తాళము వేయుచు నృత్యము సలుపుచున్నది. ఆతని గానకళా ప్రభావతన్మయములై పూచెడు చెట్లు, పొంగి పారెడి జలరాసులు, భగణము గావించు నక్షత్రములు క్రమము తప్పని చలనము పొందుచున్నవి.

ఈభావసంవత్సర కార్తికమాసమున అనగా నవంబరు ౧వ తేదీ మొదలు డిసెంబరు ౭వ తేదీవఱకు ఖగోళవిశేషములను పరిశీలింతము.

పాలవెల్లి (Milky Way)

పాలవెల్లి ఈమాసపు తొలిజామున తూర్పున నుండి పడమటకు ధనురాకారముకలిగి వ్యాపించియున్నది. తూర్పునుండి ఉత్తరమునకు ఉన్నత్తుగా లేచి, ఉత్తరమునుండి పడమటకు వంగివాలును. తూర్పునుండి రాజహంస (Cygnus) మండలమువఱకు ఒక్కపట్టీవలెనుండి, అటనుండి పడమటకు రెండు భాగములుగా చీలిపోవును. ధవళధవళములైన ఆ రెండు భాగముల మధ్యను ఛాయాపథము గలదు. ఈమాసమున పాలవెల్లి, తూర్పున ఆర్ద్ర, సారథి (Auriga) మండలము మొదలు భృగుపరశు (Perseus) అప్సరస (Cassiopea) పురూరవసు (Cepheus) రాజహంస (Cygnus) గరుడ (Aquila) ధను (Sagittarius) మండలముల మీదుగా వ్యాపించియున్నది.

First Magnitude Stars

ఈమాసము రాత్రి తొలిజామున మిక్కిలి తేజోవంతములైన నక్షత్రములు ఎనిమిది కనబడుచున్నవి. అవి యేవేవి యనగా:—

౧. వీణామండలములో బ్రహ్మ. (Vega in Lyra)

౨. గరుడమండలములో శ్రవణము (Altair in Aquila.)

౩. ఇంద్రద్యుమ్నుడు (Fomalhaut)

౪. సారథిమండలములో బ్రహ్మహృదయము (Capella in Auriga)

౫. రోహిణి (Aldebaran)

౬. Orion లో ఆర్ద్ర (Betelgeaux)
౭. Orion లో యముడ సమీపమున రిగెల్ (Rigel)

౮. ఆగ్నేయాకాశమున శంతనుడు (Acherner)

ఉత్తరదిశా నక్షత్రములు

లఘుబుుక్షము అనబడు చిన్న యెలుగుతోక చివరను ధ్రువుడును, తోకలో అగ్ని, మహేంద్ర, కశ్యపులును చక్కగా కనిపించుచున్నారు. ఈ చుక్కలతో కూడిన చిన్నయెలుగు ఇంకను పశ్చిమముఖముగానే ఉన్నది. ధ్రువుని సమీపమున క్రౌంచెయు ప్రక్కగా ఊర్వశి పాదముతోసహా కనబడుచున్నది. పురూరవసు పాలవెల్లిలో కనబడుచున్నాడు. సప్తఋషులిపుడు కనబడరు. పడమట శిరస్సుతో నరకుడును, వాని బలగమును బ్రహ్మకు క్రౌంచెమునూర ములో కనబడుచున్నారు.

పడమట

శ్రీ మహావిష్ణుస్వరూపము పూర్తిగా అస్తమించినది. విష్ణునాభికమలమున జన్మించిన బ్రహ్మయు, అతని ముఖమున వీణాపాణియైన సరస్వతియు, ఆవాణీహిరణ్యగర్భులకు వాహనమైన రాజహంసయు పశ్చిమమున నిక నస్తమింపనై యున్నారు. పశ్చిమదెసను భూమ్యాకాశసమాగమము, బ్రహ్మసరస్వతీసమాగమము, పాలవెల్లిలో రాజహంసధావళ్యము,ఇవన్నియు నేటిపశ్చిమాకాశమున శరత్కాలపు మనోహర-అద్భుతదృశ్యములు.

నైరృతి

ప్రత్యూషసమయమున మధ్యాకాశమున, అలాగా పశ్చి మాకాశములో నస్తమింపనైయున్నాడు.

దక్షిణాకాశమున

మకరము, నాళీకజంఘుమనుబకము, ప్రాచీన కర్కాటకము, మృగశీర్షకము, వృషభరాశి, వీటితో కూడిన ఒంటరిమనుష్యుడు దక్షిణాకాశమున ప్రాయ శ్చిత్తముతో వెలుగుచున్నాడు.

ఈశరత్కాలపు విశేషములు శ్రీనాథమహాకవి బావమరిదియగు దుగ్గుపల్లి దుగ్గయ్యకవి రచించిన శివ కంచి మాహాత్మ్యమునందు బహురమ్యముగా నీక్రింది పద్యములో వర్ణింపబడినది:

సీ. బంధూకకుసుమించె బగురువయ్యెగేపించి
కకేమి పుష్పితమయ్యె గ్రంథిపర్ణ
కల్హారంబులందె నరవిందములు ప్రసన్న
భూస్థలి నీరులు పుక్కిలించె
సంతాపములుబ్బె గలశ హంసచయంబు
పటిమయించె గప్పులు నమిలిచెలగె
నాళీకంబులుమించె సాగరంబెసయించె
సాలిగోపములతోఁ జవ్వని వేళ్లు
మత్తేభంగంబులకు దేశ నిత్తయయ్యె
గండుగోయిలహాలు కట్టుగడియె
మాలుకొనె స్వాతి కొక్కెర జూటిఁ బొందె
విష్ణునకు నిద్రపోయెడు వేళయయ్యె.

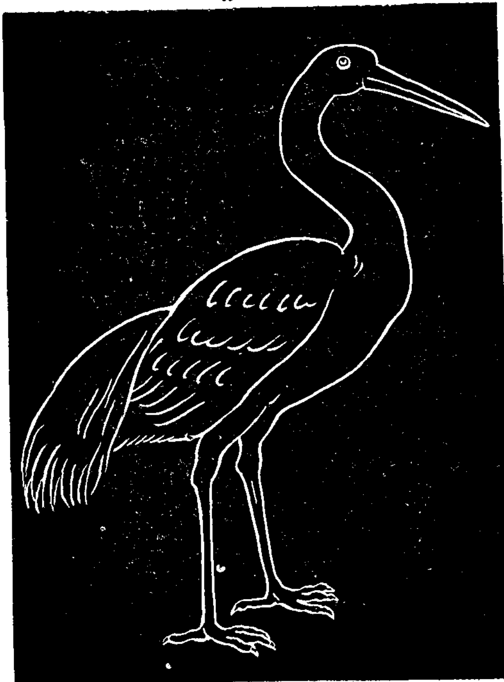
ఈపద్యము రచించిన దుగ్గయకవి ఇప్పటికి ఐదువందల సంవత్సరముల క్రిందటివాడు. ఇందు క్రిందగీత లుంచబడిన ఆఖరుపాదములు రెండును నేను వ్రాయు చున్న ఖగోళవర్ణనమును చక్కగా స్పష్టపరచుచున్నవి.

“మాలుకొనెస్వాతి”

స్వాతినక్షత్రము పడమట అస్తమించినది. ఇక త్వరలో తూర్పున నుదయముకాగలదు. కాబట్టి తూర్పుదిక్కు అనే స్త్రీ మాలాలయి, స్వాతిని గర్భమునం దిముడ్చుకొనియున్న దనియును, త్వరలో స్వాతి జనింపకలదు, అనగా ఉదయము కాగలదు అనియు కవి రమ్యముగావర్ణించినాడు. సూర్యోదయాత్పూర్వము నక్షత్రాదులు తూర్పున నుదయించుటను Heliacal rising అని పాశ్చాత్యులు వ్యవహరింతురు. ఈ భావమునే మనదుగ్గయకవి ‘మాలుకొను’ అనుపదము వాడి చక్కగా విశదముచేసినాడు.

“కొక్కెర జూటిబొందె (బొందెనె)”

కొక్కెర అనగా కొంగ, ఈకొంగనక్షత్రముల

గుంపు దక్షిణాకాశమున ఇపుడు ప్రాముఖ్య రూపము. పాశ్చాత్యదేశములలో ఈచుక్కలగుంపునకు గ్రస్ (Grus) అని పేరు. 'గ్రస్' అను లాటిన్ పదమునకు కొంగ అని అర్థము. ఈకొంగరూపము వెనుకటిపుటలోని నక్షత్ర పటములో చక్కగా కానవచ్చును.

ఈకొంగ మనపురాణకథలలో మిక్కిలి ప్రసిద్ధమైయున్నది.

(౧) ఇంద్రద్యుమ్నమహారాజు పేరు భూమిమీద మాసిపోయినదో లేదో, ఇంద్రద్యుమ్నుడు దివమునుండుటవలెనో, అథఃపతితుడు కావలెనో, నిర్ణయించుటకు దేవతలు ప్రశ్నించిన పక్షులలో నొకటి నాళీకజంఘుబకము. దీనినిగూర్చి ఈవఱకు కొంత ముచ్చటించియున్నాము. మరల వేరొకసారి ముచ్చటింతము.

(౨) భారతమునందలి బకాసురునికథ. బకాసురు డను రక్కసుడొకడు ఏకచక్రపురసమీపమున నుండెడివాడట. వా డాయూరిమీద పడి మనుష్యులను భక్షించుచుండెడివాడట. అపు డాయూరివారు ఆరాక్షసునితో నొకయేర్పాటు చేసుకొని, దినమున కొకబండియన్నము, భక్ష్యములతో నొకమనుష్యుని పంపి, వానిని తృప్తిపొందునట్లు చేసెడివారట.

క. బకు డేకచక్రపురమున
ప్రకటితముగ దినము నొకరి భక్షింపంగా
ఒకరైన విడువజాలరు
సుకుమారక జన్మభూమిసుఖమెట్టిదియో.

అని చాటుపుగ్గాథ విననగుచున్నది. ఈ బకాసురుని భీముడు సంహరించినట్లు భారతమున కలదు. ఈకథ ఆకాశమున నక్షత్రరూపమున చిత్రింపబడినదని నావిన్నపము.

భీముడు వాయుదేవునంశమున జన్మించినవాడు. నక్షత్రములలో స్వాతినక్షత్రము వాయుదైవత్యము. "స్వాతీనక్షత్రం వాయుర్దేవతా" అని శ్రుతి. స్వాతి ఇపుడు పడమట అస్తమించియున్నది. తూర్పున ఉదయము కాలేదు. స్వాతి అనగా భీమసేనుడు కనబడనంతవఱకే బకాసురుని విజృంభణము. భీముడు కనబడగానే బకుడు దుమ్ములువిరిగి చచ్చినాడన్నమాటే కాబట్టి స్వాతి కనబడనంతవఱకే బకుని మిడిసిపాటు! స్వాతికనబడగానే బకునికి అంత్యకాలము ప్రాప్తము చున్నది. ఈయంశమునే దుగ్గయ్యాకవి పైపద్యములో 'కొక్కెరజాతి బొందె'అని సొగసుగా వర్ణించినాడు.

"విష్ణునకు నిద్రపోయెడి వేళయయ్యె"

శ్రీ మహావిష్ణువునకు ఆషాఢశుద్ధ ఏకాదశినాడు నిద్ర ఆరంభమగును. నాటినుండి చాతుర్మాస్యము. అదే శయనైకాదశి. పిమ్మట భాద్రపద శుద్ధఏకాదశి పరివర్తనఏకాదశి. ఖగోళార్థములో పడమటనుండి తూర్పునకు తిరుగుటయే యీపరివర్తన. పిమ్మట కార్తికశుద్ధఏకాదశినాడు విష్ణువు ఉదయమున నే నిద్రమేల్కొనును. అదే బోధనైకాదశి.

"తతో విష్ణుః చాతుర్మాస్యేషు సుప్తవాన్,
క్షీరోదధౌ జాగ్రతో సౌ నేకాదశ్యాంతు కార్తికే."

వైష్ణవు లానాడు బోధనైకాదశీవ్రత మాచరించి,

"ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ గోవింద ఉత్తిష్ఠ గరుడధ్వజ,
ఉత్తిష్ఠ కమలాకాంత త్రైలోక్యంమంగళంకురు."

అని,

"ఇత్యుక్త్వా శంఖభేర్యాది ప్రాతఃకాలేషు వాదయేత్,
వీణావేణు మృదంగాది నృత్తగీతాది కారయేత్."

మంగళవాద్యములు మ్రోయింతురు.

మరియు నొకవిశేషము, విష్ణువు శేషశాయి. కార్తిక శుద్ధ ఏకాదశినాడు సూర్యోదయాత్పూర్వము ఒకవారమునకు ముందు అనగా చవుతినాడు సూర్యోదయాత్పూర్వము శేషుని శిరము కనబడును. అదియే **Heliacal rising of the constellatian serpens.** ఇట్లు శేషుని శిర మానాడు కనబడగానే, మనదేశస్థులందరును నాగులచవుతిపండుగ చేయుదురు. 'ప్రాతర్యావాణా ప్రథమాయజధ్వం' అని శ్రుతి. సూర్యోదయాత్పూర్వము ఏదేవత ఏనాడు మొదట కనబడునో ఆనాడు ఆదేవతను మొదట పూజింపవలెను. ఆశ్రుతి ప్రమాణము ననుసరించియే మనవారు నాగులచవుతినాడు

నాగపూజచేసి, పుట్టలలో పాలుపోసి, చలిమిడి, చిమ్మిలి నైవేద్యములుచేసి నాగులగావంచాలు సమర్పింతురు. ఇదంతయు ఖగోళమున నక్షత్రగమనమును పట్టియే జరుగుచున్నదని స్పష్టమేకదా ?

తూర్పున

ఒరయన్ యోధుడు ఉదయమైనాడు. వాని పటకాలే మనరైతులు గొల్లకావిడిచుక్క లని చెప్పుదురు. ఒరయన్‌యోధుని పాదమని చెప్పదగిన రిగెల్ (Rigel) చుక్కసమీపమునందే యమునానది పుట్టి వంకరగా ప్రవహించుచుపోవును. ఆగ్నేయమున శంతనుడు (Acherner) ఈనదికి ఆఖరున కలడని పాశ్చాత్యులందురు.

ఈశాన్యము

సారథిమండలము బాగుగా ఉదయించినది. అజశాబకములతో బ్రహ్మహృదయము మిక్కిలి కాంతితో మెఱయుచున్నది. వాయవ్యదిగ్భాగమున బ్రహ్మయు, ఈశాన్యమున బ్రహ్మహృదయమును ఒకదానితోనొకటితుల తూగుచున్నట్లు తెల్లని తేజముతో మెఱసిపోవుచున్నవి. ఆదిగువ భృగుపరశుమండలము చక్కగా కానవచ్చుచున్నది. అక్రిందనే పులోమరక్కసుడు గ్రుడ్లు మిటకరించుకొనుచున్నాడు.

మధ్యను

భృగుపరశుమండలమునకును, పురూరవసునకును మధ్య పాలవెల్లిలో అప్సరసలు వెలుగుచున్నారు. ఆదిగువను ఇంద్రమద (Andromeda), చ్యవన, అశ్విని, భరణి, రేవతి, ఉత్తరాభాద్ర, పూర్వాభాద్ర, ధనిష్ఠ నక్షత్రములు తూర్పునుండి పడమటకు వ్యాపించియున్నవి. ఇంద్రద్యుమ్న, భాద్రపదా నక్షత్రముల మధ్య కుంభరాశిగలదు. ధనిష్ఠలో దిగువ శనియున్నాడు. మృగశిరార్ధమువలెనుగల వృషభమును, రేవతి దిగువ శింశుమారమునను పరస్పర విరుద్ధజంతువులను రథమునకు పూనుకొని అశ్వినులు తమ అనన్యసామాన్య ప్రతిభను వెల్లడించుకొనుచున్నారు.

గ్రహములు

శుక్రునికి వృశ్చికరాసిలోను, కుజునికి సింహకన్యారాసులలోను, గురుడు స్వాతిలోను ఉండుట చేత, ఈనెలలో రాత్రి తొలిజామున మనకు కనబడవు.

ఉల్కాపాతములు

ఈనెల ౧౪-౧౬ తేదీలమధ్య సింహరాశిలో గొప్ప ఉల్కాపాతము కనబడును. మఘలో పల్లకీబొంగు అనదగు చుక్క లున్నచోటినుండి ఉల్కలు రాలినట్లు కనబడును. ౧౭-౨౩ తేదీలమధ్య మెల్లగాను, ఉజ్వలముగాను, ఇంద్రమదప్రాంతములో ఉల్కలు రాలగలవు. ఈయుల్కలు పూర్వపు తోకచుక్కల తునకలని మనము మరువరాదు.

కృష్ణాభిసారిక

అడివి బాపిరాజు

తీర్థాలక్రుంకాను దేవుళ్ల కొలిచాను
సౌందర్యజ్వలితం నీదుమోము చాపైపో
మెరాజా!

ఎన్నాళ్లు తిరిగేను
ఎన్నాళ్లు వెదికేను?
నాథు డేడమ్మాని వీథిలో ప్రశ్నిస్తే
అడుగోని వాళ్లు గుళ్లో చూపించారు
రాతిబొమ్మ నన్ను రాతికళ్ల నవ్వె
ఎన్నాళ్లు తిరిగేను
ఎన్నాళ్లు వెదికేను
అడవిలోనే నీవు కనుపిస్తివని గాలి
కలకంఠరాగాన్ని కల్యాణి పాడింది;

నీలంచీర కట్టి నీలం రైక తొడిగి,
నగలూ నెలుగులు తొడిగి వగలూర పైనేసి,
కలలూర జడముడిచి కనకాంబరా లుంచి,
కమ్మని అత్తరు లలది కస్తూరి బొట్టెట్టి,
పళ్లెన పూలుంచి పళ్లాన భక్ష్యా లుంచి,
కృష్ణాభిసారికనై తృష్ణలూర వెడితి,
నాథునిజాడ లేదు, నవ్వైన వినరాదు,
మొదలే నరికినతరువు మోడైపడిపోయాను;
నానాథ దయలేద నాప్రభూ! నా ప్రభూ!
ఎన్నాళ్లు తిరిగేను,
ఎన్నాళ్లు వెదికేను?

గ్రామజీవనము

౧

౨

K. M. L.

೧. ದಾಸರಿ

೨. ಜೋಗಿ

K. M. L.

జపాను బాగా నవనాగరికమై బలిష్ఠమై కీర్తివంతమయినదంటే, మనలో చాలామంది వుద్దేశ్యం అది బాగా పాశ్చాత్యుల ననుకరించగలిగినదనే తప్ప మరొకటి కాకుండావుంది. మనదృష్టి ముందుగా వారి స్త్రీలు జుట్టు కట్టు ప్రవర్తన మొదలగువానిలో పూర్వాచారములను త్రెంచుకొని ఉద్యోగరంగములోనికి దుముకుటమీదికి ప్రసరిస్తుంది. కాఫీహోటళ్లలో వారే వడ్డిస్తారు, బస్సులు వారు నడుపుతారు, రైలుటిక్కెట్లమ్ముతారు, బట్టలు మొదలగు దుకాణాలలో వారే వస్తువులను ప్రదర్శిస్తూ వెలలు చెప్పుతారు, ఫ్యాక్టరీలలో కూలికి పోతారు, సినీమాలలోను, టాకీలలోను నటిస్తారు, వైద్యంచేస్తారు, విమానాలు నడుపుతారు, బడులలో పాఠాలు చెప్పుతారు, జుట్లు కత్తిరించుకుంటారు, రంగురంగుల ఫ్రాకులు, గౌనులు, 'కిమానో' అనేరకం దుస్తులు ధరిస్తారు, స్వయంవరాలు చేసుకుంటారు, విడాకు లిచ్చుకుంటారు, రాజకీయాలలో దూరుతారు, యుద్ధాలకి వెళుతారు, సర్వవిధములైన స్వాతంత్ర్యాలు పురుషులతో సమానంగా అనుభవిస్తారు. పరిశ్రమలలో ఆదేశస్థులు పాశ్చాత్యులను తలదన్ని అన్నిరకములైన వస్తువులను వారికంటె తక్కువ వెలలకు ప్రపంచపు బజారులన్నిటిలో అమ్ముతున్నారు. సైన్సులో, పడవలు, విమానములు, ఆయుధములు మొదలగువానిని నిర్మించడములో పడమటివారితో సరాసరిగా తులతూగి వారికి గుండెలమీది కుంపటియైనారు. రాజకీయములలో జినీవా సభవారి యెత్తులకు పైయెత్తులు వేస్తున్నారు. విదేశాక్రమణములోను సామ్రాజ్యవిస్తీర్ణములోను ఎట్టి ఆటంకములనూ లక్ష్యముచేయకుండా ముందుకు త్రోసుకొని వస్తున్నారు. మనకు స్థూలంగా గోచరించేవి యీ పైచిహ్నములు మాత్రమే.

కాని యీసంపదనుమించిన ఒకసూక్ష్మసంపద, శీలసంపద వారికున్నదనిన్నీ అందువల్లనే వారు పాశ్చాత్యులను మించుచున్నారనిన్నీ మనలో చాలామందికి తెలియదు. వారికున్న ఋజువర్తనము, సత్యశీలము ప్రపంచములో బహుకొద్దిలెక్క జాతులవారికి మాత్రమే ఉన్నవని మనలో అనేకులకు తెలియదు. ఈ ఋజువర్తనము వారికి బడులలోను, కాలేజీలలోనూ నేర్చుకొనుటవల్లకాని కోర్టులలో విధించబోయే శిక్షలవల్ల కాని లభించినది కాక స్వతస్సిద్ధమైనట్లు తోస్తుంది. ఇన్ని కాలేజీలు, పాశ్చాత్యవిద్య, పాశ్చాత్యపారిశ్రామిక వాణిజ్యజీవనము మొదలైనవి విజృంభించుచున్న కాలములో కూడా ఆశీలము చెడక మరింత మనోహరముగా వికసించుచుండుట చూస్తే మన కాశ్చర్యము వేస్తుంది. మైసూరుహైకోర్టు న్యాయమూర్తి ఎ. యస్. ఆర్. చారిగారు ఈమధ్యను ఆదేశమువెళ్లి ఇట్టి యోగ్యతను వారిలో కనుగొని మిక్కిలి ఆశ్చర్యపడినారు.

లంచములు, అసత్యములు, కృత్రిమములు మొదలైనవి పెద్దపెద్ద ఉద్యోగస్థులలోను రాజకీయవేత్తలలోను లేకపోవడము లేదు కాని, మన మాలోచించవలసినది అసంఖ్యాకమగు జనసాధారణమును గూర్చి. లేమి నీమమును చెరుస్తుంది. దరిద్రులు అకార్యములను చేయుదురు అనుకొనుటకు కూడా అక్కడ వీలులేదు. జపానులో పెద్దపెద్ద భాగ్యవంతులున్నా కొన్నితావులలో మనదేశములోకంటెనూ దరిద్రులు లేకపోవడము లేదు. మధ్యతరగతి సంసారు లెట్టినీతివంతులో వారును అట్టి నీతివంతులే. ఈనీతివర్తనము వారికి వారి మత విశ్వాసములవల్లనే లభించిన దనుకోవాలి.

జపానుదేశములో మనదేశములోలాగున మంటిగోడలు, ఇటకగోడలు లేవుగదా, అన్నీ అట్టగోడలే

గదా, పచ్చని బద్దలతో చేసిన కఱ్ఱ కిటికీలుగదా, తలుపులకు తాళములు వేసుకొనేవారు వేసుకుంటారు. లేనివారు లేదుగదా, పగలల్లా పిల్లలూ పెద్దలూ స్త్రీలు చదువులకో, కూలీలకో, ఉద్యోగములకో పోతారు గదా, అయినా యిళ్లదోపిడులు దొంగతనములు అన్నమాట వుండదట. పట్నాలలో ట్రాముకారులలో వేల కొలది జను లెక్కుతూ దిగుతూ వుంటారు. టిక్కట్టు కలెక్టర్లకు టిక్కట్లు కత్తిరించి యిచ్చినందుకు, కొనుక్కొన్నవారెవరో లేనివారెవరో గుర్తు పట్టేందుకే అవకాశం వుండదట. మనదేశములో అయితే అవకాశం దొరికితే చడీచప్పుడూ లేకుండా దిగిపోతాము. వారు టిక్కట్లుతప్పకుండా కొనుక్కుంటారు. కొనుక్కొంట కవకాశం లేనివారు తాము దిగిపోయేముందర బండి నాపి, టిక్కట్టుకొని, కత్తిరింపించి, రద్దయిన టిక్కట్టును ఒకపెట్టెలో పడేసి మరీ దిగుతారు. (ఆదేశంలో చెన్నపట్నంలోలాగ టిక్కట్టు పట్టుకొని దిగిపోకుండా ఒకపెట్టెలో పడీవలసిన పద్ధతి ఉంది.) రైలుస్టేషనులలో కూడా అంతే. టిక్కట్టుకలెక్టర్లు నామకాగా వుండడమే తప్ప, దొంగప్రయాణికు లెన్నడూ వారికి చిక్కరు. టోకియో, మాత్సువా, దైమారు మొదలగు పెద్దపెద్దపట్టణాలలో, బట్టలదుకాణాలు యెనిమిదేసి అంతస్తుల మేడ లుంటాయిట. వానిలో బట్టల మడతలు ప్రోవుప్రోవులై పడివుంటాయి. ఎవరికి కావలసినది వారు తీసుకోవడం, దానిమీద వున్న ఖరీదు యిచ్చేసి, రసీదు పుచ్చుకొని దిగిపోవడం. వందల కొలది జనులు బేరాలకి వస్తూ పోతూ వుంటారు. కాపలాకుఱ్ఱవాళ్లైనా వుండరు. ఎవడైనా కక్కూర్తి వాడు రెండుమడతలను చంకలోనో సంచీలోనో పెట్టేసుకుంటే కనిపెట్టేవారే వుండరుట. అయినా అట్లెవ్వరును చేయరట. పైగా రాత్రిళ్లీ కొట్లకు తాళాలు వేయడం తలుపులు మూయడంకూడా వుండదట. వర్తకులు కీకుగా ఒకటేఖరీదు చెప్పడం తప్ప బేరం చేయడంలో కాలహరణ మేమీవుండదు.

వారి సత్యశీలమెట్టిదో భూతదయయు అట్టిదే. జంతుప్రదర్శనశాలలు ప్రతీనగరములోను వుంటాయి. అక్కడే తినుబండారముల దుకాణములుకూడా వుంటాయి. పేదాసాదా వాటిని చూడడానికి వెళ్లుతారు. దుకాణాలవద్ద మనుష్యు లుండరు. ప్లేటు లుంటాయి, ఖరీదుచీట్లు వుంటాయి. ఖరీదునాణెమును అక్కడ వుండే స్లాటులో పడేసి ప్లేటు తీసుకొని యేనుగులకో, లేళ్లకో, కోతులకో, పులులకో తినిపించేస్తారు. అంతే కాని యెవ్వరూ ఊరికే తీసుకోరు. సాయంకాలము గుమాస్తాలు వచ్చి లెక్కలు చూచుకుంటే రొక్కము సరీగ్గా సరిపడుతుంది.

జపానుదేశము గత యాభయిసంవత్సరాలలోను అంత శ్రీమంతమైనా, ప్రజలుమాత్రము పాశ్చాత్యదేశాలలోలాగ భోగలాలసులు, జిహ్వాచాపల్యము కలవారు, కష్టమంటే వెఱచువారు కాలేదు. నాటకాలు, సినీమాలు మొదలగు ప్రదర్శనాలకు వెళ్లేవారైనా కేవలము వేడుకకొరకు,లోకజ్ఞానముకొరకు వెళుతారు కాని అదో వ్యసనంకింద వెళ్లరు. స్త్రీలు శిశువులను వీపులకు కట్టుకొని వాటిని చూడడానికి వెళ్లుతారు. హాస్యరస మొలికే రంగములు ప్రదర్శించబడుతున్నప్పుడైనా ఆడవాళ్లు పెదవులు విప్పి పళ్లిగిలించి చెవులు చిల్లులు పడేటట్లు నవ్వక, ఆట చూసేసి వస్తారుట. మగవాళ్లూ అంతే. పడమటిదేశాలలో అయితే గోడలు ప్రతిధ్వనించేటట్లు నవ్వుదురు. ఇక పిల్లలు కిక్కురుమనరు, ఏడవరు. వాళ్లను కట్టిపెట్టిన పటకాలు నొక్కిపెట్టుతున్నా కాని మిణుకుమని చూస్తూవుంటారు. మనదేశంలో అయితే అసలు నాటకంకంటె పిల్లల యేడుపులు, తల్లుల సమాధానపరచడమే పెద్దనాటకమై ప్రేక్షకుల దృష్టి అంతా ఆడవాళ్ల గ్యాలరీమీదకే వాలుతుంది. కాని ‘ జపాను స్త్రీలు నవ్వరు, జపాను పిల్లలు యేడవరు ’ అని చెప్పింది ఒక ఆవిడ.

కలరా, మలేరియా, ప్లేగు మొదలగు అంటువ్యాధులు వస్తే, ఏయేవస్తువులు తినరాదో తినవలసినవైనా యెన్నిసారులు మాత్రమే తినవాలో ప్రకటించేస్తారు. ప్రజలావిధముగానే వర్తిస్తారు. వచ్చినరోగము వచ్చినట్లే పోతుంది కాని వ్యాపించడానికి మరి అవ

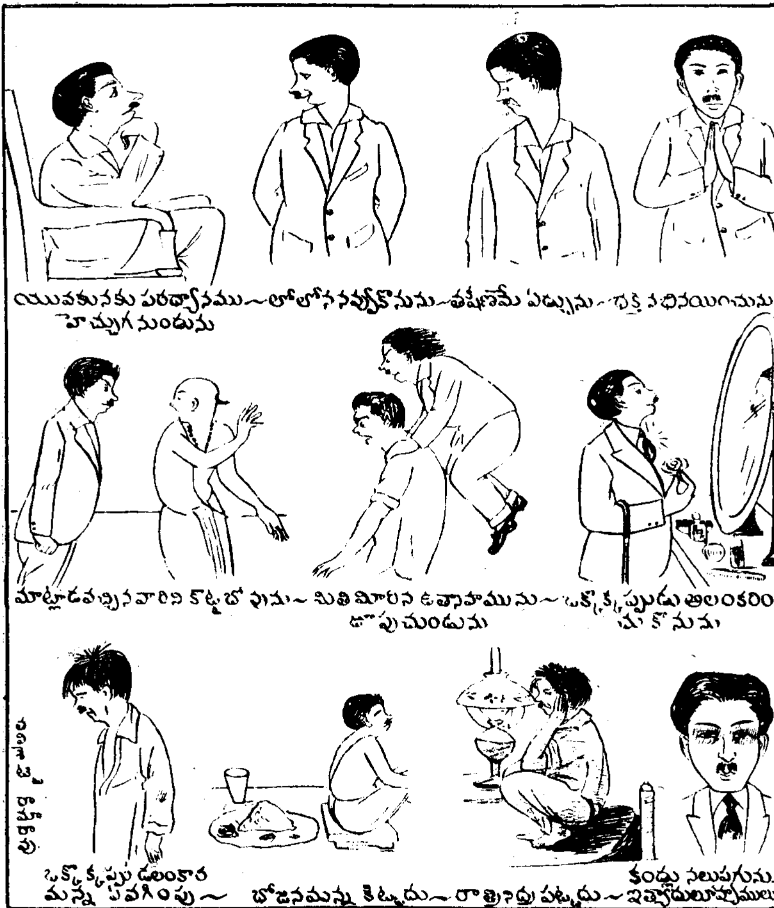
కాశం వుండదు. ఇట్టిశిక్షణము, విధేయత వారికి లోక వ్యవహారములయందే కాక మతవ్యవహారములయందు కూడా వున్నది. ఆదేశంలో పూర్వం జనసంఖ్య తక్కువగాను, భూమి విస్తారముగాను వుండేది. చనిపోయిన వారిని ప్రాతిపెట్టి దానిచుట్టూ ఎక్కువస్థలము నాకు రణముగా వుంచేవారు. ఎక్కడచూచినా రుద్ర భూములే. ఇప్పుడు జనసంఖ్య పెరిగినది. వ్యవసాయ మునకు భూమి చాలదు. వ్యర్థముగా చాలా భూమి రుద్రభూమిక్రింద నమోదై వుండెను. ఆవరణలు తీసి వలసినదనీ, కొంచెము జాగాలో పట్టునన్ని శవములను ప్రాతిపెట్టవలసినదనీ, వారి తాలూకు బుగ్గిని మాత్రము తీసుకొనిపోయి దేశాచారము ప్రకారము ఇండ్లలో పితరులపూజలు చేసుకోవలసినదనీ శాసనము ప్యాసు చేసినారు. మనదేశంలో అయితే సనాతనులందరూ 'మామతొన్నంతటినీ తగలేస్తున్నారు. రాణీగారి శ్రీ ముఖం చించేస్తారా ?' అని కేకలువేసిపోదురు. కొట్లాటలు యుద్ధాలు కూడా వచ్చేసియుండును. కాని ఆదేశంలో యెవ్వరూ కిక్కురు మనలేదు. ఈ శాసనమువలన దేశమునకు రెండులాభములు కలిగెనవి. వ్యవసాయమున కావిస్తారమగు భూమి చిక్కి ప్రజలార్థికముగ బాగుపడినారు. దేశమా యెక్కడపడితే అక్కడ రుద్రభూములై ప్రేతకళలాడుతూ, అనారోగ్యకరముగా కంపుకొడుతూ వుండక జనావాసములూ స్మశానములూ వేరువేరుగా యేర్పడ్డాయి.

ఈవిధమైన సుఖమునెడల నపేక్ష, దుఃఖము నెడల నుపేక్ష ఒకొక్కక్కసందర్భములో మరీ విపరీతముగా కనుపించుతుంది. ఒకయువకుడూ ఒక యువతీ పరస్పరము ప్రేమించుకొనిరి. ఏకారణం చేతనో భూమి మీద మటి జీవింపనొల్లక ఆత్మహత్య చేసుకొనగోరి అగ్నిపర్వత శిఖరమునెక్కి క్రిందనున్న మంటలలోనికి దుమకగోరిరి. అట్లు గెంతడములో సరీగా మంటలలో పడక సగము త్రోవలో రాళ్లమధ్య చిక్కుపడి క్రిందకు పడలేకుండా, మీదికి పోలేకుండా విషమస్థితిలో వుండిపోయినారు. ఇదే భయంకరదృశ్యమైతే, ఇంతకంటెను ఆశ్చర్యకరమైన విషయము వేఱొకటి. ఆత్రోవను పోవుచూ వారిని చూచిన తోడి దేశీయులు వారిని తప్పించుటకు ప్రయత్నముచేయుట మాని "వారికిష్టమై వారట్లా పడినారు, పాపము. మన మెందుకు తప్పించవలె" నని ముభావముతో పోవు చున్నారు. వారిగతి చావూ కాకుండా బ్రతుకూ కాకుండా యెట్టి అవస్థలో వుంటుందో వూహించుకోవచ్చును. ఎవరో డిపార్టుమెంటలువారు మెల్లిగా వారిని తప్పించినారట.

ఏదైనా దేశము జర్మనీయే కానీండి, ఫ్రాన్సు, ఇటలీ, ఇంగ్లండు, జపాను మొదలుగాగల మరి యేదైనా కానీండి వృద్ధికి వచ్చినదంటే దానికి ఏవో కొన్ని ఆర్థిక భౌతిక కారణాలు మనకు స్థూలంగా కనిపించుతాయి కాని, నిజంగా ఆలోచించితే వారి శీలమునకు సంబంధించిన కొన్ని మానసిక సుగుణములు, ప్రవర్తనములు దానికి ఆంతరంగికకారణములుగా వుంటాయి. ఆంగ్లేయుల ప్రతిభకు వారు సముద్రపు దొంగలు కావడము, మహమ్మదీయుల విజృంభణమునకు వారు కత్తిపట్టుకొని నరకడము, జర్మనులగొప్పకు, వారి శాస్త్రజిజ్ఞాస కారణాలని మనము స్థూలముగా అనుకుంటాము. కాని వారి శీలములను పరిశీలిస్తే, వీటి కన్నిటికీ కారణమైన యేదో ధర్మానురక్తి వుండితీరవాలి. మనభారతదేశము వృద్ధికి రావలెనన్న మన యొక్క వివిధజాతిమతభేదముల కంతర్గతమై సర్వసాధారణమైన యుత్కృష్టధర్మమేదో గుర్తించి, యోగులు, సాధకులు, కవులు, ప్రచారకులు, నాయకులు ఆతీగను కదలించి ఆలాపన ప్రారంభించి పాటసాగించితే తక్కిన భౌతికవిభూతులన్నీ వాటంతట అవియే దానిచుట్టూ మూగుకుంటూ వస్తాయి! కేవలము ఆదేశముల నాలకాలూ ఈదేశముల వాళ్లకాలూ పరిశీలిస్తూ వారి లాగ నౌదామని పైపైనిరంగులు మార్చుకోవడంలో కాలయాపనం చేయకుండా, ఆధర్మమేమిటో గుర్తించవలెనని మనకు స్థిరమైన సంకల్పమే వుంటే దానిని కనుకోవడము దుర్ఘటము కాదు. కనుక సంస్కారు

లము, సనాతనులము, రాజకీయవాదులము, ఆర్థికవాదులము, ఆర్యుల మనుకొనేవారము, అనార్యుల మనుకొనేవారము, ఆదిమనివాసులు అనంత రాగంతుకులు అని చరిత్రకారులచే పిలువబడి విశ్వసించువారము, ఇక ముందల్లా ఈదేశముతోనే మనకు ముడి అని భావించుకొనేవారమందరమూ, ఈ ఆర్యావర్తమునకు, ఇందలి నివాసమువలన దీనిధర్మము ఎంతో కొంతవరకు పట్టి తీరవలసిన యిందలి ప్రజలమగు మనకూ సామాన్యమైన ఆధర్మమేదో గుర్తించుటకై ప్రయత్నము చేయుదము గాక!

"ప్రేమ" అనే రోగముయొక్క చిహ్నములు

పాతపాటలు

నేదునూరి గంగాధరం

లక్షాధికారివి నీవు అన్నయ్యా
నీకు లక్ష్మితోడు నీవు నాకుతోడు. ౧

అల్లుడల్లూడంటె వాళ్లు మండేను
అల్లు డత్తరు తెచ్చు అద్దాలరవికె
విప్పుకొని తొడిగితే నిప్పులురాలు
మళ్లీతొడిగితేను మల్లెలురాలు. ౨

'వీథిలోకి విద్వాంసు లాడవచ్చినారు
అమ్మ! నేవిద్వాంసులఆటచూడవెళతా'
'కూతురా! నీవల్ల గుణముగలిగుంటె
విద్వాంసులుగారమ్మ బుద్ధిమంతులు' ౩

చిటపటచిటపట మెటికెలు విరుచుచు
చిటికెలువేయును బొటకనవేలా
చూడూచూడని చూపుడువేలా
ఊరూఊరని వృద్ధించకుమీ
పొడవుగనున్నా నడిమీవేలా
చుట్టూతిరుగుచు సున్నలుచుట్టూ
ఉంగరమున్నా ఉంగరంవేలా
అటుఇటుఆడుచు నాట్యముచేయి
చిన్నాచిన్నా చిటికెనవేలా
ఒక్కటిఅంటూ లెక్కాపెట్టు. ౪

చిట్లపొట్లకాయ చిమ్మనేరేడుకాయ
గొల్లపుచ్చకాయ గోరుచిక్కుడుకాయ
అత్తకుపెట్టుదు అల్లం నేతిందు బెల్లం
కొత్తకుండల్లాల్లా గోధుమల్లాల్లా
పాతకుండల్లాల్లా పసిబిడ్డల్లాల్లా
పేపే గుర్రం పెండ్లికి పోయె
తామరగుంటు నీరొచ్చె
గారాబూరా దసుక్కు
సూదా దబ్బనమా. ౫

చేతకానిపనులు చేసితే రోత
నీతిమాలినచోట నిలుచుంటెరోత. ౬

అల్లము తిన్నాడు బెల్లములాగ
ఆలినేలినాడు ఆరాములాగ. ౭

చుట్టాలుకలరని చూడవెళ్లితే
మంచాలుదిగలేదు మాటాడలేదు
వచ్చినచుట్టాల్ని వాకిట్లోపెట్టి
వడ్లవాయిపెట్టారు వదినకన్నవారు. ౮

కృష్ణస్వామి నలుపు కృష్ణమ్మ నలుపు
కృష్ణమ్మ అవతారాన అన్నల్లు నలుపు
రామస్వామి నలుపు రామన్న నలుపు
రామావతారాన అన్నల్లు నలుపు. ౯
కోనా కోటేల కొడుకులెందరు
ముదుసలిముత్తయిదువ మనుమలెందరు. ౧౦

వడ్డాదికొండమీద వడ్లెండబోసి
రాచిలుక పోచిలుక వడ్లుదంచుదాము
అల్లంవారి కుక్క వచ్చి కూడుముట్టంగ
కూడుముట్టినచోట కుంకమ్మురాలు
మనము తిన్నకూడు మల్లెలురాలు
రాచిలుక పోచిలుక వడ్లుదంచుదాము
పోదాము మనమింక పొద్దుపోయింది. ౧౧

‘ గట్టమ్మట వెళ్లేవ పొట్టికోమటి
మాయప్ప బాలింత పసు పిచ్చివెళ్లు
మాయన్న పూజారి పువ్వు లిచ్చివెళ్లు
మావదినపునిస్త్రీ పుస్తె లిచ్చి వెళ్లు ’
‘ గట్టమ్మట వెళ్లేవు ఓ బాపనయ్యా
ఆకు లక్కడ బెట్టి కడ వెత్తవయ్యా ’
‘ కడవెత్తినందుకు ఏమిలంచమ్మ ’
కర్ణపువ్వులు లంచమ్మ కడవ లంచమ్మ. ౧౨

ముక్కుపుడక పెట్టింది ముక్కు తిప్పింది
ముసలివాడి భార్యకు ఎంతగర్వమ్మ. ౧౩

బండమ్మ బండి ఆలకుచ్చులబండి
సుబ్బారాయడి పెళ్లంట చూచివద్దాము
రండి. ౧౪

ఆలకింతము రండి ఆడుకొందము రండి
ఆకులు పాకులు తెండి ఆయన కిద్దము రండి
చెట్లదగ్గరకు రండి చేమంతిపువ్వులు తెండి
పందిరిదగ్గరకి రండి మల్లెపువ్వులు తెండి. ౧౪

ఓరోరి బ్రహ్మన్న ఓరోరి బ్రహ్మన్న
నక్కలకాలవదాటి కిందపడ్డావు
సూదిపడిపోయింది సోదికెళ్లావు
ప్రయాసపడ్డావు డబ్బుఖర్చయ్యె. ౧౫

ఈవేళ మావడ్లు నలగవు కాబోలు
ఎలుపూడిసంతకు వెళ్లవు కాబోలు
ఏగాణివెల్లుల్లి జీలకర్ర తేరు కాబోలు
ఎగరేసితాళింపు పెట్టను కాబోలు. ౧౬

* అద్దగోడమీద ముద్దపసుపు
అందిపుచ్చుకో బూచమ్మ
కూతురిని నేనేగాదా
బుద్ధిమంతురాలను నేనేకాదా
ఆకులుపాకులు నావేకాదా
అంగలగుర్రాలు నావేకాదా
తోలుకురా చిన్నన్న
దొడ్డిపెట్టు పెద్దన్న
కట్టివెయ్యి బుల్లిబాబు
పాలుపితుకు పెద్దబాబు
చల్ల చెయ్యి పిన్నమ్మ
చల్దిపెట్టు మాయమ్మ ౧౭

తెల్లగుర్రాన్నెక్కి వెళ్లేవురాజ !
ఏఅత్తకడిగింది చిన్నిపాదంబు
ఆడబడుచుకొడుకని వారల్లు డస
నీళ్లుబోసి కడిగితేను నిష్ఠూరమని
ఆవుపాల కడిగింది అల్లుడిపాదంబు. ౧౮

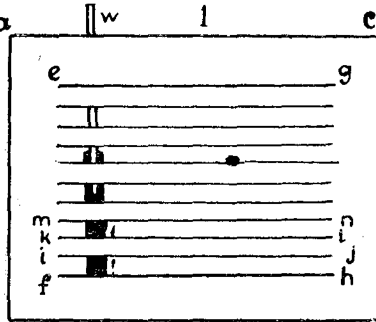
* పొట్టిగోడ

కాగితపు చాపలు

కో. నరసింహాచారి

ఎట్టి అల్లికయందును పడుగు, పేక యని రెండువిధములు ఉండవలెను. పడుగు అనగా నేతయందలి నిడుపు నూలు. పేక యనునది నేతయందలి అడ్డనూలు. కాగితపు చాపలందు నూలునకు బదులుగా కాగితము ఉపయోగింపబడును. ఇందు పడుగుతునుక లన్నియు నొకేకాగితమున కోయబడి ఒకదానికొకటి కొనలయందు చేరియుండును. పేక తునుకలు వేర్వేరుగా నుండి వివిధవర్ణములతో నుండవచ్చును.

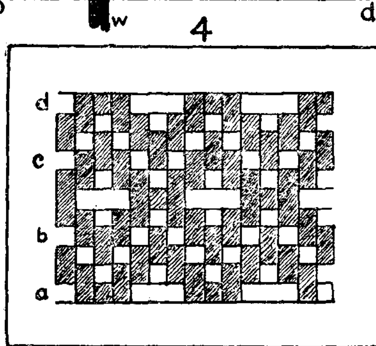
2

3

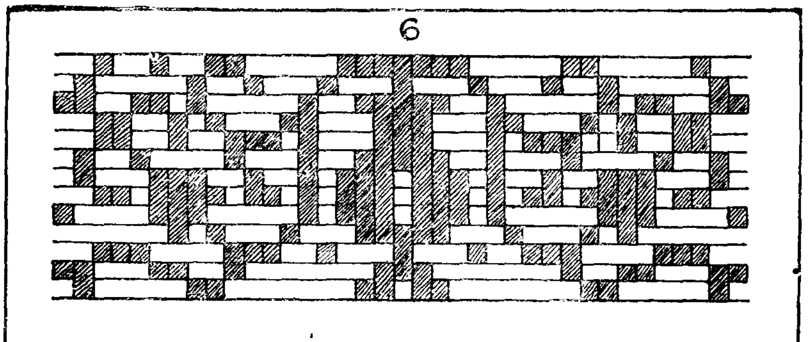
a

b

A

5

పడుగుకాగితము

చిత్రము 1 యందలి విధముగ నొక a b c d అనుకాగితమును సుమారు 8″ × 6″ పరిమాణము గలదానిని దీసికొనవలెను.

దానియందు అంచులచుట్టు ఒక అంగుళము వెడల్పున వదలి e f g h అనునొక దీర్ఘచతురమును (6" × 4") గుర్తించుకొనవలెను. అందు e f, g h అను రెండు వెడల్పుప్రక్కలందును పాతిక అంగుళపు గుర్తులు i k m, j l n అనువిధముగా గుర్తించవలెను. fh, ij, k l, m n, అనువిధముగా రేఖలను b d కి సమాంతరముగా e g వఱకు వేయవలెను. ఈ రేఖలవెంబడి వాడియగు కత్తితో కోతలు వేయవలెను. అపుడు ఈతునుకలన్నియు కుడి యెడమప్రక్కలందు చేరియుండి మధ్యభాగమునమాత్రము వేర్వేరుగా నుండును. ఈ తునుకలు సరిసంఖ్య గలవిగానైనను, బేసి సంఖ్యగలవిగానైనను ఉండవచ్చును.

పేకతునుకలు

మనకిష్టమగురంగులకాగితమున పడుగుతునుకల వెడల్పునకు, అనగా పాతిక యంగుళము వెడల్పును, a b కి సమమగు పొడవును గల తునుకలను వేర్వేరుగా కత్తిరించుకొనవలెను. (చిత్రము A)

తర్వాత నొక చీపురుపుడక (చిత్రము 2 a)ను దీసికొని దానికొనను కొంత చీల్చి ఆచీలికయందు పేకతునుకనుపెట్టి(చిత్రము 2, b) అల్లికను ప్రారంభించవచ్చును. పేకతునుకను పడుగుతునుకలకు క్రిందునను, మీదునను తీసికొనుచుపోయిన అల్లిక యేర్పడును. (చిత్రము 1 w)

చిత్రము 3, a యందు పేకతునుక ఒక పడుగుతునుకమీద ఒకతునుకకు క్రిందుగను ఇదేవిధముగా ఒక్కొక తునుకను మాత్రము క్రిందుమీదు పఱచుచు పోవుటవలన నేర్పడిన రూపము. చిత్రము 3 b యందు పేకతునక మొదట నొక పడుగుతునకకు పైనను ఒకపడుగుతునకకు క్రిందను తర్వాత రెండు పడుగుతునకలకు పైనను ఒకతునకకుక్రిందను పోవలెను. ఈచాపలందు తెల్లగానుండుభాగములు పడుగుతునుకలయొక్క భాగములు. నల్లగానుండునవి పేకతునుకలు పోవురీతిని తెలుపును. చిత్రము 4 నందలి చాపయందు మొదటిపేకతునుక a, b, c, d అను పడుగుతునుకలకు క్రిందుగను తక్కినవాటికి మీదుగను పోవును. తక్కిన తునుకలను అల్లురీతి చిత్రమున సులభముగా తెలియును. అల్లికయందు పడుగుపేకల సంఖ్యను మార్చుచు వచ్చిన దానికి తగినట్లు చాపల రూపము మారుచు వేర్వేరు విధములు ఏర్పడును. చిత్రములు 5, 6 ఇట్లేర్పడిన వేరురూపములు. చిత్రము 6 ఒక పెద్దచాపకు దృష్టాంతము. పడుగుకాగితము మన యిష్టము వచ్చిన పరిమాణమున నుండవచ్చును.

పేక లన్నిటిని అల్లినవెనుక చాప నంతయును మరియొక కాగితముపై నతికించిన యెడల పేకలు వీడిరావు. తర్వాత నీచాపను అద్దపుచట్టమునందు గూడ బిగించవచ్చును.

గ్రంథవిస్తరభీతి

కర్త: జాన్‌సన్ కవి.

అనువాదకర్త: మల్లవరపు సుబ్బారావు, బి. ఏ. బి. ఇ డి.

ఆధునికయుగంలో గ్రంథరచన మితిలేకుండా వున్నది. ఏవేళ చూద్దామన్నా, నూత్న గ్రంథాలగురించి క్రొత్తక్రొత్త ప్రకటనలు వెలువడుతున్నాయి. ఈ గ్రంథాలు మన్ని మనపూర్వీకులకంటె సులభముగా విజ్ఞానము సంపాదించగలమని మురిపిస్తున్నాయి.

వీటిని వ్రాసే కవిసమూహాలవల్ల మనసౌఖ్యమూ, విజ్ఞానమూ, ఎంతవరకు అభివృద్ధి చెందుతున్నాయో నిశ్చయించడం అంత తేలికైన పని గాదు.

మనకు ఇంతకుపూర్వం తెలియని విషయాలు ఎవరు బోధిస్తారో వారు నిస్సందేహముగా గురువులే— అందుచేత పూజనీయులే.

ఎవరు మనకు ముచ్చటగొల్పే రీతిని హృదయ రంజకంగా విజ్ఞానాన్ని బోధిస్తారో, వారిని ఉపకారులని భావించవలసినదే. ఎవరు ఒకఅమాయకపు అనుభవంతో మానవజీవితాన్ని అందచేస్తారో, వారిని మిత్రులవలె ఆదరించాలిసిందే.

కాని, రంజింపచేయడానికిగాని, బోధించడానికిగాని ఏఆశయమూలేకుండా, తమ గ్రంథసంపుటాలతో ఈ ప్రపంచాన్ని నింపేసేవారు కొందరున్నారు. ఈ కవులలో, ఏవో రెండు గ్రంథములు దగ్గరుంచుకొని మాడువది కూర్చడం తక్క వేరొకపని ఉండదు, వారికి. ఆకూర్పులో కూడా, వారికి స్వంతసామగ్రి లేక పోవడం సరికదా, ఇదివరకు గ్రంథములలో ఆకవులు చూపిన పరిశీలనాశక్తి కూడా ఉండదు. అట్టికూర్పులన్నీ నిష్ప్రయోజనములని నేను చెప్పను. ఎందుచేతంటే, శాస్త్రం తీసుకోండి. అందు అనేకవిషయాలు తరచుగా అనేక గ్రంథాలలో చెదరివుంటాయి. ధీశాలులైన రచయితలు, అప్పుడప్పుడు ప్రధానాంశం వదలి, ఎక్కడో మారుమూలలనున్న విషయములపై సందర్భానుసారంగా వారి అభిప్రాయాలు వెలిబుచ్చుతారు. అవి మామూలుశాస్త్రచర్చలకంటె ఎక్కువ విలువైనవయిఉంటాయి, తరచుగా. అవి ఇంకా ఇప్పటికికూడా ఎవరికీ తెలియకపోయి ఉండవచ్చు. ఎందుకంటే, వాటిశీర్షికలలో ఆవిషయములు ఉన్నట్టు సూచింపబడక పోవడంవల్ల. ఎవరైతే ఉచితమైన శీర్షికలక్రింద అట్టివిషయాలు సేకరిస్తారో వారు నిజంగా గొప్పసేవ జేసినవారవుతారు. అట్టివారు ఆసేకరించడంలో అంతగా కష్టపడకపోయినా, ఇతరుల అభివృద్ధికి తోడ్పడినవారవుతారు. ఎక్కడో ఇదివరకు విడిగా వ్రాయబడినవి సేకరించడంవల్ల ఆవిషయాల్లో ఆశక్తి గలవారు, సావకాశంగా వాటిని బట్టి క్రొత్తవి పరిశోధించడానికి వీలుంటుంది.

కాని ఈమధ్య ఏకధారక్రింద ప్రవహించిన కొన్ని సేకరింపులు, ఎక్కువ కాలమూ, చర్చా, ధనవ్యయములతో కూడిన వైనప్పటికీ, కావలసిన అవసరములను తీర్చడంలేదు.

"దుష్టసంఘానికి నిబంధనలు అనేకం" అన్నారు, వనకటికి ఒకరు. అలాగే "మూర్ఖయుగములో గ్రంథము లనేకం" అంటే, ఎంతవరకు సమంజసమో నాకు తెలియదు. గతకాలపు విజ్ఞానధనము పూజాసేవ్యములు లేక బూజు పట్టిఉన్నా, స్వయంశక్తియుక్తులు గల గ్రంథకర్తలకు తగినంత ప్రోత్సాహం లేకపోగా,

ఈపూర్ణ్ణచంద్రుడూ, గ్రంథచోరులూ ఎక్కువ ఆదరణ చూపుతున్నారు, చాలామంది. ఇదివరకు గ్రంథరూపంలో ఉన్న విషయాలే మన సోమరితనంచేత మనం తెలిసికోలేకపోగా, వారు వాటితో గొప్పవా రవుతున్నారు. అయినప్పటికీ ఇట్టి గ్రంథకర్తలు విచక్షణలేకుండా, వాఙ్మయవీథినుండి ఆవలకు తరుమబడడం లేదు. సత్యము సౌందర్యమువలెనే వేషం మారుస్తూ ఉంటుంది. ఆసత్యమే వివిధమనములకు బోధించాలంటే వివిధములైన వేషగాండ్రు కావాలి. ఎవడైతే, కాలప్రభావముచే వెనుకకు నెట్టబడిన విజ్ఞానాన్ని మానవ దృక్పథమునకు తెస్తాడో, వాడు నిజంగా వాఙ్మయాన్ని అభివృద్ధిపరుస్తున్నాడన్నమాట. జాతుల యొక్క ఆచారవ్యవహారాలు మారుతూ ఉంటాయి గనుక నూతన విషయాసక్తులు కావలసి ఉంటాయి. క్రొత్త వూహాకల్పనలు అవుసర మవుతాయి. ఎవడైతే అప్పటి కాలపు అభిరుచికి సరిపోయేటట్లు వ్రాస్తాడో, వానికి ఎప్పుడూ పెక్కుమంది-అంతకంటె ధీకార్యము చూడనివారు-పాఠకు లుండవచ్చును.

రచయితలందర్నీ ఏదో ఒక క్రొత్తవిషయం చెప్పమని నిర్బంధించడం అంటే, కవులసంఖ్య తగ్గించడం అన్నమాట. మంచి సారవంతమైన బుద్ధిబలము కలవార్ని క్రొత్తవిషయాలుమాత్రమే చెప్పండీ అంటే, అతడు వ్రాసిన పెక్కుసంపుటాల గ్రంథాన్ని నాలుగు పుటలలోకి క్లుప్తంచేయడం అన్నమాట. అలాగైనా అక్కడ తప్పనిసరిగా కొంత కథనము ఉండకతీరదు. చెప్పిన భావాన్నే పదేపదేసారులు వెలిపుచ్చుతూన్న గ్రంథాలతో భాండాగారములను ఎంతమాత్రమూ నింపకూడదు. అలాచేస్తే ఒకేజాతి పుస్తకములను, వింతవింతరీతిగా అలంకరిస్తున్నామన్నమాట.

ఈ రెండోతరగతి వ్రాతగాళ్లు కావించిన మంచిగాని, చెడుగాని అట్టేకాలము మన్నేదికాదు. ఇవి వేషాలూ, అభిరుచులా మార్పులమీద బయలుదేరుతవి గనుక సాధారణంగా క్రొత్తవేషాలు, క్రొత్త అభిరుచులు రావడంతోనే, అవి అదృశ్యమవుతాయి. ఏజాతిలోనైనా తరతరాలవరకూ ఖ్యాతినిల్పుకొన్న కవులసంఖ్య తక్కువ. ఎంచేతంటే, అప్పటి అభిరుచి, తాత్కాలికవాంఛ, లేక తాత్కాలికసంతుష్టి చేకూర్చడమే తప్ప, మరొక ఇతరస్వశక్తీ, హక్కుగల కవుల సంఖ్య తక్కువ గనుక.

కాని ఈకవులు భవిష్యత్కీర్తిని గురించి వైరాగ్యం దాల్చినా, వారు ఇప్పుడు చేసేహానీ, అల్లరీ మాత్రం తగ్గించాలి. వారు శాశ్వతకీర్తి సంపాదించలేకపోయినా, ఇప్పుడు నిరపాయంగా ఉండాలి. వారు ఇతరులకు చెప్పేముందు, వారికి వారే చెప్పుకోవడానికి ప్రయత్నిస్తూ, వారిశక్తీ, పలుకుబడీ సత్కార్యాలకై ఉపయోగించాలి.

కాని వాఙ్మయముయొక్క ప్రస్తుతస్థితి ఎలావుందంటే "ఒకగొప్ప గ్రంథము ఒకగొప్ప ఉపద్రవ" మని వూహించిన ఆపూర్వపురుషుడు "పెక్కుగ్రంథములు పెక్కు ఉపద్రవాలని" అనుకోవలసినంత స్థితి వచ్చింది.

ఒక సంవత్సరం కూర్చొని ఒకపెద్ద సంపుటం వ్రాసిన గ్రంథకర్తా, గంటగంటకూ ప్రకటనపుస్తకాలు తయారుచేసేవాడూ, ఇద్దరూ కూడా మానవజీవితాన్ని సమానంగా వృథాపుచ్చుతున్నారని ఆతని యూహ. వారిద్దరికీ ఏమాత్రమూ భేదం లేదంటాడు. పైబడి చీల్చుకుతినే అడవిజంతువుకీ, కాళ్లతో తన్నుకుపోయే గ్రద్దకూ ఎంత తేడావున్నదో, వీరిద్దరికీ అంతే తేడా ఉందంటా డతడు.

చక్రవర్తిశబ్దము

ఈశబ్దమును గురించి వివేచనవేయుచు నొక వ్యాసము 'విశాలభారత'(౧౯౩౩ మే)లో ప్రకటింపబడినది. దానిని అనువదించుచు వాకాటి రాధాకృష్ణయ్యశెట్టిగా రొకవ్యాసమును పంపినారు. దానిసారాంశమిది:—

ఈశబ్దమున కర్థమేమి? మనవారే యర్థములో దీనిని వాడినారు?

అమరసింహుడు దీనికి పర్యాయపదముగా సార్వభౌమశబ్దమును పేర్కొన్నాడు. కాళిదాసు రఘువంశ చక్రవర్తులను వర్ణించుచు 'ఆసముద్రక్షితీశానాం' అను నొకవిశేషణమును వారికి తగిల్చినాడు. రాజశేఖరుడు కావ్యమీమాంసలో ఈశబ్దమును వివరించుచు నిట్లు చెప్పినాడు: "దక్షిణాత్సముద్రా దుదీచీం దిశం ప్రతి యోజన సహస్రం చక్రవర్తిక్షేత్రమ్. తతఃపరం దివ్యాద్యాః" అని. అనగా దక్షిణసముద్రము మొదలుకొని ఉత్తరముగా వేయియోజనములదాక గల భూమికి చక్రవర్తిక్షేత్రమనెదరట! దానితరువాతిది దివ్యభూమియట! ఈ చక్రవర్తిక్షేత్రమునకు ప్రభువు చక్రవర్తి. మరియొక చోట ఆయనయే ఈ భారతవర్షము ఇంద్రద్వీపము, కశేరుమంతము, తామ్రపర్ణము, గభస్తిమంతము, నాగద్వీపము, సౌమ్యము, గంధర్వము, వరుణము, కుమారీద్వీపము నని తొమ్మిదిభాగములుగ నున్నదని, కుమారీద్వీపమునుండి యుత్తరముగా వేయియోజనములనేలను జయించినవాడు చక్రవర్తి యని చెప్పినాడు. ఈరెండంశములను పర్యాలోచించగా తేలునదేమన, చక్రవర్తిక్షేత్రమునకు ఉత్తరసీమ బిందుసరము, దక్షిణసీమ కుమార్యగ్రమనని. కుమారీపురమునకే కుమార్యగ్రమని యిప్పటివ్యవహారము. కాని బిందుసర స్సెక్కడనున్నదో తెలియదు. హిమాలయమున కుత్తరమున నది యున్నట్లు పురాణములు చెప్పుచున్నవి. ఈ హిమాలయపర్వతములోనే యొకచోట కైలాసమున్నదనియు, అది ఈశ్వరవాసస్థానమగుటచే దేవతలక్కడ వసింతురనియు నందురు. ఇందువలన 'తతఃపరం దివ్యాద్యాః' అన్న దానికిగూడ నర్థము చెప్పవచ్చును. మహాభారతమును బట్టిచూడ ఆనాడు ఎవరును హిమాలయమును దాటి యెరుగరని తెలియుచున్నది. అర్జునుడుకూడ తీర్థయాత్ర నెడలుచు హిమాలయమునుదాటి పోబోగా నక్కడి ద్వారపాలకులచే నిరోధింపబడెనట!

ఈ యన్ని సందర్భములను పోల్చి, కలిపిచూడగా మనకు నిష్కర్షగా తేలునదేమనగా, చక్రవర్తియనగా సంపూర్ణభూమండలము నేలువాడనికాదు అర్థము; మరి కావ్యమీమాంసలో చెప్పినట్లు కుమార్యగ్రము మొదలు ఉత్తరము మంచుకొండ ప్రాంతపు బిందు సరోవరము వరకు పాలించువాడని. "అయినప్పుడు సార్వభౌమశబ్దమునకు దీనికి నెట్లు జతపడుట! సర్వభూమీశ్వరుడు కదా సార్వభౌము డవును?" అనిన నిట్లు సమన్వయ పరచవచ్చును. ఆనాడు హిమాలయోత్తరదేశము దివ్యస్థానముగ భావించినందువలన నందు మనుష్యులు నివసింపజనదనియు, హిమాలయదక్షిణదేశమే మనుష్యవాసయోగ్యమనియు తలచియుండబోలును. కాక, మనదేశమునకు ఆదేశమునకు గల దివారాత్రపరిమితినిబట్టికూడ ఆదేశము దివ్యస్థానముగ నెంచుట సమంజసము. కనుక మనుష్యవాసయోగ్యమైన యీదేశమే సర్వభూమిగ నెంచినారు. అట్లు కాకపోయినను మరియొకయుపపత్తినిగూడ చెప్పవచ్చును. 'బ్రాహ్మణులందరికిని భోజనముపెట్టుడు' అనుచో ఇంటికివచ్చినవారికే భోజనము కాని యావద్దేశవర్తిబ్రాహ్మణులకుగాదు. కావున సంపూర్ణవస్తువుయొక్క అంశముగూడ సంపూర్ణవస్తువుగానే వ్యవహరింపవచ్చునని మహాభాష్యకారుడు చెప్పినట్లు ఇక్కడను అన్వయించుకొనుట సులభము. ఈ ప్రకారముగనే 'ఆసముద్రక్షితీశ'శబ్దమునకును సమన్వయము చెప్పవచ్చును. హిమాలయముమొదలు దక్షిణ మహాసముద్రమువరకు నేలువాడు ఆసముద్రక్షితీశుడు.

ఇక మిగిలిన దొకశంక: 'బిందుసరమునుండి కుమార్యగ్రమువరకుగలభూమి చక్రవర్తిక్షేత్రమవునా? ఈరెంటికిని అంతరము వేయియోజనములుకలదా!' అని. ఈశంకగూడ నాలుగుక్రోసులు ఒకయోజనమనక రెండుమైళ్లొక యోజనముగ భావించినచో సులభముగ తోసివేయవచ్చును. యోజనశబ్దమున కీయర్థముపపన్నమవునా యన్న సంశయమువలదు. రామాయణములోవర్ష శబ్దమునకు దినమని, సుశ్రుతసంహితలో యుగశబ్దమునకు అయిదు సంవత్సరములని యర్థముచెప్పినట్లే దీనికిని ఈయర్థమును జెప్పుకొనుట తప్పుకాజాలదు.

రుయ్యకుని రచనలు

పేరుమోసిన యాలంకారికులలో నొక్కడయిన రుయ్యకుని రచనములలో ఇప్పటికి మనకు లభించినవి మూడుమాత్రమే. ఇతఁడు పది యలంకారగ్రంథములను రచించెను. తక్కిన విల్లే యుత్పన్నములు కావలెనో, లేక ఎప్పటికయినను వానికి సూర్యాలోకము పొందు భాగ్యము కలదో తెలియదు. ఇప్పటికి తెలిసినంతవర కితని రచన లివి:

౧. అలంకారమంజరి—ఇది తనదిగా రుయ్యకుడే అలంకారసర్వస్వమున పేర్కొన్నాఁడు. (తత్ర రసాదిధ్వని రలంకారమంజర్యాం దర్శితః)

౨. అలంకారవార్తికము—రుయ్యకునిదని జయరథుఁడు తన అలంకారసర్వస్వవ్యాఖ్య విమర్శినిలో చెప్పినాఁడు. (అనేనైవచాశయేన అత్రాలంకారవార్తికే గ్రంథకృతా వైశిష్ట్య మస్యా దర్శితమ్.)

౩. అలంకారసర్వస్వము—బొంబాయి కావ్యమాలవారును, తిరువనంతపురము సంస్కృతగ్రంథావళి వారును దీనిని ప్రకటించినారు. దీనికి జయరథుని విమర్శినియు, సముద్రబంధుని శబ్దనిబంధనమును, విద్యాచక్రవర్తి అలంకారజీవనియు వ్యాఖ్యలు గలవు.

౪. అలంకారానుసారిణి—రుయ్యక కృతముగా జయరథునిచే నాలుగుసారులు పేర్కొనబడినది. ఇది ప్రత్యేకమగు నలంకార గ్రంథము. ఇందుమాలారూపకాది కావ్యాలంకారములు కొన్ని సమగ్రముగ చర్చింపబడి యున్నవి. కొందర న్నట్లిది జల్హణుని సోమపాల విలాసమునకు వ్యాఖ్యామాత్రము కాదు.

౫. కావ్యప్రకాశసంకేతము—మమ్మటుని కావ్యప్రకాశమునకు వ్యాఖ్య. ఇది రుయ్యకునిదని జయరథుఁడు వ్రాసియున్నాఁడు.

౬. నాటకమీమాంస—మహిమభట్టుని వ్యక్తివివేకమునకు వ్యాఖ్య యగు వ్యక్తివివేకవిచారములో వ్యాఖ్యాతయగు నీరుయ్యకుఁడు దీనిని స్వోపజ్ఞోద్భూతముగా పేర్కొన్నాఁడు.

౭. బృహతి—వ్యక్తివివేకము ననుసరించి తన్నిర్మాత రుయ్యకుఁడు బృహతి యను నొక విపుల గ్రంథము ను రచింపసమకట్టెనని తెలియుచున్నది.

౮. వ్యక్తివివేకవిచారము—రుయ్యకుడే వ్యక్తివివేక విచారమును రచించినట్లు జయరథుని 'అలంకారసర్వస్వవిమర్శిని'లో సూచనకలదు. వ్యక్తివివేకమున కిది వ్యాఖ్య. ఇది అసమగ్రముగ ప్రచురింపబడినది. ఈ వ్యాఖ్యాతపేరు తెలియుట లేదు. కాని రుయ్యకుడే యనుటకు ప్రబలప్రమాణములు గలవు.

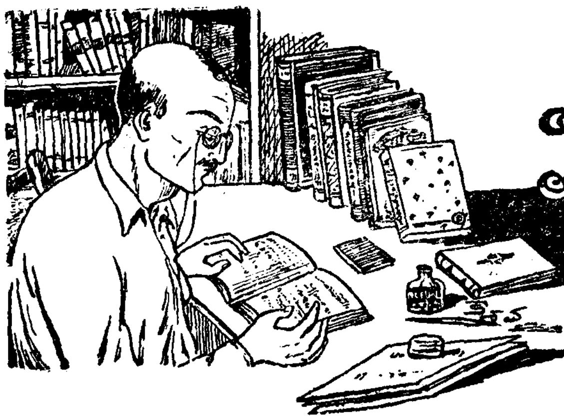
౯. శ్రీకంఠస్తవము—అలంకార సర్వస్వమున నీగ్రంథము స్వనిర్మితముగా రుయ్యకుఁ డుదాహరించుకొని యున్నాఁడు.

౧౦. సహృదయలీల—నాలుగుల్లేఖముల చిన్న గ్రంథము. ప్రథమోల్లేఖమున నాకర్షణీయము లగు రమణీమణుల రూపవర్ణప్రభాదులగు దశగుణములు నభివర్ణింప బడినవి. ద్వితీయమున ముక్తాస్వర్ణ రత్నాత్మకములగు వివిధాలంకారములు, నారీమణులు ధరించు పుష్పములు మొదలగునవి వర్ణింపబడినవి. తృతీయమున రామణీయకమునకు సారభూతమగు యౌవనముగూర్చి వివరింపబడెను. చతుర్థమున సౌందర్యాతిశాయులగు సామగ్రులను గూర్చి విచారింపబడెను. కావ్య మాలవారు దీనిని ప్రచురించినారు.

౧౧. సాహిత్యమీమాంస—ఇది అలంకార సర్వస్వమునందును, వ్యక్తివివేకవిచారమునను ఉదాహరింపబడినది. విద్యానాథుఁడుకూడ దీని నుదాహరించి యున్నాఁడు.

౧౨. హర్షచరిత వార్తికము — అలంకారసర్వస్వమునందును, వ్యక్తి వివేకవ్యాఖ్యయందును నీగ్రంథము పేర్కొనబడినది. హర్షచరితమునకు ఇది వ్యాఖ్య.

[ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక (సం. ౨౩. సం. ౩) లోని యీయుణ్ణి వేంకట వీరరాఘవాచార్యులుగారి 'రుయ్యకుని కృతులు' అనుదానినుండి]

విమర్శనము

దిలీప

ఈ నాటకము క్రౌనుసైజున 38 పుటలు గలిగియున్నది. వెల రు. ०-४-०. (గ్రంథకర్త్రి): చిల్కపాటి సీతాంబ, రంగనాయకుల పేట, నెల్లూరు.

రఘువంశ ప్రథమద్వితీయసర్గాంతర్గతకథాంశముల నాధారపరచుకొని శ్రీమతి చిల్కపాటి సీతాంబగారు గీయేకాంక నాటకమును రచించిరి. ఇందు అంకరంగవిభక్తి లేనందున నీనాటక మారుస్థలకములుగ విభజింపబడియున్నది. సంతానార్థులయి సుదక్షిణాదిలీపులు తమ కులగురువగు వసిష్ఠుని యాశ్రమమునకు పోయి చేసినసేవలు పుత్రవరప్రాప్తియై వారు తిరిగి రాజధానిం జేరినపర్యంతము గలచరిత్ర నీనాటకమున కాలంబనము. ఇది కేవలము రఘువంశానువాదమున జెల్లదు. ఔచిత్యము ననుసరించి కవయిత్రి స్వతంత్రించి చేర్చినభాగములును కొన్ని గలవు. ప్రథమస్థలకము దేవి చేటీజనముతో నిపుణికాబుద్ధిమతికల సంభాషణమును, మూడవస్థలకము వసిష్ఠశిష్యులగు గౌతమ సువ్రతులసంభాషణమును, తరువాతిభాగమున సుదక్షిణారుంధతుల సంభాషణములును అమూలములయినను ఈమె పన్నుకొనిన నాటకసరణి కివి యొప్పి అమూల్యము లయి యున్నవి. నందినీధేనువును సింహము బట్టుకొనినఘట్టమున సింహదిలీపుల సంవాదములు, ఉక్తిప్రత్యుక్తులు బహుచమత్కారముగ నిర్మింపబడియున్నవి. రఘువంశమూలమున నీరెండుసర్గల జదివినవారు కాళిదాసప్రయోగముల గొన్నిటి నీమె తన పద్యములలో నిమిడ్చికొనియుంటజూచి అత్యంతానందసంభ్రమముల బొందగలరు. ఈమె జేసిన నీహారనగవర్ణన పోతనామాత్యుని కవిత్వమునందలి సహజసంపద ననుకరించుచున్నది. పద్యము సీసమయ్యును బహు లఘు లలితపదవిన్యాసముల నలరారియున్నది:—

ప్రబలాకృతిని నభోభాగంబునకుఁ దాఁక
మిన్నందు నెల్లనా మేనితోడఁ
బైనుండి ధరణికిఁ బ్రవహించి లలిమించు
నమల గంగా ప్రవాహంబుతోడఁ
నాదిత్య చంద్ర తారాది సద్గ్రహరాజి
సిగపూలవలె నేర్కఁ జెలువుసూపఁ
సెలయేటికాలువల్ చిలువభూషలరీతి
నందంబ బొలుచు నందమెసఁగఁ
బ్రమథ సిద్ధ వియచ్చరపాళి కెపుడు
సేవ్యమై సర్వలోక సంభావ్యమనుచు
ధరణి నెలసిన నయ్యష్టతనునిపోల్కి
హారిమై తోఁచె నౌర నీహారనగము.

(పు. ౫౮)

సింహముచేతను, సింహ దంష్ట్రాగ్రస్తమగు గోవుచేతను రంగముపై మనుష్యవాక్కుల మాటలాడింప యత్నింపక నీకవయిత్రి ఆయావాక్యముల "తెరలో"న నుండి పలికించినది. గొప్పగొప్ప నాటకములందు 'నేపథ్యే' యనుచిహ్నముతో కొన్నికొన్ని మాటలు వెడలుచున్నవి. బహుశః నేపథ్యతంత్రవిశారదు లీ చిన్ననాటకమునందలి "తెరలో"ని మాటలను సింహముల నేర్పన బలికింతురుకాబోలు. గోవునుబట్టిన సింహముపై బాణప్రయోగము జేయనున్న దిలీపునివర్ణనము కడుహృద్య

ముగ నున్నది. పద్మినీపరిణయ సముద్రమథన నాటకాది గ్రంథములచే నీయమకవితాసంపద ప్రసిద్ధమై యుండినది. ఈక్రొత్తనాటకమువలన నీమె కవిత్వప్రౌఢిమ కొక నూతనోత్తేజము గలుగుచున్నది.

రఘువంశములోని "అజవిలాపము" మొదలగు కొన్నిఘట్టముల కనురూపములగు చిత్రలేఖనము లేర్పడి యున్నవి. ఈ దిలీపోపాఖ్యానము నధికరించి కావ్యముగాని, చిత్రలేఖనముగాని యున్నటుల లేదు. దీనిని దృశ్య ప్రబంధరూపమున వెలయింపజేసిన కీర్తి ఈకవిరాణి కాణయ్యాచి యనదగును.

ఈ నాటకము కథాసందర్భనిర్మాణముననేమి, భాషాలాలిత్యముననేమి, నాటకసంవిధానకౌశలముననేమి అత్యంత సమ్మానపాత్రమై యున్నది.

స్థాలీపులాకముగ నచ్చున కీక్రిందిపద్యము లుదాహరింపబడుచున్నవి—

స్థలకము ౨:—

జిలిబిలియాటలుఙ్ మురువు
చిందెడి తిన్నని తొక్కుపల్కులుఙ్
గలకలనవ్వులుఙ్ వెలయ
గన్నులపండువు సేయునట్టి ము
ద్దుల పసిపాపలఙ్ శిగము
దువ్వుచు బిగ్గ గవుంగలించు ధ
న్యుల సుకృతంబుకన్న ధర
నున్నె పుణ్యము లెంచిచూడగఙ్.

స్థలకము ౫:—

దిలీపవాక్యము :—

హిరణ్యగర్భతుల్యుడై మ
హిఙ్ బ్రకాశమొందు మ
ద్గురుఙ్ మదిఙ్ గణింప కిందు
గోవుఁ బట్టఁబోవు నిఙ్
భరింపరాని మత్కరోగ్ర
బాణవృష్టి నింపి యో
దురాసదా నినుఙ్ బడంగ,
ద్రోతు నీ ధరాస్థలిఙ్.

సింహవాక్యము:—

ధరావరేశ నీవు దుష్టదానవాళికెల్ల భీ
కరుండ వౌదుగాని మున్ను కాలు ధిక్కరించు నా
హరుండు ప్రేమబ్రోచు నన్ను నడ్డుసేయ జాలుదే?
దురాగ్రహంబువీడి, నీదు త్రోవ బొమ్ము నెమ్మదిఙ్.

సింహవాక్యము :—

నీవు సుఖంబునున్న ధర
నీవరనందన సర్వలోకముల్
బ్రోవగజాలు దీసురభి
వోయిననేమి కొంతగల్గు నీ
భూవలయంబునంతటను
భూతదయఙ్ మదినెంచి యూరకే
చావగనెంతువే విభవ
సంపదలఙ్ విడనాడి చెల్లనే.

ఆత్మచరితము

క్రౌను పు. ౬౦. వెల లేనిది.

ఏడిదము సత్యవతి అను నొక వితంతుయువతి దయనీయమగు తనచరిత్రము నిందు మనసు ద్రవించునట్లు చెప్పినది. రచనము వచనము; అది మృదులము. ఈయమ పతిప్రేమ, పతిభక్తి అపరిమితము.

ఆంధ్రపుత్రతారావళి

గ్రంథకర్త : బాలకవి కోగంటి దుర్గామల్లికార్జునరావు, తెలుగుపండితుడు, బాలికాపాఠశాల, అంగలూరు. అంటరానితనము నడగార్చుట ౨౭ తేలికపలుకుల ఆటవెలదులతో నిందు ప్రబోధింపబడినది. వెల ౦-౨-౦.

---

౧. ఆత్మతత్త్వక్రమాఖ్యానవిధి

వెల ౦-౪-౦.

౨. పీఠికాపురకుంతీమాధవ అష్టావింశత్యుత్తర శతమత్తేభ శార్దూలవృత్తములు

వెల ౦-౨-౦.

3. శ్రీమత్కుక్కుటేశ్వర రాజరాజేశ్వరీ దండకము

వెల ౦-౨-౦.

గ్రంథకర్త: మల్యాల పేర్రాజు, పిఠాపురము.

పేరులనుబట్టియే గ్రంథములయందలి విషయ మిది యని తెల్లమగుచున్నది.

సహకారవస్తునిలయోద్యమము

(Co-operative Store Movement)

పుటలు ౧౮౦+౬౭, వెల ౧-౦-౦.

కర్త: దిగవల్లి వేంకటశివరావు, ప్రకాశకులు: కృష్ణాజిల్లా, కో-ఆపరేటివు ఫెడరేషన్, బెజవాడ.

ఈ గ్రంథములో సహకారోద్యమముయొక్క స్వరూపస్వభావములన్నియు పరిపూర్ణముగా చర్చింపబడినవి. కాబట్టి, దీనిని 'సహకారోద్యమము' అని యుండిన బాగుగనుండెడిది. సింహావలోకనము, రాష్ట్రాల సహకారోద్యమచరిత్ర, సహకారవస్తు నిలయోద్యమము-పట్టణములు, సహకారవస్తు నిలయోద్యమము-గ్రామములు, సహకారోద్యమసమస్యలు అను ఐదుభాగములు గల గ్రంథమిది. మరియు, భారతదేశస్థితిగతులు-లోకస్థితిగణనము (Statistics) అను అనుబంధముకూడ ఉన్నది. సహకార మనగా నేమి? అది ప్రజలకు ఎట్లు తోడ్పడగలదు? ఏయేదేశములం దది ఎట్లెట్లు ప్రజాసేవచేయుచున్నది? మన గ్రామపునర్నిర్మాణమునకును, మన ప్రారిశ్రామికాభివృద్ధికిని సహకారోద్యమము ఎట్లు తోడ్పడగలదు? మొదలగువిషయములు ఎన్నో ఆంగ్లగ్రంథములను పరిశీలించి, విపులముగా, సులభశైలిలో ఈ యుత్తమగ్రంథమున చర్చింపబడియున్నవి.

విజ్ఞానపిపాసువులును, దేశోద్ధారకులును అగు ఆంధ్రులెల్ల దీనిని చదివితీరవలెను. ఇట్టి గ్రంథములను చదువనివారు విజ్ఞానమంతయును వర్తమానకాలమున నుండ తగనివారు.

కపిస్థలం శ్రీరంగాచారి

మహర్షి దేవేంద్రనాథ ఠాకూరుగారి జీవితచరిత్ర

పుటలు. ౮౬, వెల ౦-౮-౦.

అనువాదకుడు: ఆకురాతి చలమయ్య, ప్రకాశకులు: శాంతికుటీర గ్రంథమాల, పిఠాపురము.

దీనిలో రవీంద్రనాథఠాకూరుగారి తండ్రి మహర్షి దేవేంద్రనాథ ఠాకూరుగారి జీవితము చక్కగా వ్రాయబడినది. శైలీప్రయత్నపూర్వకము. భాషలోను, అచ్చులోను అక్కడక్కడ తప్పు లున్నవి. ఆంగ్లమురాని ఆంధ్రయువతీయువకులును, బాలబాలికలును చదువదగినది.

కపిస్థలము శ్రీరంగాచారి

గ్రంథ స్వీకారము

I ఆంధ్రశబ్దతత్త్వము (రెండుభాగములు)

డెమ్మీసైజు, పుటలు ౧౨౮, ౯౧.

II Notes on Aryan & Dravidian Philology (Vol. I)

డెమ్మీసైజు, పుటలు ౨౦౭.

III అర్ధానుస్వార తత్త్వము

ఫుల్‌స్కేపుసైజు

గ్రంథకర్త: కీ. శే. తాతపెల్లి మీరాదార్ యం. శేషగిరిశాస్త్రిలు, యం. ఏ.,

గ్రంథములు దొరకుచోటు: వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు, ౮. మల్లికేశ్వరగుడిసందు, జి. టి. మదరాసు.

తాళలక్షణము

క్రౌను పు. ౮౧. వెల ౦-౮-౦.

గ్రంథకర్త : సంగీతవిద్వాన్ వింజమూరి వరాహ నరసింహాచార్యులు, సంగీతగ్రంథమాల, క్రేజరుపేట, కాకినాడ. (తూ. గో.)

ఆధునికమానసికచికిత్స

(Modern Psychotherapy)

క్రౌనుసైజు, పు. ౧౩౭. వెల రు. ౧-౮-౦.

గ్రంథకర్త : చిల్లరిగె సేతుమాధవరావు, గాంధీనగరము, బెజవాడ.

శ్రీరామవిజయము (పూర్వకాండము)

డెమ్మీసైజు. పు. ౧౩౬. వెల ౦-౧౨-౦.

గ్రంథకర్త: కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రి, కాకినాడ.

మందారవతి (సంస్కృతనవల, నాగరిలిపి)

క్రౌనుసైజు, పు. ౧౨౬. వెల తెలియదు.

గ్రంథకర్త: కపిస్థలం కృష్ణమాచార్యులు, బి.ఏ., యల్. టి.

ప్రకాశకులు : వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్సు, చెన్నపురి.

విష్ణుమాయానాటకము (ప్రబంధము)

రాయల్ సైజు పు. ౨౪౦ వెల, రు ౨-౮-౦.

గ్రంథకర్త : చింతలపూడి యెల్లనార్యుడు (రాధామాధవకవి.)

పరిష్కర్త : కోరాడ రామకృష్ణయ్య, యం. ఏ. ప్రధానాంధ్రోపన్యాసకుడు, మదరాసు విశ్వవిద్యాలయ ప్రాచ్యపరిశోధనాలయము.

ప్రకాశకులు : మదరాసు విశ్వవిద్యాలయము, మదరాసు.

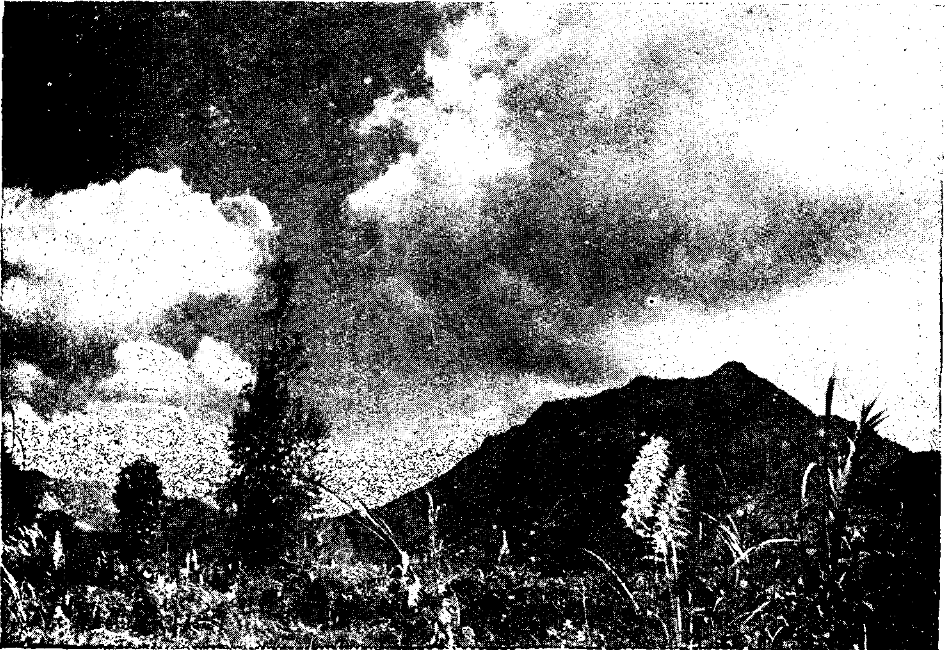
విజయ

(సచిత్రమాసపత్రిక)

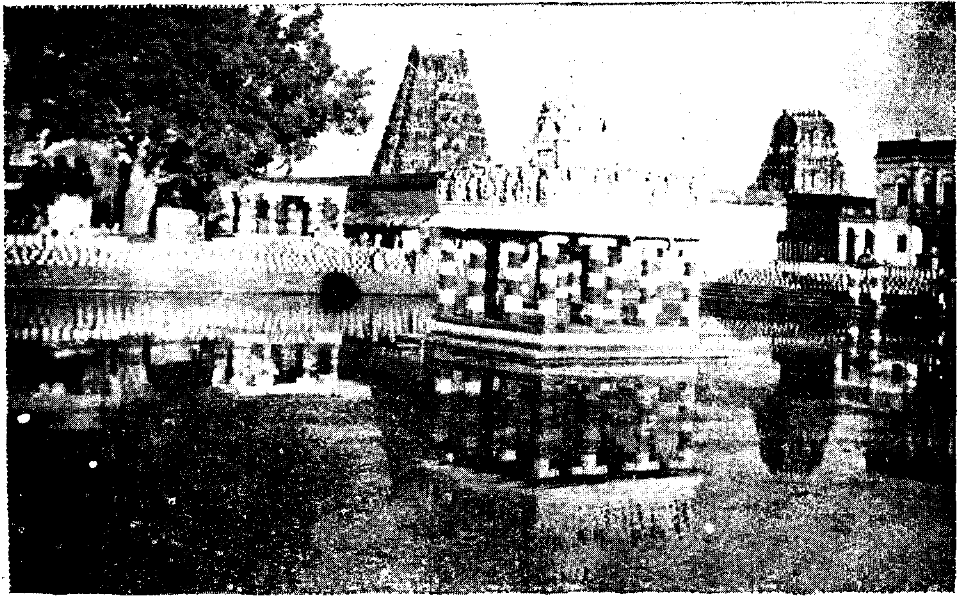
డబుల్ క్రౌనుసైజులో దాదాపు ౩౨ పుటలతో వెలువడుచుండును. కాలచక్రపరిభ్రమణమున దశదిశల నుదయించుచున్న నవీనవిజ్ఞానచంద్రికల నుజ్జ్వింపజేయుట ఈపత్రికయాశయము. సంవత్సరచందా ఒకరూపాయ. విడిపత్రిక ౦-౧-౬.

సంపాదకులు : కాకులపాటి కృష్ణమూర్తిగారు, విజయనగరము.

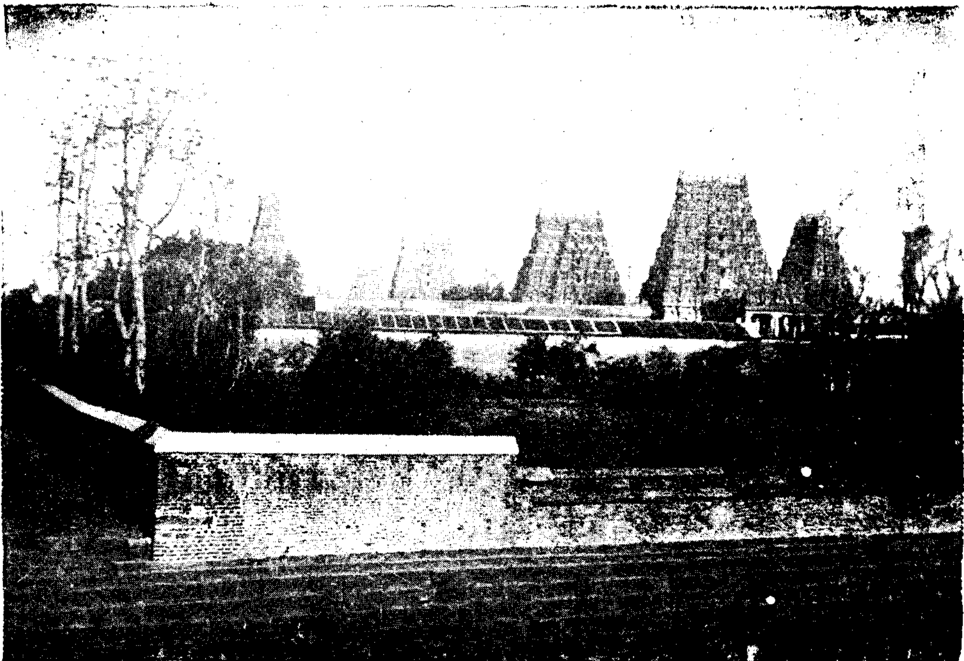

K. M. L.

తిరుచానూరు-కొలను- దేవాలయము

వృద్ధాచల దేవాలయము

K. M. L.

మ న వి మా ట లు

ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు గ్రంథ పారితోషిక నిర్ణయము

రెండేండ్లకు పూర్వము (౧౯౩౨ సెప్టెంబరు నెలలో) ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు తేటతెనుగున రచింపబడిన, ఉత్తమమయిన ఒక విజ్ఞానవిషయక (Every day Science) గ్రంథమునకును, ఒకఆరోగ్యవిషయక (Public Health and Sanitation) గ్రంథమునకును, ఆధునికాంధ్రజీవితప్రతిబింబమగు ఒక నవలకును ప్రత్యేక మేడువందల యేబదేసిరూపాయలవంతున పారితోషికము నొసంగ సంకల్పించి, ఆవిషయమును ప్రకటించియుండినది. ఆప్రకటనమువలన గలిగిన ప్రోత్సాహము కారణముగా నాంధ్రసహృదయులచే రచియించి పంపబడిన ఆయావిషయముల గ్రంథములలో బహుమానార్హములగు గ్రంథముల నిర్ణయము కడచిన నెలలో ప్రకటింపబడినది.

కళాపరిషత్తుకు అందిన విజ్ఞానవిషయకగ్రంథములుపదింటిలో శ్రీ గొబ్బూరు వెంకటానందరాఘవరావు (బి. ఏ., ప్లీడరు, ఎలమంచిలి) గారి గ్రంథమును, ఆరోగ్య విషయకగ్రంథములు పండ్రెండింటిలో శ్రీ డాక్టరు గుళ్లపల్లి నారాయణమూర్తి(యల్.యం.యస్., అనకాపల్లి) గారి గ్రంథమును, నవలలు ముప్పదింటిలో శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ (యం. ఏ., బందరు) గారి 'వేయిపడగలు' అను నవలయును, శ్రీ అడవి బాపిరాజు (బి. ఏ., బి. యల్., వకీలు, భీమవరము) గారి 'నారాయణరావు' అనునవలయును బహుమానార్హము లయినవి. తొలిరెంటికిని చెరి ౨౫౦ రూపాయలును, నవలలు రెండిటికిని చెరి ౫౦౦ రూపాయలును బహుమతిగా నిశ్చయింపబడినది. ఈతీరున ఉన్నతవిద్యాపీఠమగు విశ్వకళాపరిషత్తుచే బహూకృతులయిన తత్తద్గ్రంథకర్తలాంధ్రుల ప్రశంసల కత్యంతము పాత్రులు. ఆంధ్రులవిజ్ఞానవికాసముకొరకే పుట్టువుగనిన ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తున కీగ్రంథబహూకరణకార్యము కేవలము స్వధర్మనిర్వహణము. స్వధర్మనిర్వహణము ప్రశంసార్హముగాదు. కాని యాత్మగౌరవమున కాధిక్యమును గూర్చునది. అనువత్సరము మీతీరుననే ఆంధ్రవిద్యాధికులను సబహుమానముగ గ్రంథరచనమునకు పురికొలుపుచు ఆంధ్రులకు వాఙ్మయమును, విజ్ఞానమును సమకూర్చుచు పరిషత్తు తన గౌరవమును వృద్ధి పొందించుకొనుచుండుగాక!

ఏతత్కార్య నిర్వహణక్రమమున విశ్వకళాపరిషత్తు అవలంబించిన మార్గము విమర్శకు కొంత తావు నిచ్చుచున్నది.

ఒకొక్కొక్క విషయమున నుత్తమమయిన గ్రంథమున కొకొక్కొక్క దానికి పారితోషిక మొసగవలయు ననునది ఆది నియమము. ఉత్తమమయినది లేనియెడల పారితోషిక మీవలసినది పనిలేదు. రెండేపద్ధతులు; క్రమమయినవికూడ.

నవలలో రెండు బహుమానార్హములుగ నిర్ణయింపబడినవి. ఇక, రెండును ఉత్తమములేయని వేరుగ చెప్పబనిలేదు. ఉత్తమమయినదానికి ౭౫౦ రూపాయల నీవలెననునది నియమము. కాని ఒకొక్కదానికి అయిదేసివందలు మాత్రమే యీబడెను. రెండును బహుమానార్హము లగుటచే నుత్తమములును, నిర్ణీతమయిన పారితోషికము తగ్గింపబడుటచే మధ్యమములును అగుచున్నవి. ఒక్కదానికే యేకకాలమున ఉత్తమత్వ మధ్యమత్వప్రాప్తి అసంభావ్యము. ఇదియటుండ, బహుమాన మీయ సంకల్పించినది ఒకదానికే. రెండిటికిచ్చుటకు అర్థతః అధికారములేదు. అయినను బహుమతిని పంచిపెట్టునధికారము విశ్వకళాపరిషత్తునకు గలదని ఒక షరతు ఆపద్ధర్మముగా కల్పించుకొనబడినది. దానిని పురస్కరించుకొనియే యీపంపకము జరిగియుండవలెను. కాని యిట్టి నియమముచితమయినదికాదు. మఱియు దీనివలన పరీక్షకుల బహుమా

నార్వా నిర్ణయసామర్థ్యమును శంకింపవలసివచ్చుచున్నది. ఇంకను, పంపకము తప్పని సరియయినప్పుడు ౨౫౦ రూపాయలనే చెరు సగముగా పంచవలసినది. కాని, అట్లుకాలేదు. ఒక్కొక్కదానికి అయిదేసివందలీయ బడెను. మొత్తమును పొడిగించుటకు ఇష్టపడిన పరిషత్తు ఒక్కొక్కదానికి ౨౫౦ రూపాయల వంతున నేల యీయరాదు? అట్లుచేసినయెడల పరిషత్తుతాహ తుకును, గ్రంథ కర్తృగౌరవమునకును చాల తగియుండునుగదా!

ఇట్లు చేయుటవలన పరిషత్తు రచయితలను గొప్పజేసితినని తలపవచ్చునుగాని నిపుణమతు లెవ్వరు నట్లు తలపజాలరు. వారికి దీనిని రచయితలను కొంచెపరచుటగా భావింపకతప్పదు. కాబట్టి నవలారచయితల కిరువురకును ౨౫౦ రూపాయల వంతున పారితోషికము నిచ్చి సమ్మానించుట పరిషత్తునకు ధర్మము. ఇంచుక యోపికపట్టి పరికించినయెడల నాంధ్రదేశముననే, యాంధ్రులలోనే, అధికవ్యయ మక్కరలేకుండ పలువురు సమర్థులను బోధకులు దొరకగలిగియున్నను ఖ్యాతినిగోరి రాష్ట్రాంతర, దేశాంతర, ఖండాంతరముల నుండి అత్యధికవ్యయముతో బోధకులను కొనితెచ్చుకొనుచున్న ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు సమర్థులని తానే నిర్ణయించిన, ఆంధ్రులయిన యీ నవలారచయితలను సమ్మానించుటకయి యిక నొక యేనూరురూపాయలను వ్యయముచేయుటకు వెనుదీయునేని తప్పక పరిహాస పాత్రము కాగలదు.

తొలుత, బహూకృతగ్రంథ ముద్రణప్రకటనాది కార్యములు విశ్వకళాపరిషత్తు ఇచ్ఛాధీనమనియు, పరిషత్తు వానిని ముద్రించి, ప్రకటించునెడల వాని విక్రయ ధనమునుండి ముద్రణాదులకయినసొమ్మును, గ్రంథకర్తలకు పారితోషికముగ నిచ్చినధనమును మినహాపెట్టగా మిగిలినదానిని—యేపాటిదైన నిలువయున్నయెడల—పరిషత్తు, గ్రంథకర్త చెరిసగముగ పంచుకొనవలెయుననియు, పారితోషికము నిచ్చినతరువాత నారు నెలలలోపల కళాపరిషత్తు పుస్తకములముద్రణాదికార్యములను తలపెట్టకయున్నచో! నపుడు తన్ముద్రణావకాశము గ్రంథకర్తలకు గలదనియు ప్రకటితమయ్యెను. ఈపద్ధతి గౌరవమార్గమునుగాక వర్తకసరణి ననుసరించి యుండునదయినను గ్రంథకర్తల యంగీకృతిని బడసినది. ఇపుడానియమమునకును భంగము వాటిలినట్లు విశ్వకళాపరిషత్తు గ్రంథకర్తల కందజేసిన లేఖలవల్ల తెలియ వచ్చుచున్నది. పరిషత్తు నిర్ణయమం దిటులు గలదు: 'పారితోషికధనము నవలలకు మూడేసివందలవంతునను, తక్కిన రెండిటికి నాలుగేసివందలవంతునను వెంటనే యొసగునట్లును, గ్రంథకర్తలు గ్రంథములను ముద్రించి ఆరేసిప్రతులు పరిషత్తుకు అందజేసినపిదప తక్కిన సొమ్మును ఇచ్చునట్లును.' మొదటినియమములప్రకారము, గ్రంథములను పరిషత్తు ముద్రించినను ముద్రింపకున్నను గ్రంథకర్తలు ముద్రింపవలయునన్న నిర్బంధముమాత్రము లేకుండినది. ఇంతేకాదు, పారితోషికము సంపూర్ణముగ లభించునవకాశము నుండినది. ఇపుడు గ్రంథములను పరిషత్తు ముద్రింపకపోవుట యటుండ గ్రంథకర్తలు ముద్రించియే తీరవలయునను నిర్బంధము కలిగినది. దీనినిబట్టి గ్రంథములు ముద్రితములయిననేకాని తక్కినసొమ్మియబడదనియు విస్పష్టమగుచున్నది. అయిన, గ్రంథములను ముద్రింపకున్నచో ముందు ఇచ్చిన సొమ్మును వాపసుచేయవలయునను నియమముమాత్రము లేమి ప్రసిద్ధిలో మెల్ల. ఇంతకును పరిషత్తు ఇచ్చు పారితోషిక ధనముతో గ్రంథములను ముద్రించుకొని వాటిని అమ్ముకొనుటకయి గ్రంథకర్తలు ప్రయాసపడవలసి యుండుట తప్పదు. పరిషత్తు మెప్పును గనవలయునని గంపెడాసతో బహుకాలము పరిశ్రమించి ఏరులవంటి గ్రంథములను రచియించిన గ్రంథకర్తల కొసంగు పారితోషికధనము గ్రంథరచనాప్రయాసమునకే చాలనిదయి యుండ ఇట్లు ముద్రణవిక్రయణాదుల ప్రయాసమును వారిపయిబెట్టుట పరిషత్తునకు దిగనిపనియనుట తెగువ కాదు. కాబట్టి, విశ్వకళాపరిషత్తు పారితోషికధనము నంతయు పూర్తిగా గ్రంథకర్తల కందజేసి గ్రంథ ముద్రణవిక్రయణాధికారమును బడసి నికరాదాయమున గొంతపాలు ('రాయల్టీ') గ్రంథకర్తల కిచ్చుచుండు నేర్పాటు చేసికొనుట తగినపని. పరిషత్ప్రకటిత గ్రంథ

ములకు ప్రచారముకూడ నెక్కువగ నుండగలదు. మరియు నిట్టిచేత విశ్వకళాపరిషత్తునకు, తద్బహూకృత గ్రంథములకు, తద్రచయితలకు విశేషముగ కీర్తిని తేగలదు.

పండితపూజనము

ఆంధ్రుల కన్నిటను ఆవేశ మధికమే. అనుగాక. అదియు కొన్నింట నావశ్యకము, ప్రశంసాపాత్రము ననుచున్నది.

కొన్నేండ్ల నుండియు నాంధ్రులకు పండిత పూజనమునం దావేశము మెండుకొన్నది. పండితులను, కవులను, కళాకుశలులను కొందరను పూజించినారు; ఇంకను పెక్కురను పూజింపవలసియున్నారు.

పూర్వము పండితపూజనము రాజధర్మములలో నొకటిగ పరిగణింపబడినది. అప్పటి రాజులు స్వధర్మనిరతులు, విద్యాధికులు, విద్యాప్రియులు, పండిత పక్షపాతులు, పండితపూజాతత్పరులు. తదాదరణపోషణములు కారణముగా పండితమండలులు ప్రాభవసంపన్నము లయియుండెడివి. ఆనాటి పండితుల జీవితము చీకుచింతల నెరుగనిది. వారు నిత్యసారస్వతవినోదముల దేలియాడు చుండెడివారు. ఆవినోదములలో వారార్జించియుంచినారు నేటివారికి-కాదు, ఎల్లనాటి వారికిని అమూల్యమగు వాఙ్మయసంపద.

ఈకాలమున నట్టిప్రభువులు లేరు. పండితులు విరళముగ నున్నను వారి పాండిత్య ముదరపోషణమునకు వినియోగపడుచున్నది. ఇక వారివలన కాగల వాఙ్మయాభివృద్ధి యేపాటిదో యూహించుకొనవచ్చును. నేడేకొందరో వాఙ్మయసేవకు పూనుకొనిరన్న దానికి ప్రజాదరణమే కారణము. అట్టియాదరణము నేడాంధ్రదేశమునందలి పండితులయెడ నాంధ్రులు కలిగియున్నారు. ఇది ఆంధ్రదేశమునకు, వాఙ్మయమునకు నభ్యుదయప్రాప్తిసూచకము.

ఇపు డాంధ్రులు మరల నలువురుపండితులను పూజింపదలపెట్టియున్నారు. కొంచెము ముందువెనుకలుగ నీపూజనము జరుగనున్నది. ఈనలువురును సుప్రసిద్ధులు; ఆంధ్రదేశమునకు కీర్తిని, ఆంధ్రవాఙ్మయమునకు పుష్టిని సమకూర్చినవారు. వీరాంధ్రులకు పరమపూజ్యులు ఈనలువురు పూజ్యశ్రీయుతులు ౧. తాతా సుబ్బరాయశాస్త్రిగారు, ౨. కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు, 3. పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు, ౪. మారేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రిగారు.

౧. తాతాసుబ్బరాయశాస్త్రిగారు

తెలుగునాటి సంస్కృతపండితులలో మేటి. పండబారిన వీరి పాండిత్యము పలుతావుల ప్రశస్తిని గనినది. వీ రభిమానించి అంతమును గన్నవి వ్యాకరణాలంకారశాస్త్రములు; తరచితరచి లోతుగను గొనినది ధర్మశాస్త్రము; అన్నిటను తత్త్వమును దేల్చి అరచేత నిడుకొనినది ప్రతిభ; గహనవిషయముల గరతలామలకములుగ గాంచగలిగినది ప్రజ్ఞాచక్షువు; ఒలిచి చేతనిడిన అరటిపండు బోధనము; అతిలోక మయినది లౌకికజ్ఞానము.

ఉపాధ్యాయవృత్తి యాలంబనముగ జీవితరంగమున నడుగిడినా డీయభిజ్ఞుడు. ఉపాధ్యాయవతంస మనిపించుకొనినాడు. ప్రధానోపాధ్యాయు డయినాడు. ప్రభుత్వాదరమునకు పాత్రుడయి 'మహామహోపాధ్యాయ' బిరుదాంచితుడైనాడు. ఈయన యద్వితీయబోధనసామర్థ్య మా బిరుదమునకు సార్థకతను సంపాదించినది. బోధనమే యీ మహామహోపాధ్యాయునకు జీవితపరమార్థమయినది.

ఈ యుపాధ్యాయునితోడ శాస్త్రముల నభ్యసించి పండితఖ్యాతిని గాంచిన శిష్యప్రశిష్యపరంపర పరస్సహస్రము. వీరి శిష్యవాత్సల్యము కొలదియిడరానిది.

ఈయన నిరంతరకార్యదీక్ష కారణముగ విజయనగర సంస్కృతకళాశాల గురుకులమయి ఆంధ్రదేశమున కేకైకమగు నుత్తమాలంకారమయినది.

కనుల వెలుగు, మొగము తేటదనము, మది మెత్తదనము, మాటతీయదనము పరిణతమైన యీయన మేని సొబగునకు తోడుగనితోడవులు.

ఈగుణముల ప్రోవు తెలుగుతల్లి యనుగుబిడ్డడు; ఆమెలాలనపాలనముల తేజున మించినవాడు; కాని యామెపలుకుల నొప్పరికించినాడు. ఇది యీయన నంటిన మచ్చ. ఇకనయిన దీనిని మాయించికొనవచ్చును; మించినదిలేదు. శేషజీవితమును ఆరితేరిన తన సాహిత్యాలంకార పాండిత్యపు బంగరువును వెచ్చించి, తెనుగువాణికి క్రొత్తతొడుగుల దొడిగి తెలుగుతల్లి ఋణమును దీర్చికొనవచ్చును. తల్లి ఋణమును దీర్చుట పిల్లలకు-అందును సమర్థులగువారికి-విధి. అపుడీ పూజ్య శ్రీయుతుని పూజ్యత బహుగుణము కాగలదు.

౨. కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు

బహుభాషల, బహుముఖముల పరిణతిగాంచినది వీరి పాండిత్యము. యుక్తులపయి యుక్తులుపన్ని ప్రతిపక్షపక్షమును పడద్రోయజూచుటయం దద్వితీయమయినది వీరి విమర్శనశక్తి. మతివలెనే నిశితము, విపులము నయిన వీరి విమర్శన ముల్లసమున నురియాడుచుండును. అయ్యది పాతవేషములనే తాల్చుచు, పాతబాటలయందే పరుగులు వారుచుండునదయినను విషయసంగ్రహణమునను, పరమార్థనిర్ణయమునను సునిపుణమయియుండునది. నేటి తెలుగునాటివిమర్శకులలో ననేకులు వీరి కేకలవ్యప్రాయులగు శిష్యులు.

వీరు కవులు నగుదురు. వీరి కవితయందును విమర్శకే ప్రాధాన్యము.

వాఙ్మయనౌకకు విమర్శచుక్కాని. అట్టి విమర్శకార్యమునే జీవితపరమార్థముగ భావించి ఆంధ్రవాఙ్మయసేవజేయుచు మాన్యతను గడించుకొనిన యథార్థవిమర్శకాగ్రేసరు డీవృద్ధదోషజ్ఞుడు.

3. పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు

వీరు పండితులలో పెద్ద; కవులలో కడుపెద్ద; కళావేత్తలలో కడుంగడుపెద్ద. బహుభాషలయందు ప్రౌఢమయినది వీరి పాండిత్యము. బరువున, పరువున పెరిమెవడసినది వీరికవిత్వము. వీరి రచనములు లోకవృత్తమును యథాస్థితముగ ప్రతిబింబింపజేయు దర్పణములు. అన్యాపదేశముగ, నలవోకగ అంతిపురముల వయినను అలతినేతలను, గుట్టుమట్టులను పదుగురిలో బెట్టు రచ్చపట్టులు. వీరి గద్యపద్యరచనముల రెంటను కవితావాహిని హాస్యరసము నురుసలగ్రక్కుచు సమవిభక్తముగ, సముచితముగ ప్రవహించుచుండును. అందు పయిపయి దొరలుచున్న పదముల బరువున భావము లుక్కిరిబిక్కిరియగుచుండును.

వీరి గద్యరచనములకంటెను నాటకములు రసవంతములు. గద్యరచనములయందు చమత్కారము ప్రాయికముగ ముదుకహాస్యముపూతతో వెగటుగొలుపుచుండును. నాటరచనములయందలి చమత్కారము ప్రాయికముగ సరసహాస్యమువలెవాటుమరుగుననుండి వన్నెల జిలుకుచుండును.

వీరు అఖండమగు 'సాక్షి'ని సంతరించుకొని ఆంధ్రసాహిత్యరంగమున విజయమును ప్రకటించినారు. అనేకనాటకములను రచియించి ఆంధ్రసాహిత్యనాటకరంగములకు రెండిటికిని ప్రాభవము గూర్చినారు. ఇది యంతయు నాపండితకవి యాంధ్రవాణి కొనరించిన సేవ; ఆంధ్రులకు కావించిన మహోపకృతి. ఈసుకృతియిపు డారపండినపండు.

౪. మారేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రిగారు

వీరు కవి, తేనె లొలికింపగలరు; పండితుడు, పలుకులపాలకువల తెలియగలరు. దగ్గరబాసలతో, దూరపుబాసలతో తెనుగునకు గల చుట్టరికమును పోల్చిచూచి తెలుగుమేలిమిని వీరు తెలిసికొనినారు. తెలుగుపుట్టువును వెలిపెట్టగల నిఘంటువును రచియింప తలపెట్టియున్నారు. అట్లే వ్యాకరణమును రచియింప మొదలిడినారు. ఇవి రెండును తెనుగుభాషకు, తెనుగువారికి నేడు-క్రొత్తపాతలకలయికకాలమున-పరమావశ్యకములు.

తాము మొదలిడిన ఒజ్జరికమునకు స్వస్తిచెప్పి స్వతంత్రులయినారు. వాఙ్మయతత్త్వాన్వేషణమునకై మనుగడను వినియోగించుచున్నారు.

వీరివాఙ్మయసేవను మిక్కిలి మించినది దేశసేవ. ప్రజాహితకార్యములకు, అందును నిమ్నజాత్యుద్ధరణమునకు తన్నర్పించుకొన్నారు. కాంగ్రెసు నాదేశమునకు కట్టువడి కొనితెచ్చుకొనిన కారాగారవాసము వీరికి వాఙ్మయారాధనమున కుపకరించినది. అచ్చట అన్యరాష్ట్రభాషల నేర్చినారు.

వీరిహృదయము మృదులము, నిత్యసంతుష్టము. శీలము నిష్కలంకము, ఆదర్శప్రాయము.

రూపమునను, వయసునను ఏరుపడిన నిండుదనము వీరియెడ పూజ్యభావము నింకను వృద్ధిజేయును.

పైన పేర్కొనిన పాండిత్యాదిగుణ విశేషములచే నీ నలువురు నాంధ్రులకెల్లరకు పూజ్యులు. వీరిని సమ్మానింప ప్రత్యేకముగ ప్రయత్నములు దేశమున సాగుచున్నవి. ఈప్రయత్నముల నాంధ్రులెల్లరు సఫలము చేయవలసియున్నారు.

నివురుగప్పిన నిప్పుకలవలె నింకను ఎందరో పండితులు, కవులు దారిద్ర్యపీడితులయి ఆంధ్రదేశమున మారుమూలల నడగియున్నారు. అట్టివారికి గూడ నాంధ్రసహృదయులు లప్పుడప్పుడు హస్తావలంబన మొసగి ముందునకు దెచ్చి వారిచేత వాఙ్మయసేవ చేయించుకొనదగుదురు. దీనికయి నిఖిలాంధ్రదేశసంబంధియగు సంస్థయొకటి యుండు టావశ్యకము. సంపన్నులగు సహృదయులు యథేష్టముగ ధనమునొసగి యట్టిసంస్థను నెలకొలిపి నిరంతరము కవిపండిత సత్కారమును గావించుచుండుట ధర్మము. అంతగా సంపన్నులుగాని వారును యథాశక్తి నీకార్యమునకు సాయపడదగుదురు. ఇట్లు చేసినచో అచిరకాలముననే ఆంధ్రవాఙ్మయ ప్రాభవము మిన్నుముట్టగలదు.

హిందీభాష - మదరాసుకార్పొరేషను పాఠశాలలు

మదరాసుకార్పొరేషను ఎట్లయినను ప్రాథమిక పాఠశాలలలో హిందీనేర్పుట కవకాశమును కలిగింపవలెనని కోరుచున్నది.* వెనుక నొకమారు ప్రయత్నించెను కాని ప్రభుత్వ మందుకు నిరాకరించెను. స్థాయిసంఘము వలదనుచున్నను ఈమారు గట్టిపట్టుపట్టియున్నది. దీనికి ప్రతికూలపక్షమును గలదు.

'మాతృభాష యగు నరవమునే బాలురు బాగుగ నభ్యసింపలేనపుడు హిందీభాషనుగూడ పాఠశాలలో ప్రవేశపెట్టుట తగ'దనునది ప్రతికూలపక్షవాదము. 'హిందీ దేశభాష ఇంకా కాకపోవుటచేతనే సంస్కరణములుకూడ ఇవ్వబడుట కాలస్యమగుచున్న' దనియు, 'హిందీభాష రాకపోయినచో మనము దేశమంతట తిరుగజాల' మనియు, 'హిందూదేశస్థులందరు హిందీభాషను నేర్చుకొను టావశ్యక' మనియు, 'హిందీభాష బాగురానందున తాము కొంత చిక్కుపడితి' మనియు, 'ఉత్తరహిందూస్థానమున సంచారము చేయవలెననిన హిందీభాష చాల ఆవశ్యక' మనియు అనుకూలపక్షవాదము. హిందీ చదువవలెననుట కివి యాదినుండియు గల సామాన్యకారణములు. కొంచె మాలోచించి చూచినయెడల ఇవి యేవియు నిలువజాలవు. సంస్కరణముల ఆలస్యమునకు ప్రభుత్వ నిశ్చయము, స్వార్థము, వైమత్యము పెచ్చుపెరిగిన అసంఖ్యములగు పార్టీల దౌర్బల్యము కారణములు. కాని హిందీరామి కారణముకాదు. దేశమంతట తిరుగుటకు పెక్కుదేశ విదేశభాషలు రావలయునుకాని ఒక హిందీభాష వచ్చిన చాలదు. హిందూదేశమున ననేకభాష

---

* ౨౮. ౧౦., ౩౮ నాటి కార్పొరేషనుసమావేశమున.

౧. శ్రీ టి. యస్. నటరాజనుగారిమాట యిది. చెన్నపురమువా రందరును అరవలే యనుకొన్నారీయరవమహాశయులు. చెన్నపురి ప్రజలలో ఇంచుమించు సగముమంది తెలుగువారు. తక్కినసగమున అరవవారెక్కువవంతు. కన్నడులు, మలయాళులు మొదలగువారు తక్కినవంతున జేరుదురు. ఇన్నిభాషలవారున్నను ఒకే అరవముమాత్రమే కార్పొరేషనుబడులలో నేర్పబడుచున్నది. తక్కిన భాషలను నేర్పుటకు చాలిన సౌకర్యములు లేవు. అట్టి సౌకర్యములను కార్పొరేషను తప్పక కలిగించవలెను.

లున్నవి. ఆయాభాషలవారిలో పదవవంతువారయిన ఆయాభాషలను చదువగలిగియుండరు. ఇట్టిస్థితిలో హిందూదేశస్థులందరు హిందీని చదువుట యెట్లును సాధ్యము కాదు. హిందూముసల్మానులకు ఐకమత్యము లేకపోవుటకు కేవలము విధర్మమగు మతము కారణముకాని ఉభయులభాష యొకటి-ఆయొకటి హిందీ-కామి కారణము కాదు. అనేకరాష్ట్రములయందు హిందువులకు ముసల్మానులకు భాష ఒక్కటే యయ్యును ఐకమత్యము మాత్రము కుదిరినదికాదు. కావున అనుకూలపక్షమువారు చూపిన కారణములనుబట్టి హిందీని పాఠశాలలలో ప్రవేశపెట్టవలసిన ఆవశ్యకత లేదు.

నిరంతరమును పౌరులకు క్షేమాభ్యుదయములను సమకూర్చుచుండుట కార్పొరేషనునకు పరమధర్మము. కావున పౌరసంతతికి-ముఖ్యముగ పేదలకు - నియతముగ విద్యలభించి జ్ఞానవంతులగుటకు ఉచితముగమాత్రమే కాక ప్రారంభవిద్య నిర్బంధముగను ఉండవలసినది. ప్రకృతము కార్పొరేషనుప్రారంభవిద్య నిర్బంధ మయినది కాదు. విధానముకూడ తృప్తికరమయినది కాదు. దానివలన ప్రయోజనము మృగ్యము. దీని ననుసరించి విదేశభాష-ఇంగ్లీషు, మాతృభాష యొకటి-ప్రాయికముగ నన్నిబడులలో అరవమే నేర్పబడునది; ఇదికాక లెక్కలు, భూగోళము, చరిత్ర, ఆరోగ్యశాస్త్రము, ప్రకృతిశాస్త్రములు, చిత్రలేఖనము మొదలగువిషయములనేకములు నిర్బంధముగ నేర్పవలయును. ఈతీరు ప్రారంభవిద్య మొదటి అయిదు తరగతులతో అంతమొందుచున్నది. అప్పటికి భాషలలోగాని, తక్కిన విషయములలోగాని బాలురకు ప్రవేశము కలుగబోదు; తుదకు వానిపరిచయమయినను సరిగా కలుగదు. ప్రారంభవిద్యకు లేని నిర్బంధ మిట్లు వీని కేర్పడినది. ఇట్టివిధానముగల ప్రారంభవిద్య పరమార్థమునకు, మానసికతత్త్వమునకు దూరమయి విద్యార్థుల తరువాతి జీవితమునకు నిరుపయోగమగుచుండ, ఈప్రాంతము బాలుర కింతయైన ప్రయోజనములేని హిందీనికూడ అందు చేర్పవలెననుట 'గోరుచుట్టుపయి రోకటిపోటు' వంటిది.

తీవ్రప్రచారము, విశేషాభిమానము కారణముగ హిందీ ప్రజలను విశేషముగ ఆకర్షించుచున్నది. దానివలన మాతృభాషయెడ వారు విముఖులగుచున్నారు; అందును, ఇందునుగూడ జ్ఞానము కుదురక 'రెంటికిం జెడిన రేవడు' లగుచున్నారు. ఇది తమ మంచిసెబ్బరలను దెలియగల పెద్దలమాట. మంచిసెబ్బరలను దెలియజాలని పసిపిల్లలవిషయమున దీనిప్రభావము చేయగల యుపద్రవమును చెప్పవలనుపడదు.

ప్రారంభవిద్యావిధానమున వారివారి మాతృభాషకు, లెక్కలకుమాత్రము ప్రాధాన్య ముండవలెను. ఇంగ్లీషుగాని, తక్కినవిషయములుగాని అనావశ్యకములు. వానికిబదులు నేర్చువారి అభిరుచినిబట్టి చేతిపనులను నేర్పవలయును. అయిదుతరగతులు గడచునప్పటికి వీనియందు మంచిజ్ఞానము కుదురును. తరువాతిజీవితమున కదియెంతయో యుపకరింపగలదు. ఇట్టి యుపయోగకరమగు సంస్కరణము నేటి ప్రారంభవిద్యావిధానమున కావలసియున్నది

భారతదేశమునకు రాజకీయములు, జాతీయములు నగు పెక్కుకారణములను పురస్కరించుకొని యొక జాతీయభాష కావలసియుండుననియు, అది హిందీ యగుట సుకరమనియు నేనాడో నిశ్చయింపబడెను. ప్రజాహితములగు అఖిలభారత దేశీయ కార్యవ్యవహారములను నడుపవలసినవారు, వానిని ఆయాప్రాంతముల ప్రజలకు బోధపరిచి ప్రచారమునకు దేవలసినవారు నాజాతీయభాషను నేర్చినజాలును. భారతీయులాబాలవృద్ధము దానిని నేర్వవలసిన యవసరము కనుపడదు.

నేర్వవలసినవారికి నేర్పుటకు దక్షిణభారత హిందీప్రచారసభ పుట్టియున్నది; ఏటా వేలకొలది మందికి హిందీ నేర్పుచున్నది; నేర్చినవారిని పరీక్షించి హిందీజ్ఞానమును నిర్ణయించుచున్నది. ఇటీవలిపరీక్షల ఫలితములు మొన్న ప్రకటితమయినవి. ప్రాథమిక, మాధ్యమిక, రాష్ట్రభాషాపరీక్షలకు మూడింటికి దరఖాస్తుపెట్టినవారు ౮౦౯3 మంది. (అనగా వీరందరును హిందీచదివినవారేయనుట.) సభ పుట్టిననాటినుండియు నీవిధముగ హిందీనేర్చినవా రెన్నియో వేలమంది

యున్నారు. ఇంకను ఎందరో నేర్వగలరు. పరీక్షల మాటలేక హిందీ నభ్యసించెడువారును వేలకొలదిగ నున్నారు. చదువకయే హిందీ నర్థముచేసికొనగలవారు, మాటాడగలవారు నిక నెన్నియోవేలమంది. ప్రచారకులు నెందరో తయారగుచున్నారు.

ఇట్లు హిందీనేర్పినవారిలో నెందరు ప్రజాహిత ములగు దేశీయకార్యముల నాచరించుచున్నారు? ఆచరిం చుటకుండుటకేకాక, అందుకు తగినవారిని తయారుచేయు టకు హిందీప్రచారసభ నడుముకట్టియున్నది; చాలును. ప్రారంభపాఠశాలలలో దానిని నేర్పుటకు సౌకర్య ములను గలిగించబనిలేదు. పనిలేనిదానిని తెచ్చిపెట్టి కుర్రవాండ్రకు ఎక్కువబాధకలిగించుట అక్రమము. కాబట్టి కార్పొరేషను హిందీభాషను పాఠశాలలలో ప్రవేశపెట్టించవలెనను ప్రయత్నమును విరమించుకొనుట శ్రేయము, వివేకమును.

సెకండరిపాఠశాలలు — పండితులజీతములు

జిల్లాబోర్డులయు, మునిసిపలుసంఘములయు పాఠ శాలల దేశభాషాపండితులు పెద్ద జీతములకోసము బ్రహ్మాండమంత ప్రయత్నముచేసి కొండంతాశతో కనుపెట్టుకొనియుండిరి. ఆశయాశ చివర కడగారి పోయినది. వారు చేసినప్రయత్నమంతయు బూడిదలో హోమ మయినది.

పాఠశాలల ఉపాధ్యాయుల జీతముల క్రమము నిట్లు నిర్ణయించి ప్రభుత్వము ప్రకటించెను.

"మదరాసు ౧౯౨౦ స్థానికసంస్థలచట్టము ౬౭ (3) సెక్షను ౧౯౩౧ రెండవ సవరణచట్టము ప్రకారము గల అధికారముల ననుసరించి, జిల్లాబోర్డుల పాఠశాలలం దున్న ఉపాధ్యాయులకు, ప్రాతవారికి, క్రొత్తగ చేరు వారికిగూడ ప్రభుత్వమువారు యీ దిగువ వేతనముల రేట్లు నిర్ణయించుచున్నారు:—

హైస్కూలు హెడుమాస్టరులకు	రు. ౧౧౦-౧౦/౨-౧౬౦
మిడిలు స్కూలు హెడుమాస్టరులకు	౧౦౦-౫/౨-౧౨౦
ఎల్. టి. అసిస్టెంటులకు	౬౫-౫/౨-౧౦౦
సెకండరీ గ్రేడు ట్రెయినింగు అయిన ఉపాధ్యాయులకు	౩౦-౨/౨-౫౦
పండితులకు	౩౦-౨/౨-౪౦
జిమ్నాస్టికు మాస్టర్లకు	౨౫-౨/౨-౪౫
డ్రాయింగు మాస్టర్లకు	౨౫-౨/౨-౪౫
వృత్తివిద్యోపాధ్యాయులకు	౩౫-౨/౨-౪౫
డ్రిల్లు మాస్టర్లు, డ్రాయింగు, కుట్టు పని, ఉపాధ్యాయినులు, సంగీతపు అమ్మగార్లు	౩౦-౨/౨-౫౦
ట్రెయినింగు కానివారికి (గ్రాడ్యుయేట్లుకు)	౨౫
సెకండరీ గ్రేడు	౨౦
ఇతరులు	౨౦

ఈ వేతనములు సెకండరీ పాఠశాలలు, ౬వ ఫారమువరకు నున్న పాఠశాలలందుండు ఉపాధ్యాయి ములకుగూడ వర్తించును. పూర్తిగ తరగతులు లేని హైస్కూలులో మిడిలుస్కూలు హెడుమాస్టరులకు మాత్రమే ఈనిబంధనలు వర్తించును. ప్రస్తుత మున్న ఉపాధ్యాయులలో-యీరేట్లకన్న యెక్కువ ప్రస్తుతము గైకొనుచుండువారికి, ప్రత్యేకముగ అలవెన్సు లేమియు ఒసంగబడవు. ఈ ఉత్తరువు నవంబరు ౧వ తేదీ నుండి అమలునకు వచ్చును.

మునిసిపలు సంఘములుగూడ, తమచేతి క్రింద నుండు సెకండరీ పాఠశాలలందు ఉపాధ్యాయులకు యీ రేట్లే అనుసరింప సలహాచేయబడిరి."

దేశభాషలపండితులకు జరిగిన అపకారము దీని వలన తేటతెల్లమగుచున్నది. దీనికంటె పూర్వమున్న పద్ధతియే కొండొక మెరుగయినది. పండితుల కిది యప కారము; దేశభాష కశనిపాతము. ఇది దీని పర మార్థము.

పూర్వము దేశభాషలపయి చవతితల్లి సున్నపు కంటిమాపు. ఇపుడు చిల్లంగిప్రయోగము. ఇక పాఠ శాలలలో నవి తలయెత్తజాలవు.

ఇది కేవల మన్యాయము. ఇంతకంటె పాఠశాలలయందు దేశభాషాబోధనమును బొత్తిగ మానివేయుటయే యుత్తమము; విద్యాశాఖవ్యయ మింకను తగ్గిపోవును.

ఇదివరకు పండితులది ప్రాకులాట. ప్రయాసకు దగిన ఫలములేమి యందుకు కారణము. అది యీరీతిగ తెల్లవారిపోయినది. ఇపుడు దేశభాషలకే తెగులు తగులుకొన్నది. ఇక ప్రజలదే పీకులాట. తగిలిన తెగులును మాయజేయుదురా? క్రమముగ ముదురుచుండ జూచుచు నూరకకూరుచుందురా? ఏమిచేయుదురు?

దీని కనేకచికిత్స లున్నవి. అందులో నొకటి ముఖ్యమయినది:

ప్రధానపండితులకు యల్. టి. అసిస్టెంటులకు వలె ౬౫-౫౹౨-౧౦౦ గ్రేడును, సహాయపండితులకు * ౪౫-౨౹౨-౬౫ గ్రేడును ఇచ్చుట. విద్యాశాఖవారిసూచన ననుసరించి తమ ఆర్డరును మార్పుచేయుదురా! ఇక కావలసినదేమి?

వృత్తివిద్యోపాధ్యాయులకును † ఈ సహాయ పండితుల గ్రేడును నిర్ణయించు టావశ్యకము.

ఆనందము D. S. R.

* మిడిల్‌స్కూలుపండితులకును ఈగ్రేడు నీయవలెను. మిడిల్‌స్కూలులో ఒకభాషకే ఒకరికంటె ఎక్కువమందిపండితులు ఆవశ్యకమయినపుడు ప్రధానపండితున కీగ్రేడును, తక్కినవారి కందరికి సమానముగనే ౩౫-౨౹౨-౪౫ గ్రేడును ఇవ్వవలెను.

† పార్టుహ్యాండు, టైప్‌రైటింగు, కమర్షియల్ కరస్పాండెన్సు బ్యాంకింగు వగైరాలు నేర్పువారికి మాత్రమే ఈగ్రేడు. వడ్రంగము, నేత మొదలగు కేవలము చేతిపనులనే నేర్పువారికి ప్రకృతము నిర్ణయించిన గ్రేడు చాలును.

ఆంధ్ర నాటక కళాపరిషత్తు నాటకరచన పోటీ నిబంధనలు

కడచిన డిసెంబరు నెలలో చెన్నపురిలో జరిగిన తృతీయాంధ్రనాటక కళాపరిషన్మహాసభ వారు తెలుగుభాషలో రచింపబడెడి యుత్తమ నాటకమునకు 1116 రూ. బహుమతిగా యొసంగునట్లు తీర్మానము కావించిరి. పోటీకి నాటకములను పంపు గ్రంథకర్తలు పంపవలసిన నిబంధనలు.

1. పోటీకి పంపబడు నాటకము స్వతంత్ర రచనయై యిదివరకు ప్రచురింపబడనిదిగను, ప్రదర్శింపబడనిదిగను ఉండవలెను.

2 (ఎ) నాటకవస్తువు వర్తమానకాలము నందలి ప్రజల జీవితమునకును, ఆధునికపరిస్థితులకును సంబంధించినదై యుండవలెను. ఇతివృత్తము సాంఘికముగ గాని, మత విషయముగ గాని, రాజకీయముగ గాని యుండవచ్చును

(బి) సంఘ విద్వేషమును పురికొల్పునట్టి భాగము లేవియు నందుండ రాదు. ప్రజాశాంతి భద్రతలకై నిర్మింపబడిన చట్టములకు గాని, నిబంధనలకు గాని ప్రతికూలముగ నుండరాదు.

(సి) జీవించియున్నవారి జీవితములను నాటకమున ప్రదర్శింప జేయరాదు.

(డి) స్వగతము లుండరాదు తప్పనిసరియగుచో నే సందర్భము నైన క్లుప్తముగ నుండవచ్చును.

(ఇ) పాత్రల సంభాషణలు దీర్ఘముగ నుండరాదు. ఉపన్యాసధోరణి కూడదు.

3. నాటకము మొత్తము మూడుగంటలలో ప్రదర్శింప దగినదై యుండవలెను. అందు వచన భాగము మాత్రము రెండుగంటలకు మించరాదు. షరా:— వచనభాగము పోను తక్కిన గంట సంగీతమునకు గాని, రంగమునకు రంగమునకు మధ్యనుండెడి విరామములకు గాని ఉపయోగపడును.

4. (ఎ) నాటకము మూడు మొదలు అయిదంకముల వరకు కవి యిచ్చ ప్రకార ముండవచ్చును. ఒక్కొక్క అంకమునకు మధ్యను సుమారు పదినిమిషముల విరామ మొసంగబడును.

4 (బి) ఒక్కొక అంకము ఒక్కొక రంగముగా ఉండవచ్చును. రంగమును మార్చి వేరు రంగమును ఏర్పాటుచేయు సందర్భములందు కాలహరణము జరుగని పక్షమున నొక అంకమును రెండుమూడు రంగములుగా విడదీయవచ్చును.

(4)-సి. సాధ్యమైనంతవరకు ప్రధాన స్త్రీ పాత్రలు మగ్గురికి మించి యుండరాదు.

5. నాటకమున పెక్కు పాత్రలను సృష్టించుటవలన ప్రదర్శనము కష్టసాధ్యమగును గనుక వీలైనంతవరకు పాత్రల సంఖ్యను తగ్గించుటకు గ్రంథకర్తలు ప్రయత్నింపవలయును.

6. నాటక మందలి భాష సుబోధకముగను, పాత్రోచితముగను ఉండవలెను.

(బి) సంగీత ముండదగిన తావులయందే పద్యములను, పాటలను వ్రాయవలెను.

(సి) పద్యములనుగాని, పాటలనుగాని, సంభాషణరూపముగ మాత్రము వ్రాయరాదు.

7. నాటకము దళసరి కాగితముపైన, ఒకేవైపున, విడివిడిగ, సిరాతో వ్రాయవలయును. గ్రంథకర్త పేరు వ్రాత ప్రతియందెక్కడను ఉండరాదు.

8. గ్రంథకర్తలు పోటీకి గాను పంపెడి ఒక్కొక్క నాటకమునకు కనీసము రెండు ప్రతులనైనను 1935-వ సంవత్సరము జూలై నెల 31-వ తేదిలోపుగ పరిషత్కార్యాలయమును చేరునట్లు పంపవలెను. వ్రాతప్రతులయందెక్కడను గ్రంథకర్త పేరుండరాదు గాని గ్రంథకర్తయొక్క పేరు, పూర్తివిలాసము, పంపినపుస్తకము పేరు సూచించుచు కార్యదర్శులకు ప్రత్యేకముగ సీలుకవరులో ఉత్తరము వ్రాయవలెను.

9. నాటకనిర్ణయ సంఘమందలి సభ్యులెవరు గాని యీ పోటీయందు పాల్గొనరాదు.

10. బహుమానమును నిర్ణయించుట యందు నిర్ణయసంఘమువారి తీర్పు ఖాయము.

11. పోటీదారుల పక్షమున బహుమతికై ఎట్టి ప్రచారమును చేయబడరాదు.

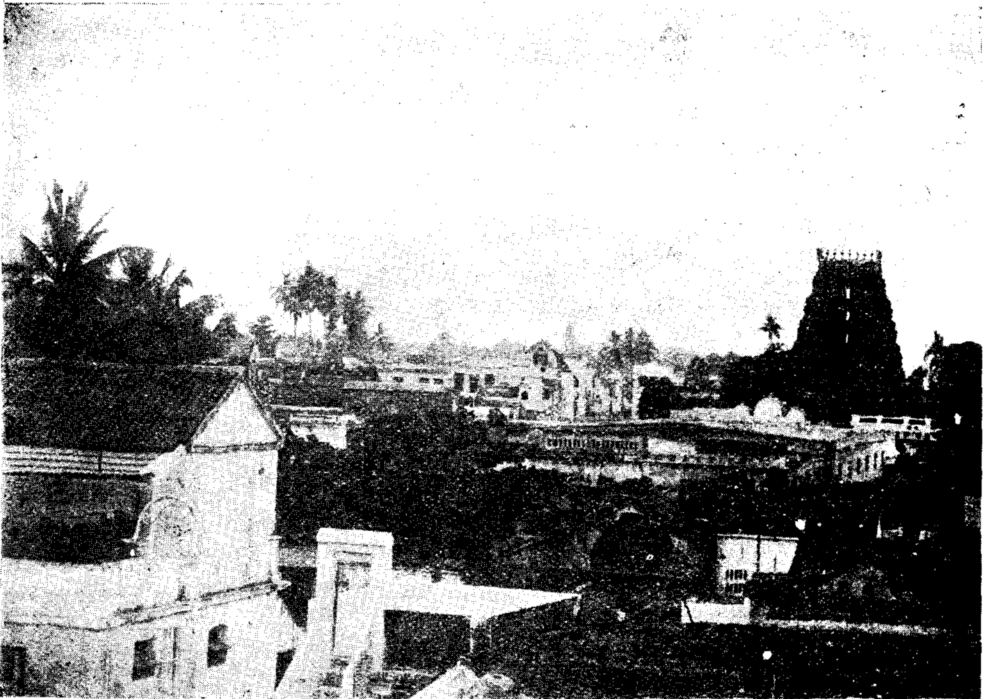
12. పోటీ కంపబడెడి నాటకములలో నేదియు నిర్ణయసంఘమువారి దృష్టికి సంతృప్తికరముగ లేనిచో బహుమతి నాపివేయుటకు ఆ సంఘమున కధికారము గలదు.

13. బహుమతి పొందిన నాటకము యొక్క ప్రదర్శనహక్కులు-రెండుసంవత్సరములవరకును, ప్రథమ ముద్రణాధికారమును పరిషత్తుకు గలవు.

14. పోటీకి పంపబడెడి నాటకములలో దేని నయినను ప్రచురించుటకు గాని, ప్రదర్శించుటకు గాని పరిషత్తువారు పూనుకొన వచ్చును. కాని అట్టి ప్రచురణము గాని, ప్రదర్శనము గాని సదరు గ్రంథకర్త యొక్క అంగీకారముపైననే చేయబడును.

నీలంరాజు వెంకటశేషయ్య,
గూడవల్లి రామబ్రహ్మం,
సంయుక్త కార్యదర్శులు.

అడ్రెసు:—ఆంధ్రనాటకకళాపరిషత్తు,
పోస్టుబాక్సు 281 నెంబరు,
మదరాసు

ఆలయ ప్రాంతము — P. R.R.